

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία

Μεταπτυχιακή Διατριβή

Η Θέση της Λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Κριτική Αποτίμηση των Ανθολογιών της Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού
στην Ελλάδα και την Κύπρο

Νίκη Σαμαρά

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Παναγιώτα Καραβία

Ιούνιος 2015

Ανοικτό Πανεπιστήμιο Κύπρου

**Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών
Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών
Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία**

Μεταπτυχιακή Διατριβή

**Η Θέση της Λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση
Κριτική Αποτίμηση των Ανθολογίων της Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού
στην Ελλάδα και την Κύπρο**

Νίκη Σαμαρά

**Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Παναγιώτα Καραβία**

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή υποβλήθηκε προς μερική εκπλήρωση των απαιτήσεων για απόκτηση μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στην Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία από τη Σχολή Ανθρωπιστικών και Κοινωνικών Επιστημών του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου.

Ιούνιος 2015

Περίληψη

Στην παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εξετάζεται η θέση της λογοτεχνίας ως μαθήματος στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση και στη συνέχεια γίνεται προσπάθεια κριτικής αποτίμησης των Ανθολογίων της Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού στην Ελλάδα και την Κύπρο. Κίνητρο για την επιλογή του θέματος, που δημιουργήθηκε μέσα από την εμπειρία μου ως δασκάλας, αποτέλεσε η διαπίστωσή μου για τη μη συμβατότητα των σχολικών βιβλίων της λογοτεχνίας με τους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων, την ξεπερασμένη διδακτική μεθοδολογία από την πλευρά των εκπαιδευτικών και κατά συνέπεια την έλλειψη ενδιαφέροντος από την πλευρά των μαθητών.

Η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή αποτελείται από έξι κεφάλαια και το παράρτημα. Το πρώτο κεφάλαιο αφορά στη λογοτεχνία και εκπαίδευση. Γίνεται μια θεωρητική εισαγωγή σχετικά με τη θέση που έχει η λογοτεχνία στην εκπαίδευση, τα οφέλη που προσφέρει στους μαθητές και γιατί πρέπει να διδάσκεται ως μάθημα στο σχολείο. Το κεφάλαιο συνεχίζει με αναφορά στη λογοτεχνία και τα σχολικά εγχειρίδια της δημοτικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα και την Κύπρο και συγκεκριμένα στη Γλώσσα και στο Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων.

Το δεύτερο κεφάλαιο αφορά στα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών για τη λογοτεχνία στην Ελλάδα και την Κύπρο. Αφού γίνεται η διάκριση σε είδη, ακολουθεί η παρουσίασή τους. Στόχος του κεφαλαίου είναι να ξεκαθαριστούν οι στόχοι του μαθήματος για να γίνει στη συνέχεια η εκτίμηση εφαρμογής τους στα σχολικά βιβλία.

Το τρίτο κεφάλαιο αφορά στη μεθοδολογία των δασκάλων που χρησιμοποιείται για τη διδασκαλία του μαθήματος. Παρουσιάζονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις για τη λογοτεχνία με έμφαση στις αναγνωστικές θεωρίες, της αισθητικής της πρόσληψης, της αναγνωστικής ανταπόκρισης και της συναλλακτικής θεωρίας της Rosenblatt.

Στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο γίνεται η κριτική αποτίμηση του Ανθολογίου *Με λογισμό και μ' όνειρο* της Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού και του Κυπριακού Ανθολογίου για τα παιδιά του δημοτικού (μέρος Β΄). Τα Ανθολόγια αξιολογήθηκαν σε μακρο-επίπεδο, δηλαδή με μονάδα ανάλυσης το συνολικό βιβλίο και τις ευρύτερες ενότητες του. Επειδή απουσιάζει ένα κοινά αποδεκτό από την επιστημονική κοινότητα μεθοδολογικό όργανο για την εξέταση των πτυχών ενός εγχειριδίου, επέλεξα ως μέθοδο έρευνας την ανάλυση περιεχομένου (content analysis) με μονάδα μέτρησης το θέμα, τα είδη των λογοτεχνικών κειμένων, το φύλο, την καταγωγή των λογοτεχνών και τις ερωτήσεις-δραστηριότητες (μόνο στο ελληνικό Ανθολόγιο, καθώς στο κυπριακό απουσιάζουν). Οι ποσοτικές αυτές αναλύσεις σε συνδυασμό με τις ποιοτικές που ακολουθούν ως διαπιστώσεις με βοήθησαν να καταλήξω επιλογικά στη διαπίστωση της καταλληλότητας των Ανθολογίων της Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού ως προς τη συμβατότητά τους με τα Αναλυτικά Προγράμματα και την εφαρμογή θεωρητικών προσεγγίσεων. Τα συμπεράσματα καταγράφονται στο έκτο κεφάλαιο.

Στο παράρτημα γίνεται η ανάλυση των κειμένων και των ερωτήσεων-δραστηριοτήτων των δύο Ανθολογίων ως προς τους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων και τις θεωρητικές προσεγγίσεις.

Summary

This thesis analyzes the place of literature as a subject in primary education and introduces a critical evaluation of the *Anthologies* of Grades 5 and 6 of primary school in Greece and Cyprus. The motivation for the choice of this subject was my experience as a teacher, as I ascertained the incompatibility of the literature textbooks with the objectives of the curriculum, outdated teaching methodology on the part of teachers and consequently lack of interest from the students' side.

This thesis consists of six chapters and the Appendix. The first chapter concerns literature and education. There is a theoretical introduction on the place of literature in education, the benefits that it offers to students and why is taught as a subject in school. The chapter continues with an examination of literature in textbooks of primary education in Greece and Cyprus, particularly in "*Anthology*".

The second chapter examines the curricula for literature in Greece and Cyprus and present their goals. The aim of the chapter is to clarify the curricular objectives of the course and if they are applied in the textbooks.

The third chapter addresses issues of teaching -methodology for this course. Theoretical approaches to literature are presented, with emphasis on reading theories, reception aesthetics, reader-response theory and the theory of Rosenblatt.

In the fourth and fifth chapters a critical assessment of the *Anthologies* of Grade 5 and 6 of primary school in Greece and Cyprus is attempted. The anthologies were evaluated at macro-level, namely the total book and thematic units were treated as the units of the analysis. Because a commonly accepted methodological instrument for examining aspects of a manual is absent I chose as a research method Content Analysis treating as content units the topic of the genre, the sex and origin of the writers and questions-activities (in the Greek *Anthology*, as they are not available in the Cyprus ones). The quantitative analyses are combined with qualitative ones in order to determine the appropriateness of the *Anthologies* of Grades 5 and 6 as well as their compatibility with the curricula and the application of theoretical approaches. The conclusions are included in the sixth chapter.

The Appendix contains the analysis of texts and questions-activities of the two *Anthologies* relevant to the goals of the curricula and theoretical approaches.

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση αυτής της διατριβής δε θα ήταν εφικτή χωρίς την αμέριστη βοήθεια και συμπαράσταση κάποιων ατόμων, τους οποίους θα ήθελα να ευχαριστήσω προσωπικά. Καταρχάς θα ήθελα να ευχαριστήσω μέσα από την καρδιά μου για την ηθική υποστήριξη, πολύτιμη καθοδήγηση, επίβλεψη και γόνιμη κριτική την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου, κ. Παναγιώτα Καραβία. Τις ευχαριστίες μου εκφράζω και στις καθηγήτριες κ. Σταυρούλα Τσιπλάκου και κ. Βασιλική Δημουλά για τη συμμετοχή τους στην εξεταστική επιτροπή, όπως επίσης και στους υπαλλήλους της Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου Κύπρου για τη δωρεάν παραχώρηση και αποστολή των Κυπριακών Ανθολογίων για το Δημοτικό. Ευχαριστώ, επίσης, όλους τους καθηγητές και συμφοιτητές του τμήματος «Ελληνική Γλώσσα & Λογοτεχνία» του Α.Π.ΚΥ. για τα τρία υπέροχα χρόνια στο ταξίδι αυτό της γνώσης. Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω την οικογένειά μου, τους γονείς μου, τον σύζυγό μου και τον αγέννητο ακόμη γιο μου, που μου έδωσαν δύναμη και κουράγιο να ολοκληρώσω τις σπουδές μου σ' αυτό το μεταπτυχιακό πρόγραμμα.

Περιεχόμενα

1.	Η Λογοτεχνία στην Εκπαίδευση	1
1.1	Η Λογοτεχνία στα Σχολικά Εγχειρίδια της Δημοτικής Εκπαίδευσης Ελλάδας και Κύπρου	3
1.1.1	Η Λογοτεχνία στα Βιβλία Γλώσσας της Δημοτικής Εκπαίδευσης	3
1.1.2	Η Λογοτεχνία στα Ανθολόγια της Δημοτικής Εκπαίδευσης	4
2.	Η Θέση της Λογοτεχνίας στα Αναλυτικά Προγράμματα της Ελλάδας και της Κύπρου	5
2.1	Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και Εκπαίδευσης	5
2.2	Λογοτεχνία και Αναλυτικά Προγράμματα	6
2.3	Το Ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στην Ελλάδα	7
2.4	Το Ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών για τη Λογοτεχνία στην Κύπρο	10
3.	Η Διδακτική Μεθοδολογία της Λογοτεχνίας	13
3.1	Προσέγγιση Λογοτεχνικών Κειμένων	13
3.2	Λογοτεχνική Θεωρία και Διδασκαλία της Λογοτεχνίας	16
3.2.1	Η Αισθητική της Πρόσληψης	17
3.2.2	Η Αναγνωστική Ανταπόκριση	18
3.2.3	Η «Συναλλακτική» Θεωρία της Louise Rosenblatt	19
4.	Με λογισμό και μ' όνειρο: Το Ελληνικό Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε'-ΣΤ' Δημοτικού	21
4.1	Παρουσίαση του Βιβλίου	21
4.2	Στοιχεία της Λογοτεχνικής Ύλης του Ανθολογίου	23
4.3	Παρατηρήσεις και Προτάσεις	33
5.	Το Κυπριακό Ανθολόγιο για τα Παιδιά του Δημοτικού (Μέρος Β')	40
5.1	Παρουσίαση του Βιβλίου	40
5.2	Στοιχεία της Λογοτεχνικής Ύλης του Κυπριακού Ανθολογίου	41
5.3	Παρατηρήσεις και Προτάσεις	46
6.	Επίλογος	50
	Παράρτημα	54
A.1	Διάρθρωση Θεματικών Ενοτήτων στο Ανθολόγιο <i>Με λογισμό και μ' όνειρο</i>	54
A.2	Διάρθρωση Θεματικών Ενοτήτων στο Κυπριακό Ανθολόγιο για τα Παιδιά του Δημοτικού (Μέρος Β')	115
	Βιβλιογραφία	135

Κεφάλαιο 1

Η Λογοτεχνία στην Εκπαίδευση

Η λογοτεχνία αποτελεί μορφωτικό και αισθητικό αγαθό και εντάσσεται στο πλαίσιο της ανθρωπιστικής παιδείας. Παράλληλα, συχνά καταδεικνύει τη γλωσσική και πολιτισμική ταυτότητα ενός λαού.

Η λογοτεχνία που αφορά στην παιδική ηλικία, η παιδική λογοτεχνία, λαμβάνει υπόψη συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της παιδικής ηλικίας. Σύμφωνα με τον Παπαντωνάκη, παιδική λογοτεχνία είναι η τέχνη του λόγου που καλλιεργείται από ενήλικους και απευθύνεται κατά κύριο λόγο στα παιδιά. Είναι το σύνολο των κειμένων που είναι σε θέση να συμβάλλουν

«στη ψυχαγωγία των παιδιών και στην πνευματική τους καλλιέργεια, δηλαδή στην ανάπτυξη της ικανότητας για αντίληψη της ομορφιάς, στην ωρίμανση της προσωπικότητας και στη διαμόρφωση ελεύθερης συνείδησης» (Παπαντωνάκης 2003:3).

Η παρουσία της στην εκπαίδευση υποστηρίζεται από την πεποίθηση ότι η λογοτεχνία παράγεται και διαμορφώνεται από την κοινωνία. Αυτός ο κοινωνικός της χαρακτήρας τη συνδέει με το σχολείο, το οποίο αποτελεί τον κυριότερο κοινωνικοποιητικό θεσμό (Χατζηδημητρίου-Παράσχου 2005:258).

Το μάθημα της λογοτεχνίας στο σχολείο θεωρείται ως μάθημα αγωγής στη χρήση του λόγου, ως μέσο σκέψης και έκφρασης, επικοινωνίας, ερμηνείας του κόσμου (Αποστολίδου, Πασχαλίδης & Χοντολίδου 1995:85). Επίσης, αναγνωρίζεται ως μέσο για την ανάπτυξη του «κριτικού γραμματισμού», καθώς αναφέρεται σε αξίες και ιδέες της κοινωνίας μέσα από τις οποίες οι μαθητές μπορούν να ασκήσουν τις κριτικές, συνθετικές και αναλυτικές τους δεξιότητες (Αρμενιλιού 2013:230). Τα παιδιά γίνονται ικανά να αντιλαμβάνονται τις διαφορετικές εκδοχές της πραγματικότητας και παίρνουν κριτική στάση σε θέματα της ατομικής και κοινωνικής ζωής (Αθανασοπούλου, Βουτουρής & Σουλιώτης 2010:1). Η συνάντησή τους με το λογοτεχνικό έργο τους δίνει απαντήσεις σε πλήθος ερωτημάτων που μπορεί να γεννήσει η περιέργειά τους για την κοινωνική πραγματικότητα (Κατσίκη-Γκίβαλου 2008:13).

Η λογοτεχνία δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να συμμετέχουν στη διαδικασία της γνώσης ως αναγνώστες και ερμηνευτές, διευρύνοντας τον ορίζοντα των εμπειριών τους, οξύνοντας το γλωσσικό και αισθητικό τους κριτήριο. Τους παρέχει ευχαρίστηση μέσω απόλαυσης, ενώ καλλιεργεί τη φαντασία τους (Λιγνός 2005:11). Η γλώσσα της λογοτεχνίας χαρακτηρίζεται από συγκινησιακό νόημα και διαφοροποιείται από τη

γλώσσα της επιστήμης και της καθημερινής επικοινωνίας, οι οποίες ασχολούνται με γνώσεις και πληροφορίες (Κατσίκη-Γκίβαλου 2006:36).

Για να θεωρηθεί η λογοτεχνία ένα πεδίο γνώσης πρέπει να τη γνωρίσουμε, να τη διδάξουμε και να τη διδαχθούμε. Πώς όμως μπορεί να διδαχθεί η λογοτεχνία εφόσον η διδασκαλία είναι μια διαδικασία συνυφασμένη με τη μετάδοση της γνώσης ενώ η λογοτεχνία άμεσα συναρτημένη με την αισθητική απόλαυση και τη συγκίνηση που προκαλεί στον αναγνώστη της; Η σύνδεση των δύο εννοιών (διδασκαλία και λογοτεχνία) είναι ένα από τα προβλήματα που παρουσιάζει η διδακτική της λογοτεχνίας στη δημοτική εκπαίδευση.

Υπάρχουν οι εκφραστές της άποψης ότι η λογοτεχνική ανάγνωση είναι καθαρά μία ατομική, εσωτερική και μονήρης διαδικασία, γι' αυτό και ένα μέρος της λογοτεχνίας δεν μπορούμε να το ερμηνεύσουμε (Κανατσούλη 2002:74). Υπάρχει και ένα άλλο μέρος της λογοτεχνίας που μπορεί να ερμηνευτεί κι αυτό αφορά στο εσωτερικό πλαίσιο αναφοράς της (την ένταξη ενός λογοτεχνικού έργου στη συνολική δημιουργία του συγγραφέα) και στο εξωτερικό πλαίσιο αναφοράς (ο τρόπος με τον οποίο ο δημιουργός ερμηνεύει τον κόσμο). Στο διδακτό μέρος της λογοτεχνίας εντάσσεται και η πρόσληψη του λογοτεχνικού έργου (Αθανασοπούλου 2008:2).

Στο μάθημα της λογοτεχνίας δεν πρέπει να ακολουθούνται μέθοδοι διδασκαλίας και αξιολόγησης που έχουν γνωσιοκεντρικό χαρακτήρα. Οι μαθητές δεν αξιολογούνται με βάση τις γενικότερες γνώσεις και την κουλτούρα τους, αλλά με βάση αυτά που διδάχτηκαν και αυτά που έκαναν στην τάξη. Αξιολογούνται για τον προφορικό και γραπτό τους λόγο, για τη γενικότερη συμμετοχή τους στο μάθημα και για τη συμβολή τους στη δουλειά της ομάδας τους. Απώτερος σκοπός είναι με την αξιολόγηση, οι μαθητές να ωθούνται προς τη φιλιαναγνωσία, να βελτιώνουν τη γλωσσική τους έκφραση και να μπορούν μέσα από το λογοτεχνικό κείμενο να εκφράζουν τον ψυχικό-βιωματικό τους κόσμο. Γι' αυτό και η διδασκαλία της θα πρέπει να ικανοποιεί τα ενδιαφέροντα των μαθητών και να τους φέρνει σε επαφή τόσο με την παράδοση όσο και με τη σημερινή πολυπολιτισμική πραγματικότητα (Κατσίκη-Γκίβαλου 2005:19).

Το ερώτημα, όμως, δεν πρέπει να είναι εάν μπορεί ή πρέπει να διδαχθεί η λογοτεχνία αλλά πώς και γιατί να διδαχθεί ή τι θέλουμε πραγματικά να μάθουν οι μαθητές και ποιο είναι το πραγματικό «μάθημα» του μαθήματος της λογοτεχνίας.

Όλα τα παραπάνω εξαρτώνται άμεσα από τη θέση που έχει η λογοτεχνία στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, στα σχολικά εγχειρίδια και την αντίληψη που έχει διαμορφωθεί για το ρόλο που μπορεί να παίξει στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση.

Απάντηση στα παραπάνω ζητούμενα προσπαθεί να δώσει η παρούσα μεταπτυχιακή διατριβή εξετάζοντας τη θέση της λογοτεχνίας ως μάθημα στη δημοτική εκπαίδευση στην Ελλάδα και την Κύπρο. Το θεωρητικό μέρος της διατριβής αποτελείται από τρία κεφάλαια, τα οποία αναφέρονται στη θέση της λογοτεχνίας στην εκπαίδευση, τη θέση της στα Αναλυτικά Προγράμματα των δύο χωρών και τη διδακτική μεθοδολογία της. Το ερευνητικό μέρος της διατριβής γίνεται με μονάδα ανάλυσης τα Ανθολόγια της Ελλάδας και Κύπρου. Με τη μέθοδο της Ανάλυσης Περιεχομένου και μονάδα μέτρησης στοιχεία όπως το θέμα, τα είδη των λογοτεχνικών κειμένων, το φύλο, την καταγωγή

των λογοτεχνών και τις ερωτήσεις-δραστηριότητες, οδηγούμεστε σε ποσοτικά και ποιοτικά συμπεράσματα.

Συγκεκριμένα, στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται, όπως είδαμε και παραπάνω, μία μικρή αναφορά στη λογοτεχνία ως μάθημα και στα οφέλη που προσφέρει και στη συνέχεια παρουσιάζονται τα σχολικά εγχειρίδια μέσα από τα οποία διδάσκεται τα τελευταία χρόνια η λογοτεχνία στην Ελλάδα και την Κύπρο. Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στα Αναλυτικά Προγράμματα για τη λογοτεχνία στις δύο χώρες με σκοπό αφού παρουσιαστούν οι στόχοι τους να εκτιμηθεί κατά πόσο εφαρμόζονται στα δύο Ανθολόγια. Το τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζει τη διδακτική μεθοδολογία που θα έπρεπε να χρησιμοποιείται από τους δασκάλους. Αναφέρεται στο πως θα έπρεπε να προσεγγίζεται ένα λογοτεχνικό κείμενο, δίνοντας έμφαση στο διδακτικό τρίγωνο (μαθητής, δάσκαλος, διδακτικό αντικείμενο), παρουσιάζονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις για τη λογοτεχνία, τις οποίες θα έπρεπε να λαμβάνει υπ' όψιν ο δάσκαλος και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις πιο σύγχρονες, τις αναγνωστικές: αισθητική της πρόσληψης, αναγνωστική ανταπόκριση, συναλλακτική θεωρία της L. Rosenblatt.

Τέλος, το ερευνητικό μέρος της διατριβής (κεφάλαια 4 και 5) έχει ως σκοπό να δείξει κατά πόσο τα Ανθολόγια ανταποκρίνονται στους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων και κατά πόσο εφαρμόζουν θεωρητικές προσεγγίσεις για τη λογοτεχνία. Τα συμπεράσματα αναλύονται στο κεφάλαιο 6. Στο παράρτημα γίνεται η ανάλυση των ερωτήσεων-δραστηριοτήτων, εντοπίζονται οι στόχοι των Αναλυτικών Προγραμμάτων και αποτιμώνται.

1.1 Η Λογοτεχνία στα Σχολικά Εγχειρίδια της Δημοτικής Εκπαίδευσης Ελλάδας και Κύπρου

Η λογοτεχνία και η γλώσσα είναι άρρηκτα συνδεδεμένες. Η ιδιαίτερη σχέση τους φαίνεται και από το βασικό διδακτικό δίλημμα, «διδασκαλία της γλώσσας μέσω της λογοτεχνίας» ή «διδασκαλία της λογοτεχνίας μέσω της γλώσσας» και μπορεί να απαντηθεί μόνο εάν ο λογοτεχνικός λόγος θεωρηθεί γλωσσικό είδος με δικούς του κανόνες ερμηνείας και διδασκαλίας (Τσιλιμένη & Γραϊκος 2010:644).

Η λογοτεχνία αντλεί το υλικό της από τη γλώσσα, δημιουργώντας μια νέα γλώσσα με τους δικούς της νόμους και συμβάσεις, με τη δική της γραμματική και παράγει ένα αποτέλεσμα «ανοικείωσης» από τη συμβατική γλώσσα γιατί δεν ταυτίζεται με τον γλωσσικό κώδικα της καθημερινής επικοινωνίας αλλά διαλέγεται μ' αυτόν και συχνά τον ανατρέπει (Αθανασοπούλου 2005:165).

1.1.1 Η Λογοτεχνία στα Βιβλία Γλώσσας της Δημοτικής Εκπαίδευσης

Μέχρι το 1879, το αλφαβητάρι και το αναγνωστικό αποτελούν έναν τύπο βιβλίου για όλες τις τάξεις του δημοτικού με γραμματικούς και συντακτικούς κανόνες για την εκμάθηση της ελληνικής και χωρίς λογοτεχνικά κείμενα (Κανατσούλη 2002:76). Το περιεχόμενο των βιβλίων άλλαξε το 1982 με την έκδοση των βιβλίων «Η Γλώσσα μου».

Περιείχαν κυρίως λογοτεχνικά κείμενα και λίγα χρηστικά. Κάθε ενότητα άρχιζε μ' ένα λογοτεχνικό κείμενο και ακολουθούσαν γλωσσικές ασκήσεις (Καποθανάση 2002:3).

Τα νέα βιβλία της Γλώσσας εισάγουν το 2006 τη διαθεματικότητα και τον επικοινωνιακό προσανατολισμό της γλωσσικής διδασκαλίας ως καινοτομία. Βασικός σκοπός της διδασκαλίας είναι να καταστήσει το μαθητή ικανό να χρησιμοποιεί τα γλωσσικά μέσα με τρόπο κατάλληλο και αποτελεσματικό για κάθε είδους λόγο και κειμένου και για κάθε ειδική περίπτωση επικοινωνίας (Φτερνιάτη 2010:546). Όσον αφορά στην Κύπρο, αξίζει να αναφέρουμε ότι στα δημόσια σχολεία διδάσκονται, πέρα από τις εκδόσεις της Υπηρεσίας Ανάπτυξης Προγραμμάτων του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, τα ίδια βιβλία Γλώσσας με τα ελληνικά σχολεία¹.

1.1.2 Η Λογοτεχνία στα Ανθολόγια της Δημοτικής Εκπαίδευσης

Παλιότερα, η λογοτεχνία είχε θέση αποκλειστικά στο βιβλίο Γλώσσας και μολονότι το 1975 εκδόθηκαν τα Ανθολόγια (Ανθολόγιο για τα παιδιά του Δημοτικού, τρεις τόμοι) και θεωρήθηκαν εγχειρίδια μέσα από τα οποία εκφράστηκε και υποστηρίχτηκε η λογοτεχνία, η κατάσταση δεν άλλαξε. Μέχρι το 1999, η μέθοδος προσέγγισης των λογοτεχνικών κειμένων γινόταν με δραστηριότητες νοηματικής ανάλυσης του περιεχομένου ή δραστηριότητες που εξυπηρετούσαν το μάθημα της Γλώσσας. Εκείνη τη χρονιά συγγράφεται το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε'- ΣΤ' Δημοτικού *Με λογισμό και μ' όνειρο* με μια νέα αντίληψη για τη διδακτική της λογοτεχνίας. Η λογοτεχνία αντιμετωπίζεται πια στα Ανθολόγια ως τέχνη του λόγου, ενώ η τεχνική του λόγου είναι αντικείμενο των γλωσσικών εγχειριδίων. Το 2001 συγγράφεται το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Α'-Β' Δημοτικού *Το δελφίни* και το Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Γ'-Δ' Δημοτικού *Στο σκολείο του κόσμου*.

Τα βιβλία αυτά διδάσκονται και στα δημοτικά σχολεία της Κύπρου παράλληλα με το «Κυπριακό Ανθολόγιο για τις τάξεις Α' και Β' Δημοτικού» και «Κυπριακό Ανθολόγιο για τα παιδιά του Δημοτικού, Μέρος Α', Μέρος Β'», τα οποία αποσκοπούν κυρίως στη γνωριμία των μαθητών με τους Κύπριους λογοτέχνες. Με βάση τις αρχές του νέου Προγράμματος Σπουδών της Κύπρου, συγγράφηκε ένα κοινό Ανθολόγιο, στο οποίο η ύλη διαρθρώνεται μέσα από μια συνομιλία νεοελληνικής και ευρωπαϊκής λογοτεχνίας, τη γραμματειακή συμβολή της Κύπρου και την ανάδειξη της λογοτεχνίας ως πεδίου γνώσης με ανθρωπιστική σημασία (Αθανασοπούλου, Βουτουρής & Σουλιώτης 2010:5).

---

¹ Το κυπριακό εκπαιδευτικό σύστημα χρησιμοποιεί και αγοράζει τα βιβλία που εκδίδονται για τα σχολεία στην Ελλάδα (εκδόσεις ΙΤΥΕ Διόφαντος). Βέβαια, τα τελευταία χρόνια στο πλαίσιο εφαρμογής των νέων αναλυτικών προγραμμάτων, η Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων (ΥΑΠ) εμπλέκεται ενεργά στην έκδοση νέων βιβλίων. Πηγή: <http://www.philenews.com/el-gr/koinonia-eidiseis/160/214112/ta-vivlia-pane-sta-scholeia-prin-apo-tous-mathites#sthash.Jqyhe7s5.dpuf>

Κεφάλαιο 2

Η Θέση της Λογοτεχνίας στα Αναλυτικά Προγράμματα της Ελλάδας και της Κύπρου

Σ' αυτό το κεφάλαιο γίνεται μία εισαγωγή για τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών γενικά στην εκπαίδευση, ειδικότερα για το μάθημα της λογοτεχνίας, και στη συνέχεια αναλύονται τα ισχύοντα Αναλυτικά Προγράμματα για τη λογοτεχνία στην Ελλάδα και την Κύπρο.

2.1 Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών και Εκπαίδευση

Τα Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών αποτελούν μία θεμελιώδη και ουσιαστική διάσταση στην εκπαιδευτική διαδικασία. Το περιεχόμενό τους συγκεκριμενοποιείται με τα σχολικά εγχειρίδια, αποτελώντας μαζί το σύνολο των μορφωτικών αγαθών, τον καθρέφτη του επιπέδου της παιδείας και του πολιτισμού μιας χώρας. Εκφράζουν τους σκοπούς, τους στόχους, και τις επιδιώξεις της εκπαίδευσης βάσει της Πολιτείας υπό μορφή νομικών διατάξεων και κειμένων (νόμοι, προεδρικά διατάγματα, υπουργικές αποφάσεις κ.ά.). Η επιτυχία του εκπαιδευτικού έργου θεμελιώνεται στην επιτυχή σύνταξη και λειτουργία των Αναλυτικών Προγραμμάτων, η αναμόρφωση των οποίων αποτελεί βασικό στόχο κάθε εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης (Γερογιάννης & Μπούρας 2010:484).

Ο όρος «αναλυτικό πρόγραμμα» αντιστοιχεί στον όρο «curriculum» που σημαίνει μεταφορικά «κύκλο μελέτης, κύκλο σπουδών στο σχολείο». Εμπεριέχει τις έννοιες «πρόγραμμα», όπου διακρίνουμε σχεδιασμό και εσωτερική οργάνωση για την επίτευξη σκοπού και «αναλυτικό», δηλ. περιεχόμενο, οδηγίες και δραστηριότητες για την επίτευξη των στόχων (Αφράτης 2014:1).

Ουσιαστικά, πρόκειται για το πρόγραμμα ενός γνωστικού αντικείμενου, που απαντά σε ερωτήματα όπως για ποιο σκοπό, σε ποια τάξη, ποιες γνώσεις να διδαχθούν στους μαθητές μιας συγκεκριμένης σχολικής βαθμίδας (Δενδρινού & Ξωχέλλης 2014:1). Αποτελεί ένα σημαντικό εργαλείο για τον εκπαιδευτικό που το χρησιμοποιεί καθημερινά στη διδακτική πράξη και τον βοηθάει να γνωρίζει το τι, το πώς και το πότε της διδασκαλίας (Κουρέα 2012: 430).

Όλα τα Προγράμματα Σπουδών αποτελούνται από τα εξής μέρη:

1. τους σκοπούς ή στόχους που συγκροτούν τη φιλοσοφία του σχεδιαστή για τη συγκρότηση της ταυτότητας των μαθητών.
2. το περιεχόμενο που αφορά κυρίως στην προτεινόμενη προς διδασκαλία ύλη
3. τη μεθοδολογία διδασκαλίας δηλαδή πρακτικές για τη διδασκαλία του μαθήματος
4. προτάσεις για την αξιολόγηση των μαθητών (Αποστολίδου & Χοντολίδου 2011:1).

2.2 Λογοτεχνία και Αναλυτικά Προγράμματα

Στην Ελλάδα, η λογοτεχνία κάνει την εμφάνισή της στο σχολείο για πρώτη φορά στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του 1894 ως μάθημα ενταγμένο στα «Ελληνικά» (Σταθάτου 2002:2).

Απόλυτα ενταγμένη στο μάθημα της Γλώσσας θα παραμείνει μέχρι το 2001 και την έκδοση του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών, όπου

«κρίνεται σκόπιμη η μερική αποσύνδεση της διδασκαλίας των λογοτεχνικών κειμένων από τη διδασκαλία του γλωσσικού μαθήματος γιατί η διδασκαλία της παίζει σημαντικό ρόλο στη γλωσσική και γενικότερα στην αισθητική καλλιέργεια του ατόμου, στην ευαισθητοποίησή του απέναντι στα προβλήματα της ζωής» (Δ.Ε.Π.Π.Σ. 2002:44).

Ωστόσο, σύμφωνα με την Κανατσούλη (2002:74), η θέση της λογοτεχνίας στο Αναλυτικό Πρόγραμμα του δημοτικού σχολείου συνέχιζε να παραμένει παραμελημένη ως προς τη χρήση της καθώς δεν προβλεπόταν η διδασκαλία της ως ξεχωριστό μάθημα από αυτό της Γλώσσας².

Το ζήτημα της αυτονόμησης της λογοτεχνίας από τη γλώσσα, και η αντιμετώπισή της ως γνωστικού αντικείμενου με ξεχωριστή θέση, στόχους και περιεχόμενο στο Αναλυτικό Πρόγραμμα, απασχόλησε την επιστημονική κοινότητα στην Ελλάδα μέχρι το 2010. Με τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα του 2010 για πρώτη φορά η Λογοτεχνία θεωρείται ξεχωριστό μάθημα και αποκτά τη θέση της στο ωρολόγιο πρόγραμμα ενώ συνδέεται με τη σύγχρονη πραγματικότητα και με άλλες πολιτισμικές εκφράσεις, όπως οι καλές τέχνες και οι επιστήμες μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες.

---

² Έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2007 (Παπαδάτος & Πολίτης 2008:60-65) έδειξε ότι η λογοτεχνία αντιμετωπίζεται από τους δασκάλους ως συμπλήρωμα, δε διδάσκεται ως χωριστό γνωστικό αντικείμενο και δεν υπάρχει καν στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 70,4% πιστεύουν ότι η θέση της Λογοτεχνίας στο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών δε βελτιώθηκε «καθόλου» ή «λίγο» και κατά 89% πιστεύουν ότι η σχέση του μαθητή με τη λογοτεχνία διασφαλίζεται «λίγο» ή «καθόλου». Επίσης, οι εκπαιδευτικοί σε ποσοστό 64,4% δηλώνουν ότι το γλωσσικό μάθημα εμποδίζει «αρκετά» ή «πολύ» την ουσιαστική προσέγγιση των λογοτεχνικών κειμένων ενώ το 86,4% των δασκάλων είναι υπέρ της αυτονόμησης της λογοτεχνίας και αποσύνδεσής της από το γλωσσικό μάθημα, με τη θεσμοθέτηση ενός ειδικού δώρου γι' αυτήν στον ωρολόγιο πρόγραμμα.

Στην Κύπρο, το μάθημα της λογοτεχνίας αποκτά ιδιαίτερο βάρος στο πλαίσιο ενός εκπαιδευτικού συστήματος που έχει ως σκοπό τη διαμόρφωση της εθνικής ταυτότητας μέσα από την εμβάθυνση στην ελληνική ιστορία και τον πολιτισμό (Αθανασοπούλου, Βουτουρής & Σουλιώτης 2010:2). Τα ελληνικά έργα που γράφτηκαν στην Κύπρο- είτε από Κύπριους εκτός Κύπρου- αντιμετωπίστηκαν ως μέρος της ενιαίας νεοελληνικής γραμματείας, γεγονός που επιτρέπει να συνειδητοποιήσουμε την κυπριακή συμβολή στη διατήρηση του ελληνικού πολιτισμού (Αθανασοπούλου, Βουτουρής & Σουλιώτης 2010:3).

Στην πράξη, η λογοτεχνία αποτελεί μέρος του μαθήματος «Γλώσσα και Πολιτισμός» μαζί με τη Νέα Ελληνική Γλώσσα και τη Θεατρική Αγωγή, με κοινό σημείο αναφοράς την κριτική στάση έναντι των πραγμάτων. Η καταλληλότερη μέθοδος για να μάθει κανείς να κρίνει είναι να συγκρίνει, πράγμα που συνεπάγεται την εξάσκηση των μαθητών στη συνανάγνωση των κειμένων, και στη διακειμενική προσέγγιση και ερμηνεία. Η διαδικασία παραγωγής νοήματος μετουσιώνεται σε διαδικασία κατασκευής ταυτότητας (Αθανασοπούλου, Βουτουρής & Σουλιώτης 2010:6-7). Με την Παιδαγωγική του Κριτικού Γραμματισμού, οι μαθητές αποκτούν κριτική επίγνωση της πολυφωνίας και της ασυμμετρίας των οπτικών γωνιών. Η προσέγγιση αυτή έχει ως προτεραιότητα όχι «το τι πρέπει να γνωρίζει ο μαθητής (για τα κείμενα)» αλλά «τι πρέπει να γνωρίζει να κάνει ο μαθητής (με τα κείμενα) και πώς, τότε, κάτω από ποιες συνθήκες και γιατί» (Χατζηλουκά-Μαυρή 2010:121).

2.3 Το Ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη Λογοτεχνία στην Ελλάδα

Το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Λογοτεχνίας είναι ένα πρόγραμμα που στηρίζεται στις αρχές του κριτικού γραμματισμού, σύμφωνα με τον οποίο

«κάθε πολιτισμικό προϊόν -και συγκεκριμένα η λογοτεχνία- προσεγγίζεται μαθησιακά ως ένα πολυεπίπεδο αποτέλεσμα ιδεολογικών, κοινωνικών και τεχνολογικών διεργασιών, οι οποίες στο πλαίσιο της παιδαγωγικής του κριτικού γραμματισμού είναι και πρέπει να είναι διερευνησιμες και ερμηνεύσιμες» (Π.Σ. 2011: 5).

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα φιλοδοξεί με τους στόχους, το περιεχόμενο και τις μεθοδολογικές αρχές του να καταστήσει τους μαθητές άτομα που αναγνωρίζουν την ιστορικότητα των λαών, τη σημασία της γλώσσας και της λογοτεχνίας στη συγκρότησή τους. Παράλληλα, με το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα οι μαθητές αποκομίζουν εκείνα τα χαρακτηριστικά των πολιτών που αγωνίζονται για τη δημοκρατία, ισονομία, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την ειρήνη και αλληλεγγύη μεταξύ των λαών (Π.Σ. 2011: 6).

Ως προς την πρόσληψη των λογοτεχνικών κειμένων, οι σκοποί της διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι η κατανόηση και αποδοχή ερμηνευτικών προσεγγίσεων, η διερεύνηση όλων των συντελεστών για την παραγωγή των κειμένων, ο εντοπισμός και

η αναγνώριση αξιών και ιδεών που υπάρχουν μέσα στα κείμενα και η εξοικείωση των μαθητών με διαφορετικά λογοτεχνικά είδη³.

Μέσα από την εφαρμογή των αρχών του Αναλυτικού Προγράμματος στο μάθημα της λογοτεχνίας, οι μαθητές αναμένεται να αποκτήσουν τις εξής δεξιότητες⁴:

- ανάπτυξη αιτιολογημένης άποψης
- αναγνώριση των διαφορετικών τρόπων έκφρασης των συγγραφέων
- εξοικείωση με όλα τα είδη της ανάγνωσης (ιδιωτική, συν-ανάγνωση, δραματοποιημένη κ.ά.)
- αναγνώριση των πολιτισμικών στοιχείων και προσδιορισμός της ιστορικότητάς τους
- αναγνώριση των συμβάσεων και τεχνικών των λογοτεχνικών κειμένων
- ανίχνευση της μυθοπλασίας και διάκριση των φανταστικών από τα πραγματικά γεγονότα
- επισήμανση συγκρουόμενων κωδίκων συμπεριφοράς
- αφήγηση με χρήση λόγου και εικόνας
- μετουσίωση και μεταφορά συναισθημάτων σε νέο κείμενο (Π.Σ. 2011:22).

Το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών προτείνει ως υλικό για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας όχι αποκλειστικά και μόνο το Ανθολόγιο, όπως συνέβαινε παλιότερα, αλλά μια ποικιλία κειμένων, που μπορεί κάποια να προέρχονται από τα Ανθολόγια, από ολόκληρα λογοτεχνικά βιβλία και από άλλα είδη «κειμένων» που μπορεί να οδηγήσουν τους μαθητές σε νέους γραμματισμούς (κόμικς, ταινίες, τραγούδια).

Τα κείμενα ταξινομούνται σε διδακτικές ενότητες με σκοποθεσία και δραστηριότητες, οι οποίες είναι προαιρετικές. Προτείνεται η επιλογή των κειμένων να γίνεται από τον εκπαιδευτικό και τους μαθητές έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στις δυνατότητες, το αναγνωστικό επίπεδο και ενδιαφέρον τους. Με αυτό τον τρόπο επιτυγχάνονται οι αρχές της διαφοροποιημένης διδασκαλίας και της μεθόδου σχεδίου εργασίας (project), οι οποίες σε συνδυασμό με την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία⁵ θέτουν σε προτεραιότητα τον μαθητή και όχι το κείμενο (Οδηγός για τον Εκπαιδευτικό 2011:7).

Επίσης, το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην αξιοποίηση των Τεχνολογιών Πληροφορικής Επικοινωνιών (Τ.Π.Ε.) για τη διδασκαλία της Λογοτεχνίας: συγκεκριμένα στη χρήση του επεξεργαστή για την παραγωγή κειμένων, πολυμέσων για την κατασκευή πολυτροπικών κειμένων⁶, στη μεταγραφή ενός λογοτεχνικού

---

³ Σύμφωνα με τη Χοντολίδου (2013:3) «σκοπεί είναι αυτό που θέλει ο εκπαιδευτικός να κάνει στο μάθημά του σε σχέση με την ενότητα που έχει μπροστά του».

⁴ Με τον όρο «δεξιότητες» εννοούνται όσα μπορούν να κάνουν οι μαθητές πάνω ή γύρω από τα κείμενα με την ολοκλήρωση της διδασκαλίας κάποιων ενοτήτων και μπορούν να πιστοποιηθούν με αξιολόγηση.

⁵ Η ομαδοσυνεργατική διδασκαλία στηρίζεται θεωρητικά στις απόψεις του L. Vygotsky για την κοινωνική φύση της μάθησης, καθώς η γνώση ως περιεχόμενο και η μάθηση ως διαδικασία προσδιορίζονται από κοινωνικο-πολιτιστικές περιστάσεις, καθώς και του J. Piaget για τον αναπτυξιακό ρόλο των συγκρούσεων που προκαλούν οι συλλογικές δραστηριότητες (Slavin 2006:62,80).

⁶ Ο όρος «πολυτροπικότητα» χρησιμοποιείται όταν αναγνωρίσουμε ότι τα μηνύματα ενός κειμένου κατανοούνται από τους φυσικούς του αποδέκτες, δομούνται με τη γλώσσα (γραπτή και προφορική), την εικόνα, τις κιναισθητικές πράξεις (χειρονομίες, κινήσεις, πόζες, χειρισμός αντικειμένων). Αντίθετα,

κειμένου σε υπερκείμενο, στην αξιοποίηση ασύγχρονης επικοινωνίας και ιστολογίων (Π.Σ. 2011:26).

Η μονάδα οργάνωσης του νέου Αναλυτικού Προγράμματος Λογοτεχνίας είναι η διδακτική ενότητα, η οποία ορίζεται ως

«η ολοκληρωμένη αναγνωστική και μαθησιακή διαδικασία, που στηρίζεται σε μια αρχική ιδέα και είναι ένα θέμα ή ένα λογοτεχνικό είδος, πραγματοποιείται μέσα από ένα σύνολο ομοειδών και ομόθεμων κειμένων και διαρκεί αρκετό χρονικό διάστημα» (Π.Σ. 2011:29).

Οι ενότητες που προτείνονται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα ανά τάξη είναι οι εξής:

- **Α΄ Δημοτικού.** Επιτελείται η μετάβαση από την προφορική στη γραπτή λογοτεχνία. Σκοπός της διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι να αντιληφθούν οι μαθητές μια ιστορία ως σύνολο αλληλουχίας γεγονότων, να εξοικειωθούν με πολυτροπικά κείμενα, να κατανοήσουν, τα διαφορετικά είδη αφήγησης, να διακρίνουν τα φανταστικά από τα πραγματικά γεγονότα, να κατανοήσουν τον ρυθμό μέσα από επαναλαμβανόμενα μοτίβα (Π.Σ. 2011:116).
- **Β΄ Δημοτικού.** Η πρώτη διδακτική ενότητα αφορά στο παραμύθι με σκοπό οι μαθητές να γνωρίσουν το αφηγηματικό είδος του παραμυθιού, να κατανοήσουν τα βασικά στοιχεία του. Στη διδακτική ενότητα «ποίηση και τραγούδι», σκοπός είναι η καλλιέργεια της αγάπης για την ποίηση και το τραγούδι, η κατανόηση του ρυθμού της ποιητικής γλώσσας. Στην τελευταία ενότητα για αυτή την τάξη, με το θέμα «Οικογένεια», οι μαθητές θα αναγνωρίσουν την ιστορικότητα του θεσμού, θα συνδέσουν τα προβλήματα της οικογένειας με τα κοινωνικά, θα αντιληφθούν τους ρόλους των μελών της οικογένειας (Π.Σ. 2011:119-123).
- **Γ΄ Δημοτικού.** Προτείνεται από το Αναλυτικό Πρόγραμμα η διδακτική ενότητα «Λογοτεχνία και φύση» με σκοπό οι μαθητές να γνωρίσουν το περιβάλλον στο οποίο ζουν, να μάθουν τα γνωρίσματα και τις ιδιαιτερότητές του, να γνωρίσουν κείμενα που μιλούν για τη φύση. Στη διδακτική ενότητα «ταξίδι», οι μαθητές μέσα από τη διδασκαλία θα αντιληφθούν τα είδη, τους στόχους και τα κίνητρα των ταξιδιών. Η τελευταία ενότητα είναι οι «Φιλικές Σχέσεις» και έχει ως σκοπό να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές την αξία και αναγκαιότητα της φιλίας, τη δύναμη και τη σημασία της, να αντιπαραβάλουν στάσεις ζωής που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις (Π.Σ. 2011:124-128).
- **Δ΄ Δημοτικού.** Η πρώτη διδακτική ενότητα είναι «Το παιχνίδι στη Λογοτεχνία». Σκοπός της ενότητας είναι η κατανόηση του παιχνιδιού ως μιας πρακτικής που καθορίζεται από την κάθε κουλτούρα, να διακρίνουν τα διάφορα είδη παιχνιδιών, να γνωρίσουν τις κοινωνικές χρήσεις του παιχνιδιού. Η δεύτερη διδακτική ενότητα είναι τα «κόμικς» και έχει σκοπό την κατανόηση συλλειτουργίας εικόνας και λόγου, την εξοικείωση με τις τεχνικές, τους κώδικες, τα είδη των κόμικς. Στην τελευταία διδακτική ενότητα, «Ιστορίες άλλων λαών», οι μαθητές θα κατανοήσουν άλλους πολιτισμούς, θα προσεγγίσουν άλλους τρόπους ζωής μέσα από την εμπειρία, θα συνειδητοποιήσουν την ομοιότητα σε αξίες του δικού τους

«μονοτροπικό είναι το κείμενο εκείνο το οποίο χρησιμοποιεί μόνο ένα σημειωτικό τρόπο για τη μετάδοση μηνυμάτων, λ.χ. μόνο το γλωσσικό σημειωτικό σύστημα ή μόνο το οπτικό» (Χοντολίδου 1999:115, 117)

πολιτισμού σε σχέση με άλλους, θα κατανοήσουν το διαφορετικό (Π.Σ. 2011:129-134).

- **Ε΄ Δημοτικού.** Ασχολείται με «χιουμοριστικές ιστορίες» για να κατανοήσουν οι μαθητές πως υπάρχουν παράγοντες που επηρεάζουν την πρόσληψη του χιουμοριστικού στοιχείου, να συνειδητοποιήσουν την ανατρεπτική οπτική μέσα από την οποία προβάλλονται οι άνθρωποι στα κείμενα. Η δεύτερη ενότητα είναι «η ποίηση ως παιχνίδι λέξεων και εικόνων» και έχει ως βασικό σκοπό την απομυθοποίηση της δυσκολίας της ποίησης, τη συνειδητοποίηση της σχέσης ποίησης-παιχνιδιού, την εξοικείωση με τη μεταφορική λειτουργία της ποίησης. Η τρίτη και τελευταία ενότητα αφορά στη «Λογοτεχνία και κινηματογράφος». Η ενότητα έχει ως σκοπό τη συνειδητοποίηση της σχέσης λόγου και εικόνας, την κατανόηση της έννοιας της γραπτής και οπτικοακουστικής αφήγησης (Π.Σ. 2011:134-139).
- **ΣΤ΄ Δημοτικού.** Οι μαθητές θα ασχοληθούν στη λογοτεχνία με τις «εικόνες του τόπου μου». Η ενότητα έχει ως σκοπό τη γνωριμία των μαθητών με τον τόπο τους και με γραπτά κείμενα που μιλούν γι'αυτόν. Αποσκοπεί, επίσης, στη συνειδητοποίηση των διαφορετικών οπτικών γωνιών και διαφορετικών προσεγγίσεων για τις εικόνες ενός τόπου, στη γνωριμία με το δημοτικό τραγούδι, ηθογραφικό διήγημα, ιστορικό μυθιστόρημα και αυτοβιογραφία. Η «Επιστημονική Φαντασία» είναι η δεύτερη διδακτική ενότητα και σκοπεύει στη διεύρυνση θεμάτων με τα οποία ασχολείται η επιστημονική φαντασία (Ε.Φ.), , στην καλλιέργεια της φαντασίας, στη συνειδητοποίηση σύγχρονων προβλημάτων από τα οποία εμπνέεται η Ε.Φ.. Η διδασκαλία της λογοτεχνίας κλείνει με την ενότητα «Ο ξένος». Στην ενότητα αυτή οι μαθητές θα αντιληφθούν την ύπαρξη ξένου σε κάθε κοινωνία, θα την συνδέουν με άλλες έννοιες, όπως ξενοφοβία, ρατσισμός, εθνικισμός, πόλεμος, προσφυγιά και έτσι θα ευαισθητοποιηθούν και θα καλλιεργήσουν την ανοχή και κατανόηση για την ετερότητα (Π.Σ. 2011:140-145).

2.4 Το Ισχύον Αναλυτικό Πρόγραμμα για τη Λογοτεχνία στην Κύπρο

Το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου επιχειρεί ένα συνολικό ανασχεδιασμό της διδασκαλίας της λογοτεχνίας και στις τρεις βαθμίδες της σχολικής εκπαίδευσης. Έχει ως κύριο μέλημα τη δημιουργία ενός ενιαίου προγράμματος σπουδών που θεωρεί τη διδασκαλία της λογοτεχνίας ως ένα οργανικό σύνολο γνώσεων που ξετυλίγεται από βαθμίδα σε βαθμίδα.

Οι μαθητές μέσα από τη διδασκαλία του μαθήματος θα αποκτήσουν ένα επαρκές σώμα γνώσεων γύρω από τη λογοτεχνική παραγωγή με σκοπό να κατανοήσουν τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία επεξεργάζεται την πραγματικότητα, τον «κριτικό λογοτεχνικό γραμματισμό», να συνειδητοποιήσουν την αναγκαιότητα της «ολιστικής γνώσης» αλλά και τη διαθεματική σύνδεση της λογοτεχνίας με άλλες μορφές τέχνης, να καλλιεργηθεί η φιλιανγνωσία και να διευρυνθεί η μορφωτική επάρκεια.

Οι δεξιότητες «λογοτεχνικού γραμματισμού» είναι η αναγνωστική πρόσληψη των λογοτεχνικών έργων, τόσο σε επίπεδο τάξης, για τη δημιουργία «κοινότητας αναγνωστών», όσο και σε ατομικό επίπεδο, η κατανόηση-ανάλυση-ερμηνεία των

λογοτεχνικών έργων σε τρία επίπεδα (στο επίπεδο της πραγματολογικής κατανόησης, στο επίπεδο της κειμενικής δομής επιφανείας και στο επίπεδο της βαθιάς δομής, όπου οι μαθητές ασκούνται στην ερμηνεία των πληροφοριών που μεταδίδει ένα λογοτεχνικό κείμενο), η συνανάγνωση-σύγκριση-αντιπαραβολή με άλλα λογοτεχνικά έργα ή με άλλα έργα τέχνης, η αποτίμηση-αξιολόγηση του λογοτεχνικού έργου με γνώμονα την αισθητική του αξία, την ανθρωπογνωστική του αξία, το ειδικό βάρος μέσα στο γραμματειακό είδος που εντάσσεται και η ανάπτυξη της δημιουργικότητας (δημιουργική γραφή) (Π.Σ 2010:35-36).

Οι δεξιότητες κριτικού γραμματισμού αφορούν αυτές που απαιτείται να έχει ένας «μορφωμένος άνθρωπος»⁷: δεξιότητες ανάλυσης και σχεδιασμού δεδομένων, δημιουργική φαντασία, ενσυναισθητική ικανότητα, κριτική επίγνωση και διαχείριση της γνώσης, συνείδηση για θέματα ταυτότητας και αυτοπροσδιορισμού, ικανότητα συλλογικής εργασίας με τη χρήση και των νέων τεχνολογιών, δυνατότητα εφαρμογής των παραπάνω στην καθημερινή ζωή (Π.Σ. 2010:36).

Η οργάνωση του Προγράμματος Σπουδών Λογοτεχνίας στο Δημοτικό γίνεται κατά θεματικούς άξονες, οι οποίοι υποδιαιρούνται σε θεματικές ενότητες. Η κατανομή των θεματικών εννοιών ανά επίπεδο τάξεων είναι ενδεικτική και γίνεται βάσει της αρχής της σπειροειδούς οργάνωσης της ύλης, από το στοιχειώδες στο πιο σύνθετο, από το απλό ή το πιο οικείο στο πιο σύνθετο⁸. Αυτή είναι και η βασική διαφορά του νέου Αναλυτικού Προγράμματος με το παλιό: σε κάθε επόμενο επίπεδο τάξεων δεν επαναλαμβάνονται τα ίδια θέματα αλλά κάθε άξονας ανελίσσεται σπειροειδώς με καίρια κείμενα που φωτίζουν το θέμα από πολλές οπτικές γωνίες. Επίσης, αφήνεται στη διακριτική ευχέρεια των εκπαιδευτικών να προσαρμόσουν τα θέματα, ανάλογα με το επίπεδο και το δυναμικό της τάξης.

Έτσι, υπάρχουν οι εξής θεματικοί άξονες (Θ.Α.):

1. Θ.Α. «ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΦΥΣΗ»

Σκοπός του θεματικού άξονα είναι οι μαθητές να γνωρίσουν επαγωγικά τον φυσικό κόσμο στην ολότητα του, να κατανοήσουν ότι ο άνθρωπος αποτελεί μέρος του οικοσυστήματος, να συγκρίνουν το φυσικό περιβάλλον με το αστικό. Ο σκοπός του θεματικού άξονα επιμερίζεται ανάλογα με την τάξη:

- Α' και Β' τάξη: Γεωφυσικό και Βιοφυσικό περιβάλλον: θαλάσσιο, πεδινό και ορεινό περιβάλλον – ζώα της άγριας φύσης και κατοικίδια
- Γ' και Δ' τάξη: Ανθρωπογεωγραφία: παραδοσιακό/αγροτικό και αστικό περιβάλλον – ο άνθρωπος «της υπαίθρου» και ο άνθρωπος «της πόλης»
- Ε' και ΣΤ' τάξη: Φυσικός τρόπος ζωής και αθλητικό ιδεώδες – Καταστροφή και προστασία του περιβάλλοντος, είδη υπό εξαφάνιση

---

⁷ Όπως ορίζεται στο Πρόγραμμα Σπουδών για τη λογοτεχνία της Κύπρου (Π.Σ. 2010:36).

⁸ Η σπειροειδής οργάνωση της ύλης συμφωνεί με τη θεωρία του Bruner, κατά την οποία οι έννοιες πρέπει να διδάσκονται πρώτα στα παιδιά με έναν απλό τρόπο και στη συνέχεια καθώς μεγαλώνουν να παρουσιάζονται με έναν πιο σύνθετο (Ελληνιάδου, Κλεφτάκη & Μπαλκίζας 2008:35).

2. Θ. Α. «ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΑ / ΑΝΘΡΩΠΙΝΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ»

Ο συγκεκριμένος θεματικός άξονας επικεντρώνεται στο ανθρωπογενές κοινωνικό περιβάλλον και επιδιώκει οι μαθητές να γνωρίσουν, να αναγνωρίσουν τους κύκλους της ζωής τους, αρχίζοντας από τους πιο γνώριμους και προχωρώντας στον κοινωνικό περίγυρο, να αντιληφθούν τη σημασία του ανθρώπου στη συγκρότηση της κοινωνίας, να κατανοήσουν ότι είμαστε «όλοι ίδιοι, όλοι διαφορετικοί», να συνειδητοποιήσουν την αξία της φιλίας, αγάπης, συνεργασίας, αλληλεγγύης, της ισότητας κτλ.

- Α΄ και Β΄ τάξη: Όλοι ίδιοι, όλοι διαφορετικοί (με έμφαση στη σχολική ζωή)
- Γ΄ και Δ΄ τάξη: Όλοι ίδιοι, όλοι διαφορετικοί (με έμφαση στην οικογενειακή ζωή)
- Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη: Όλοι ίδιοι, όλοι διαφορετικοί (ανθρώπινοι χαρακτήρες και σύγχρονη κοινωνική ζωή)

3. Θ. Α. «ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ / ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ»

Μέσα από αυτόν τον άξονα οι μαθητές θα γνωρίσουν την πολιτισμική τους κληρονομιά γνωρίζοντας και συγκρίνοντας την πολιτισμική κληρονομιά συμμαθητών διαφορετικής προέλευσης, θα μελετήσουν τους τρόπους με τους οποίους η Ιστορία και η Λογοτεχνία διασυνδέονται και θα αποκτήσουν κριτική επίγνωση ότι η λογοτεχνική μνημείωση των ιστορικών δρώμενων καθορίζει την πρόσληψη του ιστορικού παρελθόντος ενός λαού.

- Α΄ και Β΄ τάξη: Λαογραφικά έθιμα – Λαϊκές ιστορικές παραδόσεις (θρύλοι) – Λαϊκή θρησκευτική ζωή
- Γ΄ και Δ΄ τάξη: Η ιστορία μέσα από τη λογοτεχνία – Εθνικές (και θρησκευτικές) επέτειοι
- Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη: Η ιστορία του τόπου μου μέσα από τη λογοτεχνία, λαϊκή και επώνυμη

4. Θ. Α. «ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ ΚΑΙ ΦΑΝΤΑΣΙΑ»

Σκοπός είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι ο κόσμος της λογοτεχνίας είναι κατεχοχόν κόσμος φαντασίας, που αποσκοπεί στην τέρψη και στην καλλιέργεια της φαντασίας του αναγνώστη, να μνηθούν στους κώδικες που κάνουν ένα κείμενο χιουμοριστικό, περιπέτειας ή επιστημονικής φαντασίας, να αποκτήσουν επίγνωση της ανατρεπτικής λογικής απέναντι σε συμβάσεις καθιστώντας το παιχνίδι της φαντασίας σοβαρό (Π.Σ. 2010: 38-40).

- Α΄ και Β΄ τάξη: Φαντασία και χιούμορ
- Γ΄ και Δ΄ τάξη: Φαντασία και περιπέτεια
- Ε΄ και ΣΤ΄ τάξη: Επιστημονική φαντασία και «εικονική» πραγματικότητα

Όσον αφορά τα στοιχεία του λογοτεχνικού γραμματισμού διδάσκονται πάντα μέσα από τα κείμενα και αποτελούν μέρος της διδασκαλίας της λογοτεχνίας μαζί με τους θεματικούς άξονες.

Κεφάλαιο 3

Η Διδακτική Μεθοδολογία της Λογοτεχνίας

Σε διεθνές επίπεδο, η θέση της λογοτεχνίας στα Αναλυτικά Προγράμματα θεωρείται σημαντική αλλά στην πράξη είναι περιθωριακή καθώς χρησιμοποιείται κυρίως για τη διδασκαλία της γλώσσας και της γραμματικής. Πρόκειται για μια παρεξηγημένη σχέση μεταξύ λογοτεχνίας και γλώσσας που πρέπει να επανερμηνευθεί.

Σύμφωνα με τους Αθανασοπούλου, Βουτουρή, Σουλιώτη (2010:9), η παρανόηση αυτή δεν αφορά τόσο στην εργαλειακή χρήση της λογοτεχνίας για τις ανάγκες της γλωσσικής διδασκαλίας, όσο στην ασυνέπεια που απορρέει από τη διδακτική της μεθοδολογία. Οι εκπαιδευτικοί θεωρούν τη λογοτεχνία ένα σημαντικό συμπλήρωμα για τη διδασκαλία της γλώσσας αλλά δεν την αναγνωρίζουν ως «γλώσσα», ως ένα σύστημα σημείων με διαφορετικό αποτέλεσμα καθώς διαλέγεται και τροποποιεί τον γλωσσικό κώδικα της καθημερινής επικοινωνίας. Η λογοτεχνία είναι ένας τρόπος να δημιουργεί κανείς από τη γλώσσα μια νέα γλώσσα. Για να φανεί αυτή η σχέση των δύο μαθημάτων θα μπορούσε να υπάρξει παιδαγωγική ωφέλεια μέσα από την εισαγωγή μιας «γραμματικής» της λογοτεχνικής γλώσσας (Αθανασοπούλου, Βουτουρή & Σουλιώτη 2010: 10).

Γι' αυτό και βασική προϋπόθεση για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας είναι η ερμηνευτική διαδικασία στη διδακτική πράξη. Πρέπει να προτείνεται μια αναγνωστική προσέγγιση που να εμπεριέχει ένα κίνητρο μάθησης, ευχαρίστησης που θα κινητοποιεί το παιδί.

3.1 Προσέγγιση Λογοτεχνικών Κειμένων

Το μάθημα της λογοτεχνίας πρέπει να έχει ως κύριο στόχο την ικανοποίηση των ψυχικών, συναισθηματικών, πνευματικών αναγκών του μαθητή. Ένα δημιουργικό μάθημα λογοτεχνίας, καλλιεργεί τις ικανότητες του μαθητή-αναγνώστη και του επιτρέπει να επιλέξει τον τρόπο με τον οποίο θα προσεγγίσει ένα κείμενο, δίνοντας του την ελευθερία να ολοκληρώσει το νόημα του κειμένου με βάση το νόημα που θα του δώσει (Κατσίκη-Γκίβαλου 2001:14).

Η ανάγνωση είναι μία ατομική πράξη αλλά ταυτόχρονα έχει κι ένα κοινωνικό, δημόσιο και επικοινωνιακό μέρος, καθώς ο αναγνώστης ασκείται στην επικοινωνία με τον

κόσμο των λέξεων και με τον κόσμο των συναναγνωστών.⁹ Μ' αυτό τον διττό χαρακτήρα πρέπει να προσεγγιστεί στην εκπαιδευτική πράξη. Εξάλλου, ο αναγνώστης αρχίζει να κατανοεί το κείμενο από τη στιγμή που θα ξεκινήσει μια σχέση μαζί του, με τα κενά, τις δυσκολίες που του προκαλεί, χρησιμοποιώντας όχι μόνο τη λογική αλλά και τη φαντασία.

Η κατανόηση του κειμένου στηρίζεται:

A) Στον αναγνώστη ως συγκινησιακό υποκείμενο και υποκείμενο γνώσης. Η κατανόηση, που είναι προσωπική υπόθεση, θεωρείται ενεργητική δραστηριότητα του υποκειμένου που παράγει νόημα μέσα από τις ήδη αποκτημένες γνώσεις.

B) Στο περιβάλλον της ανάγνωσης που μπορεί να είναι εκπαιδευτικό, πολιτιστικό της κάθε περιοχής, της κάθε εποχής, του κάθε αναγνώστη.

Γ) Στην αναγνωστική διαδικασία που αφορά στο κείμενο και στους λογοτεχνικούς τρόπους κατανόησής του καθώς και στον αναγνώστη (Αναγνωστοπούλου 2005:47-48).

Η ανάγνωση ορίζεται από τρεις παραμέτρους, τον συγγραφέα, το κείμενο, τον αναγνώστη. Κατά τη διδασκαλία ενός λογοτεχνικού κειμένου πρέπει να υπάρχει διαλεκτική σχέση και ισορροπία μεταξύ τους προκειμένου να υπάρχει εγκυρότητα στην ερμηνεία. Συγκεκριμένα:

A) Ο συγγραφέας αποτυπώνει στοιχεία της πραγματικότητας που βίωσε με το έργο του. Είναι το ιστορικό υποκείμενο που επηρεάζεται από κοινωνικά, πολιτισμικά γεγονότα της εποχής του. Στο σύγχρονο σχολείο, ο συγγραφέας αποτελεί έναν νοηματοδότη του κειμένου αλλά και ένα υποκείμενο που βρίσκεται σε διάλογο με το κείμενο και με τους αναγνώστες. Γνωρίζοντας οι αναγνώστες τα στοιχεία γένεσης ενός έργου, εμπλουτίζουν την ερμηνεία του κειμένου και αντιλαμβάνονται την πορεία του μέσα στο χρόνο. Ταυτόχρονα κατανοούν και την δική τους εποχή. Για παράδειγμα, διαβάζοντας οι μαθητές τα βιογραφικά σημειώματα των συγγραφέων γνωρίζουν καλύτερα το κλίμα μέσα στο οποίο έδρασε ο συγγραφέας αλλά και την προσωπικότητά του (Κατσίκη-Γκίβαλου 2005:20). Συνεπώς, γνωρίζουν καλύτερα τους τρόπους με τους οποίους ο λογοτέχνης μετασημάτισε την πραγματικότητα σε λογοτεχνία και κατανοούν την διαλεκτική σχέση που μπορούν να αναπτύξουν με τον συγγραφέα (Καλογήρου 2005:115).

B) Με τις θεωρίες των Ρώσων Φορμαλιστών, της Νέας Κριτικής, των δομιστών και σημειολόγων μετατοπίστηκε το ενδιαφέρον από τον συγγραφέα για το κείμενο, ειδικότερα σε στοιχεία ποιητικής, τις δομές ή τους κώδικες που το συνθέτουν. Ο αναγνώστης κατανοεί το κείμενο, χωρίς να αναζητά άμεσες διασυνδέσεις για το ιστορικοκοινωνικό και πολιτισμικό πλαίσιο μέσα στο οποίο δημιουργήθηκε (Φρυδάκη 2003:116).

Γ) Οι θεωρίες πρόσληψης και αναγνωστικής ανταπόκρισης μετατόπισαν το ενδιαφέρον από τον συγγραφέα και το κείμενο στον αναγνώστη και στους

---

⁹ Στη λογοτεχνία ως κόσμος των συναναγνωστών μπορεί να θεωρηθεί η τάξη. Πρόκειται για μία κοινότητα ερμηνευτών με αρχές, με κοινά στοιχεία όπως την ηλικία, την παιδεία, τις εμπειρίες, με μεθόδους και κριτήρια που δίνουν τα όρια για τις δυνατότητες ερμηνείας του κειμένου (Fish 1980:331).

τρόπους με τους οποίους προσλαμβάνει το κείμενο και συγκροτεί το νόημα. Ο αναγνώστης θεωρείται νοηματοδότης του κειμένου, ακόμη και συνδημιουργός.

Ο μαθητής-αναγνώστης φέρνει στο κείμενο χαρακτηριστικά της προσωπικότητάς του, αναμνήσεις του παρελθόντος, ανάγκες, ενδιαφέροντα ακόμη και τη διάθεση της στιγμής. Βάσει όλων αυτών θα προσεγγίσει το κείμενο. Επειδή το μάθημα της λογοτεχνίας έχει ως στόχο την ικανοποίηση των ψυχικών και συναισθηματικών αναγκών των μαθητών, ο δάσκαλος δίνοντας βαρύτητα στις θεωρίες πρόσληψης και αναγνωστικής ανταπόκρισης, μπορεί να μετατρέψει τον μαθητή σε ενεργητικό καταναλωτή του κειμένου που δεν δέχεται την ετοιμοπαράδοτη ερμηνεία του δασκάλου του, ούτε το αυθυπόστατο του κειμένου, δεν θεωρεί τον συγγραφέα ως τον αυθεντικό ερμηνευτή του κειμένου, δεν υιοθετεί άκριτα τις αξίες του αλλά τις επαναπροσδιορίζει με βάση τα δικά του κριτήρια, βιώματα και εμπειρίες (Χαντ 2001:124).

Για να γίνει αυτό πρέπει ο μαθητής-αναγνώστης να αποκωδικοποιεί τα σημαινόμενα του κειμένου, να συνδιαλέγεται μαζί του, να αξιοποιεί τα κειμενικά δεδομένα, να απολαμβάνει τα λογοτεχνικά κείμενα ως πολυφωνικά πεδία αξιών και ιδεών (Κατσίκη-Γκίβαλου 2005:23). Η ενεργοποίηση του μαθητή θα επιτευχθεί μέσα από τις παιγνιώδεις δραστηριότητες, συζητήσεις που θα προκαλέσει ο δάσκαλος μέσα στην τάξη. Οι δραστηριότητες δεν πρέπει να περιορίζονται σε υφολογικά στοιχεία του κειμένου αλλά να αφορούν και την κατανόηση του κειμένου, την αναγνώριση της δομής του, την ανάπλαση και απόδοσή του και κυρίως να συσχετίζουν τη ζωή του παιδιού με την πραγματικότητα στην οποία ζει. Μέσα από την ανάδειξη του κοινωνικού χαρακτήρα της λογοτεχνίας, το κείμενο εντάσσεται στην πραγματικότητα του μαθητή απελευθερώνοντας τη σκέψη του και διαμορφώνοντας τον σε μια δημιουργική προσωπικότητα που αποτελεί ζητούμενο των καιρών. Αυτό που δεν πρέπει σε καμία περίπτωση να υποβαθμίζεται είναι η αισθητική απόλαυση του κειμένου (Κατσίκη-Γκίβαλου 2005:23), η οποία μπορεί να προέλθει με την αισθητική ανταπόκριση των μαθητών στο κείμενο υπό μορφή συζήτησης, καταγραφής απόψεων, έκφρασης συναισθημάτων, σκέψεων, αναμνήσεων μέσα από τις τέχνες (Norton 2006:120).

Έτσι, οι μαθητές εξοικειώνονται με τη λογοτεχνική ανάγνωση, δοκιμάζουν διάφορους ρόλους που θα χρειαστεί να αναλάβουν στη ζωή τους, μπαίνουν στη θέση των άλλων, εξετάζουν συμπεριφορές. Δηλαδή οδηγούνται στην ενσυναίσθηση και τη συναισθηματική νοημοσύνη¹⁰. Γι' αυτό πρέπει τα βιβλία που επιλέγονται να ανταποκρίνονται στο αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού, να έχουν μία επαρκώς οργανωμένη πλοκή και να περιλαμβάνουν ελκυστικούς για τα παιδιά χαρακτήρες που βοηθούν τους άλλους, δείχνουν συμπάρασταση και επιδεικνύουν ενδιαφέρον για τα προβλήματά τους (Δρούγκα 2012:230).

Τέλος, ο δάσκαλος, θεωρούμενος ως τρίτο σημείο του διδακτικού τριγώνου, πρέπει να είναι ο διαμεσολαβητής, αυτός που θα μετατρέψει τις σχέσεις μαθητή-κειμένου σε

---

¹⁰ Ο Goleman περιγράφει τη συναισθηματική νοημοσύνη ως μια δομή από την οποία πηγάζει η συναισθηματική επάρκεια (emotional competence), δηλ. η δυνατότητα που έχει κανείς για υψηλή απόδοση σ' αυτό που κάνει. Η συναισθηματική νοημοσύνη αποτελείται από πέντε διαστάσεις ικανοτήτων: γνώση, διαχείριση συναισθημάτων, κινητοποίηση του εαυτού, αναγνώριση συναισθημάτων στους άλλους, διαχείριση σχέσεων (Goleman 1995:34).

ανταλλαγή εμπειριών με άλλους αναγνώστες. Η στρατηγική του πρέπει να είναι άμεση και φθίνουσα. Ως ιδανικό πλαίσιο μάθησης μπορούμε να ορίσουμε, σύμφωνα με τον L. Vygotsky, τη «ζώνη της επικείμενης ανάπτυξης» (Vygotsky 1978:86). Συγκεκριμένα, ο δάσκαλος δίνει δραστηριότητες στους μαθητές μέσα στα όρια των δυνατοτήτων τους, γεγονός που τους οδηγεί στην ενίσχυση της αυτοπεποίθησής τους και στην επίτευξη μαθησιακών στόχων.

3.2 Λογοτεχνική Θεωρία και Διδασκαλία της Λογοτεχνίας

Το λογοτεχνικό έργο υπόκειται σε κάποιους κανόνες και το νόημα του δεν είναι αυθαίρετο, αλλά δημιουργείται και κατασκευάζεται. Η αποκωδικοποίηση του κειμένου από τον μαθητή μπορεί να γίνει με τη λογοτεχνική θεωρία και κριτική.

Οι θεωρίες της λογοτεχνίας αποτελούν ένα πολύ χρήσιμο εργαλείο στα χέρια των δασκάλων, αρκεί να συνοδεύεται από τη χρήση της κατάλληλης διδακτικής μεθοδολογίας και τρόπου αξιολόγησης των μαθητών. Χρησιμοποιώντας ο δάσκαλος στοιχεία από διάφορες θεωρίες της λογοτεχνίας, μπορεί να δείξει ότι η ερμηνεία της λογοτεχνίας εξαρτάται εκτός από το ίδιο το κείμενο και από τον αναγνώστη, και ειδικότερα την κριτική του στάση, τις αξίες, τις ιδέες, και την αλληλεπίδραση με την εποχή του.

Οι βασικότερες τάσεις της θεωρίας της λογοτεχνίας που κατά καιρούς έχουν αξιοποιηθεί στο σχολικό χώρο είναι οι εξής:

- **Η ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση της λογοτεχνίας** συνίσταται την ανάκτηση του νοήματος του συγγραφέα από τους μαθητές με τη βοήθεια του δασκάλου ο οποίος υποδεικνύει έναν «ενδεδειγμένο» τρόπο ανάγνωσης και ερμηνείας (Γρόσδος 2011:174). Στο πλαίσιο αυτής της προσέγγισης, οι μαθητές υποτάσσονται στην αυθεντία του συγγραφέα και του δασκάλου και παροτρύνονται να ερμηνεύσουν ένα κείμενο σε σχέση με κοινωνικές συνθήκες και ιστορικά δεδομένα. Οι απαντήσεις που δίνονται σε τέτοιου είδους ερωτήσεις είναι αναμενόμενες και δεν απαιτούν την ανάπτυξη προσωπικής γνώμης. Πολλές φορές μάλιστα, η αναφορά σε ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες μπορεί να πάρει ηθικολογική χροιά, για παράδειγμα «να βρείτε στο κείμενο φράσεις που εξαίρουν το φρόνημα των Ελλήνων». Αυτού του είδους οι ερωτήσεις οδηγούν σε έτοιμη ερμηνεία (Μπόκλουντ-Λαγοπούλου 2002:183).
- **Η φορμαλιστική προσέγγιση** αξιοποιεί δεδομένα από τις θεωρίες που δίνουν έμφαση στο κείμενο. Ο Ρώσικος Φορμαλισμός και η Νέα Κριτική θεωρούν ότι οι ρόλοι του συγγραφέα και του αναγνώστη δεν αποτελούν σημαντικό παράγοντα για παραγωγή νοήματος από το κείμενο. Οποιαδήποτε απόπειρα ερμηνείας πρέπει να στηρίζεται αποκλειστικά στο κείμενο, ενώ ο δάσκαλος παραμένει ο καθοδηγητής, ο έμπειρος αναγνώστης που οδηγεί τους μαθητές στη γνώση του αληθινού νοήματος του κειμένου χωρίς να εξελίσσονται σε αυτόνομους αναγνώστες (Κιοσσός 2005:94). Στο χώρο της διδακτικής, ο φορμαλισμός είναι μία διδακτική προσέγγιση κατά την οποία τίθενται στους μαθητές ερωτήσεις με τις οποίες πρέπει να εντοπίσουν χωρία και φράσεις από κείμενα που να

εκφράζουν κάτι συγκεκριμένο ή αντίθετα να απαντήσουν πώς εκφράζεται κάτι από τα στοιχεία του κειμένου, για παράδειγμα «τι εκφράζει η τελευταία στροφή του ποιήματος;». Επίσης, τίθενται ερωτήσεις για εντοπισμό σχημάτων λόγου, λογοτεχνικών ειδών και σύγκριση δύο κειμένων ως προς τη δομή τους. Η φορμαλιστική κατεύθυνση θεωρείται η κυρίαρχη σε ερωτήσεις, δραστηριότητες σχολικών ανθολογιών (Μπόκλουντ-Λαγοπούλου 2002:182).

- **Η αναγνωστική προσέγγιση.** Μετά το 1970, το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από το κείμενο στον αναγνώστη καθώς δεν εξετάζεται πλέον τι σημαίνουν τα κείμενα καθαυτά αλλά πώς αλληλεπιδρούν με τους αποδέκτες τους. Σημασία δεν έχει μόνο τι λέει το κείμενο, ούτε πώς το λέει αλλά πώς συνομιλεί με τον αναγνώστη (Αριστοδήμου-Ιακωβίδου 2013:33).

Οι αναγνωστικές θεωρίες μπορούν να ανανεώσουν τη διδασκαλία της λογοτεχνίας αφού μπορούν να ανάγουν τον μαθητή σε κύριο παράγοντα της διδακτικής διαδικασίας. Επιπλέον, προσφέρουν «κριτήρια για να σκεφτεί κανείς διαφορετικά τη λογοτεχνία καθώς και εργαλεία για να τη διδάξει διαφορετικά» (Φρυδάκη 2003:168). Η «αισθητική της πρόσληψης», η θεωρία της «αναγνωστικής ανταπόκρισης» και η «συναλλακτική θεωρία» προσφέρονται στη διδακτική πράξη για αξιοποίηση.

3.2.1 Η Αισθητική της Πρόσληψης

Η αισθητική της πρόσληψης (Rezeptionsästhetik) υποστηρίζει ότι η ιστορική φύση του έργου τέχνης δεν μπορεί να ερμηνευτεί με την απλή περιγραφή του αλλά με μία εξέταση διαλεκτικής διαδικασίας και πρόσληψης (Holub 2004:101). Αντικείμενό της είναι η ιστορικότητα των λογοτεχνικών κειμένων και ο «ορίζοντας προσδοκιών»¹¹, προκαταλήψεων, πεποιθήσεων του αναγνώστη μέσω μιας σειράς αισθητικών εντυπώσεων που προκύπτουν από την ανάγνωση.

Σύμφωνα με τον H.R.Jauss (1995:93), η «πρόσληψη»¹² ως αισθητικός όρος έχει ενεργητική και παθητική σημασία. Η πρόσληψη της τέχνης περικλείει την επίδραση που καθορίζεται από το λογοτεχνικό έργο και από τον τρόπο με τον οποίο ο αναγνώστης το ερμηνεύει. Για παράδειγμα, ο αναγνώστης μπορεί να καταναλώσει το έργο, να το κρίνει, να εκδηλώσει τον θαυμασμό του, να το απορρίψει, να υιοθετήσει μια ερμηνεία, να δημιουργήσει μια νέα. Δηλαδή, ο αναγνώστης λειτουργεί κατά τη διαδικασία της ανάγνωσης ανάμεσα στον ορίζοντα προσδοκιών που προδιαγράφει το έργο και στον ορίζοντα εμπειρίας που προσκομίζει ο ίδιος (Jauss 1995:94).

Πώς όμως ο μαθητής-αναγνώστης θα επικοινωνήσει με το κείμενο; Η ερμηνεία ενός κειμένου έχει τρεις φάσεις:

---

¹¹ Ο «ορίζοντας προσδοκιών» αναφέρεται σε «διυποκειμενικό σύστημα προσδοκιών, σε ένα σύστημα αναφορών ή σε ένα νοητικό σύνολο που ένα άτομο μπορεί να φέρει σε οποιοδήποτε κείμενο» (Holub 2004: 104).

¹² Με τον όρο «πρόσληψη» εννοούμε την πραγμάτωση ενός λογοτεχνικού έργου από τον αναγνώστη ενώ με τον όρο «ανταπόκριση» εννοούμε αυτό που προκαλεί η δομή του κειμένου κατά την πράξη της ανάγνωσης (Κουνούπης 2007:207).

- Αρχικά ο μαθητής οδηγείται στην κατανόηση μέσα από τις κατάλληλες ερωτήσεις που θέτει ο δάσκαλος πριν από την ανάγνωση του κειμένου προκειμένου να ανιχνεύσει τον ορίζοντα προσδοκιών του.
- Στη συνέχεια, με την εξήγηση του κειμένου ανιχνεύεται από τον δάσκαλο μέσα από τον διάλογο ο τρόπος οργάνωσης της σκέψης των μαθητών και κατανόησης του κόσμου καθώς και η ενσυναίσθησή τους προκειμένου να βιώσουν την αισθητική συγκίνηση και τα συναισθήματα των ηρώων (Βλαχογιάννη 2006:142). Η εξήγηση μπορεί να επιφέρει αλλαγή στον ορίζοντα προσδοκιών.
- Τέλος, η εφαρμογή συνδέει την αναγνωστική εμπειρία με την πραγματική κοινωνική και ιστορική εμπειρία των αναγνωστών (Φρυδάκη 2003:164). Αυτό επιτυγχάνεται μέσα από δραστηριότητες, όπως η απόκρυψη του τέλους μιας ιστορίας, η ανάγνωση αντιτιθέμενων κριτικών ενός κειμένου, με τις οποίες οι μαθητές καλούνται να σχηματίσουν εν τέλει τον ορίζοντα προσδοκιών τους.

3.2.2 Η Αναγνωστική Ανταπόκριση

Στη θεωρία της αναγνωστικής ανταπόκρισης το ενδιαφέρον μετατοπίζεται στην ίδια την πράξη της ανάγνωσης μέσα από την αλληλεπίδραση του αναγνώστη με το κείμενο. Για τον Iser (2000:196-197), ο αναγνώστης παράγει το νόημα του κειμένου μέσα από αυτό που αντιλαμβάνεται η συνείδησή του γι' αυτό και κάθε λογοτεχνικό έργο θεωρείται «επικαιροποιήσιμο» και μπορεί να βιώσει μια διαφορετική ζωή στη συνείδηση του κάθε αναγνώστη. Η θεωρία του αφορά την ανάδειξη αλληλεπίδρασης κειμένου-αναγνώστη (Φρυδάκη 2003:166) και απαντά στο ερώτημα «πώς και κάτω από ποιες συνθήκες ένα κείμενο αποκτά νόημα για τον αναγνώστη». Αν θεωρήσουμε ότι ο *«Jauss ασχολείται με τον μακρόκοσμο της πρόσληψης, ο Iser πραγματεύεται τον μικρόκοσμο της ανταπόκρισης»* (Holub 2004:145).

Η μετατόπιση του ενδιαφέροντος γίνεται προς την ίδια την πράξη της ανάγνωσης, η οποία ξεκινά από μια αλλαγή της αντίληψης για το κείμενο. Το κείμενο προσδιορίζεται από τις «δομές πραγμάτωσής» του, που είναι το «ρεπερτόριο» (είδος οργάνωσης περιεχομένων ανάλογα με το σύστημα συμβάσεων ή το σημείο συνάντησης του αναγνώστη με το κείμενο για την έναρξη της επικοινωνίας τους) και τις στρατηγικές, που συνδυάζουν στοιχεία ρεπερτορίου μεταξύ τους και βρίσκονται πίσω από τα επιφανειακά φαινόμενα του κειμένου. Τέτοιες στρατηγικές μπορεί να είναι το «θέμα» που έρχεται στο προσκήνιο και ο «ορίζοντας» που πάει στο παρασκήνιο για να χρησιμοποιηθεί σε μια άλλη ανάγνωση (Φρυδάκη 2003:167).

Σύμφωνα με τη θεωρία, οι μαθητές εμπλέκονται στην αναγνωστική διαδικασία, αυτενεργούν και κατανοούν όχι μόνο το κείμενο αλλά και τον εαυτό τους. Παράλληλα, ο δάσκαλος έχει διαμεσολαβητικό ρόλο και επιλέγει «ανοιχτά κείμενα».¹³ Έτσι κάθε κείμενο γίνεται αντιληπτό ως ανοιχτό σύστημα που αλληλενεργεί διαφορετικά με τους αναγνώστες.

¹³ «Ανοιχτά κείμενα» είναι τα κείμενα που απαιτούν τη συμμετοχή του αναγνώστη για να συμπληρώσει στο κείμενο πληροφορίες, εικόνες, συναισθήματα. Έχουν πολλά επίπεδα ανάγνωσης και προτρέπουν τον αναγνώστη να βελτιώσει τον τρόπο ανάγνωσης του κειμένου. Αντίθετα, τα «κλειστά κείμενα» είναι προβλέψιμα και δεν απαιτούν τη συμμετοχή του αναγνώστη (Αναγνωστοπούλου 2005:50).

3.2.3 Η «Συναλλακτική» Θεωρία της Louise Rosenblatt

Το έργο της Rosenblatt έχει επηρεάσει τις μελέτες για την πρόσληψη της λογοτεχνίας από τα παιδιά. Η θεωρία της έστρεψε το ενδιαφέρον από το κείμενο στην ενεργητική συμβολή του αναγνώστη.

Η θεωρητικός υποστήριξε ότι η ανάγνωση οποιουδήποτε λογοτεχνικού έργου είναι ένα ατομικό συμβάν που συντελείται με τη συμμετοχή της σκέψης και των αισθημάτων του αναγνώστη (Καρπόζηλου 1997²:35). Ταυτίζει τον αναγνώστη με τον μαθητή, τονίζοντας τον ενεργητικό ρόλο του αναγνώστη και τη μοναδικότητα της αναγνωστικής πράξης. Η ανάγνωση ενός λογοτεχνικού έργου είναι ένα μοναδικό γεγονός στο χρόνο και τη ζωή του κάθε αναγνώστη, στο οποίο συμμετέχουν η λογική και το συναίσθημα και προκαλούν ικανοποίηση και ευχαρίστηση (Rosenblatt 1994²:25).

Ο αναγνώστης δημιουργεί μία σχέση «συναλλαγής» με το λογοτεχνικό κείμενο: ο αναγνώστης θα ερμηνεύσει τα στοιχεία του κειμένου ανάλογα με την εμπειρία του, τις γνώσεις του, την προσωπικότητα, τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες, τη διάθεση της στιγμής. Πρόκειται για τις λεγόμενες «ανταποκρίσεις» (reader's responses) που σχετίζονται με τις προηγούμενες εμπειρίες, λογοτεχνικές και άμεσα βιωματικές, συνθέτουν σε συγκεκριμένες απόψεις που θα διατυπωθούν στη συνέχεια και αναδιοργανώνονται μέσω της εμπειρίας του κειμένου. Γι' αυτό και ο δάσκαλος πρέπει «να οργανώσει μια ανταπόκριση του μαθητή και να ενθαρρύνει τις γόνιμες «συναλλαγές» ανάμεσα στο κείμενο και στον μαθητή-αναγνώστη» (Rosenblatt 1968:26-27). Σ' αυτό το πλαίσιο είναι σκόπιμο να επιλέγει κείμενα που σχετίζονται με τις εμπειρίες των μαθητών και τη συναισθηματική τους ωριμότητα και να οργανώνει δραστηριότητες λόγου και εικαστικών ανταποκρίσεων προκειμένου να προεκτείνει τις αρχικές σκέψεις των μαθητών (Κιοσσές 2005:100).

Ο όρος «συναλλαγή» (transaction) περιγράφει σχέσεις μεταξύ αμοιβαίως συνδεόμενων στοιχείων και συγκεκριμένα τη σχέση που αναπτύσσει ο αναγνώστης με το λογοτεχνικό κείμενο «ως ισότιμοι συμμετέχοντες και δημιουργοί του λογοτεχνικού γεγονότος» (Rosenblatt 1994²:151). Στη συναλλαγή κειμένου αναγνώστη υπάρχουν δύο τρόποι ανάγνωσης: η μη αισθητική/πληροφοριακή ανάγνωση (effferent), κατά την οποία η προσοχή του αναγνώστη εστιάζεται στο τι θα αποκομίσει από την ανάγνωση και η αισθητική (aesthetic), όπου το ενδιαφέρον του επικεντρώνεται στις βαθύτερες ουσίες του κειμένου, στο πώς αισθάνεται από την σχέση του με το κείμενο κατά τη διάρκεια της ανάγνωσης, όταν δηλαδή υπάρχει αλληλεπίδραση. Άρα το ίδιο κείμενο μπορεί να διαβαστεί και με τους δύο τρόπους, καθώς το είδος της ανάγνωσης καθορίζεται από την στάση που υιοθετεί ο αναγνώστης (Rosenblatt 1994²:24).

Με βάση τη συναλλακτική θεωρία, έχουν προταθεί τέσσερα στάδια στη διδακτική μεθοδολογία:

- α) προετοιμασία περιβάλλοντος με τη δημιουργία κινήτρων για την ανάγνωση της λογοτεχνίας,
- β) αρχική ανταπόκριση, όπου οι μαθητές αυτοσυγκεντρώνονται και εμπλέκονται ατομικά με το λογοτεχνικό κείμενο,

- γ) τελειοποίηση ανταπόκρισης με κοινοποίηση των ανταποκρίσεων για ανταλλαγή, σύγκριση, σχολιασμό, αξιολόγηση,
- δ) έκφραση ανταπόκρισης μέσα από δραστηριότητες δημιουργικής γραφής, εικαστικής έκφρασης και δραματοποίησης (Καλογήρου & Βησσαράκη 2005:61-78).

Κεφάλαιο 4

Με Λογισμό και μ' Όνειρο: Το Ελληνικό Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε'-ΣΤ' Δημοτικού

Το κεφάλαιο αυτό, όπως και το επόμενο, έχει ως στόχο την κριτική αποτίμηση των Ανθολογίων για την Ε'-ΣΤ' Δημοτικού της Ελλάδας και της Κύπρου μέσα από την ανάδυση του τρόπου αναπλαισίωσης του λογοτεχνικού λόγου. Αυτή η αναπλαισίωση γίνεται μέσα από τη συνοπτική παρουσίαση των σχολικών εγχειριδίων και τη διερεύνηση της λογοτεχνικής ύλης με σκοπό να εξαχθούν κάποια συμπεράσματα σε σχέση με την εφαρμογή των στόχων του Αναλυτικού Προγράμματος και της λογοτεχνικής θεωρίας κατά τη διδακτική τους. Αυτό που μας ενδιαφέρει είναι να δούμε κατά πόσο αυτοί οι στόχοι εφαρμόζονται από τα βιβλία κι αν ο τρόπος διδασκαλίας που προτείνεται από τη συντακτική ομάδα των βιβλίων ακολουθεί τις θεωρητικές προσεγγίσεις της λογοτεχνίας. Βέβαια, δεν λαμβάνω υπόψη τη διδακτική μεθοδολογία και τη στάση του κάθε εκπαιδευτικού απέναντι στο μάθημα της λογοτεχνίας, η οποία θα μπορούσε να αποτελέσει ένα άλλο είδους έρευνας.

Η διερεύνηση της λογοτεχνικής ύλης έγινε με σκοπό να αναδειχθούν οι βασικές αρχές που διέπουν την επιλογή της. Η μέθοδος έρευνας που επιλέχθηκε στηρίζεται στην ανάλυση περιεχομένου με διάφορες μονάδες μέτρησης, όπως θεματικές κατηγορίες, φύλο, καταγωγή συγγραφέων, είδη και ρεύματα λογοτεχνικών κειμένων, παρουσία ή μη παιδικής λογοτεχνίας, αποσπασματικότητα κειμένων, γλώσσα κειμένων και κατανομή των θεωρητικών προσεγγίσεων στις ερωτήσεις-δραστηριότητες του βιβλίου.

4.1 Παρουσίαση του Βιβλίου

Το Ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων Ε'-ΣΤ' Δημοτικού εκδόθηκε από τον Οργανισμό Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων για πρώτη φορά το 1999. Τιτλοφορείται *Με λογισμό και μ' όνειρο*, στίχος από το Γ' Σχέδιασμα των «Ελεύθερων Πολιορκημένων» του Διονυσίου Σολωμού. Βασικός στόχος του Ανθολογίου, όπως αναφέρεται στον πρόλογο

του βιβλίου γραμμένο από τη συγγραφική ομάδα, η οποία αποτελείται από τους Ά. Κατσίκη-Γκίβαλου, Τ. Καλογήρου, Γ. Παπαδάτο, Σ. Πρωτονοταρίου και Θ. Πυλαρινό, είναι να:

«τέρψει τους μικρούς αναγνώστες, φιλοδοξώντας να τους κάνει να νιώσουν την αισθητική απόλαυση μέσα από τα θαυμάσια κείμενα της λογοτεχνίας και παράλληλα να διαπιστώσουν με βιωματικό τρόπο ότι η λογοτεχνία πηγάζει από την ζωή και ότι αυτή την ζωή μεταμορφώνει σε έργο τέχνης» (Κατσίκη-Γκίβαλου, Καλογήρου, Παπαδάτος, Πρωτονοταρίου & Πυλαρινός 2007:3).

Στην αισθητική απόλαυση των κειμένων συμπράττουν κι άλλες τέχνες, όπως η ζωγραφική, η μουσική, το θέατρο. Η ζωγραφική αξιοποιείται ως εικαστικό υλικό και σε δραστηριότητες για τους μαθητές. Η παρουσία της μουσικής γίνεται αισθητή μέσα από τα μελοποιημένα ποιήματα, ενώ του θεάτρου μέσα από δραστηριότητες δραματοποίησης.

Βασική επιδίωξη της συντακτικής ομάδας αποτέλεσε η κειμενική και ειδολογική ποικιλία προκειμένου να δοθεί στα παιδιά μια αντιπροσωπευτική εικόνα της σύγχρονης λογοτεχνίας. Επιλέχθηκαν διάφορα είδη λογοτεχνικών ειδών, ρευμάτων και τεχνοτροπιών της νεοελληνικής κυρίως γραμματείας.

Τα κείμενα που επιλέχθηκαν, κατατάχθηκαν σε έντεκα θεματικές ενότητες –που θα αναλυθούν παρακάτω- και έχουν σχέση με το παρελθόν και την παράδοση, με το παρόν αλλά και το μέλλον καθώς δεν λείπουν κείμενα επιστημονικής φαντασίας. Επίσης, διακρίνονται για την ποικιλία, την πολυμέρεια και τη διαβάθμιση ως προς τον βαθμό δυσκολίας τους. Σχετίζονται με την αρχαιότητα, το Βυζάντιο, τη νεότερη λογοτεχνία, με την ξένη και παιδική λογοτεχνία. Παράλληλα, μέσα από τα κείμενα φαίνεται η πορεία δύο αιώνων της δημοτικής γλώσσας σε όλες τις μορφές και τις εκφραστικές της δυνατότητες.

Η αναπλαισίωση των κειμένων, αφού πρώτα αποπλαισιώθηκαν από την αρχική τους μορφή, συνίσταται στη θεματική τους ομαδοποίηση, στην αποσπασματική τους μορφή, στην τιτλοφόρηση τους και στην προσθήκη νέων στοιχείων, όπως εισαγωγές, παραθέματα, εικόνες, δραστηριότητες (Σουλιώτη 2012: 311).

Συγκεκριμένα, πριν από τα περισσότερα λογοτεχνικά κείμενα υπάρχουν εισαγωγικά σημειώματα με κοινωνικά, μορφολογικά, ιδεολογικά στοιχεία και αμέσως μετά ακολουθούν οι ερωτήσεις-δραστηριότητες. Αυτές αξιοποιούν τους δύο παράγοντες της λογοτεχνικής επικοινωνίας: το κείμενο και τον αναγνώστη. Καθοδηγούν κυρίως τους μαθητές να εντοπίσουν τα χαρακτηριστικά της κειμενικής πραγματικότητας. Διακρίνονται στις εξής κατηγορίες: εντοπισμός υφολογικών στοιχείων, γεγονότων διάρθρωσης της πλοκής, αισθητικών τρόπων έκφρασης, επισήμανση εκφραστικών στοιχείων, λογοτεχνικών ειδών, λογοτεχνικών τρόπων έκφρασης, έλεγχος πρόσληψης νοημάτων, ανταπόκριση του μαθητή μέσα από τη διατύπωση συναισθημάτων, συνομιλία με τους ήρωες του κειμένου, σχολιασμός συμβόλων, εικαστική απόδοση και δραματοποίηση των κειμένων, ανάκληση αναγνωστικών εμπειριών, τροποποίηση της πλοκής, προέκταση της ιστορίας, σύγκριση παράλληλων κειμένων (Κατσίκη-Γκίβαλου, Καλογήρου, Παπαδάτος, Πρωτονοταρίου & Πυλαρινός 1999:13-15).

Μετά τα κείμενα ακολουθούν σύντομα βιογραφικά σημειώματα των συγγραφέων και των ζωγράφων. Στο τέλος του βιβλίου, υπάρχουν βιβλιογραφικές πληροφορίες για κάθε κείμενο, προτεινόμενες δραστηριότητες, ευρετήριο δύσκολων όρων και εννοιών.

4.2 Στοιχεία της Λογοτεχνικής Ύλης του Ανθολογίου

Με βάση τα δεδομένα που προέκυψαν από τη μελέτη των 93 λογοτεχνικών κειμένων που περιλαμβάνονται στο Ανθολόγιο της Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού *Με λογισμό και μ' όνειρο* είναι δυνατόν να συγκροτηθούν μια σειρά από ποσοτικούς, ποσοστιαίους πίνακες και γραφήματα.

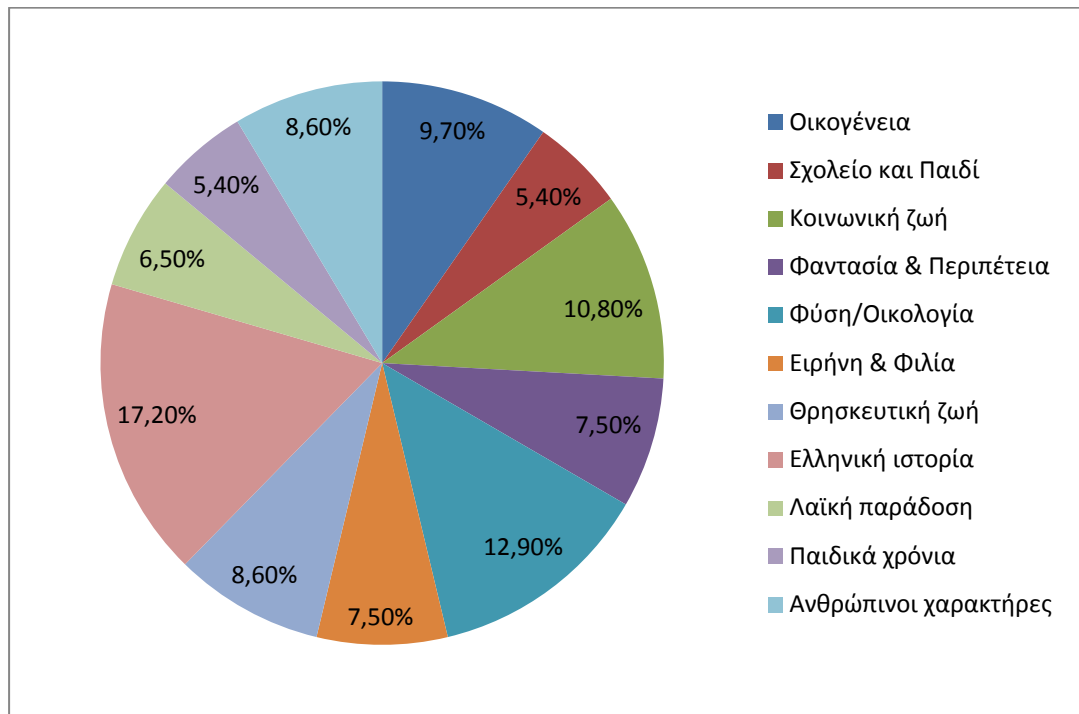
- Με κριτήριο τον αριθμό των κειμένων ανά θεματική ενότητα, τα ποσοστά που προκύπτουν είναι τα εξής:

Πίνακας 1: Θεματικές ενότητες στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

Θεματικές Ενότητες	Αριθμός κειμένων N	Ποσοστό επί του συνόλου%
Οικογένεια	9	9,7%
Σχολείο και Παιδί	5	5,4%
Κοινωνική ζωή	10	10,8%
Φαντασία & Περιπέτεια	7	7,5%
Φύση/Οικολογία	12	12,9%
Ειρήνη & Φιλία	7	7,5%
Θρησκευτική ζωή	8	8,6%
Ελληνική ιστορία	16	17,2%
Λαϊκή παράδοση	6	6,5%
Παιδικά χρόνια	5	5,4%
Ανθρώπινοι χαρακτήρες	8	8,6%
Σύνολο	93	100

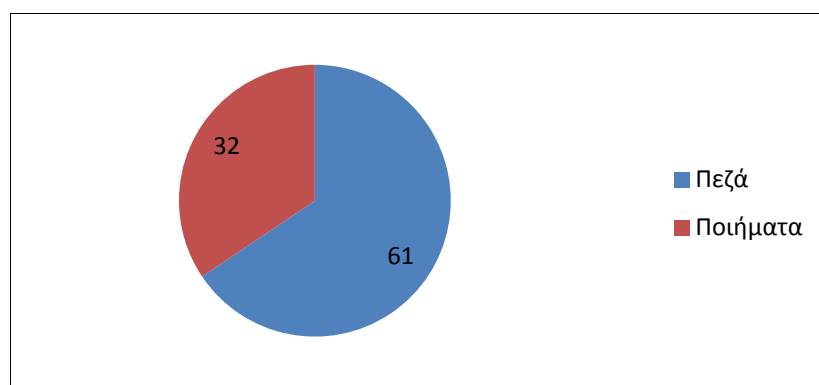
Βάσει του πίνακα των θεματικών ενότητων, εύκολα αντιλαμβάνεται κανείς ότι η υπεροχή της ενότητας «Ελληνική ιστορία» (17,2%) είναι εμφανής. Ακολουθεί η θεματική ενότητα «Φύση/οικολογία» (12,9%) και η ενότητα «Κοινωνική ζωή» (10,8%). Στην τέταρτη θέση βρίσκεται η ενότητα «Οικογένεια» (9,7%) και στην πέμπτη ισοψηφούν οι ενότητες «Θρησκευτική ζωή» και «Ανθρώπινοι χαρακτήρες» (8,6%). Ισοψηφία έχουμε και στις ενότητες «Φαντασία και περιπέτεια», «Ειρήνη και φιλία» (7,5%). Έκτη σε συχνότητα εμφάνισης θεματική ενότητα είναι η «Λαϊκή παράδοση» (6,5%) και την τελευταία θέση καταλαμβάνουν δύο ενότητες που ισοψηφούν «Σχολείο και παιδί» και «Παιδικά χρόνια» (5,4%).

Γράφημα 1: Ποσοστά κειμένων στις θεματικές ενότητες του Ανθολογίου Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

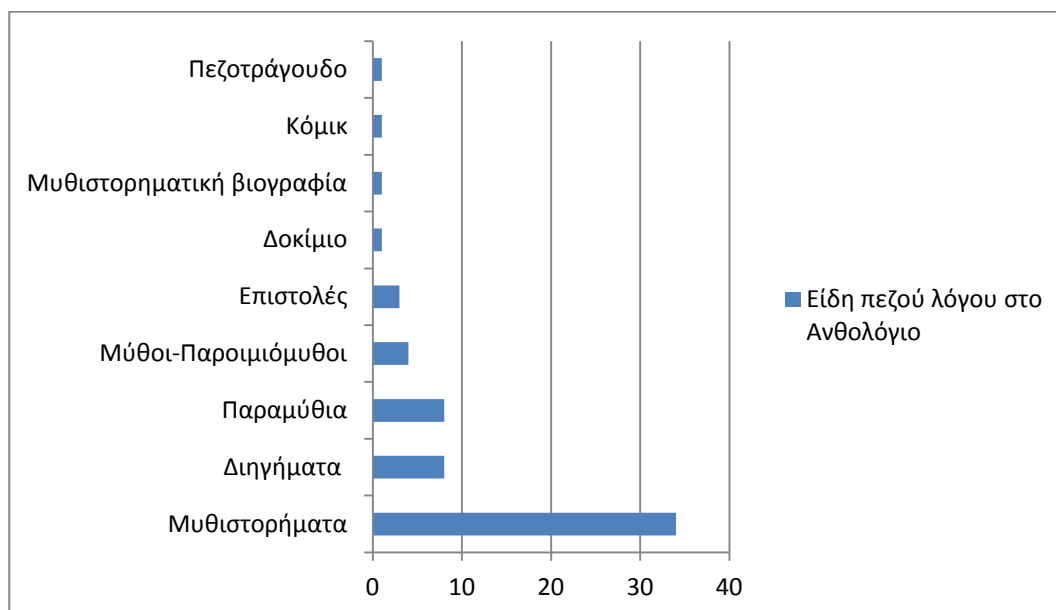
- Από τα 93 λογοτεχνικά κείμενα, τα 61 (N) είναι πεζά (66% του συνόλου των κειμένων) και τα 32 (N) είναι ποιήματα (34% του συνόλου).

Γράφημα 2: Αριθμός κειμένων και λογοτεχνικά είδη στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

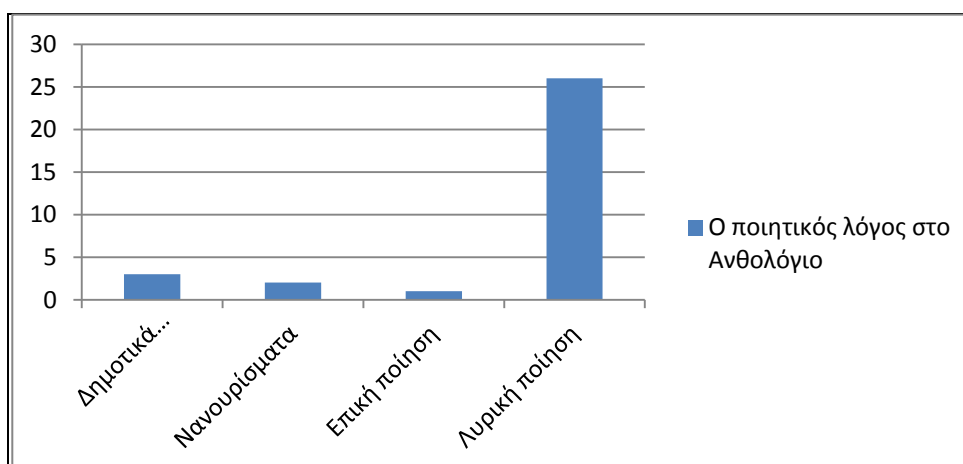
Συγκεκριμένα στα λογοτεχνικά κείμενα πεζού λόγου διακρίνουμε τα εξής είδη: 34 αποσπάσματα από μυθιστορήματα, 8 διηγήματα, 8 παραμύθια, 4 μύθους-παροιμιόμυθους, 3 επιστολές, 1 δοκίμιο, 1 μυθιστορηματική βιογραφία, 1 κόμικ και 1 πεζοτράγουδο.

Γράφημα 3: Αριθμός κειμένων και είδη πεζού λόγου στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

Στα ποιήματα, τα 3 είναι δημοτικά τραγούδια-λιανοτράγουδα, 2 είναι νανουρίσματα, 1 ανήκει στην κατηγορία κάλαντα, και 1 στην επική ποίηση (Όμηρος). Τα υπόλοιπα θα μπορούσαμε να τα χαρακτηρίσουμε λυρικά καθώς εκφράζουν τον συναισθηματικό κόσμο του ποιητή. Πρόκειται για ποιήματα που ανήκουν σε διαφορετικά αισθητικά ρεύματα (τον ρομαντισμό, τον παρνασισμό και τον συμβολισμό) και λογοτεχνικές παραδόσεις: την Επτανησιακή Σχολή (ποιήματα του Σολωμού και του Κάλβου), τη Νέα Αθηναϊκή Σχολή (ποιήματα του Παλαμά και του Σικελιανού) και τη Γενιά του '30 (ποιήματα των Ελύτη, Ρίτσου, Βρεττάκου, Εμπειρικού και Γκάτσου).

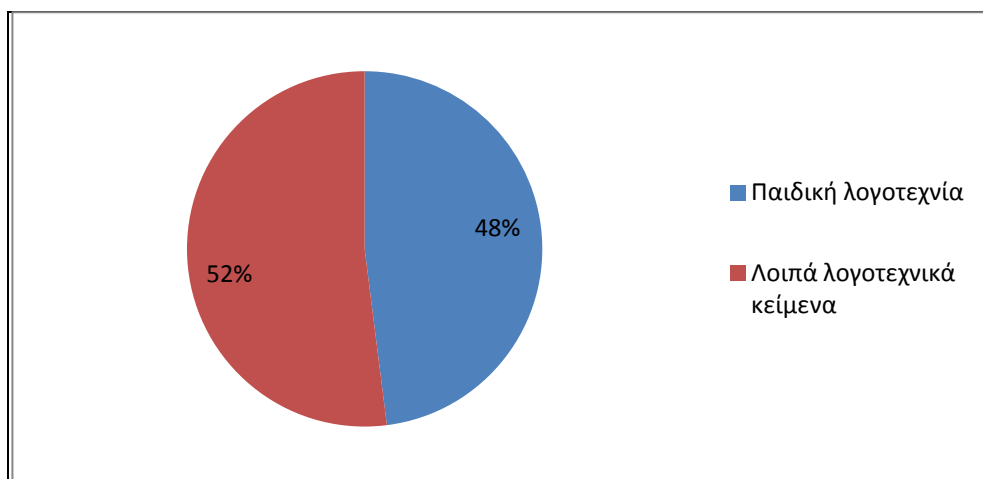
Γράφημα 4: Αριθμός κειμένων και είδη ποιητικού λόγου στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

- Αξίζει να σημειωθεί ότι στο σχολικό ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού που απευθύνεται σε παιδιά 10 έως 12 χρονών, τα κείμενα που ανθολογήθηκαν δεν

αφορούν όλα στην παιδική ηλικία. Μέσα από την ανάλυση περιεχομένου, διαπίστωσα ότι από τα 93 κείμενα του Ανθολογίου δεν ανήκουν όλα στην παιδική λογοτεχνία αλλά ένα πολύ μεγάλο ποσοστό από αυτά και συγκεκριμένα το 48% (45 κείμενα), δηλαδή σχεδόν τα μισά κείμενα. Τα υπόλοιπα αφορούν στην αρχαία, βυζαντινή και νεότερη ελληνική λογοτεχνία.

Γράφημα 5: Ποσοστά παιδικών και λοιπών λογοτεχνικών κειμένων στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει η παρουσία κειμένων της παιδικής λογοτεχνίας ανά θεματική κατηγορία.

Πίνακας 2: Κείμενα παιδικής λογοτεχνίας ανά Θεματική Ενότητα

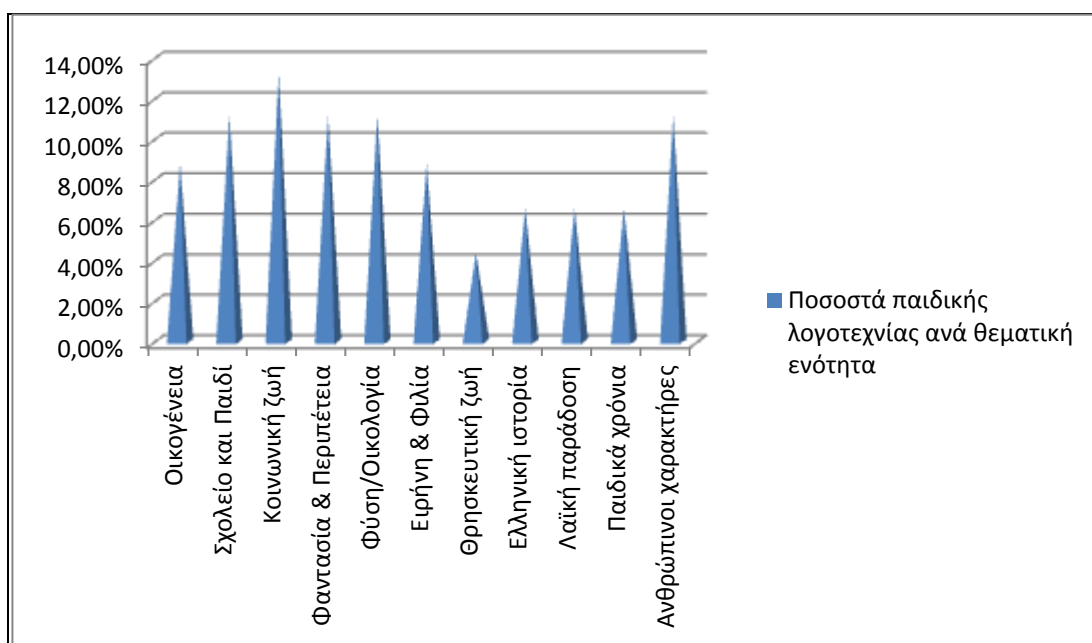
Θεματικές Ενότητες	Κείμενα παιδικής λογοτεχνίας	Ποσοστό επί του συνόλου %
Οικογένεια	4	8,8%
Σχολείο και Παιδί	5	11,2%
Κοινωνική ζωή	6	13,3%
Φαντασία & Περιπέτεια	5	11,2%
Φύση/Οικολογία	5	11,2%
Ειρήνη & Φιλία	4	8,8%
Θρησκευτική ζωή	2	4,4%
Ελληνική ιστορία	3	6,6%
Λαϊκή παράδοση	3	6,6%

Παιδικά χρόνια	3	6,6%
Ανθρώπινοι χαρακτήρες	5	11,2%
Σύνολο	45	100

Διαπιστώνουμε ότι τι μεγαλύτερο ποσοστό των κειμένων της παιδικής λογοτεχνίας του Ανθολογίου απαντά στις θεματικές κατηγορίες που ενδιαφέρουν και περισσότερο τα παιδιά και αυτές είναι «Κοινωνική ζωή» με 13,3%, «Ανθρώπινοι χαρακτήρες», «Σχολείο και παιδί», «Φαντασία & περιπέτεια», «Φύση/οικολογία» με 11,2%. Ακολουθούν οι ενότητες «Οικογένεια» και «Ειρήνη & φιλία» με 8,8% και στο τέλος οι ενότητες που αφορούν ιστορικά, λαογραφικά και θρησκευτικά θέματα με 6,6%¹⁴.

Γράφημα 6: Ποσοστά παιδικής λογοτεχνίας ανά θεματική ενότητα στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

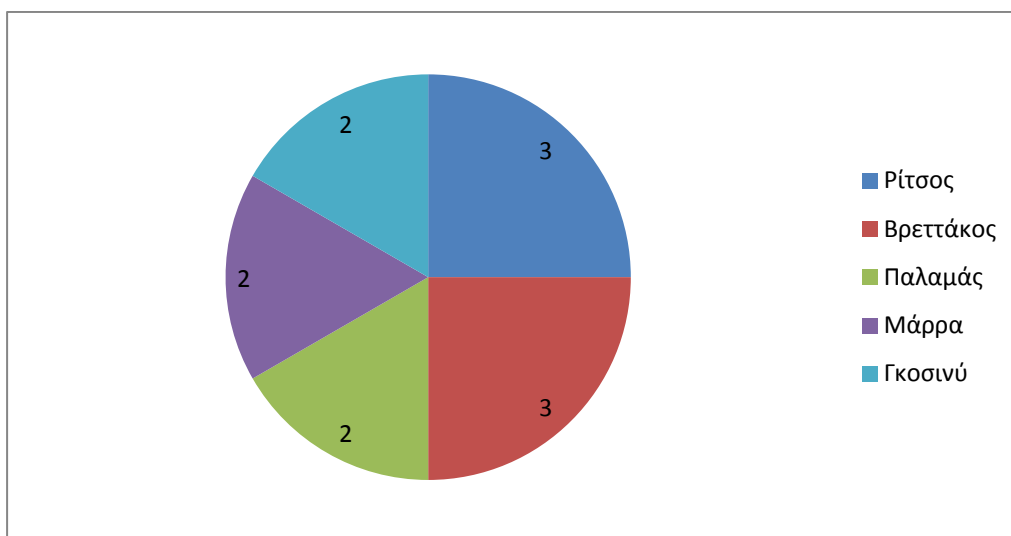

- Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην παρουσία συγκεκριμένων λογοτεχνών στη λογοτεχνική ύλη. Συγκεκριμένα, στην ελληνική ποίηση, κυριαρχεί η λεγόμενη γενιά του '30 με την ανθολόγηση ποιημάτων του Ο. Ελύτη, Γ. Ρίτσου, Ν. Βρεττάκου, Α. Εμπειρικού, Ν. Γκάτσου, η Νέα Αθηναϊκή Σχολή με τους Κ. Παλαμά, Α. Σικελιανό, Κ. Βάρναλη και η Επτανησιακή Σχολή με τους Δ. Σολωμό και Α. Κάλβο.

¹⁴ Έρευνα που πραγματοποιήθηκε το 2005 σχετικά με τις αναγνωστικές προτιμήσεις των μαθητών της ΣΤ΄ Δημοτικού στην Ελλάδα, έδειξε ότι η περιπέτεια, η φαντασία, το μυστήριο και το χιούμορ είναι στην κορυφή των προτιμήσεων των παιδιών. Υψηλά στις προτιμήσεις τους εμφανίζονται και η επιστημονική φαντασία, η τεχνολογία, οι φυσικές επιστήμες, οι εφευρέσεις και οι ανακαλύψεις. Η ποίηση, οι εφημερίδες και η πολιτική καταλαμβάνουν τις τελευταίες θέσεις στις προτιμήσεις των παιδιών (Μαλαφάντης 2005:145).

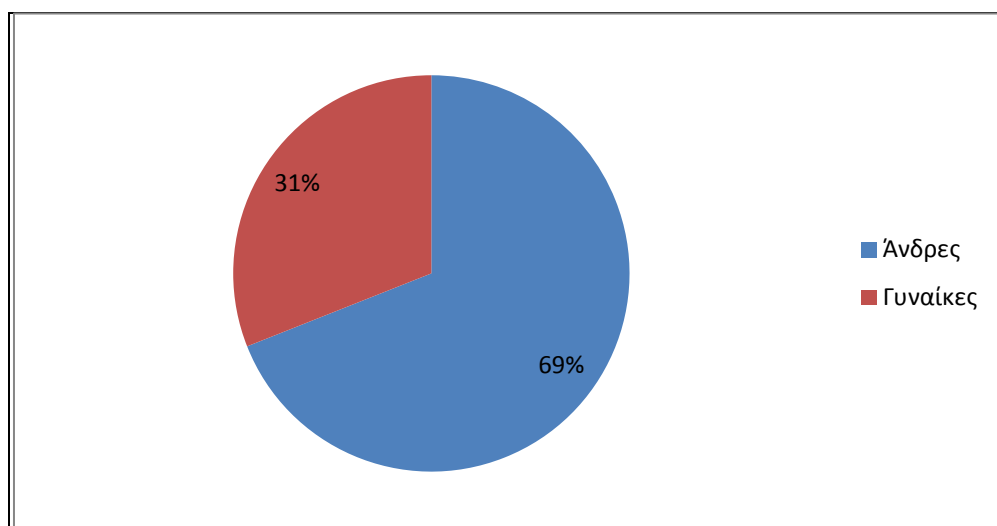
Οι λογοτέχνες που συναντώνται στο Ανθολόγιο παραπάνω από μία φορά είναι ο Γ. Ρίτσος (3 φορές με τα ποιήματα [Τραγουδάκια του Φωτούλη], «Λαός», «Ειρήνη»), ο Ν. Βρεττάκος (3 φορές με τα ποιήματα «Προμηθέας ή το παιχνίδι μιας ημέρας», «Η μητέρα μου στην εκκλησία», «Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο»), ο Κ. Παλαμάς (2 φορές με τα ποιήματα «Ένας Θεός», [Στον κήπο]), η Ε. Μάρρα (2 φορές με τα κείμενα «Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο», *Η καλλονή με το φιδίσιο φίδι*) και ο Ρ. Γκοσινύ (2 φορές με τα κείμενα *Οι έλεγχοι*, [Στρατός... για κλάματα]).

Γράφημα 7: Η παρουσία λογοτεχνών βάσει αριθμού κειμένων στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

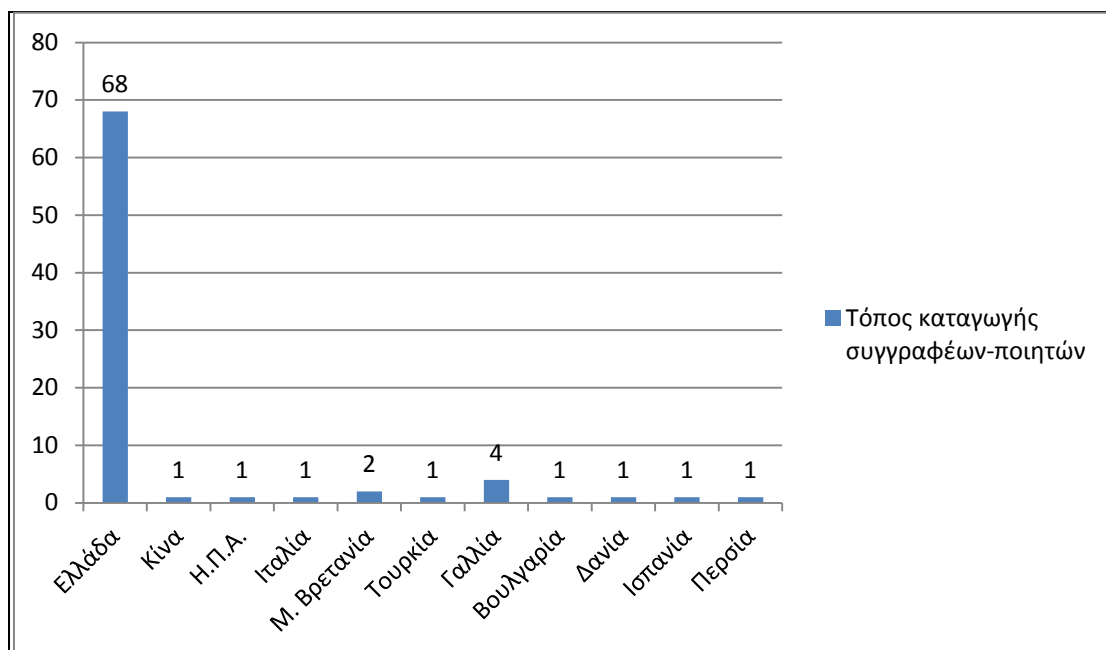
- Με μονάδα μέτρησης το φύλο και την καταγωγή των λογοτεχνών, προκύπτουν τα εξής: το 69% των κειμένων (64 σε σύνολο 93 κειμένων) είναι γραμμένα από άνδρες και το 31% από γυναίκες (17 σε σύνολο 93).

Γράφημα 8: Το φύλο των λογοτεχνών στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

Επίσης, το 73% των λογοτεχνών είναι ελληνικής καταγωγής και το 16% ξένης (68 Έλληνες και 15 Αλλοδαποί). Συγκεκριμένα, οι αλλοδαποί κατάγονται από την Κίνα (1), Αμερική (1), Ιταλία (1), Αγγλία (2), Τουρκία (1), Γαλλία (4), Βουλγαρία (1), Δανία (1), Ισπανία (1), Περσία (1).

Γράφημα 9: Ο τόπος καταγωγής λογοτεχνών στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

- Όσον αφορά στις ερωτήσεις-δραστηριότητες που ακολουθούν το κάθε κείμενο αυτές είναι 320 στον αριθμό. Ο αριθμός τους ποικίλλει ανά θεματική κατηγορία. Στον παρακάτω πίνακα δίπλα στον αριθμό των κειμένων σε κάθε ενότητα, καταγράφεται και ο αριθμός των ερωτήσεων.

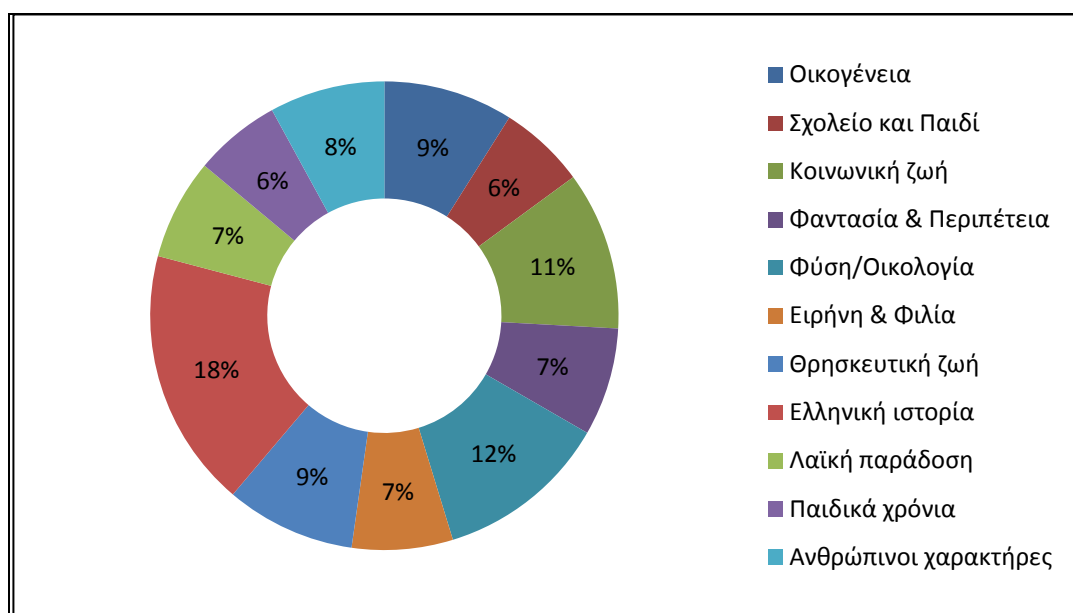
Πίνακας 3: Ο αριθμός των ερωτήσεων-δραστηριοτήτων ανά θεματική ενότητα

Θεματικές Ενότητες	Αριθμός κειμένων	Αριθμός ερωτήσεων	Ποσοστό επί του συνόλου %
Οικογένεια	9	29	9%
Σχολείο και Παιδί	5	20	6%
Κοινωνική ζωή	10	34	11%
Φαντασία & Περιπέτεια	7	24	7%
Φύση/Οικολογία	12	39	12%
Ειρήνη & Φιλία	7	22	7%

Θρησκευτική ζωή	8	29	9%
Ελληνική ιστορία	16	57	18%
Λαϊκή παράδοση	6	22	7%
Παιδικά χρόνια	5	19	6%
Ανθρώπινοι χαρακτήρες	8	25	8%
Σύνολο	93	320	100

Βάσει του παραπάνω πίνακα και του παρακάτω γραφήματος, διαπιστώνουμε ότι η υπεροχή της θεματικής κατηγορίας «Ελληνική ιστορία» επιβεβαιώνεται και από τον αριθμό των ερωτήσεων καθώς περιλαμβάνει το 18% όλων των ερωτήσεων του βιβλίου. Ακολουθεί στη δεύτερη θέση η ενότητα «Φύση/οικολογία» με το 12% των ερωτήσεων και η «Κοινωνική ζωή» με 11%. Ακολουθούν οι ενότητες «Οικογένεια» και «Θρησκευτική ζωή» με 9% και στην πέμπτη θέση έρχεται η ενότητα «Ανθρώπινοι χαρακτήρες» με 8%. Ισοψηφία έχουμε και στις ενότητες «Φαντασία και περιπέτεια», «Ειρήνη και φιλία», «Λαϊκή παράδοση» (7%) και την τελευταία θέση καταλαμβάνουν δύο ενότητες που ισοψηφούν «Σχολείο και παιδί» και «Παιδικά χρόνια» (6%). Το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι η κατανομή των ερωτήσεων ανά θεματική ενότητα εξαρτάται από τον αριθμό των κειμένων της κάθε κατηγορίας. Οι μαθητές καλούνται να ασχοληθούν με περισσότερες δραστηριότητες στις ενότητες που τα λογοτεχνικά κείμενα υπερέχουν αριθμητικά.

Γράφημα 10: Ποσοστά ερωτήσεων-δραστηριοτήτων ανά θεματική ενότητα στο Ανθολόγιο Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

- Οι 320 ερωτήσεις-δραστηριότητες που συνοδεύουν τα κείμενα, απηχούν διαφορετικές θεωρίες της λογοτεχνίας. Συγκεκριμένα θα μπορούσαμε να τις διακρίνουμε σε:
  - ο *φορμαλιστικές*: πρόκειται για ερωτήσεις που απαιτούν τον εντοπισμό κειμενικών χαρακτηριστικών εκ μέρους των μαθητών με σκοπό την καλύτερη

κατανόηση του κειμένου. Συνήθως, πρόκειται για εντοπισμό υφολογικών στοιχείων, αισθητικών και λογοτεχνικών τρόπων, ιδιότυπων εκφραστικών στοιχείων ή λογοτεχνικών ειδών, επισήμανση γεγονότων που συντελούν στην πλοκή. Για παράδειγμα: «*Πώς αντιμετώπισαν την Αστραδενή στο νέο της σχολείο; Να υπογραμμίσετε στο κείμενο τις φράσεις που δείχνουν αυτή την αντιμετώπιση*»(Ε. Φακίνου, [Η Αστραδενή στο νέο της σχολείο], σ. 119).

ο *αναγνωστικές*: είναι ερωτήσεις που αφορούν την προσωπική ανταπόκριση, την πρόσληψη, τις συναισθηματικές αντιδράσεις, τη συμμετοχή του αναγνώστη-μαθητή. Για παράδειγμα: «*Συζητήστε για τα συναισθήματα που σας προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου*», (Τ. Λόντον, [Ένας σκύλος σωτήρας], σ. 42), «*Πώς χαρακτηρίζετε τη συμπεριφορά της δασκάλας της Βαγγελίτσας και της δασκάλας της Αστραδενής;* (Ε. Αλεξίου «Η Βαγγελίτσα», σ. 107). Τα παιδιά βρίσκονται μπροστά σε ένα πρόβλημα στο οποίο καλούνται να δώσουν λύση είτε ατομικά, είτε ομαδικά εμπλέκοντας το κείμενο. Ερευνητικές εργασίες με διαθεματικές προεκτάσεις: («*Ποια γνωρίσματα του κινέζικου πολιτισμού διαφαίνονται στο κείμενο; Να βρείτε πληροφορίες για τη θρησκεία των Κινέζων*», Ε. Μάρρα, «Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο», σ. 164), προκαλούν συζήτηση στην τάξη, παρουσιάζουν τη δυνατότητα ενεργοποίησης και αξιοποίησης του γραπτού αλλά και του προφορικού λόγου, (π.χ. «*Με αφετηρία ένα σημείο του κειμένου, που εσείς θα επιλέξετε, περιγράψτε μια διαφορετική διαδρομή της Σακοράφας*», Χ.Κ. Άντερσεν, «Η Σακοράφα», σ. 149), συνδέουν το κείμενο με άλλες τέχνες, (π.χ. «*Να μετατρέψετε το κείμενο σε θεατρικό έργο*», Ε. Τριβιζά, [Η θλιμμένη αγελάδα]», σ. 276), αναπτύσσουν κριτική σκέψη¹⁵.

ο *ιστορικο-κοινωνικές*: πρόκειται για ερωτήσεις που παροτρύνουν τον αναγνώστη να ερμηνεύσει το κείμενο σε σχέση με κοινωνικές συνθήκες και ιστορικά δεδομένα. Συνήθως, οι απαντήσεις είναι αναμενόμενες, καθώς δεν επιζητείται ανάπτυξη προσωπικής γνώμης του μαθητή αλλά ερμηνεία του κειμένου υπό το πρίσμα της ιστορίας ενός τόπου ή λαού. Με τις ερωτήσεις αυτές επιδιώκεται η ευαισθητοποίηση του αναγνώστη σε κοινωνικά και πανανθρώπινα ζητήματα, εξετάζοντας τη λογοτεχνία ως προϊόν πολιτισμικής έκφρασης (π.χ. «*Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση “αναλόγως ο καθείς”*»; (Γ. Μακρυγιάννης, [Είμαστε εις το εμείς], σ. 202).

ο *συνδυασμός των παραπάνω*: πρόκειται για ερωτήσεις που έχουν δύο σκέλη. Για παράδειγμα, ερώτηση συνδυασμού φορμαλιστικής/αναγνωστικής προσέγγισης είναι η εξής: «*πώς χαρακτηρίζει τους πανσέδες ο ποιητής; Τι νομίζετε ότι τον έκανε να στρέψει την προσοχή του σ’ αυτούς;*» (Κ. Παλαμάς, [στον κήπο], σ. 18), όπου ο μαθητής πρέπει να εντοπίσει συγκεκριμένα σημεία, επίθετα και εκφράσεις που χαρακτηρίζουν τους πανσέδες μέσα από το κείμενο αλλά και να αναπτύξει την άποψή του απ’ όσα κατάλαβε μετά την ανάγνωση. Ερώτηση συνδυασμού ιστορικο-κοινωνικής/φορμαλιστικής προσέγγισης είναι η εξής: «*τι πίστευαν για τους ξένους και ποιο ρόλο είχε η φιλοξενία στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων; Σε ποιους στίχους του αποσπάσματος της Οδύσσειας φαίνεται*

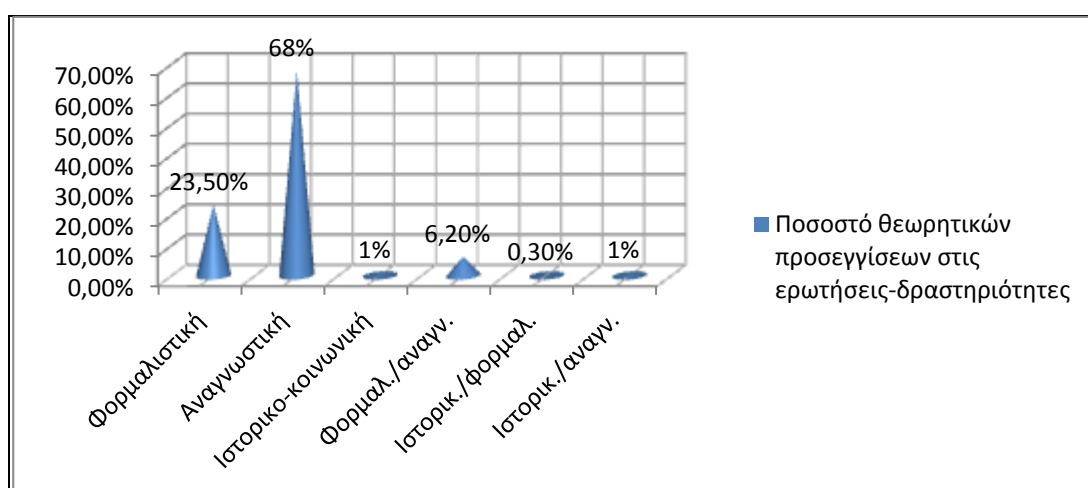
¹⁵ Η κατηγοριοποίηση των ερωτήσεων βάσει της φορμαλιστικής και αναγνωστικής προσέγγισης έγινε με γνώμονα τις οδηγίες που δίνονται στο Βιβλίο Δασκάλου για το Ανθολόγιο Ε-ΣΤ Δημοτικού(Κατσίκη-Γκίβαλου, Καλογήρου, Παπαδάτος, Πρωτονοταρίου & Πυλαρινός 1999:12-15).

αυτό;» (Όμηρος, [Στο νησί των Φαίακων], σ. 47). Ερώτηση συνδυασμού ιστορικο-κοινωνικής/αναγνωστικής είναι η εξής: «η γλώσσα του κειμένου διαφέρει σε αρκετά σημεία από τη γλώσσα που γράφουμε σήμερα. Πώς το εξηγείτε;» (Φ. Κόντογλου, «Ο αστρολάβος, σ. 15)».

Πίνακας 4: Είδη ερωτήσεων με βάση συγκεκριμένες θεωρητικές προσεγγίσεις

Είδη ερωτήσεων	Αναφορές	Ποσοστό των επιμέρους θεωρητικών προσεγγίσεων επί του συνόλου %
Φορμαλιστικές	75	23,5%
Αναγνωστικές	217	68%
Ιστορικο-κοινωνικές	3	1%
Φορμαλιστικές/ αναγνωστικές	20	6,2%
Ιστορικο-κοινωνικές/ φορμαλιστικές	1	0,3%
Ιστορικο-κοινωνικές/ αναγνωστικές	4	1%
Σύνολο	320	100

Γράφημα 11: Ποσοστά θεωρητικών προσεγγίσεων στις δραστηριότητες του Ανθολογίου Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού

Παρατηρούμε ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των ερωτήσεων αναφέρονται στην αναγνωστική προσέγγιση (68%). Ακολουθεί η φορμαλιστική προσέγγιση με 23,5% και στη συνέχεια ο συνδυασμός φορμαλιστικής/αναγνωστικής προσέγγισης (6,20%). Στην τέταρτη θέση έρχεται η ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση και ο συνδυασμός ιστορικο-

κοινωνικής/αναγνωστικής προσέγγισης (1%) και ακολουθεί ο συνδυασμός ιστορικο-κοινωνικής/φορμαλιστικής προσέγγισης (0,30%).

Είναι αξιοσημείωτο ο μεγάλος αριθμός των δραστηριοτήτων που αναφέρονται στην αναγνωστική προσέγγιση και αφορούν στη διασύνδεση της λογοτεχνίας με άλλες τέχνες, στη διασύνδεση διαφορετικών κειμένων του Ανθολογίου και στη διασύνδεση με άλλα μαθήματα. Συγκεκριμένα, αυτού του είδους οι ερωτήσεις είναι 48 σε σύνολο 320, δηλαδή αφορούν στο 15% των ερωτήσεων του βιβλίου. Για παράδειγμα: «*Να βρείτε με ποιο τρόπο χρησιμοποιεί τον ύπνο ο Ν.Γ. Πεντζίκης στην “Παιδική μνήμη” και να τον συγκρίνετε με τον ύπνο στα νανουρίσματα του κειμένου μας*» («Παιδικά νανουρίσματα», σ. 230).

Οι δραστηριότητες που αφορούν στη διεξαγωγή έρευνας (project) από την πλευρά των μαθητών (κατατάσσονται κι αυτές στην αναγνωστική προσέγγιση) είναι 26 στο σύνολο (8% του συνόλου των ερωτήσεων). Για παράδειγμα: «*Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για την ιστορία και την πολιτισμική παράδοση της Καστοριάς*» (Ι. Μ. Παναγιωτόπουλος, «Η πολιτεία της λίμνης», σ. 24).

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει να γίνει και στις ερωτήσεις που διασυνδέουν τη λογοτεχνία με το μάθημα της γλώσσας και κυρίως με την παραγωγή λόγου. Τα στοιχεία της έρευνας μπορούν να δείξουν το είδος σχέσης μεταξύ λογοτεχνίας και γλώσσας και κατά πόσο η λογοτεχνία έχει αυτονομηθεί ως μάθημα.

Συγκεκριμένα, στο Ανθολόγιο σε σύνολο 320 ερωτήσεων, οι 28, δηλαδή το 9%, αφορούν το μάθημα της γλώσσας και έχουν ως ζητούμενο κυρίως την παραγωγή λόγου, προφορικού και γραπτού, αλλά και την διεκπεραίωση καθαρά γλωσσικών ασκήσεων (π.χ. λεξικολογικών ασκήσεων: να βρεθούν μόηχες λέξεις, σ.80).

4.3 Παρατηρήσεις και προτάσεις

Βάσει των παραπάνω στοιχείων, προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα, παρατηρήσεις και προτάσεις:

- 1) Παρατηρώντας τον πίνακα των θεματικών ενότητων, εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι ως προς το μέγεθος των θεματικών κατηγοριών υπερέχουν σε συχνότητα αναφορών οι θεματικές που έχουν σχέση με τις παραδοσιακές αξίες της ελληνικής κοινωνίας, όπως η «Ελληνική ιστορία», η «Φύση/Οικολογία», η «Κοινωνική ζωή», η «Οικογένεια» κι η «Θρησκευτική ζωή». Βέβαια, πέρα από αυτές τις ενότητες, αισθητή κάνουν την παρουσία τους και κάποιες σύγχρονες θεματικές κατηγορίες, όπως «Φαντασία και περιπέτεια», «Ειρήνη και φιλία», «Σχολείο και παιδί» και «Παιδικά χρόνια», που εκπροσωπούνται όμως πολύ λιγότερο σε σύγκριση με τις παραδοσιακές ενώ άπτονται πολύ περισσότερο τα ενδιαφέροντα των μαθητών¹⁶. Η υπεροχή της θεματικής ενότητας «Ελληνική ιστορία», δικαιολογείται από τη συντακτική επιτροπή ως στόχος να έρθει ο μαθητής σε επαφή με την παράδοση

¹⁶ Βλ. παραπάνω τη σχετική μελέτη στην υποσημείωση 14.

ώστε να κατανοήσει το παρόν (Κατσίκη-Γκίβαλου, Καλογήρου, Παπαδάτος, Πρωτονοταρίου & Πυλαρινός 2007:3).

Αξίζει, επίσης, να αναφερθεί η απουσία δύο θεματικών ενοτήτων που συναντώνται στα άλλα δύο Ανθολόγια της Δημοτικής Εκπαίδευσης (Α'-Β' Δημοτικού, Γ'-Δ' Δημοτικού): «Τεχνολογία και επιστημονική φαντασία» και «Υγεία και αθλητισμός». Παρόλο που ως προς τη θεματική διάρθρωση ακολουθείται το «μοντέλο της σπειροειδούς διάταξης της ύλης» και στα τρία Ανθολόγια, η απουσία των δύο συγκεκριμένων ενοτήτων από το τρίτο Ανθολόγιο δεν μπορεί να δικαιολογηθεί καθώς πρόκειται για ενότητες που κεντρίζουν εύκολα το ενδιαφέρον των μαθητών, άρα και την αισθητική απόλαυση της λογοτεχνίας.

Φαίνεται ότι πολλές όψεις της σύγχρονης ζωής απουσιάζουν από τη θεματολογία του Ανθολογίου ή έχουν μικρή παρουσία. Για παράδειγμα, θα μπορούσε να υπάρχει μία θεματική ενότητα που να έχει σχέση με τα σύγχρονα προβλήματα του ανθρώπου, όπως ο ρατσισμός, η βία στο σχολείο, η ψυχική υγεία των νέων κ.ά.. Προκύπτει, λοιπόν, το ερώτημα κατά πόσο η σχολική λογοτεχνία μπορεί να οδηγήσει στην αποφυγή μιας εξωραϊσμένης πραγματικότητας στα παιδιά και να τους οδηγήσει σε κριτική στάση και αμφισβήτηση ή κατά πόσο μπορεί να δημιουργήσει επαρκείς αναγνώστες.

Ένα μειονέκτημα της θεματικής ομαδοποίησης των κειμένων αποτελεί η γνωσιοκεντρικού τύπου προσέγγιση της λογοτεχνίας, δηλ. η προσέγγιση εκείνη της λογοτεχνίας που γίνεται βάσει κανόνων και ομαδοποιήσεων των κειμένων σε συγκεκριμένες κατηγορίες, θέματα. Κάθε κείμενο του Ανθολογίου εντάσσεται σε μια θεματική κατηγορία, με θεματικό πυρήνα και κεντρικό θέμα. Έτσι, ο μαθητής οδηγείται σε ερωτήματα αναζήτησης στοχευμένων πληροφοριών, εφόσον ο θεματικός πυρήνας τον οδηγεί σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις και τον απομακρύνει από την παραγωγή δικών του νοημάτων (Σουλιώτη 2012:319). Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τα κείμενα να κατηγοριοποιούνται στο κεντρικό θέμα και να μην αναδεικνύονται όλες οι θεματικές πτυχές τους. Για παράδειγμα, το κείμενο της Έλλης Αλεξίου «η Βαγγελίτσα» (σ. 105) εντάχθηκε στη θεματική κατηγορία «Σχολείο και παιδί», ενώ το κείμενο της Λίτσας Ψαραύτη «Ο Θωμάς» (σ. 69) που έχει παρόμοιο θέμα (παιδιά με ειδικές ανάγκες) εντάχθηκε στη θεματική «Κοινωνική ζωή». Επιπλέον, αυτή η γνωσιοκεντρικού τύπου προσέγγιση της λογοτεχνίας θα μπορούσε να χαρακτηριστεί και ιδεολογική από τη στιγμή που δε δίνεται η ελευθερία στον αναγνώστη να αναδείξει όλες τις πτυχές ενός θέματος μέσα από την ανάγνωση και την κατανόηση. Αντίθετα, φαίνεται ο αναγνώστης να κατευθύνεται προς συγκεκριμένες επιλογές που έγιναν από τη συντακτική ομάδα του βιβλίου.

Στο Ανθολόγιο φαίνεται ότι αναπαράγεται ο λεγόμενος «λογοτεχνικός κανόνας» (literary canon), που περιλαμβάνει κείμενα και κατ' επέκταση λογοτέχνες που χαίρουν ευρύτερης εκτίμησης επειδή μελετητές ή κριτικοί τα έχουν χαρακτηρίσει ως «κλασικά» και τους συγγραφείς τους «μεγάλους» (Abrams 2005:213). Για παράδειγμα, στο Ανθολόγιο δεν είναι τόσο έντονη η παρουσία της λεγόμενης μεταπολεμικής και σύγχρονης λογοτεχνίας. Δεν έχει γίνει ανθολόγηση ποιημάτων που χαρακτηρίζονται «κοινωνικά» ή «πολιτικά» από ποιητές με αριστερές πεποιθήσεις, οι οποίοι υπέστησαν διώξεις για τις ιδέες τους, όπως οι Μ.

Αναγνωστάκης, Τ. Λειβαδίτης, Τ. Πατρίκιος αλλά και από πιο σύγχρονους όπως η Κ. Δημουλά.

Μία ακόμη παρατήρηση που προκύπτει από την κατηγοριοποίηση των θεματικών ενότητων είναι η ανταπόκριση στις θεματικές των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Ανατρέχοντας στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, διαπιστώνουμε ότι οι παραπάνω θεματικές ενότητες του Ανθολογίου ανταποκρίνονται πλήρως στους Θεματικούς Άξονες του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου για κάθε τάξη. Έτσι, η ενότητα «Εμείς και η φύση» εντάσσεται στο «Λογοτεχνία και Φύση», οι ενότητες «Κοινωνική ζωή», «η οικογένειά μας», «Σχολείο και παιδί», «Τα παιδικά χρόνια», «Ανθρώπινοι χαρακτήρες», «Ειρήνη και φιλία» εντάσσονται στο «Λογοτεχνία και Κοινωνία», οι ενότητες «Θρησκευτική ζωή», «Γεγονότα από την ελληνική ιστορία», «Λαϊκή παράδοση και πολιτισμός» στο «Λογοτεχνία και Ιστορία/Πολιτισμική Παράδοση» και η ενότητα «Φαντασία και περιπέτεια» στο «Λογοτεχνία και Φαντασία». Η πλήρης αυτή συμφωνία μεταξύ βιβλίου και Αναλυτικού Προγράμματος καθοδηγεί καλύτερα τον εκπαιδευτικό και του επιτρέπει να κάνει χρήση όλων των λογοτεχνικών κειμένων.

Ωστόσο, δεν συμβαίνει το ίδιο με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας. Για την Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού το Αναλυτικό Πρόγραμμα προτείνει για διδασκαλία τις εξής διδακτικές ενότητες: «Χιουμοριστικές ιστορίες», «Η ποίηση ως παιχνίδι λέξεων και εικόνων», «Λογοτεχνία και κινηματογράφος», «Εικόνες του τόπου μου», «Επιστημονική φαντασία», «Ο ξένος» οι οποίες δεν βρίσκουν ανταπόκριση στο Ανθολόγιο. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η ενότητα του βιβλίου «Φαντασία και περιπέτεια» ανταποκρίνεται στη θεματική του Αναλυτικού Προγράμματος «Χιουμοριστικές ιστορίες», οι ενότητες «Θρησκευτική ζωή», «Γεγονότα από την ελληνική ιστορία», «Λαϊκή παράδοση και πολιτισμός» στη θεματική «Εικόνες του τόπου μου» και κάποια κείμενα από τις υπόλοιπες ενότητες στην θεματική «Ο ξένος». Η ενότητα «Η ποίηση ως παιχνίδι λέξεων και εικόνων» μπορεί να διδαχθεί όπου υπάρχουν ποιήματα, ενώ η ενότητα «Λογοτεχνία και κινηματογράφος» δεν μπορεί να διδαχθεί από το βιβλίο καθώς προβλέπει ως εκπαιδευτικό υλικό ολόκληρα λογοτεχνικά βιβλία και κινηματογραφικές ταινίες.

- 2) Τα ποιήματα κατέχουν το 34% του συνόλου των λογοτεχνικών έργων, ποσοστό που θεωρείται ικανοποιητικό εάν κρίνει κανείς ότι το 66% των έργων είναι πεζά. Ωστόσο, η παρουσίαση των ποιημάτων ακολουθεί θεματική σειρά, υπακούοντας στον επίσημο λογοτεχνικό κανόνα. Για την ανθολόγηση των ποιημάτων φαίνεται ότι προτιμήθηκαν οι Έλληνες ποιητές έναντι των ξενόγλωσσων¹⁷, δεν συμπεριλήφθηκαν έργα της σύγχρονης ποιητικής παραγωγής, όπως αναφέρθηκε παραπάνω, ενώ υπήρξε μεγαλύτερο ενδιαφέρον σε μείζονες ποιητές και στα σπουδαιότερα έργα τους (π.χ. Ελύτης, Παλαμάς, Βάρναλης, Ρίτσος) και όχι σε ελάσσονες ή σε πιο σύγχρονους (Καπλάνη 2006:361). Πάντως, πρέπει να σημειωθεί ότι γενικά στα σχολικά ανθολόγια τα κείμενα είναι πάντα πολύ παλιότερα από την εποχή στην οποία συντάσσονται. Δίνεται έτσι η εντύπωση στα παιδιά ότι η λογοτεχνία αναφέρεται πάντα στο παρελθόν με αποτέλεσμα να μην

---

¹⁷ Σε σύνολο 32 ποιημάτων, τρία είναι τα ποιήματα ξενόγλωσσων ποιητών: «Ο σκαντζόχοιρος» του Τσου Τσεν Πάι, «Νανούρισμα» του Ναζίμ Χιμέτ και «Η Καλόγρια η Τσιγγάνα» του Φεντερίκο Γκαρθία Λόρκα.

μπορούν να συσχετιστούν με τα προβλήματα του παρόντος (Αποστολίδου 1999:29).

Τη λύση στο παραπάνω πρόβλημα μπορεί να δώσει η «επιστράτευση» της παιδικής λογοτεχνίας καθώς είναι η λογοτεχνία που μιλάει τη γλώσσα των παιδιών και μπορεί να αναπαραστήσει τη σύγχρονη πραγματικότητα. Η παιδική λογοτεχνία μπορεί να προσφέρει βιώματα στα παιδιά που το σχολείο ακόμη δεν έχει κωδικοποιήσει. Γι' αυτό και γίνεται μεγάλη συζήτηση για την αποσχολοιοποίηση της λογοτεχνίας ή την ενασχόληση του σχολείου με τα προβλήματα της ζωής μέσα από την λογοτεχνία. Η παρουσία της παιδικής λογοτεχνίας στο Ανθολόγιο (το 48% των κειμένων) κρίνεται αρκετά ικανοποιητική αλλά θα μπορούσε να αυξηθεί ακόμη περισσότερο εάν θέλουμε το ζητούμενο να είναι η διαμόρφωση φιλαναγνωστών και όχι παθητικών ή περιστασιακών αναγνωστών.

- 3) Ο λογοτεχνικός κανόνας ακολουθείται και στην ειδολογική επιλογή των λογοτεχνικών κειμένων, η οποία βέβαια δικαιολογείται από το κριτήριο της ηλικιακής ομάδας των μαθητών-αναγνωστών. Είναι λογικό λόγω της δυσκολίας των κειμένων, στο Ανθολόγιο της Ε΄-ΣΤ΄ Δημοτικού να επιλέγονται κυρίως αποσπάσματα από μυθιστορήματα και διηγήματα έναντι ποιημάτων και παραμυθιών, που κυριαρχούν στα Ανθολόγια των προηγούμενων τάξεων.

Είναι αισθητή η προσπάθεια που έγινε κατά την ανθολόγηση να καλυφθούν οι στόχοι του Αναλυτικού Προγράμματος για κειμενική και ειδολογική ποικιλία από τη σύγχρονη λογοτεχνία για να αποκτήσει το παιδί μια έμμεσα βιωματική κοινωνικοποίηση. Για να δοθεί στους μαθητές μια αντιπροσωπευτική εικόνα επιλέχθηκαν διάφορα λογοτεχνικά είδη, ρεύματα και τεχνοτροπίες κυρίως από τη νεοελληνική λογοτεχνία και λιγότερο από την αρχαία και βυζαντινή γραμματεία ή την ξένη λογοτεχνία.

- 4) Βάσει των στόχων των Αναλυτικών Προγραμμάτων και των δύο χωρών, η διδασκαλία της λογοτεχνίας πρέπει να αποβλέπει στη διαμόρφωση και συνειδητοποίηση της πολιτισμικής ταυτότητας, στο σεβασμό της διαφορετικότητας, στην ισότητα και των δύο φύλων.

Σύμφωνα με τον Χαραλαμπίδη (2002:153), η εκπροσώπηση των Ελλήνων λογοτεχνών στο Ανθολόγιο έχει χαρακτηριστεί ως αρκετά ικανοποιητική και η παρουσία της υπόλοιπης ξένης λογοτεχνίας ως επαρκής. Σε έρευνα, ωστόσο, που έγινε κατά το 2003-2004, οι δάσκαλοι θεωρούν την αναλογία των ξένων αποσπασμάτων μικρή σε σχέση με τα ελληνικά και πιστεύουν ότι είναι αισθητή η απουσία κειμένων από βαλκανικές, αραβικές και αφρικάνικες χώρες (Λαλαγιάννη 2005:279). Παρόλο που το υπό εξέταση Ανθολόγιο έχει αποβάλει έως έναν βαθμό τον εθνοκεντρισμό που χαρακτήριζε τα παλιά Ανθολόγια, μικρή είναι η συμμετοχή κειμένων που έχουν γραφτεί από λογοτέχνες βαλκανικών χωρών (1 κείμενο από τη Βουλγαρία) ή από γειτονικών (1 κείμενο από την Τουρκία και 1 από την Ιταλία) ενώ απουσιάζουν εντελώς λογοτεχνικά κείμενα από την Αφρική.

Οι μαθητές μέσα από το Ανθολόγιο έρχονται σε επαφή με κείμενα που γράφτηκαν και από τα δύο φύλα, αν και η παρουσία των γυναικών είναι πιο μικρή σε σχέση μ'

αυτή των ανδρών (το 1/3 των λογοτεχνών είναι γυναίκες), και σε κείμενα που αναφέρονται σε πολλές εκφάνσεις της ετερότητας. Για παράδειγμα σε άτομα με ειδικές ανάγκες («Ο Θωμάς» της Λ. Ψαραύτη), σε άτομα που αισθάνονται περιθωριοποιημένα («Η Βαγγελίτσα» της Ε. Αλεξίου, *Αστραδενή* της Ε. Φακίνου), σε αλλοεθνείς, αλλόθρησκους (*Λάθος κύριε Νόικερ!*, με τον τίτλο του αποσπάσματος [Η μαμά μας η θάλασσα] της Λ. Πέτροβιτς-Ανδροτσοπούλου, «Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο» της Ε. Μάρρα) και σε ζώα («Η χιονάτη της Πάρνηθας» του Η. Βενέζη) (Παπαρούση 2005:286).

- 5) Ανατρέχοντας στο βιβλίο, εύκολα διαπιστώνει κανείς τις παρεμβάσεις της συντακτικής επιτροπής, οι οποίες φαίνονται κατά κύριο λόγο από την επιλογή των αποσπασματικών κειμένων. Ωστόσο, οι παρεμβάσεις στα εισαγωγικά σημειώματα δεν γίνονται σε έντονο βαθμό, καθώς περιορίζονται σε στοιχειώδεις πληροφορίες για το κείμενο που ακολουθεί. Επίσης, παρεμβάσεις παρατηρούνται στους τίτλους κειμένων με την αλλαγή τους από το πρωτότυπο. Για παράδειγμα δίνεται ο τίτλος [Η βιβλιοθήκη μας] στο έργο *Ο τυφλοπόντικας* του Φ. Μπαρμπώ. Αυτό μπορεί να δικαιολογηθεί μόνο λόγω της αποσπασματικής μορφής των κειμένων του Ανθολογίου αλλά και της ένταξής τους σε συγκεκριμένη θεματική κατηγορία π.χ. «Σχολείο και παιδί». Επίσης, τα βιογραφικά σημειώματα των συγγραφέων είναι συνοπτικά (συνήθως 5-6 σειρών) και παρέχουν σημαντικές πληροφορίες για τη ζωή και το έργο τους, γεγονός που αποδεικνύει ξανά την υπεροχή του αναγνώστη σε σχέση με τον συγγραφέα ή το κείμενο (Λαλαγιάννη 2005:275).
- 6) Μελετώντας τα στοιχεία που παρουσιάστηκαν για τα ποσοστά των θεωρητικών προσεγγίσεων στις ερωτήσεις-δραστηριότητες, φαίνεται ότι η θεωρητική επιλογή της συντακτικής ομάδας βασίστηκε περισσότερο σε αναγνωστικές προσεγγίσεις, λιγότερο στις φορμαλιστικές και ακόμη λιγότερο στις ιστορικές και κοινωνικές ερμηνείες. Βέβαια, η θεματική ενότητα «Γεγονότα από την ελληνική ιστορία» θα μπορούσε να περιέχει ερωτήσεις-δραστηριότητες που αφορούν σε θέματα εθνικο-ιστορικά ή λαογραφικά. Ωστόσο, το βιβλίο καλεί τον μαθητή να ασχοληθεί περισσότερο με τις σύγχρονες αναγνωστικές θεωρίες που επιζητούν την ανταπόκρισή του. Για παράδειγμα, στο απόσπασμα [Τα κουλουράκια] της Ζ. Σαρή (σ.218), οι μαθητές να καλούνται να απαντήσουν στην ερώτηση «ποιες αλλαγές επιφέρει ο πόλεμος στο χαρακτήρα των ανθρώπων». Η αξιολόγηση των απαντήσεων γίνεται στη βάση της παραγωγής προσωπικού λόγου για το κείμενο ή για το θέμα για το οποίο μιλά το κείμενο. Η αξιολόγηση από τον εκπαιδευτικό πρέπει να γίνεται μακριά από τη λογική σωστού/λάθους ή της αναπαραγωγής έτοιμων απαντήσεων.

Επομένως, η μεγάλη έμφαση στις αναγνωστικές ερωτήσεις οδηγεί τον μαθητή στην ανάπτυξη του κριτικού του πνεύματος και στην ευαισθητοποίησή του μέσω της ανάπτυξης της εκφραστικής του ικανότητας και των δυνατοτήτων επικοινωνίας του. Το ζητούμενο, όμως παραμένει: μπορεί το Ανθολόγιο να ανταποκριθεί στον βασικό του στόχο, που είναι να τέρψει τον μικρό αναγνώστη και να τον κάνει να νιώσει την αισθητική απόλαυση που προσφέρουν τα κείμενα της λογοτεχνίας; (Κατσίκη-Γκίβαλου, Καλογήρου, Παπαδάτος, Πρωτονοταρίου & Πυλαρινός 2007:3). Επομένως, σκοπός τη διδασκαλίας της λογοτεχνίας είναι να συσσωρεύσουμε τη διαμορφωμένη γνώση μέσα από έτοιμες ερμηνείες και να

περιμένουμε τις «σωστές» απαντήσεις ή να αναπτύξουμε τη συνδιαλλαγή με το κείμενο και τη δυνατότητα αυτόνομης σκέψης των μαθητών;

Κατά τη γνώμη μου το Ανθολόγιο μπορεί να δώσει έναυσμα στους μαθητές να αγαπήσουν τη λογοτεχνία αρκεί να μην μείνουν στα στενά περιθώρια του σχολικού εγχειριδίου και των αποσπασμάτων του αλλά να προβούν στην ανάγνωση ολόκληρων μυθιστορημάτων. Μόνο τότε θα μπορούσαν οι μαθητές να χρησιμοποιήσουν την ανάγνωση ως πηγή ευχαρίστησης και μάθησης και ως εργαλείο μάθησης του κόσμου και δημιουργικότητας.

- 7) Επίσης, ένα ακόμη συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι πολλές δραστηριότητες που συνοδεύουν τα κείμενα και τα ποιήματα θεωρούνται αρκετά ενδιαφέρουσες και δεν κρίνονται τετριμμένες καθώς περιλαμβάνουν διαθεματικές και διεπιστημονικές προσεγγίσεις. Συνήθως αυτές έχουν παιγνιώδη χαρακτήρα. Για παράδειγμα, ζητάνε την μυθοπλαστική προέκταση της ιστορίας μετά το τέλος της (σ.255).

Ωστόσο, η διαθεματικότητα ή διασύνδεση της λογοτεχνίας με άλλες τέχνες, μαθήματα, επιστήμες δε φαίνεται να είναι το ζητούμενο του ισχύοντος Αναλυτικού Προγράμματος τόσο της Ελλάδας όσο και της Κύπρου. Το συγκεκριμένο Ανθολόγιο γράφτηκε το 2001 και ακολούθησε τις προδιαγραφές του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγράμματος Σπουδών που έκανε ιδιαίτερο λόγο για τη διαθεματικότητα και την ευέλικτη ζώνη. Το ζητούμενο στα ισχύοντα Αναλυτικά Προγράμματα Λογοτεχνίας είναι ο κριτικός γραμματισμός, δηλαδή πώς τα κείμενα λειτουργούν σε σχέση με την κοινωνική πραγματικότητα, τι ιδεολογικές θέσεις μεταδίδουν, τι υπονοούν, πώς αποκωδικοποιούνται, ποια είναι η σημασία και το νόημά τους, πώς επιχειρούν να κατασκευάσουν την πραγματικότητα και να τοποθετήσουν τον αναγνώστη (Κοντοβούρκη 2013:86). Ωστόσο, θεωρώ ότι οι δεξιότητες που συνδυάζονται με τον κριτικό γραμματισμό δεν εξασφαλίζονται από το βιβλίο αλλά εναπόκεινται στην αυτενέργεια των εκπαιδευτικών και θα μπορούσαν να αναπτυχθούν μόνο μέσα από δική τους πρωτοβουλία. Αυτό που πρέπει να λάβουν υπ' όψιν τους κατά τη διδασκαλία της λογοτεχνίας είναι να δείξουν στους μαθητές τους πώς να «διαβάζουν κριτικά», δηλ. πώς να τοποθετούνται έναντι των πληροφοριών-ιδεών ενός κειμένου, αφού λάβουν υπ' όψιν το σκοπό, τον τρόπο, ποια συμφέροντα εξυπηρετεί, τα νοήματα και να τα αντιπαραβάλλουν με αυτά των άλλων κειμένων. Παρόμοια, πρέπει να διδάξουν στους μαθητές πώς να «γράφουν κριτικά», δηλ. πώς να κατανοούν νοήματα μέσα από διαφορετικές κάθε φορά χρήσεις του λόγου.

Οι σχετικές με τον κριτικό γραμματισμό δραστηριότητες εξυπηρετούν την αποδόμηση και αναδόμηση κειμένων και στοχεύουν στην αμφισβήτηση της όποιας αλήθειας. Τέτοιου είδους δραστηριότητες είναι η διατύπωση υποθέσεων, η εξαγωγή συμπερασμάτων, η συλλογή δεδομένων, η αξιολόγηση των κειμένων και η διαμόρφωση προσωπικής θέσης έναντι τους.

Οι δραστηριότητες διεξαγωγής έρευνας και συνακόλουθα οι ομαδοσυνεργατικές καλύπτουν ένα μικρό ποσοστό των ερωτήσεων, παρόλο που αποτελεί στόχο των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Ένα μικρό ποσοστό των ερωτήσεων καλύπτουν και

οι ασκήσεις που αφορούν στη γλώσσα, γεγονός που αποδεικνύει την προσπάθεια αποσύνδεσης του μαθήματος της λογοτεχνίας από το μάθημα της γλώσσας.

Αυτό που λείπει, όμως, είναι οι δραστηριότητες που συνδέονται με τις Τεχνολογίες Πληροφορικής Επικοινωνιών, για την αξιοποίηση των οποίων δίνεται εξάλλου ιδιαίτερη έμφαση στα Αναλυτικά Προγράμματα της Ελλάδας (Π.Σ. 2011:5) και της Κύπρου (Αθανασοπούλου, Βουτουρής & Σουλιώτης 2010:7). Τα τελευταία χρόνια οι εφαρμογές των πολυμέσων και της πληροφορικής μπορούν να υποστηρίξουν γόνιμα και αποτελεσματικά τη διδασκαλία της λογοτεχνίας εφόσον στηρίζονται στην κατάλληλη μεθοδολογία. Οι Νέες Τεχνολογίες μπορούν να συμβάλλουν μέσα από την πρόσβαση σε ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες, ηλεκτρονικά βιβλία (e-books) και περιοδικά, σε κόμβους όπου μπορεί ο καθένας να διαβάσει μια μεγάλη ποικιλία λογοτεχνικών έργων καθώς και σε ιστοσελίδες με υλικό για σχολές, τάσεις, ρεύματα (Καγιαλής 2005:78-79). Μία νέα τάση είναι η υπερλογοτεχνία (hyperliterature) στην οποία τα βιβλία παράγονται από την αρχή σε ηλεκτρονικό περιβάλλον και κατά την ανάγνωσή τους υποστηρίζονται από ειδικά λογισμικά. Λόγω της διαδραστικότητας και της έντονης αλληλεπίδρασης της, ο αναγνώστης-μαθητής θα μπορούσε να συνδιαμορφώνει την ιστορία μαζί με τον λογοτέχνη ενισχύοντας τη δημιουργικότητά του (Καλόγηρος & Παπαρούση 2012:92).

Κεφάλαιο 5

Το Κυπριακό Ανθολόγιο για τα Παιδιά του Δημοτικού (Μέρος Β΄)

Το κεφάλαιο αυτό έχει ως στόχο την κριτική αποτίμηση του Κυπριακού Ανθολογίου για παιδιά Δημοτικού (μέρος Β΄). Παρουσιάζεται συνοπτικά το βιβλίο και διερευνάται η λογοτεχνική του ύλη με μέθοδο έρευνας την ανάλυση περιεχομένου με διάφορες μονάδες μέτρησης: θεματική/χρονολογική κατάταξη κειμένων, φύλο συγγραφέων, είδη λογοτεχνικών κειμένων, παρουσία ή μη παιδικής λογοτεχνίας, αποσπασματικότητα κειμένων, γλώσσα κειμένων.

5.1 Παρουσίαση του Βιβλίου

Το Κυπριακό Ανθολόγιο για τα παιδιά του δημοτικού, μέρος Β΄, διδάσκεται στους μαθητές της Ε΄-ΣΤ΄ δημοτικού στα κυπριακά σχολεία. Εκδόθηκε πρώτη φορά το 1989 με συγγραφική ομάδα τους Φ. Κουντούρη, Γ. Γεωργίου, Ν. Αναστασιάδου.

Πρόκειται για ένα Ανθολόγιο που αποτελείται αποκλειστικά από Κύπριους πεζογράφους και ποιητές και καλύπτει τη λογοτεχνική παραγωγή της χώρας από τα αρχαία χρόνια μέχρι τα νεότερα. Η διάταξη των κειμένων ακολουθεί τη χρονολογική σειρά των περιόδων της κυπριακής λογοτεχνίας. Ξεκινά από την αρχαία εποχή, την βυζαντινή περίοδο, τη φραγκοκρατία και ενετοκρατία, συνεχίζει με την περίοδο της αγγλοκρατίας, την περίοδο μετά την ανεξαρτησία και καταλήγει στην περίοδο μετά την εισβολή των Τούρκων. Ο πίνακας περιεχομένων απαρτίζεται από δύο επιμέρους λίστες: η πρώτη ταξινομεί τα έργα κατά χρονολογική σειρά και η δεύτερη με βάση το θέμα κάθε ενότητας κατά αλφαβητική σειρά. Έτσι, η μεθοδολογική οργάνωση της διδακτικής του λογοτεχνικού μαθήματος γίνεται και ιστορικά, δηλαδή ανά λογοτεχνικές, ιστορικές περιόδους και θεματικά, δηλαδή ανά θεματικούς άξονες (Αθανασοπούλου, Βουτουρής & Σουλιώτης 2010:20).

Σύμφωνα με τη συντακτική ομάδα του βιβλίου¹⁸, τα κείμενα που επιλέχθηκαν είναι κατάλληλα για τις ηλικίες που προορίζονται και καλύπτουν ποικιλία λογοτεχνικών

---

¹⁸ Βλ. σημείωμα συντακτικής ομάδας στη σ. 282 του Κυπριακού Ανθολογίου για τα παιδιά του Δημοτικού, μέρος Β΄.

ειδών. Είναι γραμμένα στην κοινή νεοελληνική γλώσσα, κάποια σε απλή καθαρεύουσα και μερικά στην κυπριακή διάλεκτο. Όπου ανθολογούνται αποσπάσματα προτάσσεται σύντομο εισαγωγικό σημείωμα, ενώ μετά το κείμενο υπάρχει βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα. Σε αντίθεση με το Ανθολόγιο της Ελλάδας, δεν παρατίθενται πουθενά δραστηριότητες ή ερωτήσεις για τους μαθητές.

Τέλος, η εικονογράφηση του βιβλίου αφορά εικόνες, φωτογραφίες, χαρακτηριστικά που συναντώνται στην αλλαγή κάθε θεματικής ενότητας και σχετίζονται μ' αυτήν καθώς και σχέδια, σκίτσα που πλαισιώνουν τα κείμενα.

5.2 Στοιχεία της Λογοτεχνικής Ύλης του Κυπριακού Ανθολογίου

Η μελέτη του Κυπριακού Ανθολογίου, όπως και στο Ανθολόγιο *Με λογισμό και μ' όνειρο* με οδήγησε στη συγκρότηση πινάκων και γραφημάτων και η εξαγωγή συμπερασμάτων βασίστηκε στην εκατοστιαία συχνότητα.

Ως προς τα αριθμητικά δεδομένα, ο αριθμός των λογοτεχνικών κειμένων στο Κυπριακό Ανθολόγιο είναι 133¹⁹.

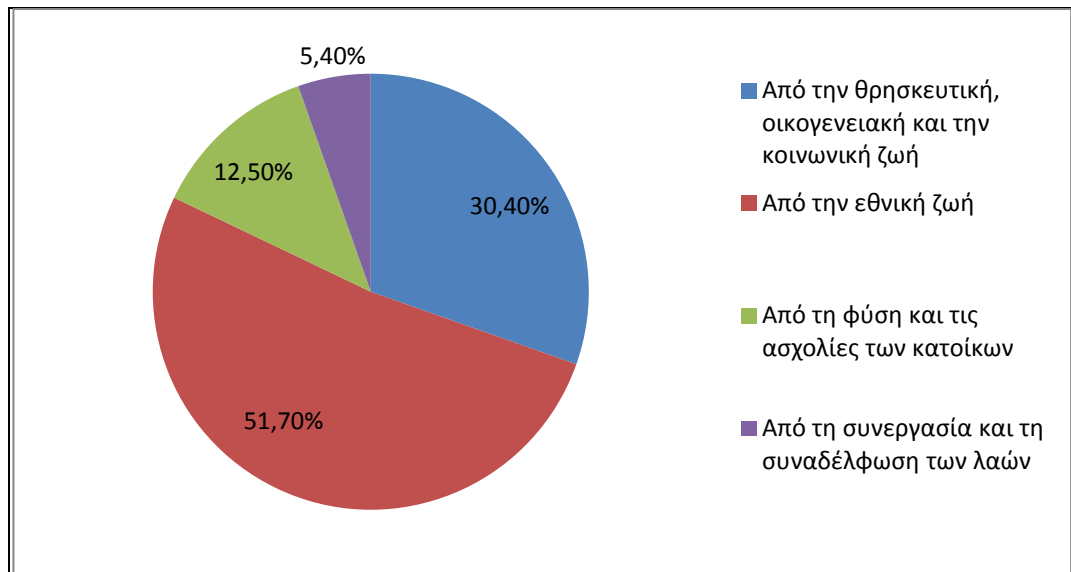
- Με μονάδα μέτρησης τη θεματική κατηγορία, προκύπτουν τα παρακάτω στοιχεία: στον πίνακα φαίνεται η διάρθρωση των θεματικών ενότητων, η συχνότητα αναφοράς τους (N), δηλαδή ο αριθμός των κειμένων που υπάρχει σε κάθε ενότητα και το ποσοστό αναφοράς (%).

Πίνακας 5: Θεματικές ενότητες στο Κυπριακό Ανθολόγιο (θεματική κατάταξη)

Θεματική ενότητα	Αριθμός κειμένων (N)	Ποσοστό επί του συνόλου (%)
Από τη θρησκευτική, οικογενειακή και την κοινωνική ζωή	34	30,4%
Από την εθνική ζωή	58	51,7%
Από τη φύση και τις ασχολίες των κατοίκων	14	12,5%
Από τη συνεργασία και τη συναδέλφωση των λαών	6	5,4%
Σύνολο	112²⁰	100

¹⁹ Συγκαταλέγονται και τα 21 κείμενα της θεματικής ενότητας «Λαογραφία», τα οποία καταλαμβάνουν το 15,8% του συνόλου των 133 κειμένων του βιβλίου. Το κεφάλαιο περιλαμβάνει 18 δημοτικά τραγούδια, δίστιχα, περιγραφή εθίμων και 3 παροιμίες, αινίγματα, γλωσσοδέτες. Ανατρέχοντας στα περιεχόμενα του βιβλίου, το κεφάλαιο «Λαογραφία» ξεχωρίζει στην κατάταξη κατά χρονολογική περίοδο, ενώ δεν γίνεται καμία αναφορά στη θεματική κατάταξη.

Γράφημα 12: Ποσοστά κειμένων ανά θεματική ενότητα στο Κυπριακό Ανθολόγιο

Συμπεραίνουμε ότι ο αριθμός των κειμένων που περιλαμβάνονται σε κάθε θεματική ενότητα ποικίλλει. Η ενότητα «Από την εθνική ζωή» έχει 58 κείμενα και έρχεται στην πρώτη θέση με 51,7%. Ακολουθεί η ενότητα «Από την θρησκευτική, την οικογενειακή και κοινωνική ζωή» με 34 κείμενα και ποσοστό 30,40%. Την τρίτη θέση καταλαμβάνει η ενότητα «Από τη φύση και τις ασχολίες των κατοίκων» με 14 κείμενα και ποσοστό 12,5% και τέλος έρχεται η ενότητα «Από τη συνεργασία και τη συναδέλφωση των λαών» με 6 κείμενα και ποσοστό 5,4%.

- Εκτός από την κατάταξη των κειμένων ανά θεματική ενότητα, το βιβλίο ακολουθεί, όπως προαναφέρθηκε, τη χρονολογική κατάταξη. Με μονάδα μέτρησης την κατηγοριοποίηση των κειμένων ανά χρονολογική περίοδο συγγραφής τους, προκύπτουν τα εξής στοιχεία:

Πίνακας 6: Χρονολογική κατάταξη των κειμένων στο Κυπριακό Ανθολόγιο

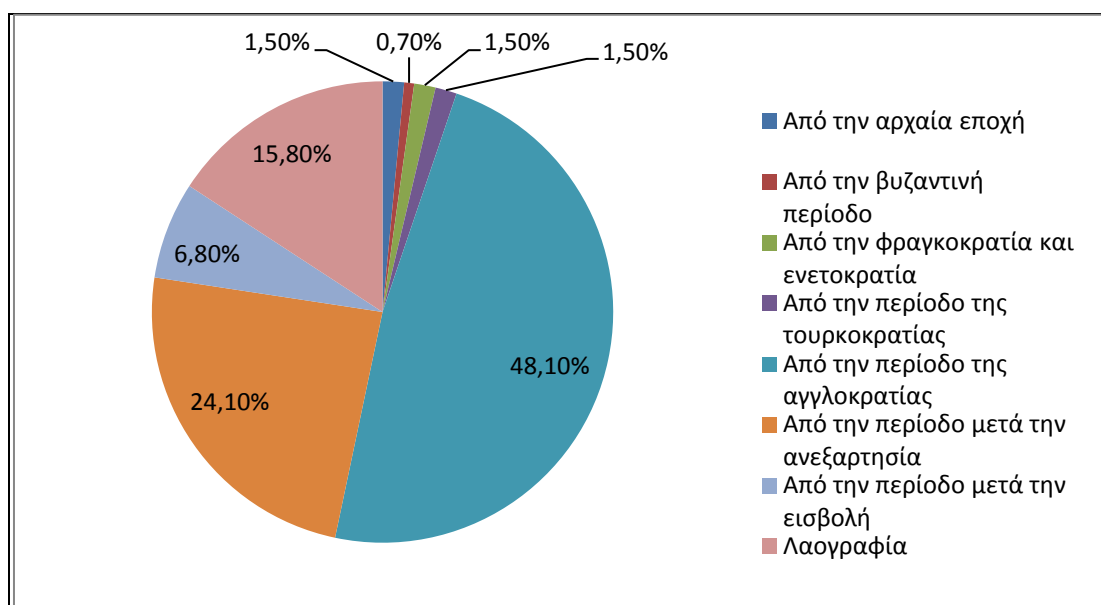
Χρονολογική κατάταξη	Αριθμός κειμένων (N)	Ποσοστό επί του συνόλου (%)
Από την αρχαία εποχή	2	1,5 %
Από την βυζαντινή περίοδο	1	0,7 %
Από την φραγκοκρατία και ενετοκρατία	2	1,5 %
Από την περίοδο της τουρκοκρατίας	2	1,5 %
Από την περίοδο της	64	48,1 %

²⁰ Εξαιρούνται τα 21 κείμενα της ενότητας «Λαογραφία».

αγγλοκρατίας		
Από την περίοδο μετά την ανεξαρτησία	32	24,1 %
Από την περίοδο μετά την εισβολή	9	6,8 %
Λαογραφία	21	15,8 %
Σύνολο	133	100

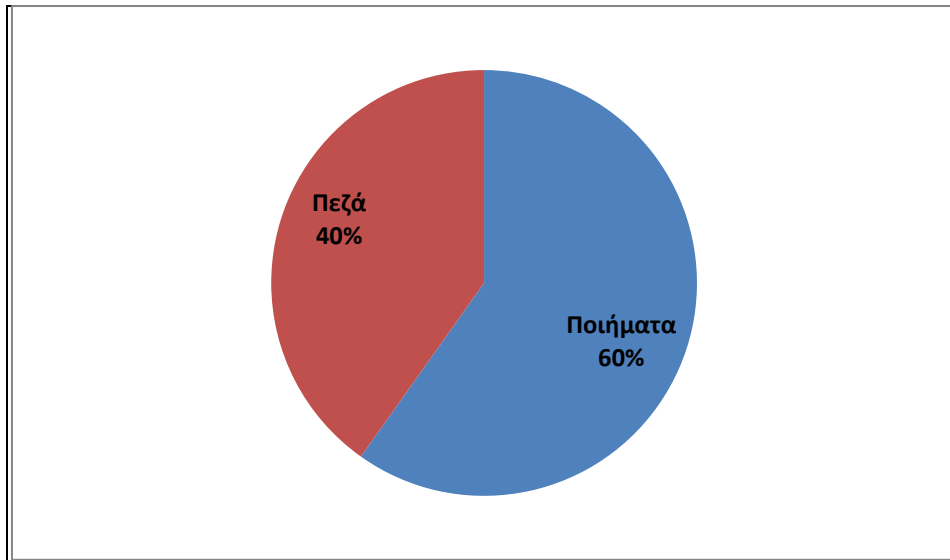
Γράφημα 13: Ποσοστά κειμένων κατά χρονολογική κατάταξη στο Κυπριακό Ανθολόγιο

Διαπιστώνουμε ότι την πρώτη θέση στη χρονολογική κατάταξη των κειμένων, κατέχει η ενότητα που αφορά την «Περίοδο της αγγλοκρατίας» με 63 κείμενα και ποσοστό 48,1%, δηλαδή περιλαμβάνει περίπου τα μισά κείμενα του Ανθολογίου. Στη δεύτερη θέση έρχεται η ενότητα που αφορά την «Περίοδο μετά την ανεξαρτησία» με 32 κείμενα και ποσοστό 24,1% και στην τρίτη θέση η ενότητα της «Λαογραφίας». Η ενότητα που αφορά στην «Περίοδο μετά την εισβολή» περιλαμβάνει 9 κείμενα και ποσοστό 6,8%. Στην πέμπτη θέση ισοβαθούν οι ενότητες για τις «Περίόδους της αρχαίας εποχής», «της φραγκοκρατίας/ενετοκρατίας» και της «τουρκοκρατίας» με 1,5% και την τελευταία θέση καταλαμβάνει η ενότητα «Από τη βυζαντινή περίοδο» με 1 κείμενο (0,7%).

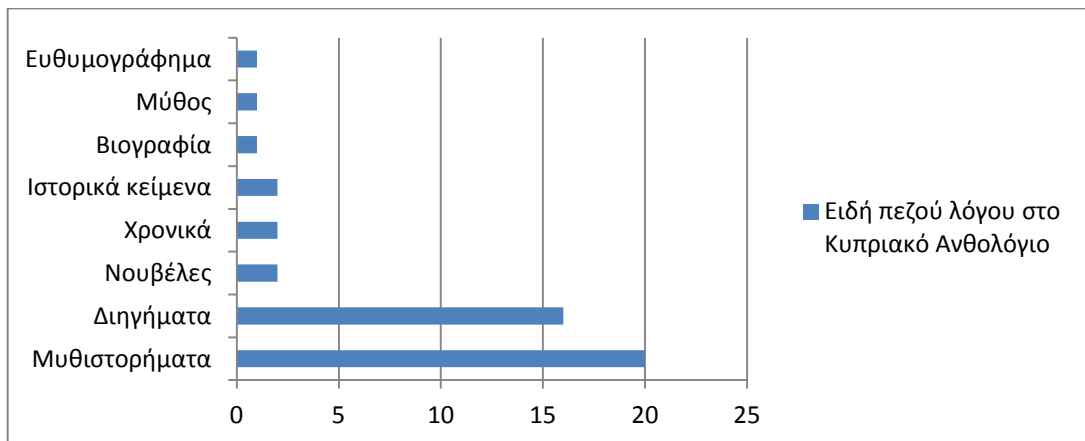
- Με μονάδα μέτρησης τα είδη των λογοτεχνικών κειμένων και εάν εξαιρέσουμε την ενότητα της «Λαογραφίας», προκύπτει ότι από τα 112 κείμενα, τα 67 είναι ποιήματα (60%) και τα 45 είναι πεζά (40%).

Γράφημα 14: Ποσοστά και είδη λογοτεχνικών κειμένων στο Κυπριακό Ανθολόγιο

Από τα 45 είδη πεζών κειμένων, τα 20 είναι αποσπάσματα από μυθιστορήματα (44,4%), τα 16 αποσπάσματα από διηγήματα (35,5%), 2 είναι αποσπάσματα από νουβέλες (4,5%), 2 χρονικά (4,5%), 2 ιστορικά κείμενα (4,5%), 1 βιογραφία (2,2%), 1 μύθος (2,2%) και 1 ευθυμογράφημα (2,2%).

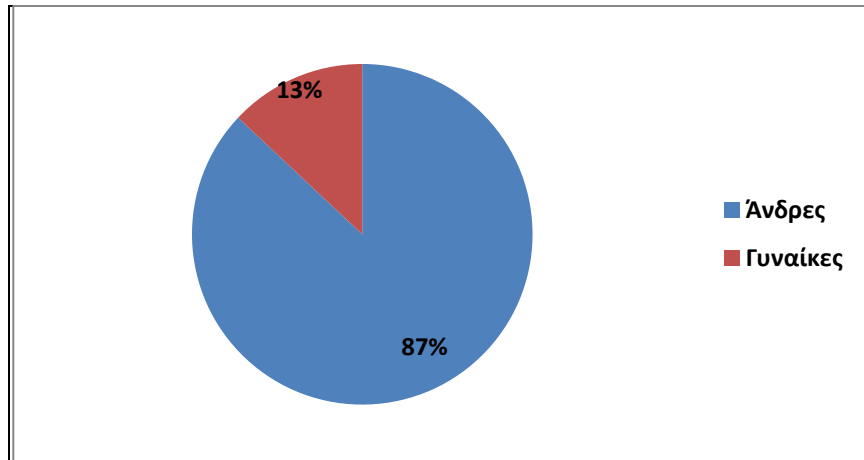
Γράφημα 15: Αριθμός κειμένων και είδη πεζού λόγου στο Κυπριακό Ανθολόγιο

- Οι λογοτέχνες είναι όλοι Κύπριοι στην καταγωγή. Επομένως, δεν μπορεί να προκύψει κάποια μέτρηση ως προς την καταγωγή των λογοτεχνών για να αντιληφθούμε την παρουσία ή μη της ξένης λογοτεχνίας στο Ανθολόγιο.
- Με μονάδα μέτρησης το φύλο προκύπτουν τα εξής στοιχεία:
  - ο το 87% είναι άνδρες (97 άνδρες σε αριθμό)²¹
  - ο το 13% είναι γυναίκες (14 γυναίκες σε αριθμό)

²¹ Ο Β. Μιχαηλίδης συμμετέχει με δύο ποιήματα.

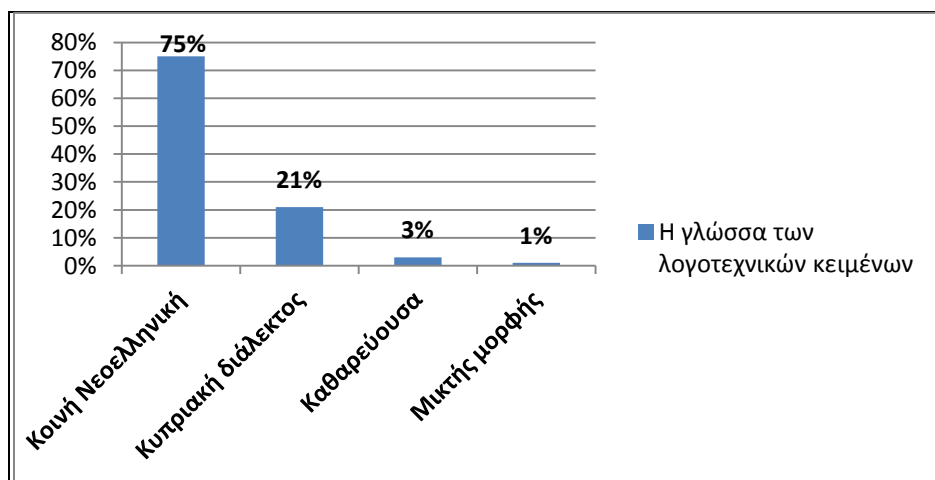
Γράφημα 16: Το φύλο συγγραφέων-ποιητών στο Κυπριακό Ανθολόγιο

- Επίσης, αυτό που παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι να μετρήσουμε την υπεροχή της γλώσσας των λογοτεχνικών κειμένων καθώς πρόκειται για ένα καθαρά κυπριακό ανθολόγιο. Προτιμήθηκαν, λοιπόν, κατά την ανθολόγηση κείμενα γραμμένα στην κοινή νεοελληνική ή στην κυπριακή διάλεκτο;

Έτσι, με μονάδα μέτρησης τη γλώσσα των λογοτεχνικών κειμένων προκύπτουν τα εξής: από τα 133 λογοτεχνικά κείμενα, τα 105 (79%) είναι γραμμένα στην κοινή νεοελληνική, τα 24 (18%) στην κυπριακή διάλεκτο, τα 3 (2,3%) στην καθαρεύουσα και 1 (0,7%) είναι μικτής μορφής, δηλαδή γραμμένο στην κοινή νεοελληνική αλλά με διαλόγους, που απηχούν τον προφορικό λόγο της κυπριακής διαλέκτου.

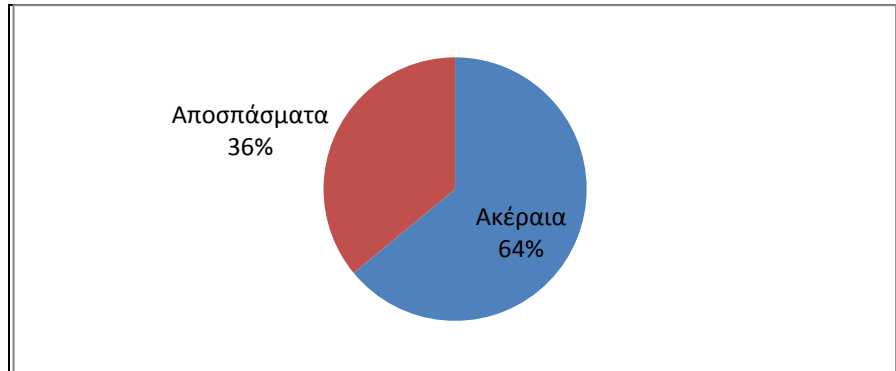
Γράφημα 17: Η γλώσσα των λογοτεχνικών κειμένων στο Κυπριακό Ανθολόγιο (ποσοστά κειμένων)

- Ενδιαφέρον, επίσης, παρουσιάζει όπως βλέπουμε και στο παρακάτω γράφημα, η αποσπασματικότητα ή μη των λογοτεχνικών κειμένων κατά την ανθολόγησή τους. Με μονάδα μέτρησης την αποσπασματικότητα, σε σύνολο 112 κειμένων (εάν εξαιρέσουμε τα 21 κείμενα της ενότητας της λαογραφίας), τα 40 είναι

αποσπάσματα έργων (36%). Συγκεκριμένα, τα 28 από τα 40 αποσπάσματα προέρχονται από πεζά κείμενα (70%) και τα 12 από ποιήματα (30%).

Γράφημα 15: Ποσοστά ακέραιων κειμένων-αποσπασμάτων στο Κυπριακό Ανθολόγιο

5.3 Παρατηρήσεις και προτάσεις

Τα συμπεράσματα και οι παρατηρήσεις που είναι δυνατόν να εξαγάγουμε από την ανάλυση που προηγήθηκε κατά τα δεδομένα που παρατέθηκαν είναι τα εξής:

- 1) Το πρώτο συμπέρασμα στο οποίο καταλήγουμε είναι ότι το Κυπριακό Ανθολόγιο επιλέγει ως προς τη δομή του την κατάταξη των λογοτεχνικών κειμένων κατά χρονολογικές περιόδους, για να διευκολύνει τον δάσκαλο και τον μαθητή κατατάσσει τα κείμενα στα περιεχόμενα και κατά θεματικές ενότητες.

Παρατηρώντας τη θεματική κατάταξη, διαπιστώνουμε την υπεροχή της ενότητας «Από την εθνική ζωή» με 43,6% των κειμένων να ανήκουν σ' αυτήν. Άρα σκοπός του βιβλίου είναι οι μαθητές να γνωρίσουν κυρίως το εθνικό και ιστορικό παρελθόν τους, κατά δεύτερο τη θρησκευτική, οικογενειακή και κοινωνική ζωή, τη λαογραφία της χώρας, τη φύση και τις ασχολίες των κατοίκων-στις οποίες φαίνεται να δεσπόζουν οι αγροτικές εργασίες. Τρίτος κατά σειρά στόχος, όπως προκύπτει, είναι η ανάγνωση κειμένων για τη συναδέλφωση και τη συνεργασία των λαών.

Επομένως, μέσα από το Κυπριακό Ανθολόγιο προβάλλονται όλες οι αξίες και τα ιδανικά του κυπριακού λαού, η ιστορία, η θρησκεία και ο τρόπος ζωής του. Μάλιστα, η παρουσία της λαϊκής παράδοσης, με 15,8% των κειμένων, κρίνεται ιδιαίτερα ισχυρή και οφείλεται στην πεποίθηση ότι η λαογραφία είναι ένα πολύ καλό μέσο μετάδοσης των εθνικών και ηθικών αξιών ενός λαού. Κατά τη γνώμη μου αυτή η πεποίθηση απηχεί μια προσανατολισμένη στα ιστορικοκοινωνικά συμφραζόμενα του κειμένου προσέγγιση της λογοτεχνίας, η οποία αναθεωρήθηκε με τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα με στόχο να αξιοποιηθούν στη διδακτική πράξη στοιχεία από θεωρητικές προσεγγίσεις που αναπτύσσουν την κριτική κατανόηση του μαθητή.

Με τα νέα Αναλυτικά Προγράμματα αποφεύχθηκε μια αυστηρά καθορισμένη και γραμμικά οργανωμένη ύλη και προτάθηκε η σπειροειδής διάταξη της ύλης, κατά την οποία η ύλη διατάσσεται από τα απλά στα σύνθετα. Υιοθετήθηκε η οργάνωση του περιεχομένου βάσει θεματικών ενοτήτων, που λαμβάνει υπ' όψιν τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών. Οι ενότητες στηρίζονται στις γνώσεις γραμματισμού των παιδιών, τις οποίες αξιοποιούν και εμπλουτίζουν. Έτσι, το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα σχετίζεται με το όραμα της μεταρρύθμισης του κυπριακού εκπαιδευτικού συστήματος με στόχο την εφαρμογή του κριτικού γραμματισμού στην εκπαίδευση.

Ανατρέχοντας στη χρονολογική κατάταξη των κειμένων, διακρίνουμε την υπεροχή της ενότητας «Από την περίοδο της αγγλοκρατίας» και της ενότητας «Από την περίοδο μετά την ανεξαρτησία» ενώ τα νεότερα κείμενα από την ενότητα «Μετά την εισβολή» είναι μονοψήφια στον αριθμό (μόλις 9!).

Η θεματική κατάταξη των κειμένων ανταποκρίνεται εν μέρει στους θεματικούς άξονες (Θ.Α.) του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου. Οι ενότητες «Από τη θρησκευτική, οικογενειακή και την κοινωνική ζωή», «Από τη συνεργασία και τη συναδέλφωση των λαών» ανταποκρίνονται στους Θ.Α. «Λογοτεχνία και κοινωνία», «Λογοτεχνία και ανθρώπινες σχέσεις», η ενότητα «Από τη φύση και τις ασχολίες των κατοίκων» ανταποκρίνεται στον Θ.Α. «Λογοτεχνία και φύση» και η ενότητα «Από την εθνική ζωή», η ενότητα «Λαογραφία» στον Θ.Α. «Λογοτεχνία και ιστορία/πολιτισμική παράδοση». Ο Θ.Α. «Λογοτεχνία και φαντασία» απουσιάζει από το Κυπριακό Ανθολόγιο ενώ ο Θ.Α. «Λογοτεχνικό παιχνίδι» που αφορά στον λογοτεχνικό γραμματισμό, εφόσον απουσιάζουν οι ερωτήσεις-δραστηριότητες από το βιβλίο, μπορεί να εφαρμοστεί μόνο μέσα από τις διδακτικές παρεμβάσεις των εκπαιδευτικών.

- 2) Έντονο είναι το στοιχείο του εθνοκεντρισμού σε ολόκληρο το βιβλίο. Είναι εμφανές ότι πρόκειται για ένα ανθολόγιο που γράφτηκε για να γνωρίσουν οι μαθητές τους Κύπριους λογοτέχνες και την ιστορική και κοινωνική ζωή του λαού τους. Ως σχολικό εγχειρίδιο (που γράφτηκε πριν από 26 χρόνια) ακολουθεί στη φιλοσοφία την κυρίαρχη εκείνη την εποχή αντίληψη για το ρόλο που καλείται να επιτελέσει η λογοτεχνία στη λογοτεχνική πράξη.

Τα κείμενα, όμως, που περιλαμβάνει το Ανθολόγιο δεν ελκύουν πια το ενδιαφέρον των σύγχρονων παιδιών και δεν δίνουν μια εικόνα για το τι είναι λογοτεχνία και πώς αυτή αφορά στη ζωή τους. Γι' αυτό και είναι αισθητή η απουσία της παιδικής λογοτεχνίας στο Ανθολόγιο. Τα πεζά και τα ποιήματα που περιλαμβάνει δεν μπορούμε να τα εντάξουμε στην παιδική λογοτεχνία. Μπορεί να είναι απλά γραμμένα και να έχουν πολλές φορές πρωταγωνιστές παιδιά, ωστόσο δεν απευθύνονται στην παιδική ηλικία²². Οι μόνοι συγγραφείς και ποιητές παιδικής

---

²² Η κυπριακή παιδική λογοτεχνική παραγωγή θεωρείται μικρή σε σχέση με τον κόσμο των παγκόσμιων παιδικών εκδόσεων. Η ιστορική εξέλιξη της φανερώνει τις δυσκολίες που πέρασε μέχρι να φτάσει σ' ένα ικανοποιητικό επίπεδο για τα εκδοτικά δεδομένα της χώρας. Μέχρι το 1975 παιδικά κείμενα υπήρχαν μόνο σε περιοδικά ενώ η πολιτική αστάθεια είχε ως αποτέλεσμα μειωμένη λογοτεχνική παραγωγή. Έκρηξη παρουσιάζεται μέχρι το 2004 όπου καταγράφονται 314 βιβλία από 88 συγγραφείς ενώ παρουσιάζονται πολλές γυναίκες συγγραφείς. Πηγή: Μιχαηλίδης, Φ. (2011, 23 Μαΐου). Η Κυπριακή

λογοτεχνίας που συμμετέχουν στο Ανθολόγιο είναι ο Α. Τεύκρος, ο Ι. Κυθρεώτης, ο Α. Περνάρης και ο Κ. Τόκας, ενώ απουσιάζουν σημαντικά ονόματα όπως ο Κ. Χρυσάνθης, ο Ν. Κληρίδης, ο Σ. Κλυτίδης, η Φ Χατζηχάνα, ο Σ. Επαμεινώνδας, η Κ. Πουλχερίου κ.ά. (Γουλής, 2010:42-49).

- 3) Εντύπωση, επίσης, προκαλεί η υπεροχή των ποιημάτων έναντι των πεζών κειμένων, εάν λάβουμε υπόψη και το γεγονός ότι στο Ανθολόγιο *Με λογισμό και μ' όνειρο*, τα ποιήματα κατέχουν το 1/3 του συνόλου των κειμένων. Στο κυπριακό ανθολόγιο, τα ποιήματα κατέχουν το 60% του συνόλου των κειμένων, έχουν μικρή έκταση, είναι αρκετά ρυθμικά και ομοιοκατάληκτα. Τα περισσότερα ποιήματα συμπεριλαμβάνονται στην ενότητα «Από την εθνική ζωή» και στοχεύουν στην εθνική και ιστορική διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Επίσης, η υπεροχή των μυθιστορημάτων και διηγημάτων σε σχέση με τα άλλα είδη του πεζού λόγου μπορεί να δικαιολογηθεί από την ηλικία των μαθητών, οι οποίοι φοιτούν στις τελευταίες τάξεις του δημοτικού σχολείου και μπορούν να ανταποκριθούν σε πιο δύσκολα κείμενα. Η ποικιλία των λογοτεχνικών ειδών επιτρέπει τους μαθητές να αποκτήσουν σαφέστερη γνώση της λογοτεχνικής παράγωγης της Κύπρου, που αποτελεί στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος.

- 4) Η αποσπασματικότητα των κειμένων φτάνει στο 36%, ένα ποσοστό το οποίο φαίνεται να είναι αρκετά μικρό σε σχέση με άλλες ανθολογίες, λαμβάνοντας υπόψη και τη φύση του σχολικού εγχειριδίου που δικαιολογεί την αποσπασματικότητα των κειμένων. Στο συγκεκριμένο βιβλίο, το σχετικά μικρό ποσοστό των αποσπασμάτων οφείλεται στην έντονη παρουσία διηγημάτων (35,5%), που δύσκολα παρατίθενται σε αποσπάσματα. Η αποσπασματικότητα των κειμένων, αν και έρχεται σε αντίθεση με τους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος, ωστόσο επιτρέπει στο Ανθολόγιο να έχει μια καλύτερη αποτύπωση της λογοτεχνικής παραγωγής.
- 5) Παραβλέποντας τον αποκλεισμό της ξένης λογοτεχνίας λόγω του εθνικού προσανατολισμού του βιβλίου, ένα ακόμη μειονέκτημα που παρουσιάζει το Ανθολόγιο είναι η μικρή συμμετοχή των γυναικών, με το ποσοστό της να φτάνει μόλις στο 13%, όταν το 1/3 των κειμένων στο Ανθολόγιο *Με λογισμό και μ' όνειρο* είναι γραμμένο από γυναίκες. Αυτό το ποσοστό δεν δικαιολογείται και ούτε ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος για ισότητα των δύο φύλων μέσα από τη διδασκαλία της λογοτεχνίας. Η συμμετοχή των γυναικών στο Ανθολόγιο παρατηρείται περισσότερο στην «Περίοδο μετά την ανεξαρτησία» και «Μετά την εισβολή» (10 γυναίκες).
- 6) Αξίζει, επίσης, να γίνει αναφορά στην παρουσία της κυπριακής διαλέκτου στα κείμενα του Ανθολογίου. Τα κείμενα που είναι γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο είναι μόλις 22 (18%) σε σχέση με τα κείμενα στην κοινή νεοελληνική που είναι 107. Θα περίμενε κανείς μεγαλύτερη παρουσία κειμένων στην κυπριακή διάλεκτο, καθώς το βιβλίο απευθύνεται σε Κύπριους μαθητές, οι οποίοι γνωρίζουν και

μιλάνε στον προφορικό τους λόγο κυπριακά. Φαίνεται ότι η συντακτική επιτροπή του βιβλίου ακολούθησε τον βασικό κανόνα της δημόσιας εκπαίδευσης της Κύπρου, που θέλει οι μαθητές να διδάσκονται στο σχολείο την κοινή νεοελληνική, ως επίσημη γραπτή γλώσσα. Η κυπριακή διάλεκτος χρησιμοποιείται μόνο σε είδη γραπτού λόγου που κινούνται εκτός ή στο περιθώριο των γλωσσικών συμβάσεων –ποιητικός ή ελάσσων λογοτεχνικός λόγος, π.χ. εγχώρια θεατρική παραγωγή, παρά το γεγονός ότι η παρουσία της διαγράφεται έντονη επειδή πρόκειται για τη φυσική ποικιλία που οι μαθητές φέρνουν μαζί τους στο σχολείο (Karyoleμου 1999:2,3). Αυτό, όμως, αποτελεί ένα άλλο θέμα που ξεφεύγει από τα όρια αυτής της μεταπτυχιακής διατριβής.

Το ερώτημα που προκύπτει είναι πως θα μπορέσουν οι μαθητές, σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, να αποκτήσουν επαρκείς γνώσεις γύρω από τη λογοτεχνική παραγωγή της χώρας και να επεξεργαστούν την πραγματικότητα όταν ουσιαστικά δεν προτιμώνται για την ανθολόγηση κείμενα γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο.

- 7) Τέλος, η απουσία ερωτήσεων-δραστηριοτήτων από τα κείμενα μπορεί να αποτελεί και μειονέκτημα και πλεονέκτημα. Η απουσία δραστηριοτήτων γίνεται σκόπιμα για να φανεί ότι δεν είναι υποχρεωτικές και ότι δεν ταυτίζονται με το λογοτεχνικό έργο. Έτσι, από τη μια μεριά αυτή η απουσία δίνει την ευελιξία στον δάσκαλο να αναπτύξει τη διδακτική του μεθοδολογία χωρίς παρεμβάσεις και κατευθύνσεις από τις δραστηριότητες που ίσως να ήταν υποχρεωμένος να εφαρμόσει σε αντίθετη περίπτωση. Μ' αυτό τον τρόπο λόγω απουσίας άλλου υποστηρικτικού υλικού, ο δάσκαλος ωθείται να ανατρέξει κατά επανάληψη στο Αναλυτικό Πρόγραμμα. Από την άλλη, η παρουσία έστω και κάποιων ερωτήσεων, θα κατεύθυνε και τον πιο αδιάφορο εκπαιδευτικό ως προς το πώς να διδάξει το μάθημα της λογοτεχνίας.

Συμπερασματικά, το βιβλίο αυτό είναι καλό να διδάσκεται στο μάθημα της λογοτεχνίας, και πιστεύω πως έτσι γίνεται, σε συνδυασμό και με άλλο υλικό για τη λογοτεχνία, όπως το Ανθολόγιο *Με λογισμό και μ' όνειρο* ή άλλες ανθολογίες/λογοτεχνικά κείμενα ή ολόκληρα μυθιστορήματα. Παρέχει πολύ καλό υλικό στον εκπαιδευτικό της Κύπρου όταν θέλει να διδάξει την ιστορία του τόπου του μέσα από λογοτεχνικά κείμενα.

Κεφάλαιο 6

Επίλογος

Στο πλαίσιο του σχολικού περιβάλλοντος η σχέση του παιδιού με τη λογοτεχνία εμφανίζεται διαμεσολαβημένη και κατευθυνόμενη, καθώς βρίσκεται σε εξάρτηση από την ιδεολογική διαχείριση που έχει υποστεί η ανθολογούμενη λογοτεχνική ύλη. Βέβαια, η όποια επιτυχημένη επιλογή ανθολογούμενων κειμένων μπορεί να αξιοποιείται ή να ακυρώνεται και από τη διδακτική πράξη, καθώς αυτή επηρεάζει κυρίως τον τρόπο που οι μαθητές προσλαμβάνουν τη λογοτεχνία.

Είναι δύσκολη η σχέση μεταξύ της λογοτεχνίας και της διδακτικής της και εφόσον η λογοτεχνία θεωρείται και διδακτική και διδακτέα, ο κίνδυνος του διδακτισμού είναι πάντα παρών. Από τη στιγμή μάλιστα που οι προδιαγραφές συγγραφής σχολικών βιβλίων ορίζονται εκ των προτέρων, η ανθολόγηση λογοτεχνικών κειμένων επηρεάζεται από την κρατούσα ιδεολογία περί αγωγής. Τα κριτήρια επιλογής των κειμένων, η επεξεργασία των κειμένων, οι παρεμβάσεις πάνω σ' αυτά δείχνουν την ιδεολογική διαχείριση της λογοτεχνικής ύλης είτε σε μεγάλο είτε σε μικρότερο βαθμό.

Ο ρόλος του Ανθολογίου θα έπρεπε πρωτίστως να κοινωνικοποιεί έναν υπό διαμόρφωση αναγνώστη στους όρους της λογοτεχνικής επικοινωνίας, στην απομυθοποίηση του λογοτεχνικού κανόνα, στην αποφυγή ενός συστήματος αναπαραγωγής στερεοτύπων και παραδοσιακών αξιών και μιας εξωραϊσμένης πραγματικότητας. Κυρίως θα έπρεπε να συνδέει την αναγνωστική συμπεριφορά με τη σχολική πραγματικότητα και να αναπτύσσει την κριτική στάση μέσα από τη λογοτεχνία. Πρέπει, λοιπόν, ως εκπαιδευτικοί να προβληματιστούμε κατά πόσο το σχολικό Ανθολόγιο είναι παιδαγωγικά αποτελεσματικό και πόσο συμβάλλει στη διεύρυνση της αναγνωστικής εμπειρίας των μαθητών.

Λαμβάνοντας υπόψη όλες τις στατιστικές ενδείξεις του ερευνητικού μέρους και των δύο ανθολογίων, κατέληξα στα εξής συμπεράσματα:

- A) Η λογοτεχνία παρουσιάζεται στα δύο ανθολόγια ως μία ιδιαίτερη «γλώσσα» με τα δικά της χαρακτηριστικά. Χρησιμοποιεί την καθημερινή γλώσσα με δικούς της τρόπους, με διαφορετικές χρήσεις, με μεταφορές και εικόνες, προκαλεί αισθητική συγκίνηση στον μαθητή-αναγνώστη. Η λογοτεχνία ανοικειώνει τη γλώσσα, διαλέγεται μαζί της και συχνά την ανατρέπει. Έχοντας αυτό υπ' όψιν, τα ανθολόγια πρέπει να περισώσουν την αισθητική λειτουργία της λογοτεχνίας και αυτό θα γίνει μέσα από την απόλαυση της γλώσσας του λογοτεχνικού κειμένου.
- B) Η λογοτεχνία συμβάλλει στην εκμάθηση της μητρικής γλώσσας. Μέσα από τα λογοτεχνικά κείμενα, ο δάσκαλος μπορεί να μιλήσει για τη χρήση της αλλά είναι λάθος να διδάξει γραμματική ή συντακτικό. Οι πιο κατάλληλες ασκήσεις στο

μάθημα της λογοτεχνίας θα ήταν οι λεξιλογικές, όπως για παράδειγμα αυτές που σχετίζονται με τα σχήματα λόγου, μεταφορές, περιγραφές, αλληγορίες. Οι μαθητές θα εξοικειώνονταν μαζί τους-δε θα ακούσε ο απλός εντοπισμός τους-και με την καλλιέργεια της φαντασίας τους θα τις συνδύαζαν με αξίες, ικανότητες έτσι ώστε να φτάσουν μόνοι τους στην κριτική και στους μηχανισμούς στο πως να σκέφτονται.

Γ) Παρά το γεγονός ότι το ζητούμενο των δύο αναλυτικών προγραμμάτων είναι ο κριτικός γραμματισμός, τα ανθολόγια δε φαίνεται να ανταποκρίνονται σ' αυτόν τον στόχο. Με τον κριτικό γραμματισμό, οι μαθητές διαμορφώνουν κριτική στάση έναντι αυτών που διαβάζουν αλλά και του κόσμου που τους περιβάλλει. Ο κριτικός γραμματισμός θα μπορούσε να πραγματωθεί στα ανθολόγια εάν αυτά περιλάμβαναν κείμενα που έχουν νόημα στα παιδιά, όπως αυτά προκύπτουν από τα ενδιαφέροντά τους και εμπειρίες της καθημερινής τους ζωής. Οι δραστηριότητες του θα αφορούσαν την αξιοποίηση κειμένων του κοινωνικού χώρου, ανάγνωση, κωδικοποίηση, αντιπαραβολή κειμένων με στόχο την εξέταση αντικρουόμενων τοποθετήσεων γύρω από ένα θέμα, τη διερεύνηση κοινωνικών ζητημάτων, τις πολλαπλές αναγνώσεις ενός κειμένου κ.α.. Μ' αυτό τον τρόπο η διαδικασία παραγωγής κειμενικού νοήματος μετατρέπεται σε αυτοσυνειδησία και σε κατασκευή ταυτότητας.

Δ) Η υποστήριξη του λογοτεχνικού κανόνα εύλογα δημιουργεί το ερώτημα κατά πόσο περιστέλλει την αισθητική απόλαυση του μαθητή εφόσον δεν επιλέγονται λογοτεχνικά είδη, όπως κόμικς, περιπετειώδη μυθιστορήματα, κείμενα επιστημονικής φαντασίας και μυστηρίου, κείμενα για την τεχνολογία, τα οποία οι μαθητές απολαμβάνουν καθημερινά. Οι μαθητές αναγκάζονται να διακρίνουν την «υψηλή-λόγια» λογοτεχνία, που ακολουθεί τον λογοτεχνικό κανόνα και τη «χαμηλή-λαϊκή» λογοτεχνία. Η διάκριση αυτή στιγματίζει τις αναγνωστικές συνήθειες των παιδιών, τα οποία βιώνουν μία αντίφαση ανάμεσα στην ανάγνωση του σχολικού Ανθολογίου και στην εξωσχολική (Μητροφάνης 2004:134).

Κατά τη γνώμη μου, τα λογοτεχνικά είδη που θα έπρεπε να επιλέγονται κατά την ανθολόγηση θα έπρεπε να ανταποκρίνονται πρωτίστως στα ενδιαφέροντα των παιδιών, γι' αυτό και κεντρική θέση στην επιλογή θα έπρεπε να έχουν τα κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας. Τα κείμενα της παιδικής λογοτεχνίας, ελληνικής και ξένης, αναφέρονται στην παιδική ηλικία και αφορούν σε θέματα που ελκύουν το ενδιαφέρον των παιδιών με αποτέλεσμα αυτά να απολαμβάνουν περισσότερο την ανάγνωση. Δηλαδή τα παιδιά θα απολάμβαναν τη λογοτεχνία στο σχολείο μέσα από το ανθολόγιο, όπως κάνουν και με τα εξωσχολικά βιβλία, πρωτίστως αν υπήρχαν κείμενα παιδικής λογοτεχνίας. Βέβαια, σ' ένα ανθολόγιο λογοτεχνικών κειμένων, που συγγράφεται για τη δημόσια εκπαίδευση, δεν είναι δυνατόν να μην ακολουθηθεί ο λογοτεχνικός κανόνας. Η επιλογή «κορυφαίων» λογοτεχνών στην ανθολόγηση δικαιολογείται καθώς είναι ο μοναδικός τρόπος να γνωρίσουν οι μαθητές την πορεία, την ιστορία της ελληνικής λογοτεχνίας, τους λογοτέχνες και τα έργα τους έτσι ώστε να γίνουν λογοτεχνικά «επαρκείς». Θα έπρεπε, όμως, αυτή η επιλογή να γίνει με κριτήρια που αφορούν στην καταλληλότητα της παιδικής ηλικίας. Για παράδειγμα, να ανθολογηθεί ένα ποίημα ενός λογοτέχνη όχι με βάση το πόσο γνωστό είναι αλλά κατά πόσο θα προκαλούσε το ενδιαφέρον των μαθητών.

Ε) Η σύγχρονη θεωρία της λογοτεχνίας έχει δώσει σημαντική θέση στον αναγνώστη αλλά αυτή ελάχιστα είναι διακριτή στα Ανθολόγια της δημοτικής εκπαίδευσης. Κατά την ανάλυση περιεχομένου των δύο ανθολογίων, κατέληξα στο συμπέρασμα ότι υπάρχει μια σύγχυση όσον αφορά στην αξιοποίηση των αναγνωστικών θεωριών. Η σύγχυση αυτή φαίνεται από τις οδηγίες της συντακτικής επιτροπής που δίνονται στο Βιβλίο του Δασκάλου. Οι οδηγίες κατευθύνουν τον εκπαιδευτικό να διαχωρίσουν τις δραστηριότητες-ερωτήσεις του σχολικού βιβλίου ως εξής: σε ερωτήσεις που αποβλέπουν στον εντοπισμό κειμενικών χαρακτηριστικών και σ' αυτές που αναδεικνύουν την ανταπόκριση του αναγνώστη-μαθητή. Ωστόσο, σ' αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται ερωτήσεις διαφόρων τύπων από διατύπωση συναισθημάτων των μαθητών μέχρι δημιουργική τροποποίηση της πλοκής και δραματοποίηση του κειμένου, γεγονός που δημιουργεί ασάφειες στον δάσκαλο κατά τη διδακτική του μεθοδολογία. Θα μπορούσαν οι οδηγίες να μην είναι τόσο γενικές ή θα μπορούσαν με λίγα παραδείγματα να δείξουν στον δάσκαλο πώς να αξιοποιήσει αυτές τις θεωρίες μέσα στην τάξη. Για παράδειγμα, πώς να διδάξει ένα κείμενο σύμφωνα με τις τέσσερις φάσεις διδασκαλίας της θεωρίας της Rosenblatt: προετοιμασία περιβάλλοντος, αρχική ανταπόκριση, τελειοποίηση ανταπόκρισης, έκφραση ανταπόκρισης.

Εν κατακλείδι, πιστεύω ότι είναι απαραίτητη η αντικατάσταση των υπαρχόντων ανθολογίων από νέα και στις δύο χώρες. Τα ανθολόγια πρέπει να ανανεωθούν, όχι μόνο γιατί θεωρούνται ξεπερασμένα καθώς γράφτηκαν αρκετά χρόνια πριν, αλλά γιατί δεν ανταποκρίνονται στους στόχους των νέων Αναλυτικών Προγραμμάτων των δύο χωρών και κυρίως δεν ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών. Παρουσιάζουν ελλείψεις και αδυναμίες σ' ότι αφορά στους στόχους του κριτικού γραμματισμού, στην εφαρμογή των αναγνωστικών θεωριών και στην εμφανή έλλειψη κατανόησης της ιδιαιτερότητας του λογοτεχνικού κειμένου.

Κατά τη συγγραφή νέων Ανθολογίων θα πρότεινα τα εξής:

- Έντονη παρουσία της παιδικής λογοτεχνίας με κείμενα που ενδιαφέρουν τους μαθητές και ανταποκρίνονται στις ανάγκες τους.
- Αποφυγή της θεματικής κατηγοριοποίησης των κειμένων που οδηγεί σε μια γνωσιοκεντρικού τύπου προσέγγιση της λογοτεχνίας, η οποία μπορεί να είναι και ιδεολογική.
- Ίση αναλογία πεζών και ποιημάτων από ξένους και Έλληνες λογοτέχνες. Έντονη παρουσία των γυναικών λογοτεχνών.
- Πλήρη συμφωνία των βιβλίων με τους στόχους των Αναλυτικών Προγραμμάτων.
- Ανταπόκριση ως ένα βαθμό στον «λογοτεχνικό κανόνα» με κύριο σκοπό να γνωρίσουν οι μαθητές τη λογοτεχνική παραγωγή των χωρών τους.
- Ανθολόγηση κειμένων γραμμένων στην κυπριακή διάλεκτο για το κυπριακό Ανθολόγιο.
- Κατάλληλες δραστηριότητες που θα οδηγούν τους μαθητές από τα αποσπασματικά κείμενα στην ανάγνωση ολόκληρων των λογοτεχνικών κειμένων.
- Λιγότερες παρεμβάσεις της συντακτικής επιτροπής στο σχολικό βιβλίο και σαφέστερες οδηγίες στο Βιβλίο του Δασκάλου για τη διδακτική μεθοδολογία που θα μπορούσαν να ακολουθήσουν.

- Δραστηριότητες που να ανταποκρίνονται στις αρχές του κριτικού γραμματισμού, δραστηριότητες με παιγνιώδη χαρακτήρα.
- Δραστηριότητες που θα αφορούν στην ανταπόκριση των μαθητών αναγνωστών και την εφαρμογή των αναγνωστικών θεωριών.
- Περισσότερες δραστηριότητες σχετικές με τις Τ.Π.Ε., δραστηριότητες διεξαγωγής έρευνας, ομαδοσυνεργατικές.
- Δραστηριότητες διασύνδεσης με τις άλλες τέχνες, τα μαθήματα, τις επιστήμες.
- Πλούσια εικονογράφηση και σύνδεση της εικόνας με το κείμενο.

Εκτός, όμως, από τη συγγραφή νέων βιβλίων, χρειάζεται και αλλαγή στάσης από την πλευρά των εκπαιδευτικών. Γιατί μόνο αν πάψουμε ως εκπαιδευτικοί να μετατρέπουμε τη λογοτεχνία σε κυνήγι νοημάτων και δώσουμε στα παιδιά την ευκαιρία να προσλάβουν τα δικά τους μηνύματα και νοήματα θα καταφέρουμε και να τα κάνουμε δια βίου αναγνώστες και να περισώσουν την αισθητική της λειτουργία.

Παράρτημα

Παρουσίαση των κειμένων των ανθολογίων των δύο χωρών ανά θεματική ενότητα

A.1 Διάρθρωση Θεματικών Ενότητων στο Ανθολόγιο *Με Λογισμό και μ' Όνειρο*

Παρουσιάζονται οι ερωτήσεις-δραστηριότητες του Ανθολογίου *Με λογισμό και μ' όνειρο*, γίνεται ο εντοπισμός των επιμέρους στόχων με τη διάκριση των ερωτήσεων σ' αυτές που αποβλέπουν στην ερμηνεία του κειμένου σε σχέση με τις κοινωνικές συνθήκες και ιστορικά δεδομένα (ιστορική-κοινωνική προσέγγιση), στο περιεχόμενο, τη μορφή του κειμένου (φορμαλιστική προσέγγιση) και σ' αυτές που αναδεικνύουν την ανταπόκριση του αναγνώστη-μαθητή (αναγνωστικές προσεγγίσεις)²³. Στη συνέχεια γίνεται η αποτίμηση των δραστηριοτήτων και της ανταπόκρισης του κειμένου στους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος.

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΕΜΕΙΣ ΚΑΙ Η ΦΥΣΗ»

A.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο Αστρολάβος» του Φ. Κόντογλου

Το πρώτο λογοτεχνικό κείμενο είναι «Ο Αστρολάβος» του Φ. Κόντογλου και το θέμα του αφορά στη Γη. Ως εικονογραφική υποστήριξη επιλέχθηκε λεπτομέρεια από τον πίνακα του Θεόφιλου και ένας πίνακας του ίδιου του πεζογράφου με τον τίτλο «Ζώα». Στην τέταρτη σελίδα υπάρχουν οι ερωτήσεις-δραστηριότητες και το βιογραφικό σημείωμα του συγγραφέα το οποίο συνοδεύει χαρακτηριστικό πορτρέτο του²⁴.

²³ Όπως προανέφερα και στην υποσημείωση 15, η διάκριση των ερωτήσεων-δραστηριοτήτων του Ανθολογίου στις θεωρητικές προσεγγίσεις, (φορμαλιστική, αναγνωστική) έγινε με άξονα αναφοράς τις οδηγίες στο Βιβλίο Δασκάλου ως προς τη διδακτική μεθοδολογία που πρέπει να ακολουθήσει ο εκπαιδευτικός. Συγκεκριμένα, οι ερωτήσεις-δραστηριότητες διακρίνονται α) σε ερωτήσεις που αποβλέπουν στο περιεχόμενο και τη μορφή του κειμένου και β) σε ερωτήσεις που αναδεικνύουν την ανταπόκριση του αναγνώστη-μαθητή (Κατσίκη-Γκίβαλου, Καλογήρου, Παπαδάτος, Πρωτονοταρίου & Πυλαρινός 1999:12-15).

²⁴ Αυτή τη μορφή έχουν όλα τα λογοτεχνικά κείμενα του Ανθολογίου.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποια είναι η θέση της Γης στο σύμπαν; Πώς έβλεπαν οι αρχαίοι τη Γη και πώς εμείς σήμερα;* Δραστηριότητα κατανόησης του περιεχομένου και επέκταση σε δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας για τις αντιλήψεις ως προς τη θέση της Γης τότε και τώρα (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Να βρείτε στο κείμενο τις ομορφιές της Γης και να συζητήσετε γι' αυτές στην τάξη.* Δραστηριότητα κατανόησης του περιεχομένου και αφήγησης λόγου (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Λέγονται πολλά, και μάλιστα δυσάρεστα, για την εικόνα που θα παρουσιάζει η Γη μας στο άμεσο μέλλον. Επειδή το μέλλον αυτό ανήκει περισσότερο σε σας, ποιες πρέπει να είναι οι ενέργειες σας, ώστε να απολαύσετε μια ευχάριστη και πιο ανθρώπινη ζωή;* Η ερώτηση έχει επίκεντρο τον αναγνώστη, είναι βιωματικού χαρακτήρα με σκοπό την ανάπτυξη προσωπικής άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Ζωγραφίστε μια εικόνα, εμπνευσμένη από το κείμενο.* Διαθεματική δραστηριότητα με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).
5. *Η γλώσσα του κειμένου διαφέρει σε αρκετά σημεία από τη γλώσσα που γράφουμε σήμερα. Πώς το εξηγείτε;* Δραστηριότητα διασύνδεσης με τη γλώσσα λόγω γλωσσικού ιδιότυπου ύφους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στο γενικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία και την κατανόηση του εαυτού μας και του κόσμου στον οποίο ζούμε (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ανταποκρίνεται και στον γενικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο η λογοτεχνία αναπλάθει την πραγματικότητα καθώς και για τη διαθεματική της διασταύρωση με τη ζωγραφική (αναγνωστική προσέγγιση). Επίσης, ανταποκρίνεται στον στόχο για την ανάπτυξη αξιών για την ευαισθητοποίηση των μαθητών για το οικοσύστημα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Το κείμενο συμφωνεί με τον ειδικό στόχο του Θεματικού Άξονα «Λογοτεχνία και Φύση»: «ο μαθητής να κατανοήσει ότι ο άνθρωπος αποτελεί κι αυτός μέρος της φύσης του οικοσυστήματος και αλληλεπιδρά μ'αυτό» (Π.Σ. 2010:38).

A.2 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο Ήλιος ο Ηλιάτορας» του Ο. Ελύτη

Το ποίημα έχει θέμα τη γνωριμία με τον τόπο μας

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποιες εικόνες του ελληνικού τοπίου παρουσιάζονται στο ποίημα;* Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου. Πραγματολογική κατανόηση

(φορμαλιστική προσέγγιση).

2. **Διαλέξτε μια εικόνα του ποιήματος και αποδώστε την με την τεχνική του κολάζ.** Εικαστική απόδοση του κειμένου. Διαθεματική διασύνδεση με τη ζωγραφική. Δημιουργική φαντασία (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το ποίημα ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο της θεματικής «εικόνες του τόπου μου» του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας και αφορά στην γνωριμία των μαθητών με το φυσικό περιβάλλον του τόπου τους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, ανταποκρίνεται στον γενικό στόχο και αφορά στην εξοικείωση με τα λογοτεχνικά είδη και συγκεκριμένα με την ποίηση (φορμαλιστική προσέγγιση). Ως προς τους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου ανταποκρίνεται στη διαθεματική διασταύρωση με άλλες τέχνες (αναγνωστική προσέγγιση) και ως προς τον ειδικό στόχο της θεματικής στην επαγωγική γνωριμία με τα επιμέρους στοιχεία του φυσικού κόσμου (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.3 ΠΟΙΗΜΑ

[Στον Κήπο] του Κ. Παλαμά

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Πώς χαρακτηρίζει τους πανσέδες ο ποιητής; Τι νομίζετε ότι τον έκανε να στρέψει την προσοχή του σ' αυτούς;** Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου. Αναγνώριση τρόπων με τους οποίους εκφράζεται ο ποιητής (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Αν τα ρόδα, οι μενεξέδες και οι πανσέδες ήταν άνθρωποι, ποια εξωτερικά και ψυχικά χαρακτηριστικά θα τους δίνετε;** Σχολιασμός συμβόλων. Ανάπτυξη προσωπικής άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Σε πολλά ποιήματα του ο Κ. Παλαμάς υμνεί τα λουλούδια. Σ' ένα ποίημα του αναφέρει τις «σγουρές δάλιες, πελαργόνια, ροδισμένα/ του αγρού λούλουδα ξανθά, μελαχρινά,/πορφυρά, γαλάζια/σα χειλάκια και σαν πρόσωπα». Να συνθέσετε ένα δικό σας ποίημα ή ένα σύντομο κείμενο για ένα αγαπημένο σας λουλούδι.** Σύγκριση με άλλο ποίημα του ίδιου ποιητή. Μετουσίωση και μεταφορά συναισθημάτων σε ένα νέο κείμενο. Διασύνδεση με την γλώσσα και παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
4. **Στον πίνακα Ίριδες, ο Ολλανδός ζωγράφος Βαν Γκογκ ζωγράφισε αυτά τα όμορφα λουλούδια του κήπου. Πάρτε κι εσείς χρώματα και χαρτί και ζωγραφίστε τα αγαπημένα σας λουλούδια. Χαρίστε τη ζωγραφιά σας σ' ένα πρόσωπο που πιστεύετε ότι θα ταίριαζαν τα λουλούδια αυτά.** Διαθεματική διασύνδεση με τα εικαστικά. (αναγνωστική προσέγγιση)

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου βρίσκει εφαρμογή στον ειδικό στόχο που έχει

σχέση με την ευαισθητοποίηση απέναντι στο οικοσύστημα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Το ποίημα ανταποκρίνεται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας ως προς τον ειδικό στόχο της θεματικής «Λογοτεχνία και φύση» (για τη Γ΄ Δημοτικού) για την απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση) (Π.Σ. 2011:124).

A.4 ΠΟΙΗΜΑ

[Να σ' αγναντεύω θάλασσα] του Κ. Βάρναλη

Αποτελεί απόσπασμα από τον «Πρόλογο» της ποιητικής σύνθεσης «Το φως που καίει». Αν και στο εισαγωγικό σημείωμα αναφέρεται ότι το ποίημα διακρίνεται «για τον αγωνιστικό παλμό και το κοινωνικό περιεχόμενο των ιδεών του», δεν γίνεται κατανοητό αυτό από το απόσπασμα, στο οποίο περιγράφεται ένα θαλασσινό τοπίο.

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Αν το πρόσωπό που μιλά στο ποίημα κατέγραφε αναλυτικά σ' ένα ημερολόγιο τις σκέψεις και τα συναισθήματα που του προκαλεί η θέα της θάλασσας, τι νομίζετε ότι θα έγραφε; Να συνθέσετε μια σελίδα αυτού του φανταστικού ημερολογίου, παίρνοντας ιδέες από τους στίχους του ποιήματος.* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων ανάλογων του ήρωα. Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Να προτείνετε δικούς σας τίτλους για το ποίημα, δικαιολογώντας κάθε φορά την πρότασή σας.* Παραγωγή γραπτού λόγου. Δημιουργικές παρεμβάσεις με προτάσεις νέων τίτλων (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας από τη θεματική «Λογοτεχνία και φύση» (Γ΄ Δημοτικού) σχετικά με τη γνωριμία των μαθητών με τις ιδιαιτερότητες και τα γνωρίσματα κάθε περιοχής (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά την γνωριμία με τα επιμέρους στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.5 ΠΟΙΗΜΑ

[Τραγουδάκια του Φωτούλη] του Γ. Ρίτσου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Να δώσετε τίτλους στα ποιηματάκια του Ρίτσου, χρησιμοποιώντας για το καθένα μόνο ένα επίθετο και ένα ουσιαστικό.* Παραγωγή γραπτού λόγου με προτάσεις νέων τίτλων. Διασύνδεση με τη γλώσσα (φορμαλιστική προσέγγιση)
2. *Με ποιες ζωγραφιές θα αποδίδατε το περιεχόμενο του καθενός από τα ποιήματα; Ποια μουσική θα επιλέγατε για να συνοδέψετε την απαγγελία*

τους; Διαθεματική δραστηριότητα με τα εικαστικά και τη μουσική. Αναγνώριση τρόπων του συγγραφέα για το θέμα (αναγνωστική προσέγγιση).

3. **Να συνθέσετε ένα δικό σας ποίημα ή μια μικρή ιστορία, ξεκινώντας από τους στίχους: «Ένα τζιτζίκι κουβεντιάζει με το μοσκαράκι» ή «Εγώ είμαι ένα μικρό παιδί και τα χρυσά κουμπιά μου κουδουνίζουν».** Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το ποίημα ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά την γνωριμία με τα επιμέρους στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ανταποκρίνεται και στον γενικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας για την εξοικείωση με τη μεταφορική χρήση της γλώσσας (φορμαλιστική προσέγγιση) και την αναγνώριση ιδεών και αξιών που υπάρχουν μέσα στο ποίημα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η πολιτεία της λίμνης» του Ι.Μ. Παναγιωτόπουλου

Είναι το μοναδικό δοκίμιο που συναντάμε στο Ανθολόγιο. Στο δοκίμιο περιγράφεται η περιοχή της Καστοριάς.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Ποια συναισθήματα γεννά στην ψυχή του συγγραφέα η θέα της πολιτείας και της λίμνης της; Να εντοπίσετε λέξεις ή φράσεις του κειμένου, που να δηλώνουν την ψυχική του διάθεση.** Αναγνώριση τρόπων του συγγραφέα για το θέμα. Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. **Ποιες εικόνες του κειμένου θα θέλατε να φωτογραφίσετε; Για τίτλους των φωτογραφιών σας να χρησιμοποιήσετε φράσεις από το κείμενο.** Διασύνδεση με την τέχνη της φωτογραφίας. Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. **Να συγκεντρώσετε πληροφορίες για την ιστορία και την πολιτισμική παράδοση της Καστοριάς.** Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (project) (αναγνωστική προσέγγιση).
4. **Βρείτε φράσεις από το κείμενο, που να ταιριάζουν ως λεζάντες στον πίνακα του Αγ. Αστεριάδη.** Δραστηριότητα που αφορά τη σύνδεση κειμένου εικόνας. Γνωριμία με άλλα είδη λόγου. Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Γενικός στόχος σύμφωνα με τον Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας είναι η εξοικείωση των μαθητών με τα λογοτεχνικά είδη και συγκεκριμένα εδώ με το δοκίμιο

(φορμαλιστική προσέγγιση). Το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο της θεματικής «γνωριμία με τα επιμέρους στοιχεία του φυσικού κόσμου» και τον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας της θεματικής «Εικόνες του τόπου μου» (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.7 ΠΟΙΗΜΑ

«Στο Καλοκαίρι» του Α. Λασκαράτου

Πρόκειται για ένα σατιρικό ποίημα που διακωμωδεί το καλοκαίρι.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ο Λασκαράτος αποκαλύπτει με σατιρική διάθεση ορισμένες δυσάρεστες πλευρές του καλοκαιριού. Πώς τις ζούμε εμείς σήμερα; Ποια άλλα προβλήματα αντιμετωπίζουμε το καλοκαίρι;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων του συγγραφέα. Αντιπαραβολή τότε και τώρα. Έκφραση προσωπικής γνώμης. Αφήγηση λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Να γράψετε κι εσείς ένα σατιρικό ποίημα για το χειμώνα ή το φθινόπωρο ή την άνοιξη, ή και ένα ποίημα που να εξυμνεί τις ομορφιές του καλοκαιριού.* Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το ποίημα στοχεύει στην κατανόηση και αποδοχή των ερμηνευτικών προσεγγίσεων. Ως προς τους ειδικούς στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας, οι μαθητές κατανοούν πως ο χρόνος, η ηλικία, το φύλο είναι παράγοντες για τη διαφορετική πρόσληψη του χιουμοριστικού στοιχείου, συνειδητοποιούν τη νέα οπτική μέσα από την οποία προβάλλεται η ιδέα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση), εξοικειώνονται με τις παρηχίσεις, μεταφορές (φορμαλιστική προσέγγιση). Το ποίημα ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο της θεματικής του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου για τη συνειδητοποίηση των μαθητών ότι η λογοτεχνία αποσκοπεί στην τέρψη του αναγνώστη και την έξαψη της δικής του φαντασίας και ενσυναισθητικής του ικανότητας (αναγνωστική προσέγγιση).

A.8 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο σκαντζόχοιρος» του Τσου Τσεν Πάι

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Στη φύση τίποτε δεν είναι άχρηστο ή ασήμαντο. Να συζητήσετε την άποψη αυτή και τη σημασία της για τη διαμόρφωση οικολογικής συνείδησης στον άνθρωπο.* Ερμηνεία στο επίπεδο της βαθιάς δομής του κειμένου: ενεργοποίηση γνώσεων εκτός κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Να γράψετε ένα σύντομο κείμενο με θέμα «Μια μέρα στη ζωή ενός σκαντζόχοιρου» (ή μιας πασχαλίτσας, ενός σκαθαριού, μιας χελώνας ή οποιουδήποτε άλλου μικρού ζώου ή εντόμου επιθυμείτε).* Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

3. *Θα μπορούσε το ποίημα αυτό να έχει γραφτεί για το σκαντζόχοιρο του κειμένου «Ο ασημένιος δρόμος» (σ.49-58); Δικαιολογήστε την απάντησή σας.* Διασύνδεση με άλλο κείμενο του κειμένου. Σύγκριση-αντιπαραβολή. Διατύπωση προσωπικής γνώμης. Παραγωγή προφορικού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

• **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Ειδικός στόχος βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας είναι η απόκτηση περιβαλλοντικής συνείδησης και η εξοικείωση με τη «φωνή» ενός ζώου. Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου ο ειδικός στόχος είναι η ευαισθητοποίηση απέναντι στο οικοσύστημα αναπτύσσοντας ζωοφιλικά συναισθήματα και η αντίληψη ότι το περιβάλλον εξαρτάται από την ανθρώπινη παρέμβαση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στους γενικούς στόχους, οι μαθητές μέσα από το ποίημα αντιλαμβάνονται ότι η λογοτεχνία είναι διαπολιτισμικός τόπος και ο διάλογος ανάμεσα στους πολιτισμούς γίνεται μέσα από τη μετάφραση των λογοτεχνικών κειμένων (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.9 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ο ασημένιος δρόμος] του Γ. Μπόντη

• **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Γιατί ο Πορκιουπίνος ήθελε να επισκεφτεί τους ανθρώπους; Μόνο για να σώσει το δάσος;* Δραστηριότητα κατανόησης του περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Έννοιες, όπως «συνεννόηση», «επικοινωνία», «αναζήτηση», «αλληλοβοήθεια» κυριαρχούν στο κείμενο. Πώς νομίζετε ότι τις καταλαβαίνει ο Πορκιουπίνος και πώς τα άλλα ζώα του δάσους; Ποια είναι η δική σας γνώμη για τη σημασία αυτών των λέξεων στη σημερινή εποχή;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων των ηρώων. Έκφραση προσωπικής γνώμης.
3. *«Κάποιος πρέπει ν' ακολουθεί το ουράνιο τόξο, για να δίνει κάποιο νόημα στη ζωή όλων», είπε στον Πορκιουπίνο η γρια-χελώνα. Τι εννοεί κατά τη γνώμη σας;* Κριτική επίγνωση και διαχείριση της γνώσης. Κατανόηση περιεχομένου. Διατύπωση προσωπικής γνώμης.
4. *Ποιος είναι ο δικός σας ασημένιος δρόμος; Γράψτε λίγα λόγια γι' αυτόν.* Παραγωγή γραπτού λόγου.

• **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι μαθητές μέσα από το κείμενο που μοιάζει σαν παραμύθι εξοικειώνονται με αυτό το είδος λογοτεχνικού κειμένου (φορμαλιστική προσέγγιση), ενώ είναι σε θέση να εντοπίσουν και να αναγνωρίσουν τις ιδέες που ενυπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου στόχος είναι οι μαθητές να ευαισθητοποιηθούν για τα προβλήματα του οικοσυστήματος και να συγκρίνουν το φυσικό περιβάλλον της υπαίθρου μ' αυτό της πόλης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.10 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η Ασπρούδα» της Ε. Χωρεάνθη

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Γιατί οι κάτοικοι του χωριού, μικροί και μεγάλοι, είχαν συνδεθεί με την Ασπρούδα;* Πρόσληψη βασικού νοήματος (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Τι είναι εκείνο που ανάγκασε τους κατοίκους της επαρχίας να εγκαταλείψουν τα σπίτια και τα χωράφια τους, και να συρρεύσουν στις μεγάλες πόλεις; Το γεγονός αυτό ποιες επιπτώσεις είχε στη ζωή των μεγάλων και των παιδιών; Συγκρίνατε ένα παιδί της πόλης με ένα του χωριού.* Κατανόηση περιεχομένου. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθήματος ηρώων. Σύγκριση-αντιπαραβολή. Εξοικείωση πολιτισμικών στοιχείων: χώρου, χρόνου.
3. *Δώστε φωνή στην Ασπρούδα και κάντε την να μιλήσει για τις δύο περιόδους, δηλαδή πριν και μετά τον πόλεμο και τις καταστροφές.* Συνομιλία αναγνώστη με τους ήρωες. Παραγωγή λόγου.
4. *Τι κοινό έχει «Η Ασπρούδα» της Ελ. Χωρεάνθη με την «Παιδική μνήμη» του Ν.Γ. Πεντζίκη (σ. 125-126);* Διασύνδεση με άλλο κείμενο του Ανθολογίου. Σύγκριση-αντιπαραβολή.

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος του κειμένου σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σύγκριση-αντιπαραβολή του φυσικού περιβάλλοντος της υπαίθρου μ' αυτό της πόλης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας οι μαθητές πρέπει να εξοικειωθούν με τη «φωνή» αυτού που ζει μέσα στη φύση και αυτού που ζει μακριά (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.11 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η Χιονάτη της Πάρνηθας» του Η. Βενέζη

Το διήγημα έχει θέμα τη στενή σχέση ανθρώπου και φύσης καθώς και την ανάγκη συμφιλίωσης με το φυσικό περιβάλλον.

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Να βρείτε τις διαφορές μεταξύ της «χώρας των ανθρώπων» και των «δασών των ελαφιών».* Κατανόηση περιεχομένου. Σύγκριση αντιπαραβολή (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Ποια αισθήματα έχουν τα ελάφια για τους ανθρώπους και γιατί;* Κατανόηση περιεχομένου. Κριτική επίγνωση και διαχείριση της γνώσης (φορμαλιστική προσέγγιση).

3. *Η Άννα, στην αρχή του κειμένου, κατανόησε κάποια στιγμή «τη μεγαλοπρέπεια του κόσμου». Πώς την καταλαβαίνετε εσείς, μετά από όσα διαβάσατε για τη Χιονάτη της Πάρνηθας;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων της ηρωίδας. Αξιολόγηση και έκφραση προσωπικής γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά στην αντίληψη ότι η κατάσταση του περιβάλλοντος εξαρτάται από την ανθρώπινη παρέμβαση και η ευαισθητοποίηση απέναντι στο οικοσύστημα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας οι μαθητές γνωρίζουν τους κινδύνους που απειλούν το περιβάλλον και αποκτούν περιβαλλοντική συνείδηση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

A.12 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ένας σκύλος σωτήρας] του Τζακ Λόντον

Το θέμα του κειμένου είναι η σχέση ενός σκύλου με το αφεντικό του.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Σε ποια σημεία φαίνεται η αγάπη που είχε ο Τζον Θόρντον για τον Μπακ;* Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Συζητήστε για τα συναισθήματα που σας προκάλεσε η ανάγνωση του κειμένου.* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Στην εισαγωγή αναφέρεται ότι ο Μπακ γύρισε για πάντα στην άγρια φύση. Τι νομίζετε πως μεσολάβησε; Γράψτε τη δική σας εκδοχή.* Αφήγηση και παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο στοχεύει σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου να αναπτύξουν οι μαθητές ζωοφιλικά αισθήματα και σεβασμό προς το περιβάλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση) και σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας να γνωρίσουν το κείμενο που μιλά για τη φύση με πρωταγωνιστή ένα ζώο (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΖΩΗ»

B.1 ΠΟΙΗΜΑ

[Στο νησί των Φαιάκων] του Ομήρου

Στο απόσπασμα ο Οδυσσέας συναντά τη Ναυσικά και τις κόρες που τον περιποιούνται προτού συναντήσει τον βασιλιά Αλκίνοο.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Να χαρακτηρίσετε τη Ναυσικά από τη συμπεριφορά της απέναντι στον Οδυσσέα, τον ξένο δηλαδή που φτάνει στη χώρα της ταλαιπωρημένος.* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα. Έκφραση προσωπικής γνώμης. Παραγωγή προφορικού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Τι πίστευαν για τους ξένους και ποιο ρόλο είχε η φιλοξενία στη ζωή των αρχαίων Ελλήνων; Σε ποιους στίχους του αποσπάσματος της Οδύσειας φαίνεται αυτό;* Κατανόηση περιεχομένου. Αναγνώριση πολιτισμικών στοιχείων και αξιών (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Στο θέμα της φιλοξενίας οι σύγχρονοι Έλληνες ποια στάση κρατούν; Δώστε κάποια παραδείγματα.* Αποτίμηση, αξιολόγηση στάσεων. Σύγκριση-αντιπαραβολή του παλιού τρόπου ζωής με τον σύγχρονο (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).
4. *Ποια επίθετα χρησιμοποιεί ο Όμηρος για να χαρακτηρίσει τη Ναυσικά, τις παρακόρες και τον Οδυσσέα; Προσθέστε και δικά σας επίθετα δικαιολογώντας τα.* Κατανόηση περιεχομένου και παραγωγή λόγου με διασύνδεση στη γλώσσα (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου μέσα από το κείμενο οι μαθητές μπορούν να οικοδομήσουν την έννοια του ξένου, της ετερότητας, διαφορετικότητας και να συνειδητοποιήσουν την αξία της αλληλεγγύης, της ανεκτικότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας οι μαθητές αντιλαμβάνονται την ύπαρξη του ξένου σε κάθε κοινωνία και εποχή και διερευνούν την πολυσημία και τη σχετικότητα της έννοιας του ξένου (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

B.2 ΠΟΙΗΜΑ

«Προμηθέας Δεσμώτης» του Αισχύλου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Γιατί ο Προμηθέας ονομάζει τη φωτιά «δάσκαλο για πάσα τέχνη των θνητών»;* *Πώς αλλιώς την αποκαλεί;* Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά την κατανόηση για τη συγκρότηση της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ωστόσο, επειδή πρόκειται για έναν μύθο, το κείμενο θα μπορούσε να ανήκει στη θεματική «Λογοτεχνία και Πολιτισμική Παράδοση» και να διδάσκεται ο αφηγηματικός λόγος στην θεματική «Λογοτεχνικός Γραμματισμός» (φορμαλιστική προσέγγιση). Επίσης, ο μύθος

ανταποκρίνεται στον γενικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στην εξοικείωση των μαθητών με το είδος του λόγου (φορμαλιστική προσέγγιση) και την αναγνώριση αξιών που υπάρχουν σ' αυτό (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

B.3 ΠΟΙΗΜΑ

«Προμηθέας ή το παιχνίδι μιας μέρας» του Ν. Βρεττάκου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Γιατί η κλοπή της φωτιάς θεωρείται δίκαιη πράξη;* Διατύπωση προσωπικής άποψης. Κριτική σκέψη. Σχολιασμός εννοιών και συμβόλων (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Τι συμβολίζει η φωτιά στον Προμηθέα του Αισχύλου (σ. 48) και στον Προμηθέα του Βρεττάκου; Ποια είναι η αξία της για τον άνθρωπο;* Διασύνδεση δύο κειμένων του Ανθολογίου. Σύγκριση-αντιπαραβολή. Σχολιασμός συμβολισμού. Διατύπωση προσωπικής άποψης. Αναλυτική και συνθετική σκέψη (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Τι συμβολίζει ο Δίας;* Σχολιασμός συμβόλου. Διατύπωση προσωπικής άποψης Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά την κατανόηση για τη συγκρότηση της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Οι μαθητές βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας εξοικειώνονται με τη μεταφορική χρήση της γλώσσας (φορμαλιστική προσέγγιση).

B.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Τα πουλιά» του Δ. Ποταμίτη

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Στις διασκευές λογοτεχνικών έργων ο συγγραφέας-διασκευαστής, ανάμεσα σε άλλες παρεμβάσεις που κάνει (π.χ. συντόμευση ή και αύξηση του μεγέθους του κειμένου), κρατάει βασικά στοιχεία της πρωτότυπης αφήγησης, προσθέτει όμως και δικά του, κυρίως σύγχρονα στοιχεία από την καθημερινότητα και γενικά την κοινωνική ζωή. Ποια στοιχεία νομίζετε ότι πρόσθεσε ή άλλαξε ο Δημήτρης Ποταμίτης;* Κατανόηση περιεχομένου-εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Ποια σύγχρονα θέματα και προβλήματα θίγονται στο κείμενο;* Ανάπτυξη κριτικής σκέψης. Δημιουργική σχέση των μαθητών με το κοινωνικό περιβάλλον. Διατύπωση προσωπικής άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).

3. **Μπορείτε να βρείτε το βιβλίο του Ποταμίτη Ιστορίες του παππού Αριστοφάνη, όπου περιέχονται «Τα πουλιά», και να διαβάσετε την κωμωδία στην ολοκληρωμένη της μορφή. Να σκηνοθετήσετε και να παίξετε το έργο, προσθέτοντας κι άλλους ρόλους.** Διασύνδεση με θέατρο. Δραστηριότητα δραματοποίησης κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο με τον οποίο οι μαθητές αντιλαμβάνονται τη συγκρότηση της κοινωνίας και συνειδητοποιούν τις έννοιες της φιλίας, συνεργασίας, της αλληλεγγύης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, το κείμενο ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο της θεματικής «φιλικές σχέσεις» (Γ' Δημοτικού), με τον οποίο οι μαθητές είναι σε θέση να αντιπαραβάλουν ποικίλες στάσεις της ζωής που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

B.5 ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

«Της ξενιτιάς»

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Πώς νιώθει ο ξένος του δημοτικού τραγουδιού και γιατί;** Κατανόηση περιεχομένου. Δραστηριότητα βιοματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων του ήρωα. Ανάπτυξη κριτικής σκέψης και δικαιολόγηση (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Ποιες διαφορές βρίσκετε ανάμεσα στην ξενιτιά που περιγράφεται στο τραγούδι και τη σημερινή;** Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Σύγκριση-αντιπαραβολή (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Πώς βλέπετε να αντιμετωπίζονται οι μετανάστες στις μέρες μας και ποια γνώμη έχετε για την αντιμετώπιση αυτή;** Ανάπτυξη αιτιολογημένης άποψης. Διαμόρφωση συνείδησης του αυτοπροσδιορισμού και ετερότητας (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές με αυτό το δημοτικό τραγούδι κατανοούν τη φράση «όλοι ίσοι, όλοι διαφορετικοί», οικοδομούν την έννοια της ετερότητας και αποκτούν επίγνωση του εαυτού τους σε διαλεκτική σχέση με τον άλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, επειδή πρόκειται για δημοτικό τραγούδι, μπορεί να διδαχθεί με τους στόχους του λογοτεχνικού γραμματισμού ως ένα είδος ποιήματος σταθερής μετρικής φόρμας της παράδοσης (φορμαλιστική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας το δημοτικό τραγούδι στοχεύει στην αντίληψη της ύπαρξης του ξένου σε κάθε κοινωνία και εποχή και στην κατανόηση ότι ο «ξένος» είναι επίκτητη ιδιότητα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

B.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Δρακοπαράμυθι» της Αγγελικής Βαρελλά

Πρόκειται για ένα σύγχρονο παραμύθι στο οποίο παρουσιάζονται προβλήματα της κοινωνίας μ' ένα χιουμοριστικό τρόπο.

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Ποια προβλήματα θέτει το σύγχρονο αυτό παραμύθι;* Κατανόηση περιεχομένου, διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Αν το κείμενο σας έκανε να γελάσετε, τι είναι αυτό που προκαλεί το γέλιο;* Δραστηριότητα ανακάλυψης υφολογικών στοιχείων. Εντοπισμός στοιχείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Να δημιουργήσετε τους δικούς σας ήρωες και να γράψετε μια ιστορία που να αναφέρεται στα προβλήματα του τόπου όπου ζείτε.* Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Να διασκευάσετε το κείμενο για το θέατρο, να το παίξετε και να το βιντεοσκοπήσετε.* Διασύνδεση με το θέατρο. Δραστηριότητα δραματοποίησης κειμένου. Δραματοποιημένη ανάγνωση (αναγνωστική προσέγγιση).
5. *Να πάρετε συνέντευξη από τη συγγραφέα.* Καλλιέργεια επικοινωνιακής δεξιότητας (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Λόγω του χιουμοριστικού χαρακτήρα του κειμένου, οι μαθητές πρέπει να είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν ότι ο κόσμος της λογοτεχνίας είναι κατά βάση κόσμος της φαντασίας. Επίσης, σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου πρέπει να γνωρίσουν το ανθρωπογενές κοινωνικό περιβάλλον και να κατανοήσουν την ανθρώπινη παρέμβαση στο περιβάλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές θα είναι σε θέση να γνωρίσουν το αφηγηματικό είδος του παραμυθιού (φορμαλιστική προσέγγιση), να γνωρίσουν τους κινδύνους που απειλούν το περιβάλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση) και να γνωρίσουν τις τεχνικές με τις οποίες παράγεται το κωμικό στοιχείο (φορμαλιστική προσέγγιση).

B.7 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Περιπέτεια με την Τηλεόραση» του Τζιάννι Ροντάρι

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Υπάρχουν πολλοί τρόποι για να τελειώσει μια ιστορία. Ο συγγραφέας διαλέγει την τρίτη περίπτωση. Εσείς ποια προτιμάτε και γιατί;* Διατύπωση αιτιολογημένης προσωπικής άποψης. Αναγνώριση τρόπων σκέψης του συγγραφέα. Αναγνώριση τεχνικών του λογοτεχνικού κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

2. **Οι γνώμες των ανθρώπων για τα γεγονότα της ζωής είναι συχνά διαφορετικές, χωρίς υποχρεωτικά να είναι μια μόνο η σωστή και οι άλλες λάθος. Με αφορμή το κείμενο συζητήστε την παραπάνω άποψη.** Διατύπωση αιτιολογημένης προσωπικής άποψης. Διαμόρφωση συνείδησης γύρω από ζητήματα ταυτότητας και ετερότητας (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Εάν ήσασταν υπεύθυνοι ενός τηλεοπτικού σταθμού, τι θα συμπεριλαμβάνατε στο πρόγραμμά του; Προγραμματίστε τις εκπομπές μιας μέρας.** Διατύπωση αιτιολογημένης προσωπικής άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
4. **Συζητήστε στην τάξη τις θετικές και τις αρνητικές επιδράσεις της τηλεόρασης.** Διατύπωση αιτιολογημένης προσωπικής άποψης. Σύγκριση-αντιπαραβολή. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με τους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας, το κείμενο στοχεύει στη συνειδητοποίηση της ανατρεπτικής οπτικής μέσα από την οποία προβάλλονται στο κείμενο οι ιδέες και να συνειδητοποιήσουν τα σύγχρονα προβλήματα της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας το κείμενο ανταποκρίνεται στο στόχο που αφορά στη γνωριμία με το ανθρωπογενές κοινωνικό περιβάλλον και τα προβλήματά του (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

B.8 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ένα παιδί μετράει τ' άστρα» του Μ. Λουντέμη

Στο απόσπασμα παρουσιάζεται ένα παιδί να προσπαθεί να μάθει γράμματα.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Γιατί στρέφεται στα βιβλία ο ήρωας του κειμένου;** Διατύπωση προσωπικής άποψης. Κατανόηση περιεχομένου. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων του ήρωα (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Να βρείτε τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει το παιδί στην προσπάθειά του να αποκτήσει βιβλία.** Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός στοιχείων του κειμένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. **Αν ο ήρωας του αποσπάσμάς μας επισκεπτόταν την τάξη του Τυφλοπόντικα (σ. 120-122) τι θα έλεγε στα παιδιά που θα συναντούσε εκεί για την αξία των βιβλίων;** Διασύνδεση κειμένων του Ανθολογίου. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος είναι, βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου, οι μαθητές να κατανοήσουν ότι η ανθρωπολογική ποικιλία είναι σύμφυτη με τη συγκρότηση της κοινωνίας και να κατανοήσουν ότι οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων έχουν κοινωνική βάση (ιστορικο-

κοινωνική προσέγγιση). Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας, στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

B.9 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Σ' ένα συνοριακό σταθμό» του Α. Σαμαράκη

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Ποιες ερωτήσεις θα θέλατε να κάνετε στο σιδηροδρομικό, για να μάθετε γιατί διάλεξε αυτό το επάγγελμα;* Καλλιέργεια επικοινωνιακής δεξιότητας. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Μιλήστε για κάποιο στόχο που είχατε βάλει. Πώς καταφέρατε να τον πραγματοποιήσετε; Αν όχι, τι έφταιξε; Πώς νιώσατε στην κάθε περίπτωση;* Διατύπωση άποψης. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Αν έπρεπε να φτιάξετε μια αφίσα γι' αυτό το διήγημα, τι θα ζωγραφίζατε; Ζωγραφίστε την και βάλτε από κάτω έναν τίτλο. Ή ζωγραφίστε όποια σκηνή σας κινεί το ενδιαφέρον από την παράγραφο που περιγράφει την κίνηση του σταθμού.* Διαθεματική διασύνδεση με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Πώς θα χαρακτηρίζατε το παιδί «που είχε μανία με τα τρένα»; Να βρείτε τις αντίστοιχες φράσεις του κειμένου.* Αποτίμηση-αξιολόγηση. Κατανόηση περιεχομένου, εντοπισμός φράσεων στο κείμενο (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι, βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου, οι μαθητές να κατανοήσουν ότι η ανθρωπολογική ποικιλία είναι σύμφυτη με τη συγκρότηση της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας, στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

B.10 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο Θωμάς» της Λ. Ψαράτη

Το κείμενο περιγράφει τη ζωή ενός παιδιού με ειδικές ανάγκες που συμμετέχει σε «Παρολυμπιάδα».

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Σε ποια σημεία του κειμένου φαίνεται η πίστη της μάνας στις δυνάμεις του γιου της;* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).

2. *Ποια είναι η άποψή σας για τα άτομα με ειδικές ανάγκες;* Διατύπωση προσωπικής τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Ο Θωμάς έδωσε ένα μάθημα ανθρωπιάς και αληθινού ολυμπιακού πνεύματος. Γράψτε ένα κείμενο για τον ολυμπισμό, για τις αρχές δηλαδή που συνθέτουν την ολυμπιακή ιδέα, αντλώντας υλικό από όσα γράφει η συγγραφέας και από όσα γνωρίζετε κι εσείς.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Πάρτε μια συνέντευξη από το Θωμά.* Καλλιέργεια επικοινωνιακής δεξιότητας. Παραγωγή λόγου. Συνομιλία του αναγνώστη με τον ήρωα του κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου: οι μαθητές συνειδητοποιούν την αξία της φιλίας, της ευγενούς άμιλλας, της αλληλεγγύης αλλά και οικοδομούν την έννοια της διαφορετικότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ανταποκρίνεται και στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στην ευαισθητοποίηση και κατανόηση της ετερότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «Η ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ ΜΑΣ»

Γ.1 ΠΟΙΗΜΑ

«Η μητέρα μου στην εκκλησία» του Ν. Βρεττάκου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποια είναι η σχέση της μητέρας με τη φύση;* Κατανόηση περιεχομένου (μορφολογική προσέγγιση).
2. *Να γράψετε ένα σύντομο κείμενο για την καθημερινή ζωή της μητέρας, χρησιμοποιώντας τη φαντασία σας, αλλά και στοιχεία που σας δίνει το ποίημα.* Παραγωγή λόγου, δραστηριότητα κατανόησης του κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Παρατηρήστε τις εικόνες των σελίδων 76,78,79 και 82 και ύστερα να τις συγκρίνετε.* Σύγκριση-αντιπαραβολή. Διαθεματική διασύνδεση με τα εικαστικά και διασύνδεση διάφορων εικόνων του βιβλίου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, το κείμενο ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο της θεματικής «οικογένεια», με τον οποίο οι μαθητές αντιλαμβάνονται τον ρόλο του κάθε μέλους μέσα στην οικογένεια (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίζουν το ανθρωπογενές κοινωνικό περιβάλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Γ.2 ΠΟΙΗΜΑ

«Δέησις» του Κ.Π. Καβάφη

- ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ
  1. *Ποια συναισθήματα σας προκαλεί το ποίημα; Αν μπορούσατε να μιλήσετε στη χαροκαμένη μάνα, τι θα της λέγατε, πώς θα την παρηγορούσατε;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων της ηρωίδας αλλά και των αναγνωστών. Διατύπωση συναισθημάτων που προκλήθηκαν από την ανάγνωση (αναγνωστική προσέγγιση).
  2. *Προσέξτε τις ομοιοκαταληξίες του ποιήματος, ιδιαίτερα του δεύτερου και τρίτου δίστιχου. Τι παρατηρείτε; Τέτοιες ομοιοκαταληξίες θα συναντήσουμε και σε άλλα ποιήματα του Καβάφη, όπως στα «Τείχη», όπου συνδυάζει ομόηχες λέξεις: «τύχη», «τύχην», «τείχη». Μπορείτε να βρείτε και σεις τέτοιες ομόηχες λέξεις, αν θέλετε, με τη βοήθεια ενός λεξικού. Ιδέες μπορείτε να αντλήσετε και από το βιβλίο της Θέτης Χορτιάτη, Παιχνιδόλεξα.* Επισήμανση λογοτεχνικών τρόπων έκφρασης. Διαθεματική διασύνδεση με άλλο ποίημα του ποιητή και άλλο λογοτεχνικό κείμενο. Διασύνδεση με τη γλώσσα. «Γραμματική» της λογοτεχνικής γλώσσας (ομοιοκαταληξία) (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
  3. *Στην ελληνική και παγκόσμια ποίηση υπάρχουν πολλά ωραία ποιήματα για τη μητέρα. Να βρείτε τέτοια και να φτιάξετε δικές σας ποιητικές ανθολογίες.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).
  4. *Στο διήγημα «Τ' αγνάντεμα» του Αλ. Παπαδιαμάντη (σ. 178-179) η θάλασσα φουσκώνει και καταπίνει επίσης το ναυτικό. Διαβάστε παράλληλα τα δύο κείμενα, για να εντοπίσετε, ομοιότητες και διαφορές.* Διασύνδεση με άλλο κείμενο του Ανθολογίου. Σύγκριση-αντιπαραβολή (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Οι στόχοι είναι ίδιοι με το παραπάνω ποίημα.

Γ.3 ΠΟΙΗΜΑ

«Η μάνα μου» του Λ. Παπαδόπουλου

- ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ
  1. *Ποιες είναι οι ομοιότητες μάνας και Παναγιάς στο ποίημα;* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων (φορμαλιστική προσέγγιση).
  2. *Ποια τα κοινά σημεία ανάμεσα στη μητέρα του κειμένου μας και σ' εκείνην του ποιήματος του Νικηφ. Βρεττάκου «Η μητέρα μου στην εκκλησία»;(σ. 77)* Διασύνδεση δύο ποιημάτων του Ανθολογίου (φορμαλιστική προσέγγιση).

3. *Περιγράψτε σ' ένα σύντομο κείμενο (ή συζητήστε στην τάξη) τη ζωή, τις ασχολίες, την εμφάνιση κ.λπ. μιας σύγχρονης μάνας ή και της δικής σας μητέρας. Μπορείτε να χωριστείτε σε ομάδες και να βρείτε πληροφορίες για τη μάνα στη λογοτεχνία, στο τραγούδι, στη μυθολογία, στη λαϊκή παράδοση, στη θρησκευτική παράδοση.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας, παραγωγής λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με το παραπάνω ποίημα.

Γ.4 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο κορυδαλλός» του Α. Εμπειρικού

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Το πρόσωπο που μιλά στο κείμενο είναι ευτυχισμένο. Γιατί; Με ποιες λέξεις εκφράζει την ευτυχία του;* Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου. Τεκμηρίωση άποψης με στοιχεία του κειμένου (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *«Μες στην ψυχή μου το ουράνιο τόξον»: Εσείς πώς θα νιώθατε, αν μέσα στην ψυχή σας είχατε ένα ουράνιο τόξο;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα. Διαμόρφωση συνείδησης ταυτότητας (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με το παραπάνω ποίημα.

Γ.5 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η καρδιά ενός ποντικού» του Ρ. Νταλ

Έχει θέμα την αγάπη μιας γιαγιάς και του ποντικού εγγονού της, το θάνατο και περνάει αντιρατσιστικά μηνύματα.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Τι χαρακτηρίζει τη σχέση της γιαγιάς και του ποντικού εγγονού της; Να βρείτε φράσεις από το κείμενο που να δείχνουν αυτό.* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Ας υποθέσουμε ότι μια μάγισσα σας μεταμορφώνει σε μικρό ζώο ή σε κάποιο άλλο πλάσμα. Μπορείτε να περιγράψετε την καινούργια ζωή σας και να μιλήσετε για τη συμπεριφορά σας και τις νέες σχέσεις που θα συνάψετε;* Παραγωγή λόγου. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα (αναγνωστική προσέγγιση).

3. **Προσπαθήστε να γράψετε ένα παραμύθι με μάγους και μάγισσες.** Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά στην αναγνώριση των κύκλων της κοινωνικής ζωής και συγκεκριμένα το οικογενειακό και συγγενικό περιβάλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές συνειδητοποιούν μέσα από το κείμενο ότι η οικογένεια είναι ο χώρος κάλυψης των συναισθηματικών αναγκών (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο αναγνώρισης και αποδοχής της ετερότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Γ.6 ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

«Νανούρισμα» του Ναζίμ Χικμέτ

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Σε ποιον, κατά τη γνώμη σας, απευθύνεται το νανούρισμα; Ποια συναισθήματα κυριαρχούν σ' αυτό;** Διατύπωση τεκμηριωμένης γνώμης. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Ποιες εικόνες χρησιμοποιεί ο ποιητής; Να αποδώσετε με ένα σχέδιο ή σκίτσο αυτή που σας αρέσει περισσότερο.** Διασύνδεση με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Να συγκρίνετε το νανούρισμα αυτό με τα δημοτικά νανουρίσματα της σελίδας 229.** Σύγκριση-αντιπαραβολή. Διασύνδεση με άλλο κείμενο του Ανθολογίου (αναγνωστική προσέγγιση).
4. **Συνθέστε και εσείς ένα νανούρισμα για ένα μικρό αδερφάκι, έναν αγαπημένο φίλο, ένα λατρεμένο πρόσωπο, ηχογραφήστε το και ακούστε το μαζί τους.** Μουσική σύνθεση (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας το κείμενο ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο της θεματικής «οικογένεια», με τον οποίο οι μαθητές αντιλαμβάνονται τον ρόλο του κάθε μέλους μέσα στην οικογένεια (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση. Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίζουν το ανθρωπογενές κοινωνικό περιβάλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Γ.7 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Αποκριάτικη Ιστορία] του Μάνου Κοντολέων.

Το κείμενο διακρίνεται για τον ρεαλισμό και το χιούμορ του.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Η οικογένεια του Δαμιανού έχει «αρχές» και «παραδόσεις». Συνδυάζοντας μια «αρχή» με μια «παράδοση» από αυτές που αναφέρονται στο κείμενο, να συνθέσετε μια δική σας σύντομη ιστορία.* Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Να χαρακτηρίσετε το Δαμιανό, που αφηγείται τα γεγονότα, και το φίλο του το Γιωργή.* Κατανόηση περιεχομένου. Διατύπωση άποψης, κριτική σκέψη. Κατανόηση αφηγητή (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Τις μέρες της Αποκριάς συναντάμε πανάρχαιες παραδόσεις και έθιμα (οι τραγόμορφοι κουδουνοφόροι της Σκύρου, της Νάξου και του Σοχού της Θεσσαλονίκης, οι μπούλες και οι γιανίτσαροι της Νάουσας). Συγκεντρώστε πληροφορίες για αποκριάτικα έθιμα και ετοιμάστε γι' αυτή τη γιορτή ένα αφιέρωμα στην τάξη.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας με τον οποίο συνειδητοποιούν την ιστορικότητα του θεσμού της οικογένειας, ανάλογα με το χώρο και το χρόνο και ότι είναι ο πρώτος χώρος που καλύπτουμε τις ανάγκες μας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, οι μαθητές συνειδητοποιούν την ανατρεπτική οπτική μέσα από την οποία προβάλλεται το χιούμορ της ιστορίας (φορμαλιστική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίζουν το ανθρωπογενές κοινωνικό περιβάλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Γ.8 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η μαμά μας η θάλασσα» της Λ. Πέτροβιτς-Ανδροτσοπούλου

Το θέμα του κειμένου είναι οι σχέσεις ετεροθαλών αδελφών.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Όπως είδατε, ο Φίλιππος έχει αδέρφια από τον πατριό του (τον Άρη), από τη μητέρα του και τον πατριό του (ένα μικρό κοριτσάκι) και, επίσης, από τον πατέρα του και τη Γερμανίδα γυναίκα του (την Γκέρντα και το Χανς). Βρείτε στο κείμενο τις φράσεις που δείχνουν τι νιώθει για τ' αδέρφια του.* Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου εντοπισμός σημείων (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Πώς σας φάνηκε ο τίτλος που πρότεινε για την «αναφορά» του Φίλιππου η Γκέρντα; Τι συμβολίζει; Εσείς ποιους τίτλους θα δίνατε;* Παραγωγή λόγου. Σχολιασμός συμβολισμού (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Το τραγούδι Τριανταφυλλάκι είναι του Αυστριακού συνθέτη Φραντς Σούμπερτ (γραμμένο πάνω σε στίχους του μεγάλου Γερμανού συγγραφέα*

Γκαίτε). Αναζητήστε το, ηχογραφήστε το και ακούστε το στην τάξη. Εσείς ποιο ελληνικό τραγούδι θα θέλατε να μάθετε στην Γκέρντα και γιατί; Διασύνδεση με τη μουσική. Δραστηριότητα μουσικής ακρόασης, ηχογράφησης. Διατύπωση προσωπικής άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος, στόχος του κειμένου λόγω της μορφής του σαν ημερολόγιο είναι η εξοικείωση των μαθητών μ' αυτό το λογοτεχνικό είδος (φορμαλιστική προσέγγιση) αλλά και η συνειδητοποίησή της σχέσης της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ειδικός στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την αλλαγή της δομής και λειτουργίας της οικογένειας και να απενεχοποιήσουν τις διαφοροποιήσεις (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στόχος του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου είναι η αντίληψη ότι η ανθρωπολογική ποικιλία είναι σύμφυτη με τη συγκρότηση της οικογένειας, της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Γ.9 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Καυκασιανό Παραμύθι] του Ι.Δ. Ιωαννίδη

Έχει θέμα την υιοθεσία.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Πώς κρίνετε τη συμπεριφορά της θετής μητέρας και πώς της πραγματικής; Να συγκρίνετε τις δύο γυναίκες.* Σύγκριση-αντιπαραβολή. Τεκμηρίωση αιτιολογημένης γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Βρείτε από την Παλαιά Διαθήκη και διαβάστε στην τάξη την ιστορία με το Σολομώντα και τις δύο μητέρες. Ποια σχέση υπάρχει ανάμεσα στην ιστορία αυτή και στο «Καυκασιανό παραμύθι»;* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Διασύνδεση δύο κειμένων (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Ο Μπέρτολτ Μπρεχτ στο θεατρικό έργο του Ο καυκασιανός κύκλος με την κιμωλία αναφέρει:*
Κανένα πράγμα δεν είναι κανενός - ή, αν όχι,
τότε είναι σίγουρα κεινού που το έχει
μεράκι του, και τ' αγαπά και το γνωρίζει.
Ένα παιδάκι ανήκει σ' όποιον το φροντίζει.
Σχολιάστε την παραπάνω άποψη στην τάξη. Διασύνδεση με άλλο κείμενο. Διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Διαβάστε τη μικρή εισαγωγή και δώστε μια συνέχεια στην πραγματική μας ιστορία.* Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Με το κείμενο οι μαθητές θα είναι σε θέση να επισημάνουν συγκρουόμενους κώδικες

συμπεριφοράς ανάμεσα στις δύο μαμάδες και να μεταφέρουν τα συναισθήματα που τους προκαλεί το κείμενο (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στόχος βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας είναι να συνειδητοποιήσουν την αλλαγή της δομής και λειτουργίας της οικογένειας και να απενεχοποιήσουν τις διαφοροποιήσεις (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στόχος του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου είναι η αντίληψη ότι η ανθρωπολογική ποικιλία είναι σύμφυτη με τη συγκρότηση της οικογένειας, της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΠΑΙΔΙ»

Δ.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η Βαγγελίτσα» της Ε.Αλεξίου

Το θέμα είναι του κειμένου είναι ένα κορίτσι με διαφορετικές ικανότητες από τα άλλα παιδιά.

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Να χαρακτηρίσετε τη δασκάλα από τη στάση της απέναντι στη Βαγγελίτσα.* Διατύπωση άποψης. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Πώς κατάφερε η Βαγγελίτσα να κερδίσει το ενδιαφέρον και τη συμπάθεια των συμμαθητών της; Τι να έγινε το κοριτσάκι όταν μεγάλωσε;* Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Πώς χαρακτηρίζετε τη συμπεριφορά της δασκάλας της Βαγγελίτσας και της δασκάλας της Αστραδενής (σ. 115-119);* Διασύνδεση δύο κειμένων του Ανθολογίου. Κρίση, αξιολόγηση της δράσης των ηρώων. Σύγκριση-αντιπαραβολή. Διατύπωση προσωπικής γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά στην κατανόηση των εννοιών της διαφορετικότητας και ετερότητας και στη διάκριση ομοιοτήτων και διαφορών μεταξύ των ανθρώπων (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν τη δύναμη και τη σημασία της φιλίας και την αποδοχή της διαφορετικότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Δ.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Οι έλεγχοι] των Ζ.Ζ. Σεμπέ-Ρ. Γκοσινύ

Το κείμενο περιγράφει ένα περιστατικό στο σχολείο, την αντίδραση και τις σκέψεις του μικρού Νικόλα.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποιος από τους χαρακτήρες του κειμένου νομίζετε ότι σας ταιριάζει περισσότερο και γιατί;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα. Διατύπωση προσωπικής άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Χρησιμοποιώντας τρία επίθετα που να σας χαρακτηρίζουν, περιγράψτε με χιουμοριστικό τρόπο τον εαυτό σας.* Διασύνδεση με τη γλώσσα. Δεξιότητα αυτοπροσδιορισμού (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Πιστεύετε και σεις, όπως ο μικρός Νικόλας στο τέλος της ιστορίας, πως δεν τον αγαπούσαν οι γονείς του; Γράψτε την άποψή σας και τα επιχειρήματά σας σε μια παράγραφο.* Κρίση, αξιολόγηση των γεγονότων. Διατύπωση άποψης. Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Γράψτε τον έλεγχο των ονείρων σας, σημειώνοντας τους βαθμούς αλλά και τις παρατηρήσεις για την επίδοση και την επιμέλειά σας.* Δεξιότητα αυτοπροσδιορισμού (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στην αντιπαραβολή ποικίλων στάσεων που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις και στην κατανόηση της ποικιλίας των περιστάσεων που μοιράζονται οι φίλοι (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επειδή πρόκειται για χιουμοριστικό κείμενο, οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν την ανατρεπτική οπτική μέσα από την οποία προβάλλονται στο κείμενο οι άνθρωποι και οι ιδέες (φορμαλιστική προσέγγιση). Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου, οι μαθητές ότι ο κόσμος της Λογοτεχνίας είναι κόσμος της φαντασίας που αποσκοπεί στην τέρψη και στην έξαψη της φαντασίας (αναγνωστική προσέγγιση).

Δ.3 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ένα σακί μαλλιά» του Π. Καλιότσου

Το κείμενο περιγράφει τη συμπαράσταση συμμαθητών και δασκάλων σ' ένα μαθητή που είχε χάσει τα μαλλιά του.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Τι εννοεί ο συγγραφέας όταν λέει ότι η «Αποκάλυψη», το βγάλσιμο των καπέλων δηλαδή, έχει και βαθύτερο νόημα;* Δραστηριότητα κατανόησης περιεχομένου (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).
2. *Πως χαρακτηρίζετε την πράξη των μαθητών και του δασκάλου;* Κριτική σκέψη, αξιολόγηση δράσεων των ηρώων. Διατύπωση γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Το κείμενο αυτό προκαλεί στον αναγνώστη συγκίνηση, αλλά και γέλιο. Να βρείτε τα αντίστοιχα σημεία. Τι πετυχαίνει ο συγγραφέας με το λεπτό χιούμορ*

που χρησιμοποιεί; Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Κρίση και διατύπωση γνώμης (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).

4. *Να συγκρίνετε τον δάσκαλο αυτού του κειμένου με τον Τυφλοπόντικα του κειμένου «Η βιβλιοθήκη μας» (σ. 120-122). Ποιες πράξεις τους χαρακτηρίζουν;* Διασύνδεση κειμένων του Ανθολογίου (αναγνωστική προσέγγιση).
5. *Το μυθιστόρημα «Ένα σακί μαλλιά» στηρίζεται σ' ένα αληθινό περιστατικό, το οποίο, όπως μας πληροφορεί ο συγγραφέας, το διάβασε στις εφημερίδες την άνοιξη του 1994. Οι ήρωες, ωστόσο, όπως και τα άλλα στοιχεία, είναι φανταστικά. Στηριχτείτε κι εσείς σε μια είδηση που σας έκανε μεγάλη εντύπωση, και γράψτε ένα δικό σας κείμενο.* Μετουσίωση και μεταφορά συναισθημάτων σε νέο κείμενο. Ανίχνευση της μυθοπλαστικής επέμβασης της λογοτεχνίας, διάκριση φανταστικών από πραγματικά γεγονότα. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Το κείμενο ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στον εντοπισμό και αναγνώριση των ιδεών και αξιών που ενυπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν την έννοια της αλληλεγγύης, της φιλίας, της αλτρουιστικής πίστης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Δ.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

Η [Αστραδενή στο νέο της σχολείο] της Ε.Φακίνου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Πώς αντιμετώπισαν την Αστραδενή στο νέο της σχολείο; Να βρείτε στο κείμενο τις φράσεις που δείχνουν αυτή την αντιμετώπιση.* Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Διάρθρωση πλοκής (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Πώς κρίνετε τη συμπεριφορά της δασκάλας και των συμμαθητών της Αστραδενής; Εσείς, στη θέση τους, πώς θα ενεργούσατε;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα. Αξιολόγηση. Διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Μπορείτε να γράψετε ένα κείμενο, όπου να φαίνεται η εξέλιξη των σχέσεων της Αστραδενής με τους συμμαθητές και τη δασκάλα της ώσπου να τελειώσει η χρονιά;* Δημιουργική τροποποίηση πλοκής. Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν την έννοια της αλληλεγγύης, της φιλίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Το κείμενο ανταποκρίνεται στους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος της

Ελλάδας που αφορά στην αντιπαραβολή ποικίλων στάσεων που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Δ.5 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η βιβλιοθήκη μας» του Φ. Μπαρμπώ

Το κείμενο περιγράφει την προσπάθεια κάποιων μαθητών να στήσουν μια βιβλιοθήκη με τη βοήθεια του δασκάλου τους.

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Βρίσκετε σωστή την επιθυμία του δασκάλου να διαλέξουν τα παιδιά μόνα τους τα βιβλία; Γιατί;* Διατύπωση προσωπικής άποψης. Αξιολόγηση δράσεων των ηρώων (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Πώς κρίνετε το δάσκαλο του κειμένου μας; Συγκρίνετέ τον με το δάσκαλο του κειμένου «Ένα σακί μαλλιά» (σ. 111-112).* Διαθεματική διασύνδεση με άλλο κείμενο του Ανθολογίου. Σύγκριση-αντιπαραβολή (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Επισκεφτείτε ένα μεγάλο βιβλιοπωλείο ή μια βιβλιοθήκη. Σημειώστε τα βιβλία που θα θέλατε. Ύστερα φτιάξτε έναν κατάλογο αυτών και προτείνετε τα στο δάσκαλό σας, ώστε να ενεργήσει και να αποκτηθούν για τη βιβλιοθήκη του σχολείου σας.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Ο ποιητής Νικηφόρος Βρεττάκος έχει πει ότι «τα βιβλία είναι ένα ανοιχτό παράθυρο στον κόσμο». Τι εννοεί; Γράψτε ένα δικό σας κείμενο πάνω σ' αυτό και σχεδιάστε μια αφίσα με θέμα το βιβλίο.* Σχολιασμός, αξιολόγηση φράσης. Παραγωγή λόγου. Διαθεματική διασύνδεση με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).
5. *Μπορείτε να χωριστείτε σε ομάδες και να βρείτε πληροφορίες για την ιστορία του βιβλίου και της τυπογραφίας, για το βιβλίο στους διάφορους λαούς ή για τον κύκλο του βιβλίου από τη συγγραφή μέχρι την ανάγνωση.* Ομαδοσυνεργατική δραστηριότητα για διεξαγωγή έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Απώτερος στόχος βάσει των Αναλυτικών Προγραμμάτων της Ελλάδας και της Κύπρου είναι η καλλιέργεια της αγάπης των μαθητών για το βιβλίο και τη φιλιαναγνωσία και συγκεκριμένα η ανασύσταση της τάξης ως μιας κοινότητας αναγνωστών (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΤΑ ΠΑΙΔΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ»

Ε.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Παιδική μνήμη» του Ν.Γ. Πεντζίκη

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποια είναι τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα του μαγικού χώρου, μέσα στον οποίο απολαμβάνουν τα παιδιά τη φιλία τους;* Εντοπισμός σημείων του κειμένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Γιατί ο άνθρωπος αναπολεί τα παιδικά του χρόνια; Η απάντησή σας να στηριχτεί σε φράσεις του κειμένου.* Εντοπισμός σημείων του κειμένου και διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Η ενηλικίωση του ανθρώπου συνδέεται με δυσκολίες και βάσανα. Κι όμως τα παιδιά θέλουν να μιμούνται τους μεγάλους. Γιατί συμπεριφέρονται έτσι;* Αξιολόγηση, κρίση και διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Ποια συνέχεια θα επιθυμούσατε να έχει η διήγηση;* Δημιουργική τροποποίηση πλοκής. Μυθοπλαστική προέκταση ιστορίας μετά το τέλος (αναγνωστική προσέγγιση).
5. *Να βρείτε λέξεις ή φράσεις του κειμένου, που να ταιριάζουν στον πίνακα του Ρενουάρ (σ.124) ή στην εικόνα της σ. 126.* Εντοπισμός σημείων του κειμένου, χαρακτηρισμός πίνακα ζωγραφικής (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον γενικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου βάσει του οποίου οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν ότι η λογοτεχνία επεξεργάζεται την πραγματικότητα, δημιουργώντας έναν δικό της κόσμο σε σχέση με τον πραγματικό και τους οδηγεί στην ψυχοσυναισθηματική τους ανάπτυξη προς την ενηλικίωση. Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές συνειδητοποιούν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την εμπειρία μας και συγκροτούμε την ταυτότητά μας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.2 ΠΟΙΗΜΑ

«Πώς ήθελα» του Α. Πάλλη

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Να επισημάνετε τις απολαύσεις και τις ανέσεις που έχει το γατάκι.* Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Πρόσληψη κειμένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Γιατί το παιδάκι επιλέγει στο τέλος τη ζωή του ανθρώπου, με όλες τις υποχρεώσεις και τις δυσκολίες της; Ποιες είναι οι δυσκολίες αυτές;* Διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).

3. **Γιατί αφιερώνει ο ποιητής τέσσερις ολόκληρες στροφές για να παρουσιάσει την ανεμελιά του ζώου, και μια μόνο στροφή για να δείξει την αξία του ανθρώπου;** Δραστηριότητα κατανόησης του κειμένου, των ιδεών και αξιών που αναδεικνύει (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον γενικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου βάσει του οποίου οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν ότι η λογοτεχνία επεξεργάζεται την πραγματικότητα, δημιουργώντας έναν δικό της κόσμο σε σχέση με τον πραγματικό (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, στόχος είναι οι μαθητές να εντυπώσουν στον λογοτεχνικό γραμματισμό καθώς το ποίημα ενδείκνυται για μύηση στη γραμματική του ποιητικού λόγου (φορμαλιστική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές συνειδητοποιούν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβανόμαστε την πραγματικότητα και συγκροτούμε την ταυτότητά μας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.3 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ένα γράμμα στη Μίνα] του Γ. Σεφέρη

Πρόκειται για ένα πραγματικό γράμμα σε μια μικρή φίλη του ποιητή μέσα στο οποίο περικλείει και ένα ποίημα γραμμένο τάχα από ένα αγόρι.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Να σχεδιάσετε ένα σκίτσο ή μια γελοιογραφία του φίλου με την «φιλή φωνίτσα», παίρνοντας ως αφορμή τα ελάχιστα σημεία που μας δίνει ο αποστολέας της επιστολής και εμπλουτίζοντας τα με υλικό της φαντασίας μας.** Διαθεματική διασύνδεση με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Ο Γ. Σεφέρης συνήθιζε να κρατά ημερολόγιο. Πώς φαντάζεστε ότι θα περιέγραφε στο ημερολόγιό του μια «περιπέτεια στο βυσσινί βουνό»;** Δημιουργική φαντασία, ενσυναισθητική ικανότητα (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Ποιο σχήμα λόγου χρησιμοποιεί για να περιγράψει με ζωντάνια τα βουνά στο ποίημα; Ποια βουνοκορφή από το ποίημα σας αρέσει περισσότερο και γιατί;** Αναγνώριση και περιγραφή των τεχνικών και συμβάσεων του κειμένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
4. **Να σχολιάσετε το περιεχόμενο του γράμματός, τον τρόπο γραφής του, αν είναι αστείο και αν αναφέρεται σε πραγματικά γεγονότα. Για ποιο λόγο νομίζετε ότι το έγραψε ο Γ. Σεφέρης;** Κρίση, αξιολόγηση. Διατύπωση γνώμης. Διάκριση φανταστικών από πραγματικά γεγονότα (αναγνωστική προσέγγιση).
5. **Τοποθετήστε τον εαυτό σας στη θέση της Μίνας και απαντήστε μ' ένα γράμμα στον ποιητή.** Δραστηριότητα άσκησης της ενσυναίσθησης. Έχει βιωματικό χαρακτήρα (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας, στόχος είναι η εξοικείωση των μαθητών με τα λογοτεχνικά είδη (φορμαλιστική προσέγγιση) και επειδή πρόκειται για ένα χιουμοριστικό και φανταστικό κείμενο αποσκοπεί στην αναγνώριση των τρόπων πρόσληψης του (αναγνωστική προσέγγιση). Στόχος είναι και η εξοικείωση με το λογοτεχνικό είδος της επιστολής (φορμαλιστική προσέγγιση).

E.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Οι κάλοι της Κλάρας» του Ντ. Ινκίοφ

Περιγράφει με χιουμοριστικό τρόπο ένα περιστατικό δύο αδελφών σε μια κηδεία.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Τα παιδιά επιμένουν να πάνε στην κηδεία, αλλά οι γονείς τους αρνούνται να τους το επιτρέψουν. Γιατί νομίζετε ότι συμβαίνει αυτό;** Διατύπωση προσωπικής άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Βρείτε τις φράσεις του κειμένου που μας προκαλούν να γελάσουμε και αιτιολογήστε αυτή την αντίδραση.** Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Αξιολόγηση, αιτιολόγηση (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. **Τα παιδιά επιστρέφουν στο σπίτι. Να συνεχίσετε γραπτά την ιστορία.** Δημιουργική τροποποίηση πλοκής. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον γενικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου βάσει του οποίου οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν ότι η λογοτεχνία επεξεργάζεται την πραγματικότητα, δημιουργώντας έναν δικό της κόσμο σε σχέση με τον πραγματικό (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Το κείμενο ανταποκρίνεται στους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στην αντιπαραβολή ποικίλων στάσεων που διέπουν τις ανθρώπινες σχέσεις (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.5 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η καρδούλα» της Σ. Ι. Φίλντιση

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Γιατί η συμβολή της μάνας στην υπόθεση του διηγήματος είναι απαραίτητη; Βρείτε εκείνα τα σημεία όπου η μάνα συμμετέχει στα δρώμενα και συζητήστε τα στην τάξη.** Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Παραγωγή προφορικού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).

2. **Συμφωνείτε με τη φράση της μάνας «γύφτος δε σημαίνει και μασκαράς»; Για σας τι σημαίνει γύφτος ή τσιγγάνος;** Γράψτε σχετικά. Αναγνώριση πολιτισμικών στοιχείων. Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Τι σημαίνει για τη συγγραφέα η λέξη «καρδούλα»;** Αναγνώριση τρόπου για τον οποίο μιλάει ο συγγραφέας. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: ο αναγνώστης εκφράζει τα συναισθήματα του συγγραφέα (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον ειδικό στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας, της θεματικής «Ο ξένος» και αφορά στην ευαισθητοποίηση και στην κατανόηση για τον ξένο και την ετερότητα καθώς και στη διερεύνηση της πολυσημίας και της σχετικότητας της έννοιας του ξένου (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να διακρίνουν τις ομοιότητες των ανθρώπων που έχουν ανθρωπολογική βάση και τις διαφορές που έχουν κοινωνική καθώς και να συνειδητοποιήσουν την έννοια της αλληλεγγύης και του αλτρουισμού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΑΝΘΡΩΠΙΝΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ»

ΣΤ.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Οι ψαράδες που έπιασαν μια πέτρα» του Αισώπου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Οι ψαράδες ήταν άτυχοι ή άπληστοι; Πώς τιμωρήθηκαν για τη βιασύνη τους να χαρούν;** Κατανόηση περιεχομένου. Διατύπωση τεκμηριωμένης γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. **Τι σημαίνει η φράση «η λύπη είναι αδελφή της χαράς» και ποια σχέση έχει με τις μεταβολές της ζωής, που επισημαίνονται στο επιμύθιο, δηλαδή στο συμπέρασμα, στο ηθικό δίδαγμα του μύθου;** Κρίση, αξιολόγηση, διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Υπάρχουν κοινά στοιχεία στους παροιμιόμυθους του βιβλίου μας (σ. 231) και στους μύθους του Αισώπου; Αν υπάρχουν, συζητήστε γι' αυτά.** Διασύνδεση κειμένων του Ανθολογίου. Ομοιότητες, διαφορές (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές μέσα από τους μύθους αντιλαμβάνονται την κοινωνική, πολιτιστική τους εμπειρία, συγκροτούν την ταυτότητά τους και συνειδητοποιούν τη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία και τη σημασία της για την κατανόηση του κόσμου που ζούνε (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ενώ με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου οι μαθητές μέσω της λογοτεχνίας είναι σε θέση

να αναζητήσουν εναλλακτικά σενάρια στη ζωή και να τα εφαρμόσουν (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο κάβουρας κι η μάνα του» του Αισώπου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Ποιος νομίζετε ότι είχε δίκιο, ο κάβουρας ή η μάνα του; Να αιτιολογήσετε την άποψή σας.* Κρίση, αξιολόγηση, διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Τι κοινό έχουν ο μύθος του κάβουρα και οι παροιμίες του λαού μας «Μ' όποιον δάσκαλο καθίσεις, τέτοια γράμματα θα μάθεις» και «Δάσκαλε που δίδασκες και νόμο δεν εκράτεις»;* Σύγκριση, αντιπαραβολή, διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Να βρείτε και να διηγηθείτε στην τάξη και άλλους μύθους του Αισώπου.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας, δραστηριότητα αφήγησης (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Οι στόχοι είναι οι ίδιοι με το παραπάνω κείμενο.

ΣΤ.3 ΠΟΙΗΜΑ

«Οι γκιόνηδες» του Ι. Τυπάλδου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Είναι δίκαια τα παράπονα του γκιόνη και της κουκουβάγιας; Να αιτιολογήσετε τις απαντήσεις σας και με βάση το περιεχόμενό τους να δώσετε ανάλογους χαρακτηρισμούς στα δυο πουλιά.* Κρίση, αξιολόγηση, εντοπισμός σημείων στο κείμενο, διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Να συνδυάσετε την παροιμιώδη φράση «αν δεν παινέσεις το σπίτι σου, θα πέσει να σε πλακώσει» με τους δυο τελευταίους στίχους του ποιήματος.* Σύγκριση, αντιπαραβολή (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, στόχος είναι η επίγνωση της υποκειμενικότητας και συνείδηση γύρω από ζητήματα ταυτότητας αλλά και η κατανόηση της λειτουργίας της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό

Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές πρέπει να εντοπίζουν και να αναγνωρίζουν τις ιδέες και τις αξίες που ενυπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η Ηλιογέννητη» του Στρ. Μυριβήλη

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Με αναφορά σε φράσεις του κειμένου να χαρακτηρίσετε την Ηλιογέννητη και τους βρομοκάνθαρους. Τι κοινό υπάρχει μεταξύ τους;* Κρίση, αξιολόγηση, απόδοση χαρακτηρισμών. Ομοιότητες, διαφορές μεταξύ των ηρώων. Επισήμανση συγκρουόμενων κωδίκων συμπεριφοράς (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Να συγκρίνετε την Ηλιογέννητη του Στρατή Μυριβήλη με τη Σακοράφα του ομώνυμου παραμυθιού του Χανς Κρίστιαν Άντερσεν (σ. 147-149).* Διασύνδεση κειμένων του Ανθολογίου. Σύγκριση (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Να δραματοποιήσετε το κείμενο, προσθέτοντας, αν θέλετε, κι άλλα πρόσωπα.* Διασύνδεση με το θέατρο. Δραστηριότητα δραματοποίησης (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με το παραπάνω κείμενο.

ΣΤ.5 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η Σακοράφα» του Χ. Κρίστιεν Άντερσεν

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Η Σακοράφα του παραμυθιού παραποιεί διαρκώς την πραγματικότητα. Ποιες αντιφάσεις διακρίνετε ανάμεσα σ' αυτό που νομίζει η Σακοράφα και σ' αυτό που πραγματικά συμβαίνει;* Ανίχνευση της μυθοπλαστικής επέμβασης της λογοτεχνίας. Διάκριση φανταστικών από πραγματικά γεγονότα. Διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Να βρείτε τις λέξεις που χαρακτηρίζουν τη Σακοράφα.* Εντοπισμός λέξεων στο κείμενο. Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Με αφετηρία ένα σημείο του κειμένου, που εσείς θα επιλέξετε, περιγράψτε μια διαφορετική διαδρομή της Σακοράφας.* Δημιουργική τροποποίηση πλοκής (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Να βρείτε κοινά στοιχεία της Σακοράφας και των πουλιών στο ποίημα «Οι γκιόνηδες» του Ιούλιου Τυπάλδου (σ. 143). Να διαβάσετε το παραμύθι του Ιρλανδού συγγραφέα Όσκαρ Ουάιλντ «Η σπυδαία ρουκέτα», στο βιβλίο του*

Ιστορίες για παιδιά, σε μετάφραση της Άννας Παπασταύρου (Εκδ. Παπαδόπουλος). Διαθεματική διασύνδεση με κείμενο του Ανθολογίου και με άλλο εξωσχολικό παραμύθι (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το παραμύθι ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στη θεματική «το παραμύθι», (Β΄ Δημοτικού), σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν τις λειτουργίες του, το μαγικό και φανταστικό στοιχείο (φορμαλιστική προσέγγιση). Επιπλέον, οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοούν τις αξίες και τις ιδέες που ενυπάρχουν στο κείμενο (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στο κείμενο ανιχνεύεται και ο στόχος του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά στην επίγνωση της υποκειμενικότητας και συνείδηση γύρω από ζητήματα ταυτότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Το παιχνίδι της μεταμφίεσης] του Μ. Τουρνιέ.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Γιατί επινόησε ο Παρασκευάς το παιχνίδι της μεταμφίεσης και σε τι βοήθησε αυτό το παιχνίδι και τους δύο ήρωες;* Κατανόηση περιεχομένου. Κρίση, αξιολόγηση (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Με αφορμή το κείμενο συζητήστε στην τάξη τους τρόπους που μας βοηθούν να καταλάβουμε καλύτερα τους συνανθρώπους μας.* Επίγνωση της «υποκειμενικότητας», διαμόρφωση συνείδησης γύρω από ζητήματα ταυτότητας και αυτοπροσδιορισμού (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Να κάνετε ένα παιχνίδι ρόλων, παίζοντας ο καθένας ένα ρόλο παρμένο από τη ζωή ή τη λογοτεχνία.* Δραστηριότητα δραματοποίησης. Διασύνδεση με το θέατρο (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι οι μαθητές να οικοδομήσουν την έννοια της ετερότητας, να αποκτήσουν κριτική επίγνωση του εαυτού τους και διαλεκτική σχέση με τον άλλον (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές κατανοούν την ποικιλία των περιστάσεων που μοιράζονται με φίλους και να αντιπαραβάλουν ποικίλες στάσεις ζωής που διέπουν τις σχέσεις των ανθρώπων (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.7 ΠΟΙΗΜΑ

«Η καλόγρια η τσιγγάνα» του Φ. Γκαρθία Λόρκα.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποια στοιχεία μάς δίνει ο ποιητής για το κέντημα της καλόγριας; Υπάρχει κάτι*

που να προκαλεί την προσοχή της; Πώς θα χαρακτηρίζατε την ψυχική της κατάσταση; Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Κρίση, αξιολόγηση. Αποτύπωση συναισθηματικής κατάστασης (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).

- 2. Εσείς τι θα κεντούσατε ή τι θα ζωγραφίζατε σ' ένα πανί ή σ' ένα μαντίλι; Δοκιμάστε να σκισάρετε μερικά «πλάσματα» της δικής σας «ονειροφантаσίας». Διατύπωση άποψης. Διάκριση φανταστικού πραγματικού. Διασύνδεση με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).*
- 3. Στο σχέδιο «Η τσιγγάνα καλόγρια» ο Λόρκα ζωγράφησε την ηρωίδα του ποιήματος. Ο ίδιος είπε για τα σχέδιά του: «Αισθάνομαι άνετα, χαρούμενος, παιδί, όταν τα φιλοτεχνώ». Παρατηρήστε το σχέδιο και δώστε στοιχεία για την ενδυμασία της καλόγριας, το χώρο στον οποίο βρίσκεται και τα χρώματα που χρησιμοποιεί ο ποιητής. Διασύνδεση με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).*

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στο κείμενο ανιχνεύεται και ο στόχος του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου που αφορά στην επίγνωση της υποκειμενικότητας και συνείδηση γύρω από ζητήματα ταυτότητας και ετερότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, ως προς τον λογοτεχνικό γραμματισμό, οι μαθητές μπορούν να ασχοληθούν με την ομοιοκαταληξία του ποιήματος (φορμαλιστική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές πρέπει να εντοπίζουν και να αναγνωρίζουν τις ιδέες και τις αξίες που ενυπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.8 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ο γιος] του Ν. Καζαντζάκη

Στο απόσπασμα, ο συγγραφέας αφηγείται την καταστροφή που προκάλεσε στα σταφύλια και τις ελιές μία νεροποντή.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

- 1. Ποιος είναι ο αγαπημένος σας μήνας και γιατί;* Διατύπωση προσωπικής γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).
- 2. Ποιο πρόσωπο της ελληνικής μυθολογίας σας φέρνει στο νου ο Αύγουστος, όπως μας τον παρουσιάζει ο συγγραφέας, και ποια είναι τα στοιχεία της ομοιότητάς τους;* Κρίση, αξιολόγηση. Διατύπωση γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).
- 3. Μπορείτε να χωριστείτε σε ομάδες και να βρείτε πληροφορίες για τον τρόπο στη μυθολογία, στην αρχαία Ελλάδα, στη λαϊκή παράδοση, στη ζωγραφική, στη μουσική, στη λογοτεχνία, στην εκκλησιαστική παράδοση, στη σύγχρονη εποχή. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).*

4. Παρατηρήστε τους πίνακες του Θεόφιλου (σ.157) και του Αστεριάδη (σ.158). Ύστερα γράψτε μια μικρή ιστορία με σχετικό θέμα και διηγηθείτε την. Διασύνδεση με τα εικαστικά. Παραγωγή γραπτού και προφορικού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στη συνειδητοποίηση της σχέσης της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία και τη σημασία της για την κατανόηση του κόσμου που ζούμε (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, στο κείμενο ανιχνεύεται που αφορά στην επίγνωση της υποκειμενικότητας και συνείδηση γύρω από ζητήματα ταυτότητας και ετερότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΖΩΗ»

Z.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η αγάπη] του Απόστολου Παύλου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Βρείτε στο κείμενο τα γνωρίσματα της αγάπης. Από ποια πράγματα ή στοιχεία της ζωής είναι ανώτερη;* Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *«Εγώ δεν είμαι για να μοιράζομαι έχθρες αλλ' αγάπη», λέει η Αντιγόνη, η ηρωίδα του Σοφοκλή, στην ομώνυμη τραγωδία. «Αγαπώ, άρα υπάρχω», γράφει ο Νικηφόρος Βρεττάκος σ' ένα ποίημά του. Να συζητήσετε στην τάξη για το νόημα των παραπάνω φράσεων.* Αξιολόγηση, κρίση, σύγκριση μεταξύ των φράσεων. Διασύνδεση κειμένων (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Με ποιους τρόπους εκδηλώνετε εσείς την αγάπη σας προς τους γονείς, τα αδέρφια ή τους φίλους σας;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: τρόπος έκφρασης των συναισθημάτων. Μεταφορά συναισθημάτων (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Κύπρου σύμφωνα με τον οποίο οι μαθητές γνωρίζουν την πολιτιστική τους κληρονομιά μέσα από κείμενα της θρησκευτικής λατρείας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας μέσα από αυτό το θρησκευτικό κείμενο αναδεικνύονται ιδέες και αξίες (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.2 ΠΟΙΗΜΑ

«Ένας Θεός» του Κ. Παλαμά

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποιο είναι το γεγονός που κάνει να μεταβληθεί το σώμα του ποιητή; Με τι παρομοιάζεται;* Κατανόηση περιεχομένου. Σύγκριση (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Φάτνη – ναός: Πώς τα εννοεί ο ποιητής;* Σχολιασμός συμβολισμού (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Πώς καταλαβαίνετε το στίχο «και το κορμί μου γίνεται ναός»;* Κρίση, αξιολόγηση, σχολιασμός. Διατύπωση γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Με τις μεταφορές ή τις παρομοιώσεις του ποιήματος σχηματίστε δικές σας φράσεις, για να δείξετε τι είναι για σας η γέννηση του Χριστού.* Εντοπισμός υφολογικών στοιχείων. Διασύνδεση με τη γλώσσα (φορμαλιστική προσέγγιση).
5. *Τι είδους είναι το μέτρο και η ομοιοκαταληξία του ποιήματος;* Επισήμανση λογοτεχνικών τρόπων έκφρασης (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι του ποιήματος είναι ίδιοι με το παραπάνω.

Z.3 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Τα Χριστούγεννα του Τα Κι Κο» της Ε. Μάρρα

Το κείμενο περιγράφει τα πρώτα Χριστούγεννα ενός παιδιού από την Κίνα στην Ευρώπη.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποια συναισθήματα νιώθει ο Τα Κι Κο, όταν έρχεται για πρώτη φορά σε επαφή με τη χριστιανική θρησκεία το βράδυ των Χριστουγέννων; Ποια κοινά σημεία ανακαλύπτει ανάμεσα στη νέα θρησκεία και στη δική του;* Σύγκριση-αντιπαραβολή. Ομοιότητες-διαφορές. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Ποια γνωρίσματα του κινέζικου πολιτισμού διαφαίνονται στο κείμενο; Να βρείτε πληροφορίες για τη θρησκεία των Κινέζων.* Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Αναζήτηση πολιτιστικών στοιχείων (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Να σχολιάσετε την τελευταία παράγραφο του κειμένου.* Αξιολόγηση, κρίση, σχολιασμός (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας, (θεματική: ιστορίες άλλων λαών) που αφορά στην προσέγγιση των τρόπων ζωής μέσα από την εμπειρία του παιδιού που βιώνει έναν άλλον πολιτισμό (ιστορικο-κοινωνική

προσέγγιση). Επίσης, αφορά στην κατανόηση του διαφορετικού ως ένας άλλος τρόπος εμπειρίας. Με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου οι μαθητές είναι σε θέση να αντιληφθούν τις αντιλήψεις, νοοτροπίες, τον κόσμο της παράδοσης του κάθε λαού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.4 ΚΑΛΑΝΤΑ

«Μοραΐτικα κάλαντα»

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Ποια παραδοσιακά στοιχεία αναφέρονται στα κάλαντα αυτά; Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).*
2. *Ποιες είναι οι μεταφορές που υπάρχουν στο τραγούδι; Σε τι χρησιμεύουν; Εντοπισμός υφολογικών στοιχείων και δικαιολόγησή τους (φορμαλιστική προσέγγιση).*
3. *Ρωτήστε τους παππούδες και τις γιαγιάδες σας να σας πουν τα κάλαντα του τόπου τους. Ύστερα συγκεντρώστε τα και φτιάξτε ένα φυλλάδιο με αυτά. Μπορείτε, ακόμη, να τους βάλετε να τα ψάλουν κι εσείς να τα μαγνητοφωνήσετε για να μη χαθούν. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Δραστηριότητα μαγνητοφώνησης (αναγνωστική προσέγγιση).*
4. *Σαν συνέχεια της προηγούμενης δραστηριότητας συγκεντρώστε παραδοσιακά κάλαντα από διάφορες περιοχές της Ελλάδας και απαγγείλτε ή τραγουδήστε τα στη γιορτή της τάξης ή του σχολείου σας. Διασύνδεση με τη μουσική και δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).*

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την πολιτιστική τους κληρονομιά μέσα από τα κάλαντα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας να γνωρίσουν τα κάλαντα ως ένα είδος χαρακτηριστικό της πολιτισμικής κληρονομιάς του τόπου τους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.5 ΠΟΙΗΜΑ

«Τα γόνατα του Ιησού» του Ν. Βρεττάκου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Ο ποιητής παρουσιάζει ορισμένες πολύ ανθρώπινες στιγμές της ζωής του Ιησού, γεμάτες τρυφερότητα. Ποιες είναι αυτές; Εντοπισμός χωρίων στο κείμενο. Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).*

2. *Σε ποια σημεία του κειμένου πιστεύετε ότι διαφαίνεται η θεία φύση του Ιησού;* Εντοπισμός χωρίων στο κείμενο. Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *«Ο Ιησούς και τα παιδιά»:* *Γράψτε ένα σύντομο κείμενο μ' αυτό το θέμα.* Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος Σπουδών της Κύπρου σύμφωνα με τον οποίο οι μαθητές γνωρίζουν την πολιτιστική τους κληρονομιά μέσα από κείμενα της θρησκευτικής λατρείας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας μέσα από αυτό το θρησκευτικό κείμενο αναδεικνύονται ιδέες και αξίες (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.6 ΠΟΙΗΜΑ

«Η Ανάσταση του Ιησού» του Ρωμανού Μελωδού

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Σε ποιες ημέρες της Μεγάλης Εβδομάδας αντιστοιχούν οι τέσσερις πρώτοι στίχοι του ύμνου; Ποιες συγκεκριμένες λέξεις δείχνουν το συσχετισμό λέξεων και ημερών;* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Να γράψετε ένα μικρό κείμενο, εμπνευσμένο από τα θρησκευτικά γεγονότα που αναφέρονται στον ύμνο.* Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Με ποιες λέξεις αποδίδεται στον ύμνο του Ρωμανού το νόημα της φράσης «θανάτω θάνατον πατήσας», που σας είναι γνωστή από το τροπάριο το οποίο ψάλλεται τη νύχτα της Ανάστασης;* Εντοπισμός σημείων στο ποίημα (φορμαλιστική προσέγγιση).
4. *Ποιο είναι για σας το νόημα της Ανάστασης;* Διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με το παραπάνω ποίημα.

Z.7 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Τα κόκκινα αυγά» του Γρ. Ξενόπουλου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Μπορείτε να συγκεντρώσετε πληροφορίες για πασχαλινά έθιμα από*

λαογραφικά περιοδικά και βιβλία ή από διηγήσεις μεγαλύτερων ανθρώπων; Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).

- 2. Συζητήστε στην τάξη τι μπορεί να συμβεί σ' ένα λαό όταν ξεχάσει τα έθιμα και τις παραδόσεις του. Συζήτηση, κρίση, διατύπωση γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).*
- 3. Θέλετε να δοκιμάσουμε να παρασκευάσουμε παραδοσιακά κουλουράκια;*

Συνταγή: Υλικά που θα χρειαστούμε: 2 ποτήρια του νερού, αραβοσιτέλαιο, 1 ποτήρι ζάχαρη, 1 ποτήρι ρετσίνα, 1 ποτήρι σουσάμι, 1 κιλό αλεύρι που να φουσκώνει μόνο του, (η ζύμη πρέπει να γίνει μαλακή)

Εκτέλεση: ανακατεύουμε καλά όλα τα υλικά εκτός από το αλεύρι και το σουσάμι, που τα προσθέτουμε μετά. Ζυμώνουμε και πλάθουμε τη ζύμη σε πολύ λεπτά κορδονάκια σαν το μικρό μας δάχτυλο. Τα ενώνουμε στις άκρες, για να πάρουν στρογγυλό σχήμα, ή διπλώνουμε τα κορδονάκια, τα στρίβουμε και ενώνουμε τις δύο άκρες τους. Τοποθετούμε τα κουλούρια σε βουτυρωμένο ταψί και τα ψήνουμε σε 1800C για 15 λεπτά περίπου. Καλή σας όρεξη! Διασύνδεση με γλώσσα (κατευθυντικό είδος λόγου, οδηγία).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την πολιτισμική κληρονομιά, τα ήθη, έθιμα και τις παραδόσεις του τόπου (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τα λογοτεχνικά είδη και εδώ συγκεκριμένα την επιστολή (φορμαλιστική προσέγγιση). Τον ίδιο στόχο έχει και η θεματική ενότητα «το λογοτεχνικό παιχνίδι» του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου.

Z.8 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Τ' αγνάντεμα» του Α. Παπαδιαμάντη

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

- 1. Πώς αντέδρασε η Φλανδρώ όταν έχασε τον άντρα της και ποιες συνέπειες προκάλεσε η συμπεριφορά της αυτή; Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).*
- 2. Να συγκρίνετε την ηρωίδα με τη Χατζηγιάνναινα, τη «χριστιανή αρχόντισσα». Σύγκριση, αντιπαραβολή δύο ηρωίδων του κειμένου. Κρίση, αξιολόγηση της δράσης τους (αναγνωστική προσέγγιση)*
- 3. Ποια σημασία έχουν: α) ο αγιασμός του νερού από το Χριστό, β) το τάξιμο στην Παναγιά και γ) το χτίσιμο της εκκλησίτσας; Σχολιασμός συμβολισμών (αναγνωστική προσέγγιση).*
- 4. Μπορείτε να εξηγήσετε γιατί αποκαλούμε Ειρηνικό ωκεανό την πιο επικίνδυνη θάλασσα του πλανήτη μας; Η ερμηνεία σας να στηριχτεί σε επιχειρήματα*

παρμένα από το κείμενο. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Κρίση, αξιολόγηση, διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση), (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στην αναγνώριση πολιτισμικών αξιών που ενυπάρχουν στα λογοτεχνικά κείμενα, είναι προσδιορισμένες ιστορικά καθώς και στη σχέση της λογοτεχνίας με την ανθρώπινη εμπειρία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σ' ότι αφορά στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να αντιληφθούν τη θρησκευτική συνείδηση και την πίστη των Ελλήνων (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ»

Η.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Συνάντηση με το Διγενή Ακρίτα] της Μ. Λαμπαρίδου-Πόθου

Στο απόσπασμα περιγράφεται η συνάντηση του Διγενή Ακρίτα με τον Θεοδόσιο, φίλο του Ν. Φωκά.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Πώς φανταζόταν ο λαός το Διγενή; Γιατί του έπλαθε μύθους και τραγούδια;* Κατανόηση περιεχομένου. Κρίση, αξιολόγηση (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Ποια ήταν τα στοιχεία που προκάλεσαν μεγαλύτερη εντύπωση στο Θεοδόσιο από τη συνάντησή του με το Διγενή; Είχαν σχέση με όσα φανταζόταν ο λαός γι' αυτόν τον ήρωα;* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Έχουν γραφτεί δημοτικά τραγούδια (ακριτικά), αλλά και σύγχρονα ποιήματα, με θέμα το Διγενή Ακρίτα και τα κατορθώματά του. Συγκεντρώστε πληροφορίες και διαβάστε τις στην τάξη.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Εξοικείωση με την μεγαλόφωνη ανάγνωση (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Να χωρίσετε το κείμενο σε θεματικές ενότητες και να δώσετε έναν τίτλο στην καθεμιά απ' αυτές.* Διάρθρωση πλοκής. Διασύνδεση με τη γλώσσα (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν την έννοια της ιστορικότητας και να γνωρίσουν τη συνέχεια της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τον τρόπο συγκρότησης της ελληνικής πολιτιστικής

κληρονομιάς και τη διασύνδεση ιστορίας και λογοτεχνίας και πώς το ιστορικό παρελθόν γίνεται θέμα της λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

H.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ο Μυστράς] του Κ. Ουράνη

Ο συγγραφέας καταγράφει τις εντυπώσεις του από την περιοχή του Μυστρά σ' αυτό το ταξιδιωτικό κείμενο.

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. **Ποια συναισθήματα προκαλεί στο συγγραφέα η περιδιάβαση στη βυζαντινή πολιτεία του Μυστρά;** Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων συγγραφέα (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Να προσέξετε την περιγραφή των εκκλησιών του Μυστρά. Ποια χαρακτηριστικά τους δίνει ο συγγραφέας; Να εντοπίσετε και να σχολιάσετε τα επίθετα και τις παρομοιώσεις των περιγραφών.** Αισθητικοί τρόποι έκφρασης. Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. **Διαλέξτε παραγράφους του κειμένου, δημιουργήστε ένα δικό σας κείμενο και δώστε τον κατάλληλο τίτλο.** Αιτιολογημένη επιλογή τμημάτων από το κείμενο βάσει ελεύθερης προσωπικής επιλογής (αναγνωστική προσέγγιση).
4. **Να συγκεντρώσετε πληροφορίες και να συζητήσετε στην τάξη για την ιστορία του Μυστρά.** Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τον τόπο τους; τα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν σ' αυτό, το φυσικό του περιβάλλον και να συνειδητοποιήσουν τη διαφορετική προσέγγιση του τόπου μέσα από οπτικές γωνίες (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να μελετήσουν τους τρόπους με τους οποίους ιστορία και λογοτεχνία διαπλέκονται (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

H.3 ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

«Της Λένως του Μπότσαρη»

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. **Ποιο είναι το νόημα των δύο τελευταίων στίχων;** Κατανόηση περιεχομένου, κρίση, αξιολόγηση, διατύπωση άποψης (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. **Πώς περιγράφεται η σκλαβιά στο τραγούδι;** Χαρακτηρισμός συμβόλων. Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).

3. *Ο Ανδρέας Κάλβος έγραψε ότι η ελευθερία «θέλει αρετή και τόλμη». Διαθέτει η Λένω τις ιδιότητες αυτές; Πού φαίνεται η τόλμη και πού η αρετή της; Εντοπισμός σημείων στο κείμενο. Διασύνδεση με άλλο ποίημα (φορμαλιστική προσέγγιση).*
4. *Συζητήστε για τη συμμετοχή και την προσφορά των γυναικών στους αγώνες για την εθνική μας ανεξαρτησία. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).*

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το δημοτικό τραγούδι ανταποκρίνεται στους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στην καλλιέργεια της αγάπης για την ποίηση και το τραγούδι και στη γνωριμία μ' αυτό το λογοτεχνικό είδος ως ένα γνώρισμα του τόπου μας (φορμαλιστική προσέγγιση). Βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν μέσα από το δημοτικό τραγούδι την πολιτιστική τους κληρονομιά (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Το δημοτικό τραγούδι μπορεί να διδαχθεί μέσα από τη θεματική για τον «λογοτεχνικό γραμματισμό» (ως είδος ποιήματος με σταθερή μορφή) φορμαλιστική προσέγγιση).

Η.4 ΠΟΙΗΜΑ

«Ελεύθεροι Πολιορκημένου» του Δ. Σολωμού

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Να σχολιάσετε τον τελευταίο στίχο. Έλεγχος πρόσληψης βασικών νοημάτων (αναγνωστική προσέγγιση).*
2. *Με ποιες λέξεις ή φράσεις αποδίδονται οι ιδιότητες του Απρίλη και με ποιες του Έρωτα; Αισθητικοί τρόποι έκφρασης (φορμαλιστική προσέγγιση).*
3. *Να συγκρίνετε το περιεχόμενο του αποσπάσματος με τη φράση «για δεσ καιρό που διάλεξε ο χάρος να με πάρει», που λέγεται ότι είπε ο Αθανάσιος Διάκος, λίγο πριν πεθάνει, άνοιξη κι αυτός. Διαθεματική διασύνδεση με άλλο ποίημα. Αξιολόγηση, σχολιασμός (αναγνωστική προσέγγιση).*
4. *Ποιο τραγικό δίλημμα βασανίζει τους πολιορκημένους; Γνωρίζοντας από την ιστορία την έξοδο και το μαρτυρικό τέλος τους, πώς κρίνετε την επιλογή τους; Κρίση, αξιολόγηση της δράσης των ηρώων (αναγνωστική προσέγγιση).*

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι να αντιληφθούν οι μαθητές την «εμβληματική σημασία έργων ως τόπων για την εθνική ταυτότητα και αυτογνωσία του ελληνισμού» (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους και την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Η.5 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο φιλόπατρις» του Α. Κάλβου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Να συγκρίνετε την τελευταία στροφή του ποιήματος με το δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς (σ. 56) και να δείξετε με ποιο τρόπο αναφέρονται στο θάνατο ο Ανδρέας Κάλβος και με ποιον ο δημιουργός του τραγουδιού.* Πολύτροπη σύγκριση παράλληλων κειμένων (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Τι είναι αυτό που δένει τόσο σφιχτά τον ποιητή με το νησί του;* Κρίση, διατύπωση άποψης, κατανόηση περιεχομένου (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Γράψτε ένα κείμενο για την ιδιαίτερη πατρίδα σας.* Παραγωγή λόγου και έκφραση συναισθημάτων (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το ποίημα ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που είναι η γνωριμία των μαθητών με τον τόπο τους και να αντιληφθούν την έννοια της ξενιτιάς σε κάθε κοινωνία και εποχή (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Το ποίημα ανταποκρίνεται και στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές μαθαίνουν τον τόπο τους μέσα από τη λογοτεχνία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Η.6 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο ξένος» του Α. Σικελιανού

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ποια είναι εκείνα τα στοιχεία που δείχνουν ότι κατάλαβε ο ξένος ότι είναι σε γνώριμο, ελληνικό τοπίο;* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο ποίημα (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Μια βασική ιδέα που υπάρχει στο έργο του Σικελιανού είναι η συνέχεια του Ελληνισμού από την αρχαία εποχή ως τη σύγχρονη. Με ποιο τρόπο αυτό το πετυχαίνει στο ποίημα;* Αξιολόγηση, κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Να δραματοποιήσετε το ποίημα.* Διαθεματική διασύνδεση με το θέατρο. Δραστηριότητα δραματοποίησης (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, στόχος είναι οι μαθητές να αντιληφθούν το ποίημα ως τόπο για τη εθνική ταυτότητα και αυτογνωσία του ελληνισμού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας οι μαθητές είναι

σε θέση να αντιληφθούν την ύπαρξη του ξένου σε κάθε κοινωνία και εποχή (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

H.7 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο μικρός μπουρλοτιέρης» της Γ. Γρηγοριάδου-Σουρέλη

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Ποιο ήταν το όραμα του Μιαούλη; Συζητήστε το στην τάξη.* Αξιολόγηση, κρίση, διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Κατά τη διάρκεια του Αγώνα του '21 αρκετές φορές οι Έλληνες δεν ήταν μονοιασμένοι μεταξύ τους. Στη διχόνοια αναφέρεται κι ο Μιαούλης. Ποια είναι η γνώμη σας; Αναφέρατε παραδείγματα ομόνοιας από την ιστορία του τόπου μας.* Ανάκληση αναγνωστικών εμπειριών και γνώσεων. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Βρείτε από τον Ύμνο εις την ελευθερίαν του Διον. Σολωμού τις σχετικές στροφές που ο ποιητής μιλάει για τη διχόνοια. Διαβάστε και το απόσπασμα από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη (σ. 202, κείμενο «Είμαστε εις το «εμείς»») και κάντε τις απαραίτητες συγκρίσεις.* Διαθεματική διασύνδεση ποιημάτων και κειμένων του Ανθολογίου. Ομοιότητες, διαφορές (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Τι εννοεί ο Μιαούλης, λέγοντας «Ο αγώνας για το μέσα μας». Διατυπώστε με λίγα λόγια τις σκέψεις σας.* Κρίση, αξιολόγηση. Διατύπωση γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους και την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, στόχος είναι οι μαθητές να αντιληφθούν το ποίημα ως τόπο για τη εθνική ταυτότητα και αυτογνωσία του ελληνισμού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

H.8 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Είμαστε εις το «εμείς»] από τα Απομνημονεύματα του Γ. Μακρυγιάννη

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Τι εννοεί ο Μακρυγιάννης με τη φράση «αναλόγως ο καθείς»;* Σχολιασμός φράσης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).
2. *Ποια είναι τα ευεργετικά αποτελέσματα της συλλογικής προσπάθειας;* Αξιολόγηση, κρίση, συνθετική σκέψη (αναγνωστική προσέγγιση).

3. Ποια σχέση πρέπει να έχουν μεταξύ τους η συλλογική και η ατομική προσπάθεια; Αξιολόγηση, κρίση. Αναγνώριση τρόπων του συγγραφέα (αναγνωστική προσέγγιση).

4. Ο Άγγελος Σικελιανός στο ποίημα του «Μακρυγιάννης» γράφει:

*Κι όλων μας το αίμα θέλει να μπει μες στ' αυλάκι,
το ίδιο χωράφι να ποτίσει, στρατηγέ μας!*

*Τι πια δεν είμαστε στο «εγώ», ως Εσύ μας το 'πες,
μα σήμερα είμαστε στο «εμείς», κι ας μαζωχτούμε*

σ' έναν σκοπόν, αν θέλουμε να φκιάσουμε χωριό και κόσμο!

Να βρείτε τις ομοιότητες των δύο κειμένων και να τις σχολιάσετε.

Πολύτροπη σύγκριση παράλληλων κειμένων (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Το κείμενο αποσκοπεί στην έννοια της ιστορικότητας όπως προβλέπει το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας. Μετά το πέρας των δραστηριοτήτων οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν την έννοια της ιστορικότητας και να γνωρίσουν τη συνέχεια της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στόχος είναι να γνωρίσουν τα απομνημονεύματα ως λογοτεχνικό είδος (φορμαλιστική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τον τρόπο συγκρότησης της ελληνικής πολιτιστικής κληρονομιάς και τη διασύνδεση ιστορίας και λογοτεχνίας και πώς το ιστορικό παρελθόν γίνεται θέμα της λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Η.9 ΠΟΙΗΜΑ

«Μπαρμπαγιάννη Μακρυγιάννη» του Ν. Γκάτσου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. Γιατί ο στιχουργός καλεί το Μακρυγιάννη (ή στο πρόσωπό του ένα νέο Μακρυγιάννη) να αποδώσει δικαιοσύνη; Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).

2. Αφού μελετήσετε το μικρό απόσπασμα από τα Απομνημονεύματα του Μακρυγιάννη (σ. 202, κείμενο «Είμαστε εις το “εμείς”»), να κρίνετε αν τελικά τα «έγραψε σωστά» ο στρατηγός. Διασύνδεση με άλλο ποίημα του Ανθολογίου. Κρίση, αξιολόγηση, διατύπωση γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).

3. Με ποιους τρόπους νομίζετε ότι μπορούμε το «στραβό» να το κάνουμε «ίσο»; Διατυπώστε τις σκέψεις σας σ' ένα σύντομο κείμενο. Διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης και σχολιασμός φράσης του κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος του ποιήματος, που απορρέει από τα Αναλυτικά Προγράμματα Ελλάδας και Κύπρου, είναι η απόκτηση συνείδησης γύρω από θέματα ταυτότητας και προσδιορισμού του ελληνισμού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Το ποίημα μπορεί να διδαχθεί στη θεματική

του λογοτεχνικού γραμματισμού σχετικά με την ομοιοκαταληξία του (φορμαλιστική προσέγγιση).

H.10 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Οι πρόσφυγες» της Δ. Σωτηρίου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Ποιες εικόνες του κειμένου δείχνουν τις περιπέτειες των Ελλήνων της Μικρασίας;* Κατανόηση περιεχομένου. Αφήγηση με χρήση λόγου και εικόνας (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Απαντήστε στα ερωτήματα που θέτει η αφηγήτρια για τους πρόσφυγες. Σήμερα στην πατρίδα μας υπάρχουν και πρόσφυγες και μετανάστες. Να κάνετε λόγο για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν. Να προτείνετε λύσεις.* Κριτική επίγνωση και διαχείριση της γνώσης. Διατύπωση άποψης. Εναλλακτικές εκδοχές στα σενάρια ζωής (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Συζητήστε με το δάσκαλό σας ποια στοιχεία παράδοσης και πολιτισμού έφεραν οι Μικρασιάτες στην Ελλάδα.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Αφήγηση λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στη συγκρότηση των εννοιών πρόσφυγας, μετανάστης και στην ευαισθητοποίηση των μαθητών ως προς το ξένο και την ετερότητα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στόχος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι να αντιληφθούν οι μαθητές την «εμβληματική σημασία έργων ως τόπων για την εθνική ταυτότητα και αυτογνωσία του ελληνισμού» (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

H.11 ΠΟΙΗΜΑ

«Ένας στρατιώτης μουρμουρίζει στο αλβανικό μέτωπο» του Ν. Βρεττάκου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Να βάλετε έναν τίτλο σε κάθε στροφή του ποιήματος.* Δημιουργικές παρεμβάσεις με προτάσεις τίτλων (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Γιατί ο στρατιώτης λέει πως το μονόγραμμα του μαντιλιού είναι «ένας κόσμος χαμένος»;* Κατανόηση περιεχομένου. Σχολιασμός, κρίση, αξιολόγηση (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Γιατί το όπλο δεν αποτελεί προσβολή στη συγκεκριμένη περίπτωση;* Κατανόηση περιεχομένου. Σχολιασμός, κρίση, αξιολόγηση (φορμαλιστική προσέγγιση).

4. *Βρείτε και συζητήστε τα σημεία εκείνα όπου εκφράζει ο στρατιώτης συναισθήματα για τους δικούς του και τον τόπο του.* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων του ήρωα (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν τη διασύνδεση ιστορίας και λογοτεχνίας και πώς το ιστορικό παρελθόν γίνεται θέμα της λογοτεχνίας. Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους και την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

H.12 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Στα βουνά της Αλβανίας] του Γ. Μπεράτη

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Με αφορμή όσα γράφονται στο κείμενο να περιγράψετε: α) την εξωτερική εμφάνιση και β) τα συναισθήματα των Ελλήνων στρατιωτών.* Κατανόηση περιεχομένου. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα: έκφραση συναισθημάτων και περιγραφή των ηρώων (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Ποιες λέξεις, φράσεις ή έννοιες του κειμένου δικαιολογούν τον τίτλο [Στα βουνά της Αλβανίας], που δόθηκε στο απόσπασμα που διαβάσατε;* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός χωρίων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με το παραπάνω ποίημα.

H.13 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η παρέλαση] της Α. Ζέη

Απόσπασμα από το μυθιστόρημα «Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου». Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, ο Πέτρος γίνεται θεατής σε μια λιτανεία που του δίνει την αφορμή να θυμηθεί μια μαθητική παρέλαση και κυρίως ν' αντικρίσει κατάματα την πραγματικότητα.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Πώς χαρακτηρίζετε την «αλλόκοτη λιτανεία» των ανθρώπων; Να τη συγκρίνετε με τη μαθητική παρέλαση που αναθυμάται ο Πέτρος και να διαπιστώσετε τις διαφορές τους.* Διατύπωση γνώμης, χαρακτηρισμός. Σύγκριση, ομοιότητες, διαφορές στοιχείων του κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

2. *Να σχολιάσετε τη φράση: «Για τον αρχηγό δεν τον ένοιαζε και τόσο, μα δεν ανεχότανε να κοροϊδεύουν την ΠΑΤΡΙΔΑ».* Κρίση, αξιολόγηση, σχολιασμός (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Υπάρχουν φράσεις ή παράγραφοι του κειμένου που να σας έκαναν να γελάσετε. Γιατί σας προκάλεσαν το γέλιο;* Υφολογικό στοιχείο, χρησιμοποίηση χιούμορ (φορμαλιστική προσέγγιση).
4. *Ο Πέτρος ταξιδεύει με τη μηχανή του χρόνου, συναντά τον Λευτέρη στο κείμενο «Ο μικρός μπουρλοτιέρης» (σ. 198-200) και του παίρνει συνέντευξη. Φανταστείτε αυτή τη συνέντευξη και καταγράψτε την.* Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, το κείμενο ανταποκρίνεται στο στόχο που αφορά στην επισήμανση συγκρουόμενων κωδίκων συμπεριφοράς ανάμεσα σε ήρωες (αναγνωστική προσέγγιση) και ανίχνευση της μυθοπλαστικής επέμβασης της λογοτεχνίας καθώς και τη διάκριση φανταστικών από πραγματικά γεγονότα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επιπλέον, με το χιούμορ, οι μαθητές συνειδητοποιούν τη νέα οπτική μέσα από την οποία προβάλλονται στο κείμενο οι άνθρωποι. Στόχος του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου είναι η απόκτηση συνείδησης γύρω από θέματα ταυτότητας και προσδιορισμού του ελληνισμού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

H.14 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Τα κουλουράκια] της Ζωρζ Σαρή

Στο απόσπασμα, η ηρωίδα προσπαθεί να πάει κουλουράκια σ' έναν φυλακισμένο φίλο της τον Δήμο, ώσπου τελικά νικάει η πείνα της και τρώει τα περισσότερα...

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Να χαρακτηρίσετε την ηρωίδα με βάση τη συμπεριφορά της, αλλά και τις σκέψεις τις οποίες κάνει.* Κατανόηση περιεχομένου. Κρίση, αξιολόγηση (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Ο πόλεμος προξενεί μεγάλες καταστροφές και αλλάζει εντελώς τη ζωή των ανθρώπων. Ποιες αλλαγές επιφέρει στο χαρακτήρα τους;* Κρίση, αξιολόγηση, χαρακτηρισμός (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Τι ήταν ο «καραγκιόζης» για τη Ζωή; Αν βρισκόσαστε στη θέση της, τι θα κάνατε;* Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα. Ανίχνευση κώδικα συμπεριφοράς και διατύπωση γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Αν συναντούσατε την ηρωίδα, τι θα τη ρωτούσατε για την πράξη της; Γράψτε το διάλογο που νομίζετε ότι θα κάνατε μαζί της.* Συνομιλία αναγνώστη με τους ήρωες του κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στον στόχο που αφορά στην κατανόηση της διασύνδεσης ιστορίας και λογοτεχνίας και πώς το ιστορικό παρελθόν γίνεται θέμα της λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Ανταποκρίνεται και στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας που αφορά στη γνωριμία των μαθητών με τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Η.15 ΠΟΙΗΜΑ

«Λαός» του Γ. Ρίτσου

Πρόκειται για ένα από τα δεκαοχτώ λιανοτράγουδα της πικρής πατρίδας.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Να σχολιάσετε τον πρώτο στίχο. Ποιες ιστορικές στιγμές του ελληνισμού σας θυμίζει;* Κατανόηση περιεχομένου. Σχολιασμός (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Με ποιες λέξεις ή φράσεις δηλώνεται στο ποίημα η καταπίεση, αλλά και η αντρειοσύνη του ελληνικού λαού;* Κατανόηση περιεχομένου, εντοπισμός χωρίων στο ποίημα (φορμαλιστική προσέγγιση).
3. *Το ποίημα έχει μελοποιηθεί από το Μίκη Θεοδωράκη. Να βρείτε και να ακούσετε στην τάξη τη μελοποίησή του. Τι συναισθήματα σας δημιουργεί; Μουσική ακρόαση. Έκφραση συναισθημάτων. Διασύνδεση με τη μουσική (αναγνωστική προσέγγιση).*

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος του ποιήματος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι να αντιληφθούν οι μαθητές την «εμβληματική σημασία έργων ως τόπων για την εθνική ταυτότητα και αυτογνωσία του ελληνισμού» (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Στόχος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας είναι η απόκτηση συνείδησης γύρω από θέματα ταυτότητας και προσδιορισμού του ελληνισμού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση)..

Η.16 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η εξέγερση] της Μ. Λυμπεράκη

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Συζητήστε στην τάξη για εκείνες τις φοβερές ημέρες. Να φέρετε πληροφορίες και για άλλες περιόδους της νεότερης ιστορίας μας, που η νεολαία αγωνίστηκε με απaráμιλλο θάρρος, σύνεση και ηρωισμό.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).

2. *Να ακούσετε τη σχετική κασέτα με τα ηχογραφημένα ντοκουμέντα από το ραδιοφωνικό σταθμό του Πολυτεχνείου. Μουσική ακρόαση (αναγνωστική προσέγγιση).*
3. *Αφού χωριστείτε σε ομάδες, να βρείτε και άλλο πληροφοριακό υλικό για τα γεγονότα του Πολυτεχνείου. Να φτιάξετε αφίσες και να κάνετε έκθεση φωτογραφίας. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας. Διαθεματική διασύνδεση με τα εικαστικά (αναγνωστική προσέγγιση).*
4. *Να πάρετε συνεντεύξεις από ανθρώπους που έζησαν τα γεγονότα της εποχής εκείνης (φοιτητές, διανοούμενους, πολιτικούς, δημοσιογράφους κ.ά.) (αναγνωστική προσέγγιση).*

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν τη διασύνδεση ιστορίας και λογοτεχνίας και πώς το ιστορικό παρελθόν γίνεται θέμα της λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους και την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΛΑΪΚΗ ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ»

Θ.1 ΝΑΝΟΥΡΙΣΜΑ

«Παιδικά νανουρίσματα»

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Πώς περιγράφεται ο ύπνος στα νανουρίσματα αυτά; Κατανόηση περιεχομένου και δικαιολόγηση άποψης (φορμαλιστική προσέγγιση).*
2. *Τι ζητάει για το παιδί της από τον ύπνο και τι από την Παναγία η μητέρα, και γιατί; Κατανόηση περιεχομένου, εντοπισμός στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).*
3. *Να βρείτε με ποιον τρόπο χρησιμοποιεί τον ύπνο ο Ν. Γ. Πεντζίκης στην «Παιδική μνήμη» (σ. 126) και να τον συγκρίνετε με τον ύπνο στα νανουρίσματα του κειμένου μας. Πολύτροπη σύγκριση παράλληλων κειμένων. Διασύνδεση κειμένων του Ανθολογίου (φορμαλιστική προσέγγιση).*

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Τα νανουρίσματα ανταποκρίνονται στα Αναλυτικά Προγράμματα της Ελλάδας και της Κύπρου που αφορά στη γνωριμία των παιδιών με λαογραφικά στοιχεία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Συγκεκριμένα ανταποκρίνονται στη θεματική «από την προφορική στη γραπτή λογοτεχνία» (Α΄ Δημοτικού) στην οποία οι μαθητές αντιλαμβάνονται ότι υπάρχουν διαφορετικά είδη αφήγησης για διαφορετικούς σκοπούς (αναγνωστική προσέγγιση).

Θ.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Παραμύθιοι»

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Τα κλειδιά, κάτω από ομαλές συνθήκες, μας εξασφαλίζουν, μας κάνουν να αισθανόμαστε σίγουροι. Γιατί, λοιπόν, είναι άχρηστα σ' αυτή την περίπτωση; (παροιμιόμυθος 1)* Κατανόηση περιεχομένου. Κρίση, αξιολόγηση (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Πώς φαντάζεστε το Μελέτη και πώς το Γρηγόρη; Υπάρχει σχέση των ονομάτων και του χαρακτήρα τους; (παροιμιόμυθος 2)* Κατανόηση περιεχομένου. Σύγκριση-αντιπαραβολή (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Ποια ανθρώπινη συμπεριφορά κατακρίνεται στον 3ο παροιμιόμυθο; (αναγνωστική προσέγγιση).*
4. *Να γράψετε τις συνέπειες του ατομισμού. (παροιμιόμυθος 3)* Κρίση, αξιολόγηση. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση) (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).
5. *Να εξηγήσετε τον 4ο παροιμιόμυθο.* Κατανόηση και επεξήγηση (αναγνωστική προσέγγιση).
6. *Τα μειονεκτήματά μας πρέπει να τα κρύβουμε ή να τα καταπολεμούμε; Ποια προβλήματα δημιουργεί η απόκρυψη τους; Πώς πρέπει να γίνεται η καταπολέμησή τους; Διατύπωση τεκμηριωμένης γνώμης (αναγνωστική προσέγγιση).*

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Οι στόχοι είναι ίδιοι με τους παραπάνω. Αξίζει να αναφερθεί ότι σύμφωνα με τη θεματική του «λογοτεχνικού γραμματισμού» στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου οι παροιμιόμυθοι αποτελούν «ενδιάμεσο» είδος της λαϊκής λογοτεχνίας μεταξύ της θυμώσοφης παροιμίας και του παραμυθιού (φορμαλιστική προσέγγιση).

Θ.3 ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ

«Λιανοτράγουδα»

ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Τα λιανοτράγουδα α', β', γ' απευθύνονται στην αγαπημένη. Με ποιους τρόπους εξυμνούν την ομορφιά της; Κατανόηση περιεχομένου. Έκφραση συναισθημάτων (φορμαλιστική προσέγγιση).*
2. *Ποιοι πόθοι εκφράζονται στα λιανοτράγουδα δ', ε' και στ'; Κατανόηση περιεχομένου. Έκφραση συναισθημάτων (φορμαλιστική προσέγγιση).*

3. *Ο συνθέτης Μάνος Χατζιδάκις έχει μελοποιήσει διάφορα λιανοτράγουδα στο δίσκο του «Ο μεγάλος ερωτικός». Ακούστε μερικά απ' αυτά στην τάξη και συζητήστε για τα συναισθήματα που σας προκάλεσαν.* Μουσική ακρόαση. Έκφραση συναισθημάτων. Διασύνδεση με τη μουσική (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με τους παραπάνω. Αξίζει να αναφερθεί ότι τα «Λιανοτράγουδα» σύμφωνα με τα στοιχεία της λογοτεχνικής θεωρίας στη θεματική «λογοτεχνικός γραμματισμός» του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου συγκαταλέγονται στη δημοτική ποίηση ως ποιήματα με σταθερή μορφή (φορμαλιστική προσέγγιση).

Θ.4. ΛΑΙΚΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ

«Κάποτε ριζώνουν και τα λόγια»

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Να χαρακτηρίσετε τον κουρέα.* Κρίση, αξιολόγηση, χαρακτηρισμός (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Τι θέλει να μας διδάξει το παραπάνω παραμύθι;* Κατανόηση περιεχομένου, κρίση, σχολιασμός (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Να βρείτε και να διαβάσετε ή να ζητήσετε να σας αφηγηθούν την ιστορία που μας παραδίδει ο αρχαίος ιστορικός Ηρόδοτος για το βασιλιά της Φρυγίας Μίδα, στον οποίο ο θεός Απόλλωνας έδωσε αυτιά γαϊδάρου.* Ανάκληση αναγνωστικών εμπειριών, γνώσεων (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Γράψτε ένα σύντομο κείμενο για ένα μυστικό (αληθινό ή φανταστικό) που σας εμπιστεύτηκε κάποιος ή που θα θέλατε να σας είχε εμπιστευτεί. Το μυστικό πετά και... να το μέσα στ' αυτιά σας! Προσέξτε όμως μη σας μεγαλώσουν!* Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας και τη θεματική «το παραμύθι» (Β' Δημοτικού), οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν το αφηγηματικό είδος του παραμυθιού, τα βασικά του στοιχεία (πλοκή, πρόσωπα, μαγικό στοιχείο) και να το συνδέσουν με τα άλλα είδη του προφορικού λόγου, όπως μύθους και δημοτικά τραγούδια (φορμαλιστική προσέγγιση). Στη θεματική του «λογοτεχνικού γραμματισμού» στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, το λαϊκό παραμύθι μελετάται ως βασικό είδος αφηγήματος της λαϊκής παραγωγής (φορμαλιστική προσέγγιση).

Θ.5 ΠΑΡΑΜΥΘΙ

«Ο κυρ Λάζαρος κι οι δράκοι»

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. Στο παραμύθι μας ένας πανέξυπνος μπαλωματής τα βάζει με τους παντοδύναμους, αγριωπούς, αλλά... κουτούς δράκους. Ποια τεχνάσματα χρησιμοποιεί ο κυρ Λάζαρος από την αρχή μέχρι το τέλος του παραμυθιού για να απαλλαγεί από τους επικίνδυνους δράκους; Έλεγχος πρόσληψης βασικών νοημάτων (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. Ποιο από τα κόλπα του κυρ Λάζαρου σας φάνηκε πιο έξυπνο ή πιο αστείο και γιατί; Κρίση, αξιολόγηση, τεκμηρίωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. Να συγκρίνετε τους δράκους του παραμυθιού με τους δράκους στο «Δρακοπαραμύθι» της Αγγελικής Βαρελλά (σ. 57-59). Σύγκριση-αντιπαραβολή, εντοπισμός ομοιοτήτων, διαφορών. Διασύνδεση με κείμενο του Ανθολογίου (αναγνωστική προσέγγιση).
4. Να συζητήσετε στην τάξη γενικά για το είδος που λέγεται παραμύθι. Με ποιους τρόπους γνώριζαν τα παιδιά τα παραμύθια παλαιότερα και με ποιους σήμερα; Τι παρατηρείτε για τη γλώσσα στην οποία έχουν γραφτεί; Επισήμανση ιδιότυπων εκφραστικών στοιχείων (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με αυτούς του παραπάνω κειμένου.

Θ.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Μπροστά στις Καρυάτιδες] του Ι. Πολέμη

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. Σε ποιον απευθύνεται το πρόσωπο που μιλά στο ποίημα; Ποια είναι τα συναισθήματά του; Να σχολιάσετε τους τρεις τελευταίους στίχους του ποιήματος. Κατανόηση περιεχομένου. Σχολιασμός, κρίση, αξιολόγηση (αναγνωστική προσέγγιση).
2. Να βρείτε πληροφορίες για την κλοπή των μαρμάρων του Παρθενώνα και να συζητήσετε στην τάξη το θέμα της επιστροφής τους στην Ελλάδα. Αν θέλετε, μπορείτε να οργανώσετε ομάδες εργασίας, οι οποίες θα συγκεντρώσουν υλικό για το θέμα αυτό. Στη συνέχεια, κάθε ομάδα να παρουσιάσει τα πορίσματα της στην τάξη. Αναζήτηση πολιτιστικών στοιχείων (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές είναι σε θέση να κατανοήσουν τη διασύνδεση ιστορίας και λογοτεχνίας και πώς το ιστορικό παρελθόν γίνεται θέμα της λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, οι μαθητές είναι σε θέση να γνωρίσουν τα ιστορικά γεγονότα του τόπου τους και την πολιτιστική κληρονομιά της Ελλάδας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΕΙΡΗΝΗ ΚΑΙ ΦΙΛΙΑ»

I.1 ΠΟΙΗΜΑ

«Ειρήνη» του Γ. Ρίτσου

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Με ποιες εικόνες αποδίδει ο ποιητής τις χαρές της ειρηνικής ζωής; Ποια απ' αυτές σας συγκινεί περισσότερο και γιατί;* Κατανόηση περιεχομένου. Δικαιολόγηση τεκμηριωμένης άποψης (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Τι άλλο μπορεί να είναι η ειρήνη; Να γράψετε ένα μικρό κείμενο με θέμα «Τι σημαίνει για μένα ειρήνη».* Αξιολόγηση, κρίση. Παραγωγή γραπτού λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Να ζωγραφίσετε όποια εικόνα του ποιήματος σας αρέσει περισσότερο και να προσθέσετε κάτω απ' αυτήν ως λεζάντα τους κατάλληλους στίχους από το ποίημα. Στη συνέχεια μπορείτε να συγκεντρώσετε όλα τα έργα σας και να οργανώσετε μια έκθεση ζωγραφικής.* Εικαστική απόδοση του κειμένου. Διασύνδεση με τη ζωγραφική (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος του ποιήματος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την αξία της φιλίας, της αλληλεγγύης, της συνεργασίας, της ειρήνης. Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας, στόχος είναι οι μαθητές να αντιπαραβάλουν ποικίλες στάσεις ζωής που διέπουν ανθρώπινες σχέσεις (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

I.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Όνειρα με χαρταετούς και περιστέρια» του Φ. Φαριάντ

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Να εντοπίσετε μέσα στο κείμενο εικόνες που να αποδίδουν το όραμα της παγκόσμιας ειρήνης.* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο, συσχέτιση με την παγκόσμια ειρήνη (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Να ζωγραφίσετε όποιες από τις εικόνες του κειμένου σας αρέσουν.* Εικαστική απόδοση του κειμένου. Διασύνδεση με τη ζωγραφική (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Ας πούμε ότι ο ήλιος και το φεγγάρι είναι δυο ρόδες στο δικό σας ποδήλατο. Πού θα ταξιδεύατε μ' αυτό;* Καλλιέργεια της φαντασίας, παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος σύμφωνα με τα Αναλυτικά Προγράμματα των δύο χωρών είναι να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές μέσα από το κείμενο τη διαχρονική αξία της φιλίας και της ειρήνης και την αναγκαιότητά τους για όλους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

I.3 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η Ευρώπη κι ο ταύρος» του Χ. Σακελλαρίου

Ο συγγραφέας διηγείται τον γνωστό μύθο για την αρπαγή της Ευρώπης από τον Δία και τη μεταμόρφωσή του σε ταύρο.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Να εντοπίσετε λέξεις και φράσεις του κειμένου που δείχνουν την ομορφιά της Ευρώπης και του ταύρου.** Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. **Να αποδώσετε με ζωγραφιές πρόσωπα ή σκηνές του μύθου της αρπαγής της Ευρώπης.** Εικαστική απόδοση του κειμένου. Διασύνδεση με τη ζωγραφική (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο έχει ενταχθεί στη συγκεκριμένη ενότητα προκειμένου οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν μέσα από τον μύθο τη αξία της αλληλεγγύης, της φιλίας, την εδραίωση ανθρώπινων και κοινωνικών σχέσεων μέσα σε κλίμα ειρήνης για την εμπέδωση δημοκρατικού ήθους σε μια ενωμένη Ευρώπη (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

I.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η Ευρώπη] του Ζακ Λε Γκοφ

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. **Γιατί νομίζετε ότι η Ευρώπη ονομάζεται «γηραιά ήπειρος»;** Κρίση, σχολιασμός, διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
2. **Να συζητήσετε στην τάξη σας την άποψη ότι η σωστή Ενωμένη Ευρώπη θα πρέπει να είναι: α) η Ευρώπη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, β) η Ευρώπη των εργαζομένων, γ) η Ευρώπη του πολιτισμού και της παιδείας, δ) η Ευρώπη της οικολογικής ευαισθησίας.** Κατανόηση-ανάλυση-ερμηνεία. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
3. **Να βρείτε από το σχολικό βιβλίο της Ιστορίας της Αρχαίας Ελλάδας γεγονότα που να δείχνουν τη γέννηση και την ανάπτυξη της δημοκρατίας.** Αναζήτηση ιστορικών στοιχείων-διεξαγωγή έρευνας (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Οι στόχοι είναι ίδιοι με αυτούς του παραπάνω κειμένου.

I.5 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η Βροχούλα, ο Μουντζούρης κι ένα χριστουγεννιάτικο όνειρο» του Χ. Μπουλώτη

Το κείμενο είναι αλληγορικό και περιγράφει τις περιπέτειες δύο γατών με ανθρώπινα χαρακτηριστικά.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Ο Μουντζούρης και η Βροχούλα διαθέτουν γνωρίσματα που θυμίζουν ανθρώπινους χαρακτήρες; Ποια είναι αυτά;* Κατανόηση περιεχομένου. Αξιολόγηση-αντιπαραβολή με ανθρώπινους χαρακτήρες (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Τι λέτε, η διαφορετική γλώσσα, η θρησκεία και το χρώμα είναι λόγοι που μπορούν να εμποδίσουν δυο ανθρώπους να γνωριστούν και να ζήσουν μαζί;* Συζητήστε το στην τάξη. Κρίση, σχολιασμός, διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Ο συγγραφέας μάς πληροφορεί στον πρόλογο του βιβλίου που περιλαμβάνει την ιστορία της Βροχούλας και του Μουντζούρη ότι όλες τις ιστορίες που περιέχονται στο βιβλίο τις εμπνεύστηκε κοιτάζοντας παλιές κάρτες. Γράψτε κι εσείς μια ιστορία, κοιτάζοντας μια χριστουγεννιάτικη ή άλλη κάρτα της αρεσκείας σας.* Διασύνδεση με τα εικαστικά. Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Ο συγγραφέας δεν αναφέρεται στις δυσκολίες που σίγουρα θα συνάντησαν οι δύο ήρωες μας ώσπου ν' ανταμώσουν. Μπορείτε να αναφερθείτε εσείς σ' αυτές;* Σχολιασμός, καλλιέργεια φαντασίας, αφήγηση (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος του κειμένου, σύμφωνα με τα Αναλυτικά Προγράμματα της Ελλάδας και της Κύπρου, είναι οι μαθητές να κατανοήσουν ότι οι μορφές των φιλικών σχέσεων επηρεάζονται από την εποχή και την κουλτούρα και να συνειδητοποιήσουν την αξία της για όλους τους ανθρώπους ανεξαρτήτως ηλικίας, χώρας, φυλής (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

I.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το χαμογελαστό συννεφάκι» της Μ. Λοΐζου

Έχει θέμα μία οικογένεια Ελλήνων και Τούρκων στη διχοτομημένη Λευκωσία.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Τα Χαμόγελα επισκέπτονται μια κυπριακή και μια τουρκική οικογένεια στη*

διχοτομημένη Κύπρο και συζητάνε τις εμπειρίες τους. Τι κοινά βρίσκουν στις δυο οικογένειες; Κατανόηση περιεχομένου. Σύγκριση, ομοιότητες, διαφορές (φορμαλιστική προσέγγιση).

- 2. Ποιες απαντήσεις μπορείτε να δώσετε στα «ΓΙΑΤΙ;» των Χαμόγελων;** Διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
- 3. Τα δυο Χαμόγελα, ενωμένα σ' ένα «μεγάλο» Χαμόγελο, συνεχίζουν το ταξίδι τους μακριά από τον ουρανό της Κύπρου. Τι βλέπουν, τι ακούν, τι αισθάνονται; Γράψτε κι εσείς τις δικές σας παραμυθένιες ιστορίες.** Μυθοπλαστική προέκταση ιστορίας μετά το τέλος (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου, εκτός από την κατανόηση ότι ιστορία και λογοτεχνία διασυνδέονται, είναι η συνειδητοποίηση της αξίας της αλληλεγγύης, της φιλίας, της εδραίωσης ανθρώπινων και κοινωνικών σχέσεων μέσα σε κλίμα ειρήνης για την εμπέδωση δημοκρατικού ήθους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας και τη θεματική «ιστορίες άλλων λαών» (Δ' Δημοτικού), οι μαθητές μέσα από το κείμενο συνειδητοποιούν πως οι διάφορες πολιτιστικές κοινότητες έχουν αναπτύξει αξίες και ιδέες προκειμένου να αντιμετωπίσουν τα ίδια προβλήματα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

I.7 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Οι φίλοι μας οι τσιγγάνοι] της Ε. Σαραντίνη

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

- 1. Πώς περιγράφονται οι τσιγγάνοι στο κείμενο και γιατί γοητεύονται τα παιδιά από την τσιγγάνικη ζωή;** Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός χωρίων (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
- 2. Όταν συναντάτε ανθρώπους διαφορετικούς από σας, από άλλη φυλή, άλλο πολιτισμό, άλλη θρησκεία, τι σκέφτεστε γι' αυτούς;** Κρίση, αξιολόγηση, σχολιασμός, διατύπωση άποψης μέσα από έκφραση συναισθημάτων (αναγνωστική προσέγγιση).
- 3. Μπορείτε να περιγράψετε το χαρακτήρα της Μαρίλως, όπως αυτός φαίνεται από τη συμπεριφορά της στο περιστατικό με το αφηνιασμένο άλογο;** Κρίση, αξιολόγηση, σχολιασμός, διατύπωση άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).
- 4. Το ξέρετε ότι οι τσιγγάνοι έχουν θαυμάσια λαϊκή παράδοση και πολύ ωραία παραμύθια και τραγούδια; Να βρείτε πληροφορίες για τη ζωή και τα έθιμά τους.** Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας, εντοπισμός πολιτιστικών στοιχείων (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στους στόχους του Αναλυτικού Προγράμματος Ελλάδας (θεματική: ιστορίες άλλων λαών) που αφορά στην προσέγγιση άλλων τρόπων ζωής μέσα από την οπτική των ανθρώπων που βιώνουν τον διαφορετικό πολιτισμό καθώς και στη συνειδητοποίηση ότι τα στερεότυπα για διαφορετικές φυλετικές ομάδες προκύπτουν από την άγνοια για τον άλλον τρόπο ζωής (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές κατανοούν ότι οι ομοιότητες μεταξύ φυλών έχουν ανθρωπολογική βάση και οι διαφορές κοινωνικές (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ «ΦΑΝΤΑΣΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΠΕΤΕΙΑ»

ΙΑ.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η καλλονή με το φιδίσιο σώμα» της Ε. Μάρρα

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Περιγράψτε τον Τυφώνα και την Έχιδνα. Ποια ανθρώπινα χαρακτηριστικά τους δίνει η συγγραφέας;* Κατανόηση περιεχομένου. Περιγραφή, αφήγηση, σχολιασμός (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Να συγκρίνετε την εξωτερική εμφάνιση και τον ψυχικό κόσμο των δύο μυθικών τεράτων.* Κρίση, αξιολόγηση, σχολιασμός. Έκφραση συναισθημάτων των δύο ηρώων (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Μπορείτε να εντοπίσετε τη σχέση μεταξύ του κειμένου και του αρχαίου ρητού «όμοιος ομοίω αεί πελάζει» (= ο όμοιος συναναστρέφεται τον ομοίό του);* Κρίση, αξιολόγηση, ομοιότητα, αντιπαράβολή (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Να βρείτε πληροφορίες για τη Γιγαντομαχία και τα άλλα τέρατα της ελληνικής μυθολογίας, που αναφέρονται προς το τέλος του κειμένου.* Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας για συγκέντρωση πληροφοριών (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στη θεματική του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου «Λογοτεχνία και Φαντασία» και σκοπός είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι ο λογοτεχνικός κόσμος είναι ένας κόσμος της φαντασίας με στόχο την τέρψη των αναγνωστών και την έξαψη της περιέργειάς τους (αναγνωστική προσέγγιση). Στόχος του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας είναι οι μαθητές να καλλιεργήσουν την φαντασία τους αλλά και να διακρίνουν τα στερεότυπα και τις συμβάσεις των μύθων (φορμαλιστική προσέγγιση).

ΙΑ.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ταξίδια γεμάτα περιπέτειες] του Λουκιανού

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Πώς περιγράφει ο αφηγητής τους εχθρούς που συνάντησαν οι ναύτες; Μπορείτε να ζωγραφίσετε κάποια από τις εικόνες του κειμένου; Σχολιασμός τρόπων έκφρασης του συγγραφέα.* Διαθεματική διασύνδεση με τα εικαστικά (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Ποιες σκηνές από την ελληνική ιστορία, τη μυθολογία ή την ποίηση θυμίζουν οι εικόνες με τα δελφίνια και το καράβι που πέρασε πάνω από τα δέντρα; Σύγκριση-αντιπαραβολή. Δραστηριότητα διεξαγωγής έρευνας* (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Βρείτε σε ποια σημεία του κειμένου υπάρχει υπερβολή. Αντικαταστήστε αυτά τα σημεία με δικές σας εικόνες από τη μυθολογία, την ιστορία ή τη σύγχρονη καθημερινή ζωή.* Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Από ένα σημείο που εσείς θα επιλέξετε, προχωρήστε την ιστορία, δίνοντάς της μια δική σας εκδοχή.* Μυθοπλαστική προέκταση ιστορίας μετά το τέλος (αναγνωστική προσέγγιση).

• ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος του κειμένου σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι οι μαθητές να αναπτύξουν δημιουργική σχέση με το κείμενο και να καλλιεργήσουν την φαντασία και την ενσυναισθητική τους ικανότητα προκειμένου να προβούν σε δημιουργική αναγραφή π.χ. δημιουργική επέμβαση στο κείμενο (αναγνωστική προσέγγιση). Στόχος του κειμένου σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας είναι οι μαθητές να κατανοήσουν ότι μια ιστορία επιστημονικής φαντασίας εκτυλίσσεται μέσα σε πολιτικοκοινωνικά συμφραζόμενα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΙΑ.3 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Στρατός για κλάματα] των Ρ. Γκοσινύ-Α. Ουντερζό

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Πού φαίνεται η διακωμώδηση του ρωμαϊκού στρατού;* Εντοπισμός σημείων στο κείμενο (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Ποια σκηνή κατά τη γνώμη σας έχει το περισσότερο χιούμορ;* Διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).

3. *Χωριστείτε στην τάξη σε δυο ομάδες. Οι μισοί να γράψετε μια ιστορία και ύστερα οι άλλοι να εμπνευστείτε από αυτήν και να φτιάξετε ένα δικό σας κόμικ.* Παραγωγή πολυτροπικού κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας και στη θεματική «Κόμικς» (Δ΄ Δημοτικού) το οποίο αφορά στην κατανόηση των μαθητών για τη συλλειτουργία εικόνας και λόγου και την εξοικείωσή τους με τις τεχνικές, τους κώδικες των κόμικς (φορμαλιστική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές μέσα από την ανάγνωση κόμικς εξοικειώνονται με αυτό το είδος του κειμένου και μυούνται στους τρόπους που κάνουν το κείμενο χιουμοριστικό (φορμαλιστική προσέγγιση).

ΙΑ.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το άρρωστο άλογο» του Ζ. Παπαντωνίου

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Τι είδε στα ταξίδια της φαντασίας του το άλογο;* Κατανόηση περιεχομένου (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Το άρρωστο άλογο αντιστέκεται στη σκλαβιά του με τη φαντασία. Να συζητήσετε για τις δυνατότητες που προσφέρει στον άνθρωπο η φαντασία, και για τη γενικότερη σημασία της για την ανθρώπινη ζωή.* Διατύπωση τεκμηριωμένης άποψης (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος του κειμένου, βάσει των Αναλυτικών Προγραμμάτων Ελλάδας και Κύπρου, είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της φαντασίας στη ζωή τους μέσα από την καλλιέργεια της (αναγνωστική προσέγγιση).

ΙΑ.5 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η θλιμμένη αγελάδα] του Ε. Τριβιζά

Στο κείμενο ο ταυρομάχος έχει συνομιλία με μια αγελάδα η οποία τον παρακαλά να μην σκοτώσει τον αγαπημένο της ταύρο. Διακρίνεται για το χιούμορ και τη φαντασία του συγγραφέα.

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Αν ήσαστε και σεις διάσημος ή διάσημη ταυρομάχος, ποια δικαιολογία θα βρίσκατε ώστε να αποφύγετε την ταυρομαχία; Ας πούμε, θα λέγατε ότι πιάστηκε η μέση σας ή ότι είχατε μπουγάδα και το κόκκινο πανί σας ξέβαψε στο πλύσιμο; Να βρείτε μερικές έξυπνες δικαιολογίες.* Διατύπωση άποψης. Καλλιέργεια φαντασίας (αναγνωστική προσέγγιση).

2. *Να μετατρέψετε το κείμενο σε θεατρικό έργο.* Διασύνδεση με το θέατρο. Δραματοποίηση κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Να γράψετε ένα γράμμα στον Ευγένιο Τριβιζά, στη διεύθυνση: Νησί των Πυροτεχνημάτων.* Παραγωγή γραπτού κειμένου (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Το κείμενο ανταποκρίνεται στο Αναλυτικό Πρόγραμμα της Ελλάδας σύμφωνα με το οποίο οι μαθητές είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν μέσα από το χιούμορ την οπτική με την οποία προβάλλονται οι άνθρωποι, οι ιδέες και καταστάσεις (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου, οι μαθητές αποκτούν κριτική επίγνωση του φανταστικού κόσμου της λογοτεχνίας (αναγνωστική προσέγγιση).

ΙΑ.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο παράξενοςπραματευτής» της Ζ. Βαλάση

- **ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ: ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ**

1. *Τι είχε στο καλάθι του οπραματευτής; Αν ήσουν εσύ στη θέση του, τι θα έβαζες στο δικό σου καλάθι;* Κατανόηση περιεχομένου. Δραστηριότητα βιωματικού χαρακτήρα (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
2. *Ποιους συναντά στη μεγάλη πόλη οπραματευτής; Τι φταίει που κανείς δε θεωρεί πολύτιμο το κλειδάκι της αγάπης;* Κατανόηση περιεχομένου. Διατύπωση άποψης (φορμαλιστική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Αν υπήρχε το κλειδάκι της αγάπης, που ανοίγει τις καρδιές των ανθρώπων, πώς θα ήταν ο κόσμος;* Κρίση, αξιολόγηση, διατύπωση γνώμης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση), (αναγνωστική προσέγγιση).
4. *Στη μεγάλη πόλη οπραματευτής της ιστορίας μας συναντά τους δράκους από το «Δρακοπαραμύθι της Αγγελικής Βαρελλά (σ. 57-59). Τι σκέφτεται και πώς αντιδρά; Να γράψεις ένα δικό σου παραμύθι.* Μυθοπλαστική παρέμβαση για τη συνέχεια της ιστορίας (αναγνωστική προσέγγιση).

- **ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ**

Στόχος του Αναλυτικού Προγράμματος της Ελλάδας είναι οι μαθητές να καλλιεργήσουν την φαντασία τους (αναγνωστική προσέγγιση) αλλά και να διακρίνουν τα στερεότυπα και τις συμβάσεις των φανταστικών ιστοριών (φορμαλιστική προσέγγιση). Στόχος του κειμένου σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα της Κύπρου είναι οι μαθητές να αναπτύξουν δημιουργική σχέση με το κείμενο και να καλλιεργήσουν την φαντασία τους προκειμένου να προβούν σε δημιουργική αναγραφή π.χ. δημιουργική επέμβαση στο κείμενο (αναγνωστική προσέγγιση).

ΙΑ.7 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η φάλαινα και ο οισοφάγος της» του Ρ. Κίπλινγκ

Στο κείμενο περιγράφεται με χιούμορ και φαντασία γιατί η φάλαινα δεν τρώει ανθρώπους.

• ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ:ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΟΧΩΝ

1. *Οι μικρές ιστορίες του βιβλίου του Κίπλινγκ γράφτηκαν από το συγγραφέα τους για την κόρη του Ζοζεφίνα. Σε ποια σημεία νομίζετε ότι η κόρη του διατύπωνε απορίες;* Κατανόηση περιεχομένου. Εντοπισμός σημείων (φορμαλιστική προσέγγιση).
2. *Ξεκινώντας από σημεία του κειμένου που εσείς θα επιλέξετε, δώστε τις δικές σας προεκτάσεις σ' αυτά.* Μυθοπλαστική παρέμβαση στο κείμενο (αναγνωστική προσέγγιση).
3. *Ο ναυαγός που κατάπιε η φάλαινα μήπως σας θυμίζει κάποιο παρόμοιο γεγονός από τα παραμύθια ή από ιστορίες που έχετε ακούσει;* Διαθεματική διασύνδεση με παραμύθια (αναγνωστική προσέγγιση)
4. *Μπορείτε να γράψετε κι εσείς μια δική σας ιστορία, π.χ. πώς απέκτησε τις ραβδώσεις της η ζέβρα;* Παραγωγή λόγου (αναγνωστική προσέγγιση).

ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ ΣΤΟΧΩΝ

Οι στόχοι του κειμένου είναι ίδιοι με αυτούς του παραπάνω κειμένου.

A.2 Διάρθρωση Θεματικών Ενοτήτων στο Κυπριακό Ανθολόγιο για τα Παιδιά του Δημοτικού (Μέρος Β΄)

Παρουσιάζεται η διάρθρωση των κειμένων του Κυπριακού Ανθολογίου. Επειδή δεν προτείνονται στο βιβλίο ερωτήσεις-δραστηριότητες κάτω από τα κείμενα, γίνεται μόνο ο εντοπισμός των στόχων βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου.

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΕΝΟΤΗΤΩΝ Α'-Δ'

Η Α' ενότητα περιλαμβάνει δύο ποιήματα από την αρχαία περίοδο (8^{ος} αι.π.Χ-395 μ.): «στη νήσο Κύπρο» του Εύκλου και «Κύπρια Έπη» του Στασίνου από το βιβλίο του Κ. Χατζηιωάννου «Η Αρχαία Κύπρος εις τα Ελληνικάς Πηγάς».

Η Β' ενότητα αφορά τη Βυζαντινή Περίοδο (395 μ.Χ.-1191 μ.Χ.) γι' αυτό και για την εικονογράφηση επιλέχθηκε ένα μωσαϊκό με την Παναγία και τους Αρχαγγέλους Μιχαήλ και Γαβριήλ. Περιλαμβάνει το ποίημα «Χαίρε της Κύπρου η ακοίμητος φύλαξ» του Άγιου Νεόφυτου.

Η Γ' ενότητα αφορά την περίοδο της Φραγκοκρατίας και Ενετοκρατίας (1192-1571 μ.Χ.) και επιλέχθηκε μία φωτογραφία από το Αβαείο του Μπέλαπαϊς. Το πρώτο κείμενο είναι απόσπασμα από το έργο «Διήγησις κρόνικας Κύπρου αρχεύοντα από την εχρονίαν αυστ' (1456) Χριστού του Γ. Βουστρωνίου, όπου περιγράφεται η πείνα και η επιδημία που θέρισε το νησί. Το κείμενο είναι γραμμένο στο κυπριακό γλωσσικό ιδίωμα της εποχής, γι' αυτό και έχει ερμηνεία στην νέα ελληνική. Το δεύτερο κείμενο είναι απόσπασμα από το έργο «Εξήγησις της γλυκείας χώρας Κύπρου, η οποία λέγεται Κρόνακα, τουτέστιν Χρονικόν» του Λ. Μαχαιρά. Στο απόσπασμα δίνεται η εικόνα του πλούτου της Αμμοχώστου εκείνη την εποχή.

Η Δ' ενότητα αφορά στην περίοδο της Τουρκοκρατίας (1571 μ.Χ.-1878 μ.Χ.) και για την εικονογράφηση επιλέχθηκε μία προσωπογραφία του αρχιεπισκόπου Κύπρου Κυπριανού. Το πρώτο κείμενο είναι απόσπασμα από το έργο του Κυπριανού Αρχιμανδρίτη «Ιστορία χρονολογική της νήσου Κύπρου» και μιλά για την κατάκτηση του νησιού από τους Τούρκους. Το δεύτερο είναι απόσπασμα από τον Νεόφυτο Ροδινό «Περί ηρώων, στρατηγών, φιλοσόφων και άλλων ονομαστών, όπου εβγήκασιν από το νησί της Κύπρου» στο οποίο εξυψώνονται ως άξια τέκνα της Κύπρου ο Ζήνων και ο Κιτιεύς.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος των παραπάνω ποιημάτων και κειμένων είναι οι μαθητές βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος της Κύπρου να συνειδητοποιήσουν ότι η ιστορία και η λογοτεχνία διασυνδέονται και να αντιληφθούν τους τρόπους με τους οποίους μεταπλάθεται ένα ιστορικό γεγονός σε λογοτέχνημα (Θεματικός Άξονας: Λογοτεχνία και Ιστορία) (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Ε΄ ΕΝΟΤΗΤΑ «ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΗΣ ΑΓΓΛΟΚΡΑΤΙΑΣ (1878 -1960)»

Ε.1 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο Τρελόγιαννος» της Ε. Ιωαννίδου-Αδαμίδου

Στο απόσπασμα περιγράφεται η γνωριμία και φιλία κάποιων παιδιών με έναν άνδρα με ειδικές ανάγκες με αναφορές στην τούρκικη απόβαση του '74.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος του αποσπάσματος σύμφωνα με το Αναλυτικό Πρόγραμμα είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την αξία της φιλίας, αλληλεγγύης και να κατανοήσουν την έννοια της ετερότητας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Ε.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Κομμένα Φτερά» του Α. Αμίλιου

Θέμα του διηγήματος είναι η προσπάθεια των Φράγκων να πείσουν τους Κυπρίους να πολεμήσουν μαζί τους εναντίον των Σαρακηνών με ανταλλάγματα που δεν πραγματοποιήθηκαν ποτέ.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Ε.3 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Αρματωμένοι» του Λ. Ακρίτα

Το κείμενο έχει θέμα το ελληνοϊταλικό πόλεμο και θεωρείται αντιπολεμικό και περιγράφει τη συνάντηση δύο φαντάρων, ενός Έλληνα και ενός Ιταλού, σ' ένα αυλάκι για νερό.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος του κειμένου είναι ίδιος μ' αυτόν του παραπάνω κειμένου.

Ε.4 ΠΟΙΗΜΑ

«Αθλητικός όρκος» του Γ. Αλιθέρση

Στο ποίημα εξυμνείται το αθλητικό ιδεώδες.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος βάσει του Αναλυτικού Προγράμματος είναι οι μαθητές να κατανοήσουν τη σημασία της άθλησης ως ατομικής φυσικής δραστηριότητας αλλά και ως δραστηριότητα ευγενούς άμιλλας και συναδέλφωσης των λαών (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.5 ΠΟΙΗΜΑ

[Οι Θερμοπύλες της Ειρήνης] του Τ. Ανθία

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Έχει ως στόχο να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σημασία της ειρήνης για την εδραίωση των ανθρωπίνων σχέσεων και του δημοκρατικού ήθους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.6 ΠΟΙΗΜΑ

«Ειρήνη υμίν» του Π. Βαλδασερίδη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος του ποιήματος είναι ίδιος με τον παραπάνω.

E.7 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο Θησέας» του Α. Γάβρη

Το ποίημα είναι αλληγορικό και περιγράφει τον μύθο του Θησεά και του Μινώταυρου.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να κατανοήσουν τους ιδεολογικούς κώδικες με τους οποίους το παρελθόν γίνεται θέμα στην ποίηση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.8 ΠΟΙΗΜΑ

[Στερνές κραυγές] του Χ. Γαλατόπουλου

Το ποίημα γράφτηκε από τον ποιητή στο νοσοκομείο των κεντρικών φυλακών με αφορμή την είδηση του θανάτου των γονιών του.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τη σημασία της οικογένειας στο άτομο και στη συγκρότηση της κοινωνικής ζωής (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.9 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ελεύθεροι Πολιορκημένοι» του Α. Γεωργιάδη-Κυπρολέων

Έχει θέμα την απελευθέρωση του 1821. Στο απόσπασμα περιγράφεται το ψάρεμα στη λιμνοθάλασσα ύστερα από τον καθαρισμό της από τον Μιαούλη.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.10 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Δυστύχημα στο μεταλλείο] του Χ. Γεωργίου

Στο απόσπασμα γίνεται αναφορά για τους αγώνες των Κυπρίων για την απελευθέρωσή τους το 1950.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν μέσα από τη λογοτεχνία αλλά και να συνειδητοποιήσουν τη σημασία της αλληλεγγύης και του αλτρουισμού (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.11 ΠΟΙΗΜΑ

«Σ' ένα βαπόρι που φεύγει» του Λ. Γιαννίδη

Το ποίημα μπορεί να ενταχθεί στον 4^ο Θεματικό Άξονα «περιπέτεια στη θάλασσα».

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν ότι ο κόσμος της λογοτεχνίας είναι ένας κόσμος φανταστικός που αποσκοπεί στην τέρψη και την έξαψη της φαντασίας των αναγνωστών (αναγνωστική προσέγγιση).

E.12 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο Πετρής ο Μουλλωτός» του Κ. Γραικού

Στο κείμενο περιγράφεται η προσωπικότητα ενός Κύπριου και οι αντιδράσεις του σε διάφορα περιστατικά της ζωής του κυρίως από την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το κείμενο ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στην κατανόηση ότι «όλοι είμαστε ίδιοι, όλοι διαφορετικοί» καθώς και στο ότι οι διαφορές μεταξύ των ανθρώπων έχουν κοινωνική βάση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.13 ΠΟΙΗΜΑ

«Το χαλασμένο σπίτι» του Δ. Δημητριάδη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα ανταποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στην αντίληψη της ανθρωπολογικής ποικιλίας που είναι σύμφυτη με τη συγκρότηση της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.14 και E.15 ΠΟΙΗΜΑΤΑ

«Κερύνεια» των Π. Δρουσιώτη και Α. Ευγενίου

Αναφέρονται στην Κερύνεια μετά την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.16 ΠΟΙΗΜΑ

«Νόστιμον ήμαρ» του Α. Ιντιάνου

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να οικοδομήσουν την έννοια του ξένου και να συνειδητοποιήσουν την αξία των κοινωνικών σχέσεων (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.17 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ονήσιλος» του Π. Ιωαννίδη

Θέμα του διηγήματος είναι η επανάσταση των Κυπρίων με σκοπό την αποτίναξη του περσικού ζυγού.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.18 ΠΟΙΗΜΑ

«Εικοσιένα» του Ι. Καραγεωργιάδη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος του είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

E.19 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Οι γιορτές των Χριστουγέννων] του Χ. Κάρμιο

Στο απόσπασμα περιγράφεται η εορταστική ατμόσφαιρα των Χριστουγέννων.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την πολιτισμική κληρονομιά μέσα από κείμενα ηθών και εθίμων (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.20 και E.21 ΠΟΙΗΜΑΤΑ

«Τα καλά των δέντρων» του Κ. Καρνέρα, «Η χαρά της βροχής» του Α. Κλόκκαρη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι τα παιδιά να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στο οικοσύστημα αναπτύσσοντας οικολογική συνείδηση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.22 ΠΟΙΗΜΑ

«Στην κρουστάλλινη πηγή του Μ. Κράλη

Το ποίημα μπορεί να διδαχθεί στην ενότητα «τοπία» του Θεματικού Άξονα «Λογοτεχνία και Φύση».

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν επαγωγικά τον φυσικό κόσμο στην ολότητά του (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.23 ΠΟΙΗΜΑ

«Το χώμα» του Ν. Κρανιδιώτη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.24 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ένας ηρωικός λαός] του Ι. Κυθρεώτη

Περιγράφονται τα βασανιστήρια που υπέστησαν οι άνδρες ενός χωριού ύστερα από τον φόνο ενός Άγγλου στρατιωτικού.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

E.25 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Τα βασανιστήρια] του Σ. Λαζάρου

Στο κείμενο περιγράφονται τα βασανιστήρια που πέρασε ο ίδιος ο συγγραφέας κατά τον απελευθερωτικό αγώνα του 1955-59.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

E.26 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Η γνώμη του κοσμογύριστου» του Π. Λεβέντη

Έχει ως θέμα το αστικό και το παραδοσιακό περιβάλλον.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Αναποκρίνεται στο στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στη σύγκριση του φυσικού περιβάλλοντος της υπαίθρου με το αστικό περιβάλλον της πόλης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.27 ΠΟΙΗΜΑ

«Θα 'ρθει μια μέρα και για μας» του Γ. Λεύκη

Περιγράφεται το φαινόμενο της φτώχειας.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τα κοινωνικά προβλήματα της εποχής (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.28 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο φτόνος εν προσφάν κι η αβανιά ψουμίν» του Δ. Λιπέρτη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα είναι αλληγορικό και στοχεύει να δείξει τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά ως στοιχείο στη συγκρότηση της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.29 ΠΟΙΗΜΑ

«Χρυσοπράσινο φύλλο» του Α. Μαλένη

Στο ποίημα περιγράφεται το κατεχόμενο τμήμα της Κύπρου μετά την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.30 ΠΟΙΗΜΑ

«Ίδια δόξα» του Γ. Μερκίδη

Αναφέρεται στη συμμετοχή στον απελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

E.31 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η απελευθέρωση του μοναστηριού από τους Γερμανούς] του Θ. Μαρσέλλου

Ο συγγραφέας αφηγείται σκηνές από τον πόλεμο του 1940.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω.

E.32 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Τ' αλατζένιο παντελονάκι» του Τ. Μελά

Έχει ως στόχο να κατανοήσουν οι μαθητές τις ανθρώπινες σχέσεις και τη σημασία της οικογένειας.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ανταποκρίνεται στο 2^ο Θεματικό Άξονα «Λογοτεχνία και Κοινωνία» (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.33 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Βουβός ρόλος» της Η. Μελεάγρου

Έχει ως θέμα τον πυρηνικό όλεθρο και τις απειλές που νιώθουν οι άνθρωποι από τις πυρηνικές δοκιμές.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να αντιληφθούν ότι η προστασία του περιβάλλοντος και της ανθρώπινης ζωής εξαρτάται από την ανθρώπινη παρέμβαση σ' αυτό (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.34 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Στο θέρος» του Λ. Μηλιώτη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να συγκρίνουν το αστικό με το παραδοσιακό περιβάλλον και να αντιληφθούν τη φυσική κατάστασή του (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.35 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ημιχρόνιο» του Π. Μηχανικού

Έχει θέμα τη σύγκριση ανάμεσα σε μια ροδιά και μια ελιά.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Με το κείμενο οι μαθητές γνωρίζουν επιμέρους στοιχεία του φυσικού κόσμου προκειμένου να κατανοήσουν την ολότητά του (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.36-37 ΠΟΙΗΜΑΤΑ

«Η 9^η Ιουλίου 1821» και «Η Χιώτισσα» του Β. Μιχαηλίδη

Το πρώτο αναφέρεται στον απαγχονισμό του αρχιεπισκόπου Κυπριανού και τον αποκεφαλισμό τριών Μητροπολιτών από τους Τούρκους. Το δεύτερο ποίημα έχει θέμα το δράμα μιας νέας από τη Χίο που την πήραν σκλάβα οι Τούρκοι στη Λεμεσό.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Και τα δύο ποιήματα έχουν ως στόχο οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.38 ΠΟΙΗΜΑ

«Άνθρωποι» του Κ. Μόντη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στην κατανόηση των ανθρώπινων χαρακτηριστικών (αναγνωστική προσέγγιση).

E.39 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Στην Κύπρο» του Μ. Νικολαΐδη

Στο απόσπασμα παρατίθεται η επίσκεψη των αποστόλων Βαρνάβα και του Παύλου στην Κύπρο.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την πολιτισμική κληρονομιά τους μέσα από θέματα της θρησκευτικής ζωής και λατρείας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.40 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το κυπαρίσσι» του Ν. Νικολαΐδη

Έχει θέμα την καταστροφή των δασών που προκαλείται από τις αλόγιστες συνήθειες των ανθρώπων.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στο περιβάλλον και να αποκτήσουν οικολογική συνείδηση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.41 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Μέσα ο χάρος κι έξω ο δανειστής» του Γ. Σταυρινού-Οικονομίδη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τα προβλήματα της κοινωνίας και των ανθρώπων που ζουν στην ύπαιθρο (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.42 ΠΟΙΗΜΑ

«Στην ιερή μνήμη του Κυριάκου Μάτση» του Χ. Παπαχρυσόστομου

Εντάσσεται στα κείμενα που αναφέρονται στον απελευθερωτικό αγώνα 1955-'59.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.43 και E.44 ΠΟΙΗΜΑΤΑ

«Εφύλλιος» του Ξ. Πάτσαλου, «Ο Όλεθρος» του Α. Περνάρη

Έχουν θέμα την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Οι στόχοι τους είναι ίδιοι με το παραπάνω ποίημα.

E.45 ΠΟΙΗΜΑ

«Λευτεριά» του Θ.Πιερίδη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την έννοια της ελευθερίας για την εδραίωση των ανθρώπινων, κοινωνικών σχέσεων μέσα σε κλίμα ειρήνης (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.46 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Προσκορτεριά» του Γ. Φιλίππου-Πιερίδη

Έχει θέμα την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.47 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το ύψωμα Χ σώπασε» του Κ. Προυσή

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

E.48 ΠΟΙΗΜΑ

«Οι βράχοι» του Α. Πυλιώτη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στο οικοσύστημα (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.49 ΠΟΙΗΜΑ

«Η άνοιξις προβάλλει μ' ανθοντυμένα κάλλη» του Γ. Σταυρίδη-Ραγιά

Το ποίημα παρόλο που περιγράφει την άνοιξη καταλήγει να τη συνδέει με τον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1898.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να ευαισθητοποιηθούν απέναντι στο οικοσύστημα αλλά και να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.50 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το μαύρο παλικάρι που πήγε να βρει το Θεό» της Μ. Ρουσιά

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την αξία της αγάπης, της αλληλεγγύης και της αλτρουιστικής πίστης ως γνωρίσματα των ανθρώπων για την εδραίωση των σχέσεων τους.

E.51 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Κερκίδες» του Ι. Ρωσσίδη

Έχει θέμα το αθλητικό ιδεώδες

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να αντιληφθούν τη σημασία του αθλητισμού ως δραστηριότητα ευγενούς άμιλλας και συναδέλφωσης των λαών (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.52 ΠΟΙΗΜΑ

«Πατέρα» της Α. Σακαλλή

Αποτελεί φόρο τιμής στην οικογένεια.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Οι μαθητές αντιλαμβάνονται τη σημασία της οικογένειας και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.53 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ολόγυρα εις τη φωτιά» του Δ. Σταυρινίδη

Θέμα του διηγήματος είναι τα βάσανα των Κυπρίων από τους Τούρκους κατά την επανάσταση του 1821. Στο απόσπασμα περιγράφεται μία οικογενειακή στιγμή, στην οποία ο παππούς με τα εγγονάκια κάθονται γύρω από το τζάκι.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

E.54 ΠΟΙΗΜΑ

«Στα γενέθλιά μου» του Τ. Στεφανίδη

Έχει θέμα τα γηρατειά.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Οι μαθητές μέσα από το ποίημα μπορούν να αντιληφθούν τις ομοιότητες και διαφορές μεταξύ των ανθρώπων που έχουν ανθρωπολογική και κοινωνική βάση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.55 ΠΟΙΗΜΑ

«Μάνα!» του Ζ. Σωτηρίου

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Όπως και στο ποίημα E.52, στόχος είναι οι μαθητές να αντιληφθούν τη σημασία της οικογένειας και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.56 ΠΟΙΗΜΑ

«Οι δύο ψαράδες» του Κ. Τόκα

Έχει θέμα τη φιλία ανάμεσα σ' ένα Έλληνα και έναν Τούρκο.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα ανταποκρίνεται στο θεματικό άξονα του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στη συνειδητοποίηση της αξίας της φιλίας και στην κατανόηση της ετερότητας μέσα από την αυτογνωσία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.57 ΠΟΙΗΜΑ

«Κελί» του Γ. Φάνου

Έχει θέμα τον απελευθερωτικό αγώνα 1955-'59.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.58 ΠΟΙΗΜΑ

«Σταλαχτίτες» του Λ. Φαντάζη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Οι μαθητές αντιλαμβάνονται τη σημασία της ειρήνης για την εδραίωση των κοινωνικών σχέσεων και την εμπέδωση δημοκρατικού ήθους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.59 ΠΟΙΗΜΑ

«Το χάρισμα τ' Αϊ-Βασίλη» του Μ. Φραγκούδη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την πολιτισμική κληρονομιά μέσα από κείμενα της θρησκευτικής λατρείας και ζωής (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.60 ΠΟΙΗΜΑ

«Κύκνοι στη Λάρνακα» του Δ. Χαμπουλίδη

Αναφέρεται στην απελευθέρωση της Κύπρου το 1959 από τους Άγγλους.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.61 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το μνημόσυνο της αδελφής μου» του Λ. Χατζηκώστα

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να αντιληφθούν τη σημασία της οικογένειας και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.62 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το ξεσίκωμα του Οκτώβρη» του Φ. Χατζησωτηρίου

Το κείμενο έχει θέμα την Οκτωβριανή επανάσταση του 1931, στην οποία Ελληνοκύπριοι ξεσηκώθηκαν εναντίον των Άγγλων αποικιοκρατών με αίτημα τους την ένωση με την Ελλάδα.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

E.63 ΠΟΙΗΜΑ

«Ωσαννά» του Γ. Χειμαρίδη

Αφορά την ομορφιά του φυσικού τοπίου.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα ανταποκρίνεται στον Θεματικό Άξονα του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στη γνωριμία του φυσικού κόσμου στην ολότητά του (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ' ΕΝΟΤΗΤΑ «ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ (1960-1974)»

ΣΤ.1 ΠΟΙΗΜΑ

«Στερνός λόγος» της Κ. Αγγελίδου

Έχει θέμα την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.2 ΠΟΙΗΜΑ

«Παραλλαγές» του Κ. Βασιλείου

Έχει θέμα την φιλοπατρία.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την ιστορία του τόπου τους μέσα από την λογοτεχνία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.3 ΠΟΙΗΜΑ

[Μνήμη της γενιάς μου] της Π. Γαλάζη

Έχει θέμα την προσφυγιά.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στην κατανόηση της έννοιας της προσφυγιάς και των συνθηκών που τη δημιουργούν (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Στα συρματοπλέγματα της σκλαβιάς» από τον Ζ.Σ. Ρω

Το κείμενο έχει θέμα τον απελευθερωτικό αγώνα 1955-'59 και αναφέρεται στα βασανιστήρια κρατούμενων Κυπρίων.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την ιστορία του τόπου τους μέσα από την λογοτεχνία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.5 ΠΟΙΗΜΑ

[Το χωριό μου] του Κ. Ιωαννίδη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Έχει ως στόχο την γνωριμία των μαθητών με τον τόπο τους.

ΣΤ.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Τα τελευταία λυρικά πετάγματα του ήρωα των βουνών του Πενταδάχτυλου Κυριάκου Μάτση» της Ρ. Κατσέλλη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την ιστορία του τόπου τους μέσα από την λογοτεχνία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.7 ΠΟΙΗΜΑ

«Προς αναγνώστη» της Ν. Παγιάση-Κατσούρη

Έχει θέμα την τούρκικη εισβολή

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.8 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Και τα καράβια φεύγουνε» του Γ. Κατσούρη

Έχει θέμα την αναχώρηση των Κυπρίων στα τέλη του 7^{ου} αιώνα μ.Χ. σε μια πόλη στον Ελλήσποντο λόγω των επιδρομών των Αράβων.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

ΣΤ.9 ΠΟΙΗΜΑ

[Πονεμένο νησί] του Κ. Κλεάνθου

Έχει θέμα την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

ΣΤ.10 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο νεκρός στρατιώτης» του Θ. Κουγιάλη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος του είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

ΣΤ.11 ΠΟΙΗΜΑ

«Δικαιοσύνη» του Σ. Κωνσταντινίδη

Αναφέρεται στη μάχη των Θερμοπυλών και στη συμμετοχή των Θεσπιών, η οποία ωστόσο δεν κέρδισε τη δόξα.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

ΣΤ.12 ΠΟΙΗΜΑ

«Απόψε που γεννήθηκε ο Χριστός» της Ν. Λαδάκη- Φιλίππου

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την πολιτισμική κληρονομιά μέσα από κείμενα της θρησκευτικής λατρείας και ζωής (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.13 ΠΟΙΗΜΑ

«Τώρα που το φως» του Δ. Λοΐζου

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

ΣΤ.14 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Απ' εδώ πέρασαν εκείνοι» του Α. Λυκαύγη

Έχει θέμα την τούρκικη εισβολή στην Κύπρο.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.15 ΠΟΙΗΜΑ

«Στο Γρηγόρη Αυξεντίου» του Κ. Μιχαηλίδη

Αποτελεί φόρο τιμή στον Γρηγόρη Αυξεντίου, ήρωα κατά τον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Άγγλων.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

ΣΤ.16 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Ο παππούς] του Γ. Μολέσκη

Στο απόσπασμα περιγράφεται η προσπάθεια του παππού του ήρωα να μάθει γράμματα.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Οι μαθητές αντιλαμβάνονται τη σημασία της οικογένειας και τις σχέσεις μεταξύ των μελών της (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.17 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η γιορτή της μητέρας] της Κ. Ολυμπίου

Έχει θέμα την οικογένεια.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

ΣΤ.18 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Οι ώρες του χαμού» του Α. Ονουφρίου

Στο απόσπασμα που παρατίθεται δίνεται η εικόνα που επικράτησε στο νησί τις πρώτες ημέρες της προσφυγιάς.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Οι μαθητές μαθαίνουν για το ιστορικό παρελθόν μέσα από τη λογοτεχνία και αντιλαμβάνονται την έννοια της προσφυγιάς (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.19 ΠΟΙΗΜΑ

«Θα 'ρθω» του Σ. Παπαγεωργίου

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα ανταποκρίνεται στον στόχο του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά στην κατανόηση της έννοιας της ξενιτιάς και των συνθηκών που τη δημιουργούν (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.20 ΠΟΙΗΜΑ

«Λίγα λόγια στους μαθητές μου» του Γ.Κ. Παπαδόπουλου

Έχει θέμα τον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Άγγλων αποικιοκρατών.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.21 ΠΟΙΗΜΑ

«Αγνοούμενος» του Μ. Πασιαρδή

Έχει θέμα την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

ΣΤ.22 ΠΟΙΗΜΑ

«Άδεια θρανία» του Α. Παστέλλα

Έχει γραφτεί με αφορμή τον αγώνα κατά των Άγγλων και τη συμμετοχή των νέων σ' αυτόν.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

ΣΤ.23 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η εποποιία του 1955-'59] του Α. Παυλίδη

Περιγράφει ένα σκηνικό με τους αντάρτες στα χρόνια του απελευθερωτικού αγώνα 1955-'59 σ' ένα κρησφύγετο.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με τα παραπάνω κείμενα.

ΣΤ.24 ΠΟΙΗΜΑ

«Τραγούδι του ήλιου» του Α. Πιλλά

Θεωρείται αντιπολεμικό.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Έχει ως στόχο να συνειδητοποιήσουν οι μαθητές τη σημασία της ειρήνης για την εδραίωση των ανθρωπίνων σχέσεων και του δημοκρατικού ήθους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.25 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ανθρώπινηπραμάτεια» του Κ. Πλησή

Έχει ως θέμα τους Κύπριους αγνοούμενος από την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το κείμενο έχει ως στόχο να γνωρίσουν οι μαθητές το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.26 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Το ξεσπίτωμα» της Ν. Ρούσου

Περιγράφει τις ώρες που ακολούθησαν μετά την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την έννοια της προσφυγιάς και γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν μέσα από την ιστορία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.27 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Βιώματα-Κύπρος 1974» της Λ. Σ. Σολομωνίδου

Με τη μορφή συνεντεύξεων, το κείμενο περιγράφει καταστάσεις (νεκροί, αγνοούμενοι, πρόσφυγες) μετά την τούρκικη εισβολή στο νησί.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

ΣΤ.28 και ΣΤ.29 ΠΟΙΗΜΑΤΑ

«Πρόσφυγες» του Π. Σόφα, «Η γριά γιαγιά μου» του Φ. Σταυρίδη

Έχουν θέμα την τούρκικη εισβολή, τους πρόσφυγες και η αγάπη για τα πάτριά εδάφη.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω κείμενο.

ΣΤ.30 ΠΟΙΗΜΑ

«Διαδήλωση» του Θ. Στυλιανού

Έχει θέμα τον απελευθερωτικό αγώνα κατά των Άγγλων αποικιοκρατών.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Το ποίημα έχει ως στόχο να γνωρίσουν οι μαθητές το ιστορικό παρελθόν ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΣΤ.31 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Η δεκάτη Τετάρτη τ' Αυγούστου] του Π. Στυλιανού

Έχει θέμα την τούρκικη εισβολή. Το απόσπασμα περιγράφει τη δεύτερη φάση της τούρκικης εισβολής με την προέλαση των Τούρκων και τη μάχη που έδωσαν οι άντρες του ταγματάρχη Τάσου Μάρκου.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι ίδιος με το παραπάνω ποίημα.

ΣΤ.32 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Του βρενίμου το παιδί πριν πεινάσει μαειρεύκει» του Χ. Χατζήπαπα

Περιγράφει με χιουμοριστικό τρόπο μια οικογενειακή στιγμή μιας οικογένειας.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν την αξία της οικογένειας και το ρόλο που έχει κάθε μέλος της ξεχωριστά (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ Ζ' «ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΕΙΣΒΟΛΗ (1974-)

Ζ.1 ΠΟΙΗΜΑ

«Ο νεκρός στρατιώτης» του Λ. Γαλάζη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Μέσα από το ποίημα οι μαθητές μπορούν να αντιληφθούν τη σημασία της οικογένειας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Ζ.2 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο τελευταίος θρύλος του Αβράμη του Κυρίου» του Ν. Γεωργιάδη

Το κείμενο περιγράφει την ζωή ενός Κύπριου παλαιστή και τον τραγικό θάνατο του κατά την αγγλική αποικιοκρατία.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά, την ανθρωπολογική ποικιλία που είναι σύμφυτη με τη συγκρότηση της κοινωνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.3 ΠΟΙΗΜΑ

«Ανεμώνη» της Χ. Γιαγκουλλή

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Έχει ως στόχο τη γνωριμία των μαθητών με τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος τους (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.4 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Διαδήλωση] του Λ. Ζαφειρίου

Έχει θέμα την εξέγερση των Ελληνοκύπριων για την αποτίναξη της αγγλικής αποικιοκρατίας.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν τους μέσα από την λογοτεχνία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.5 ΠΟΙΗΜΑ

«Τα δέντρα» του Α. Κανάκη

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να ευαισθητοποιηθούν για το φυσικό περιβάλλον και να συνειδητοποιήσουν ότι η κατάστασή του εξαρτάται από την ανθρώπινη παρέμβαση σ' αυτό (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.6 ΚΕΙΜΕΝΟ

«Ο Αριστομένης» του Χ. Μυριανθόπουλου

Στο απόσπασμα περιγράφεται η προσωπικότητα ενός κωμικού προσώπου η οποία στο τέλος βασανίστηκε από τους Άγγλους κατακτητές.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να συνειδητοποιήσουν τη διαφορετικότητα μεταξύ των ανθρώπων και να παρατηρήσουν τις ομοιότητες και διαφορές που έχουν κοινωνική βάση (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.7 ΠΟΙΗΜΑ

«Πενταδάκτυλος» του Π. Νικολάου

Περιγράφεται ο Πενταδάκτυλος μετά την τούρκικη εισβολή.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν φυσικά τοπία αλλά και το ιστορικό παρελθόν μέσα από τη λογοτεχνία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.8 ΚΕΙΜΕΝΟ

[Καλοκαίρι του 1964] του Ν. Ορφανίδη

Προμηνύει τα γεγονότα από την εισβολή των Τούρκων 10 χρόνια μετά.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν το ιστορικό παρελθόν του ως θέμα της επώνυμης λογοτεχνίας (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

Z.9 ΠΟΙΗΜΑ

«Δάσκαλος» της Μ. Σαββίδου

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Ο στόχος είναι οι μαθητές να γνωρίσουν τα ανθρώπινα χαρακτηριστικά που συγκροτούν την κοινωνία (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση).

ΕΝΟΤΗΤΑ Η΄ «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ»

Η ενότητα ξεκινάει με τραγούδια του γάμου από τον λαογράφο Ξ. Φαρμακίδη. Συνεχίζει με δίστιχα με την πέρδικα, με το περιστέρι, δίστιχα του τραπεζιού, της ξενιτιάς καθώς και το τραγούδι της Παναγίας. Ακολουθούν οι μύθοι «Ο Διγενής και η Ρήγαινα» από τον Π. Ξιούτα, «Ο Διγενής κι ο Χάρος» και «γιατί τα ξωκλήσια του Αϊ-Λια χτίζονται τα κορφοβούνια» και «Οι πικραθασιές της Παναγίας του Κύκκου» από τον Α. Πανάρετο. Τα κυπριακά παραμύθια από τον Ν. Κληρίδη έχουν σειρά και συγκεκριμένα: «η αλεπού στο λάκκο», «το παιδίν της κατσικορώνας», «η καμήλα στον γάμον», «ο ποντικός κάμνει και βρίσκει». Ακολουθούν Λαμπριάτικα έθιμα από τον Χ. Κυπριανού, αγροτικά ήθη, έθιμα προλήψεις και δεισιδαιμονίες από τον Κ. Χρυσάνθη και τέλος παροιμίες, αινίγματα, γλωσσοδέτες γραμμένα στην κυπριακή διάλεκτο.

ΕΝΤΟΠΙΣΜΟΣ ΣΤΟΧΩΝ

Στόχος όλης την ενότητας είναι οι μαθητές να γνωρίσουν την πολιτισμική τους κληρονομιά μέσα από θέματα και κείμενα της λαϊκής παράδοσης, λαογραφικά ήθη και έθιμα, μύθους, παραδόσεις, θρησκευτική ζωή και λατρεία. Έτσι, θα είναι σε θέση να αντιληφθούν ότι όλα τα παραπάνω συγκροτούν τον κόσμο της παράδοσης που έχει τη δική του νομοτέλεια (ιστορικο-κοινωνική προσέγγιση). Επίσης, η ενότητα μπορεί να χρησιμοποιηθεί στον 5^ο Θεματικό Άξονα του Αναλυτικού Προγράμματος που αφορά τον λογοτεχνικό γραμματισμό. Για παράδειγμα, οι γλωσσοδέτες μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε μορφοσυντακτικά παιχνίδια, οι μύθοι, οι λαϊκές παροιμίες και παραμύθια ως είδη του αφηγηματικού λόγου στη διαχρονική του εξέλιξη (φορμαλιστική προσέγγιση).

Βιβλιογραφία

Σχολικά Εγχειρίδια-Ανθολόγια

- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α., Καλογήρου, Τ., Παπαδάτος, Γ., Πρωτονοταρίου, Σ & Πυλαρινός, Θ. (2007). *Με Λογισμό και μ' Όνειρο. Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων, Ε' & ΣΤ' Τάξη Δημοτικού*. Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α., Καλογήρου, Τ., Παπαδάτος, Γ., Πρωτονοταρίου, Σ. & Πυλαρινός, Θ. (1999). *Με Λογισμό και μ' Όνειρο. Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων, Ε' & ΣΤ' Τάξη Δημοτικού. Οδηγίες για το Δάσκαλο*. Υπουργείο Παιδείας & Θρησκευμάτων. Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Αθήνα: Ο.Ε.Δ.Β.
- Κουντούρης, Φ., Γεωργίου Γ. & Αναστασιάδου, Ν. (2012). *Κυπριακό Ανθολόγιο για τα Παιδιά του Δημοτικού, Μέρος Β' (Τάξεις Ε'-ΣΤ')*. Υπουργείο Παιδείας & Πολιτισμού Κύπρου. Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης. Λευκωσία: Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων.

Μελέτες

- Abrams, M. H. (2005). *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων. Θεωρία, Ιστορία, Κριτική Λογοτεχνίας*, (Γ. Δεληβοριά, Σ. Χατζηιωαννίδου, Μτφρ). Αθήνα: Πατάκη.
- Αθανασοπούλου, Α. (2005). Σχεδιάσμα για μια Γραμματική της Ποιητικής Γλώσσας. (Σκέψεις και Προτάσεις για τη Διδασκαλία της Λογοτεχνίας). Στο Κ. Μπαλάσκας, Κ. Αγγελάκος, *Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ. 143-173, Αθήνα: Μεταίχιμο.
- Αθανασοπούλου, Α. (2008). Ιχνηλατώντας το Πεδίο της Λογοτεχνίας. Παρατηρήσεις για τη Θεωρία και τη Διδακτική της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. [http://users.sch.gr/afroath/downloads/Didaktiki LOGOTEXNIAS.pdf](http://users.sch.gr/afroath/downloads/Didaktiki_LOGOTEXNIAS.pdf) [Πρόσβαση: 20/5/2014]
- Αθανασοπούλου, Α., Βουτουρής, Π & Σουλιώτης, Μ. (2010). Πρόγραμμα Σπουδών Λογοτεχνίας. Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου, Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων, Υπουργείο Παιδείας και Πολιτισμού. http://www.paideia.org.cy/upload/analytika_programmata_2010/2.logotexnia.pdf [Πρόσβαση: 13/12/2013]
- Αναγνωστοπούλου, Δ. (2005). Η Πλεύση Διδασκόντων και Διδασκομένων στις Σελίδες των Λογοτεχνικών Βιβλίων: Όροι και Προϋποθέσεις. Στο Τ. Καλογήρου, Κ. Λαλαγιάννη (επιμ.), *Η Λογοτεχνία στο Σχολείο. Θεωρητικές Προσεγγίσεις και Διδακτικές Εφαρμογές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ.43-52, Αθήνα: Τυπωθήτω.

- Αποστολίδου, Β. (1999). Τα Ανθολόγια του Δημοτικού. Η Αξιολόγηση των Λογοτεχνικών Κειμένων και η Σημερινή Πραγματικότητα. Αφιέρωμα «Αναγνωστικά: τα πρώτα μας βιβλία», Εφημερίδα Καθημερινή, 7/2/1999.
- Αποστολίδου, Β. & Χοντολίδου, Ε. (2011). Προγράμματα Σπουδών για το Μάθημα της Λογοτεχνίας. Από την Παράδοση στην Καινοτομία. Πρακτικά Επιστημονικού Συνεδρίου Κύπρου, *Διδακτική της Λογοτεχνίας στη Μέση Εκπαίδευση. Αντικρίζοντας το νέο Αναλυτικό Πρόγραμμα Λογοτεχνίας*, 6-7 Μαΐου 2011, σ.σ. 1-10, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας, Παιδαγωγικό Ινστιτούτο Κύπρου.
- Αποστολίδου, Β., Πασχαλίδης, Γ. & Χοντολίδου, Ε. (1995). Η Λογοτεχνία στην Εκπαίδευση: Προϋποθέσεις για ένα Νέο Πρόγραμμα Διδασκαλίας. *Σύγχρονα Θέματα*, 57, 78–85.
- Αριστοδήμου-Ιακωβίδου, Ν. (2013). «Για ένα Πουκάμισο Αδειανό, για μιαν Ελένη...». Συνδυασμός των Λογοτεχνικών Θεωριών-Νέα Κριτική και Αναγνωστικές Θεωρίες-Στη διδασκαλία της Ποίησης (Γυμνάσιο). Στο Β. Πάτσιου, Τ. Καλογήρου (επιμ.), *Η δύναμη της Λογοτεχνίας, Διδακτικές προσεγγίσεις-Αξιοποίηση διδακτικού υλικού (Δημοτικό-Γυμνάσιο-Λύκειο)*, σ.σ. 29-59, Αθήνα: Gutenberg.
- Αρμενιού, Σ. (2013). Απροσδόκητες Συναντήσεις: Περίπατος από και προς το Λεμονοδάσος. Το Μυθιστόρημα (ολόκληρο) στη Σχολική Τάξη. Διδακτικές Προσεγγίσεις-Υποστηρικτικό Υλικό. Στο Β. Πάτσιου, Τ. Καλογήρου (επιμ.), *Η δύναμη της Λογοτεχνίας, Διδακτικές προσεγγίσεις-Αξιοποίηση διδακτικού υλικού (Δημοτικό-Γυμνάσιο-Λύκειο)*, σ.σ. 229-256, Αθήνα: Gutenberg.
- Αφράτης, Γ. (2014). Αναλυτικό Πρόγραμμα Σπουδών και Γνώση. <https://www.google.gr/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=2&ved=0CCcQFjAB&url=http%3A%2F%2Fusers.uoa.gr%2F~spapast%2FSynedrKozan%2FPra ktika%2F06Programmata%2F3043afraths.doc&ei=LVgtVLaROaWfygOihoHAAw&usg=AFQjCNHGZph8HPSAXs7-RlzLPQu7OTBT0Q&sig2=vdz053qo6iljz558-G0Twx> [Πρόσβαση: 30/08/2014]
- Βλαχογιάννη, Α. (2006). Η Αισθητική της Πρόσληψης στη Λογοτεχνία. Ένα Παράδειγμα. Στο Α. Βλαχογιάννη, *Διδακτικές προσεγγίσεις στα φιλολογικά μαθήματα. Θεωρία και πράξη*, σ.σ.137-146, Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ.Δαρδανός.
- Γερογιάννης, Κ. & Μπούρας, Α. (2010). Σχεδιασμός Αναλυτικών Προγραμμάτων Σπουδών – Νέες Τάσεις. Στο Σ. Πανταζής, Θ. Μπάκας κ.ά., Πρακτικά Συνεδρίου, 2^ο Διεθνές Συνέδριο Προσχολικής Αγωγής. *Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21ου αιώνα*. Ιωάννινα, 17-20 Μαΐου 2007, σ.σ. 482-490, Ιωάννινα.
- Γουλής, Δ. (2010). Το Έργο και η Προσφορά της Φιλίσας Χατζηχάνα στην Παιδική Λογοτεχνία της Κύπρου και της Ελλάδας. Διδακτορική Διατριβή. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Σχολή Επιστημών Αγωγής, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, Ιωάννινα. <http://thesis.ekt.gr/thesisBookReader/id/23248#page/1/mode/2up>. [Πρόσβαση: 30/5/2015].
- Γρόσδος, Σ. (2011). Σχεδιάζοντας ένα Πρόγραμμα Λογοτεχνίας στο Σχολείο, (Β μέρος). *Παράθυρο στην Εκπαίδευση του Παιδιού*, 69, 288-295.

- Δενδρινού, Β. & Ξωχέλλης, Π. (2014). Προγράμματα Σπουδών στη Σχολική Εκπαίδευση: Έννοιες και Όροι. <http://www.komvos.edu.gr/periodiko/periodiko1st/default.htm> [Πρόσβαση: 13/03/2014]
- Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.) (2002). *Αναλυτικά Προγράμματα Σπουδών (ΑΠΣ) Υποχρεωτικής Εκπαίδευσης*, τομ.Α, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, Αθήνα.
- Δρούγκα, Κ. (2012). Ενδιαφέρει Ακόμη η Λογοτεχνία; Όροι Διαμόρφωσης Ενεργητικών Αναγνωστών στα σχολεία. Πρακτικά Συνεδρίου. *Η ποιότητα στην εκπαίδευση. Τάσεις και προοπτικές*, 11-13 Μαΐου 2012, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, Παιδαγωγικό Τμήμα Δημοτικής Εκπαίδευσης, σ.σ.225-231, Αθήνα.
- Ελληνιάδου, Ε. Κλεφτάκη, Ζ. & Μπαλκίζας Ν. (2008). *Η Συμβολή των Παιδαγωγικών Προσεγγίσεων για την Κατανόηση του Φαινομένου της Μάθησης*. Αθήνα: Πανεπιστημιακό Κέντρο Επιμόρφωσης Αθήνας.
- Fish, S. (1980). *Is There a text in this Class? The Authority of Interpretive Communities*, Cambridge: Harvard University Press.
- Goleman, D. (1995). *Η συναισθηματική νοημοσύνη*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Holub, C.R. (2004). *Θεωρία της Πρόσληψης. Μια Κριτική Εισαγωγή* (Κ. Τσακοπούλου, μεταφρ.), Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Iser, W. (2000). Η Αλληλεπίδραση ανάμεσα στο Κείμενο και τον Αναγνώστη. Στο Μ. Λεοντσίνη (επιμ.), *Όψεις της Ανάγνωσης*, σ.σ.195, 209, Αθήνα: Νήσος.
- Jauss, H.R. (1995). *Η θεωρία της Πρόσληψης. Τρία Μελετήματα* (Μ.Πεχλιβάνος, μεταφρ), Αθήνα: Εστία.
- Καγιαλής, Τ. (2005). Η Λογοτεχνία στην Εκπαίδευση: η Χρήση του Διαδικτύου και των Νέων Τεχνολογιών. Στο Κ. Μπαλάσκας, Κ. Αγγελάκος (επιμ.), *Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ. 77-87, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καλόγηρος, Β. & Παπαρούση, Μ. (2012). Υπερλογοτεχνία και Υπερκείμενο. Μια νέα Μορφή Λογοτεχνίας μέσα από το «Πάντρεμα» της με το Διαδίκτυο και τους Υπολογιστές. *Τα Εκπαιδευτικά*, 101-102, 88-101. http://www.taekpaideutika.gr/ekp_101-102/09.pdf [Πρόσβαση: 23/01/2015]
- Καλογήρου, Τ. (2005). Ανάμεσα στ' Αστέρια. Μεγάλοι Συγγραφείς, Μικροί Αναγνώστες: Λογοτεχνική Θεωρία και Διδακτική Πράξη. Στο Κ. Μπαλάσκας, Κ. Αγγελάκος (επιμ.), *Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ. 111-130, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Καλογήρου, Τ. & Βησσαράκη, Ε. (2005). Η Συμβολή της Θεωρίας της L. Rosenblatt στον Εμπλουτισμό της Διδακτικής της Λογοτεχνίας. Στο Τ. Καλογήρου, Κ. Λαλαγιάννη (επιμ.), *Η λογοτεχνία στο σχολείο. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ.53-78, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κανατσούλη, Μ. (2002²), *Εισαγωγή στη Θεωρία και Κριτική της Παιδικής Λογοτεχνίας*. Θεσσαλονίκη:University Studio Press.

- Καπλάνη, Β. (2006). Η Θέση της Ποίησης σε ένα Νέο Πρόγραμμα Διδασκαλίας της Λογοτεχνίας. Στο Στο Β. Αποστολίδου, Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*, σ.359-370, Αθήνα: Τυπωθήτω-Δάρδανος.
- Καποθανάση, Α. (2002). Η Παρουσία της Λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Μια Ερευνητική Προσέγγιση των Εγχειριδίων του Γλωσσικού Μαθήματος. Στο Ν. Ζούκης, Θ. Μητάκος (επιμ.), *Πρακτικά 3ου Πανελληνίου Συνεδρίου Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος, Ελληνική Παιδαγωγική και Εκπαιδευτική Έρευνα*, 7-9 Νοεμβρίου 2001, Πανεπιστημιούπολη Ζωγράφου, σ.σ.1-5, Αθήνα. http://www.pee.gr/wp-content/uploads/praktika_synedrion_files/e_athena/sin_ath.htm [Πρόσβαση: 13/3/2014]
- Καρπόζηλου, Μ. (1997²). *Το Παιδί στη Χώρα των Βιβλίων. Συμβολή στη Μελέτη των Παιδικών Αναγνωσμάτων*, Αθήνα: Καστανιώτη.
- Karyolemu, M. (1999γ). One Language or Two for a New University: Language, Politics and Ideology in Cyprus. Ανακοίνωση στο Διεθνές Συνέδριο "*Language Planning in the Millenium*". Πανεπιστήμιο Μπαρ-Ιλάν, Ισραήλ 21-23 Νοεμβρίου 1999. http://www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_d7/thema_pdf.pdf [Πρόσβαση: 29/3/2015]
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (επιμ.) (2001). *Λογοτεχνική Ανάγνωση και Διδακτικές Εφαρμογές. Δημοτικό-Γυμνάσιο-Λύκειο*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2005). Η Θέση της Λογοτεχνίας στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Ζητήματα και Προοπτικές της Διδακτικής της. Στο Τ. Καλογήρου, Κ. Λαλαγιάννη (επιμ.), *Η λογοτεχνία στο σχολείο. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ.13-25, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2006). Η Αμφίδρομη Σχέση Λογοτεχνίας και Γνωστικών αντικειμένων. Στο Β. Αποστολίδου, Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*, σ.σ.35-41, Αθήνα: Τυπωθήτω-Δάρδανος.
- Κατσίκη-Γκίβαλου, Α. (2008). Λογοτεχνική Ανάγνωση και Σχολείο. Πρακτικά Ημερίδας «Λογοτεχνικό βιβλίο και Σχολείο», σ.σ. 13-22. Αθήνα: Παπαδόπουλος. <http://guivalou.wordpress.com/2008/07/03/%C2%AB%CF%8C%CF%84%CE%B1%CE%BD-%CE%BF-%CF%81%CE%BF%CE%B2%CE%B9%CE%BD%CF%83%CF%8E%CE%BD%CE%B1%CF%82-%CE%BA%CF%81%CE%BF%CF%8D%CF%83%CE%BF%CF%82-%CF%83%CF%85%CE%BD%CE%AC%CE%BD%CF%84%CE%B7%CF%83%CE%B5/> [Πρόσβαση: 10/9/2014]
- Κιοσσές, Σ. (2005). Η Λογοτεχνική Θεωρία στη Σχολική Τάξη: εισάγοντας το Θεωρητικό Προβληματισμό στη Διδακτική Πράξη. Στο Τ. Καλογήρου, Κ. Λαλαγιάννη (επιμ.), *Η λογοτεχνία στο σχολείο. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, σ.91-106, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Κοντοβούρκη, Σ. & Ιωαννίδου, Ε. (2013). Κριτικός Γραμματισμός στο Κυπριακό Σχολείο: Αντιλήψεις, Πρακτικές και Στάσεις Εκπαιδευτικών, *Προσχολική & Σχολική Εκπαίδευση*, 1, 1, 82-107.
- Κουνούπης, Κ. (2007). Η Διδασκαλία του Λογοτεχνικού Κειμένου στο Σχολείο σύμφωνα με τη Θεωρία της Πρόσληψης και Ανταπόκρισης, *Σίρις*, 7, 203-210. http://195.130.67.21/si/t7/p_203.pdf. [Πρόσβαση: 21/5/2014].

- Κουρέα, Π. (2012). Οι Ανησυχίες των Εκπαιδευτικών των Δημοτικών Σχολείων της Κύπρου για την Αλλαγή των Αναλυτικών Προγραμμάτων. Πρακτικά 12^{ου} Συνεδρίου Παιδαγωγικής Εταιρείας Κύπρου. *Η κρίση και ο ρόλος της Παιδαγωγικής: Θεσμοί, αξίες, κοινωνίας*. 8-9 Ιουνίου 2012, σ.σ.430-442, Λευκωσία.
- Λαλαγιάννη, Κ. (2005). Η Λογοτεχνία από Μετάφραση στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Στάσεις και Απόψεις των Εκπαιδευτικών. Στο Τ. Καλογήρου, Κ. Λαλαγιάννη (επιμ.), *Η λογοτεχνία στο σχολείο. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ.269-281, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Λιγνός, Δ. (2005). Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Πρακτικά Συνεδρίου: *Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, Π.Ε.Κ.Ε.Β. ,1-2 Απριλίου 2005, σ.σ.8-14, Χίος.
- Μαλαφάντης, Κ. (2005). Οι Αναγνωστικές Προτιμήσεις των Μαθητών της ΣΤ΄ τάξης του Δημοτικού Σχολείου. *Παιδαγωγική Επιθεώρηση*, 40, 134-150.
- Μητροφάνης, Γ. (2004). Από το Σχολικό Ανθολόγιο στη Διαλογικότητα των Πολιτισμών: Βασικά Ζητήματα Κανονικοποίησης και Μεθοδολογίας. Πρακτικά Δημερίδας, «*Λογοτεχνία της Διασποράς και Διαπολιτισμικότητα*», 24-25 Οκτωβρίου 2003, Ρέθυμνο, Μ. Δαμανάκης, Γ. Μητροφάνης (επιμ.), Ρέθυμνο: Ε.ΔΙΑ.Μ.ΜΕ..
- Μπόκλουντ-Λαγοπούλου, Κ. (2002). Διδασκαλία και Θεωρία της Λογοτεχνίας: οι Θεωρητικές Προσεγγίσεις στα Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας. Στο Β. Αποστολίδου, Ε. Χοντολίδου (επιμ.), *Λογοτεχνία και Εκπαίδευση*, σ.σ. 177-187, Αθήνα: Τυπωθήτω.
- Norton, D.E. (2006). *Μέσα από τα Μάτια ενός Παιδιού. Εισαγωγή στην Παιδική Λογοτεχνία*, Αθήνα: Επίκεντρο.
- Οδηγός για τον Εκπαιδευτικό, (2011). *Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία της Λογοτεχνίας στην Υποχρεωτική Εκπαίδευση*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Παπαδάτος, Γ. & Πολίτης Δ. (2008). Η Θέση της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο Σύμφωνα με τις Απόψεις των Δασκάλων. Αναφορά σε μια Έρευνα. *Διαβάζω*, 488, 60-65.
- Παπαντωνάκης, Γ. (2003). *Εισαγωγή στην Παιδική Λογοτεχνία. Θεωρία και Πράξη*. Ρόδος: Πανεπιστημιακές σημειώσεις. <http://www.rhodes.aegean.gr/ptde/personel/papantonakis/%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%99%CE%9A%CE%97%20%CE%9B%CE%9F%CE%93%CE%9F%CE%A4%CE%95%CE%A7%CE%9D%CE%99%CE%91%20%20%CE%B8%CE%95%CE%A9%CE%A1%CE%99%CE%91%20%CE%9A%CE%91%CE%99%20%CE%A0%CE%A1%CE%91%CE%9E%CE%97%20%202006-2007.pdf> [Πρόσβαση:24/4/2015].
- Παπαρούση, Μ. (2005). Στοιχεία Λογοτεχνικής Θεωρίας και Εκπαιδευτική Πράξη: Ζητήματα Ετερότητας στα Ανθολόγια της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Στο Τ. Καλογήρου, Κ. Λαλαγιάννη (επιμ.), *Η λογοτεχνία στο σχολείο. Θεωρητικές προσεγγίσεις και διδακτικές εφαρμογές στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ.283-297, Αθήνα: Τυπωθήτω.

- Πρόγραμμα σπουδών για τη Λογοτεχνία, (2010). Στο *Αναλυτικά Προγράμματα για τα Δημόσια Σχολεία της Κυπριακής Λογοτεχνίας*. Λευκωσία: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο. Υπηρεσία Ανάπτυξης Προγραμμάτων.
- Πρόγραμμα Σπουδών για τη Διδασκαλία της Νεοελληνικής Γλώσσας & της Λογοτεχνίας στο Δημοτικό Σχολείο, (2011). Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Rosenblatt, L. (1968). *Literature as Exploration*, London: Heinemann.
- Rosenblatt, L. (1994²). *The Reader, the Text, the Poem. The Transactional Theory of the Literary Work*, Illinois: Southern Illinois University.
- Slavin, R.E. (2006). *Εκπαιδευτική Ψυχολογία. Θεωρία και Πράξη*, Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Σουλιώτη, Δ. (2012). Οι Θεματικές Ενότητες στο Τρίτομο Ανθολόγιο του Δημοτικού Σχολείου: Παρατηρήσεις, Συγκρίσεις, Συσχετίσεις. Πρακτικά διημερίδας «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας», 21,22 Ιανουαρίου 2011, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών, Θεσσαλονίκη: Εκδόσεις Πανεπιστημίου Μακεδονίας.
- Σταθάτου, Π. (2002). Η Παρουσία της Λογοτεχνίας στα Πρώτα Αναλυτικά Προγράμματα του 19^{ου} αιώνα και στο Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Σπουδών για το Δημοτικό Σχολείο του 21^{ου} αιώνα. Πρακτικά Συνεδρίου:2^ο Διεθνές Συνέδριο. Η παιδεία στην αυγή του 21^{ου} αιώνα. Θέματα Ιστορίας εκπαίδευσης. Β2 Αναλυτικά Προγράμματα.4-6 Οκτωβρίου 2002, σ.σ.1-6, Πάτρα.
- Τσιλιμένη, Τ. & Γραίκος, Ν. (2010). Νέοι Τρόποι Προσέγγισης των Λογοτεχνικών Κειμένων στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση: Η Περίπτωση του Νέου Ανθολογίου Α' και Β' τάξης δημοτικού Στο Σ. Πανταζής, Θ. Μπάκας κ.ά., Πρακτικά Συνεδρίου. 2^ο Διεθνές Συνέδριο Προσχολικής Αγωγής. Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21ου αιώνα. Ιωάννινα, 17-20 Μαΐου 2007, σ.σ.642-651, Ιωάννινα.
- Vygotsky, L.S. (1978). *Mind in Society. The Development of Higher Psychological Processes*. (Eds. M. Cole, V. John-Steiner, S. Scribner, E. Soubberman), Cambridge: Harvard University Press.
- Φρυδάκη, Ε. (2003). *Η Θεωρία της Λογοτεχνίας στην Πράξη της Διδασκαλίας*. Αθήνα: Κριτική.
- Φτερνιάτη, Ά. (2010). Οι Μεθοδολογικές Κατευθύνσεις του Νέου Αναλυτικού Προγράμματος και οι Προσεγγίσεις που υιοθετούνται στα Νέα Βιβλία για το μάθημα της Νεοελληνικής Γλώσσας του Δημοτικού Σχολείου. Στο Σ. Πανταζής, Θ. Μπάκας κ.ά. Πρακτικά Συνεδρίου. 2^ο Διεθνές Συνέδριο Προσχολικής Αγωγής. Σύγχρονες τάσεις και προοπτικές στην Προσχολική Αγωγή και Εκπαίδευση του 21ου αιώνα. Ιωάννινα, 17-20 Μαΐου 2007, σ.σ.545-554, Ιωάννινα.
- Χαντ, Π. (2001). *Κριτική, Θεωρία και Παιδική Λογοτεχνία* (Ε. Σακελλαριάδου-Μ. Κανατσούλη, Μτφρ). Αθήνα: Πατάκης.
- Χαραλαμπάκης, Χ. (2002). Βιβλιοκρισίες: «Με λογισμό και μ' όνειρο», Ανθολόγιο Λογοτεχνικών Κειμένων Ε & ΣΤ τάξης Δημοτικού», *Μέντορας*, 6, 152-154.
- Χατζηδημητρίου-Παράσχου, Σ. (2005). Το Μάθημα της Λογοτεχνίας. Όψεις της Διδασκαλίας και της Αξιολόγησης. Στο Κ. Μπαλάσκας, Κ. Αγγελάκος (επιμ.), *Γλώσσα και Λογοτεχνία στην Πρωτοβάθμια και τη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση*, σ.σ. 257-274, Αθήνα: Μεταίχμιο.

- Χατζηλουκά- Μαυρή, Ε. (2010). Από την Επικοινωνιακή-Κειμενοκεντρική Προσέγγιση στην Παιδαγωγική του Κριτικού Γραμματισμού (ή η διδασκαλία του Γραπτού Λόγου στο Δημοτικό Σχολείο Σήμερα): Η Περίπτωση της Κύπρου. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, 16, 114-130.
- Χοντολίδου, Ε. (1999). Εισαγωγή στην Έννοια της Πολυτροπικότητας. *Γλωσσικός Υπολογιστής*, 1, 115-117. http://www.komvos.edu.gr/_periodiko/periodiko1st/thematikes/print/3/index.htm [Πρόσβαση: 15/9/2014]
- Χοντολίδου, Ε. (2013). Το Νέο Πρόγραμμα Σπουδών για το Μάθημα της Λογοτεχνίας. *Επιμορφωτική Ημερίδα για τα Προγράμματα Σπουδών στη Λογοτεχνία*, Σύνδεσμος Φιλολόγων ν. Δράμας, 2/2/2013, Δράμα